Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav historie

Bakalářská práce

Gabriel Tomek

Dům z karet. Zřícení novostavby na Poříčí jako pomník překotného stavebního ruchu dvacátých let

A House of Cards. The Building Collapse on Prague's Na Poříčí Street as a Monument to the Frantic Construction Boom of the 1920s

Praha 2026

Studijní program: Historie

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Gecko, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že nebyla předložena jako splnění studijní povinnosti v rámci jiného studia nebo předložena k obhajobě v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 25. června 2026

Gabriel Tomek

Poděkování

Rád bych vyjádřil upřímnou vděčnost vedoucímu této práce, PhDr. Tomáši Geckovi, Ph.D., za jeho odborné vedení a vstřícný přístup. Velice si vážím jeho času, ochoty a cenných rad, které mi během psaní poskytl.

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se zabývá největším stavebním neštěstím v dějinách meziválečného Československa, zřícením novostavby Jakeschova obchodního domu, k němuž došlo 9. října 1928 na pražském Poříčí. Snaží se přitom ukázat, že skrze tuto událost a její širší souvislosti lze jedinečnou optikou nahlížet na dobovou společnost. Poříčskou katastrofu interpretuje nikoliv jako nahodilou technickou nehodu, nýbrž jako důsledek tehdejších systémových selhání. První, kontextuální část práce proto pojednává o kontroverzní právní úpravě podpory stavebního ruchu a jeho rizicích. Práce se dále ve své druhé části detailně zabývá samotnou poříčskou katastrofou, jejím vyšetřováním, legislativními dopady a projevy solidarity s jejími oběťmi a pozůstalými. Třetí, závěrečná část se ve třech tematických podkapitolách zaměřuje na rozmanité formy reflexe poříčské katastrofy a její hlubší symbolický význam v dobovém společenském diskurzu. Pozornost je nejprve věnována tomu, jakým způsobem byla událost využita Komunistickou stranou Československa k politické agitaci v tisku a v ulicích. Text dále neštěstí zasazuje do kontextu jubilejních oslav desátého výročí vzniku Československé republiky se zvláštním zaměřením na reflexi T. G. Masaryka. Práce se konečně z kulturněhistorického hlediska zabývá symbolickým rozměrem železobetonu a analyzuje část románu *Hmly na úsvite* (1930), jež byla poříčskou katastrofou přímo inspirována.

Klíčová slova

Poříčská katastrofa, stavební neštěstí, Na Poříčí, zákony o stavebním ruchu, riziko, zřícení, novostavba, Jakeschův obchodní dům, železobeton, disaster studies, jubilejní oslavy desátého výročí vzniku Československé republiky, pracovní úrazy, stavební dělnictvo, Pražák a Moravec, Komunistická strana Československa, dvacátá léta, Velká Praha, modernita, T. G. Masaryk, Milo Urban, *Hmly na úsvite*

Abstract

This bachelor‘s thesis deals with the deadliest construction disaster in the history of interwar Czechoslovakia: the collapse of the Jakesch’s commercial building, which occurred on October 9, 1928, in Prague‘s Na Poříčí street. It seeks to demonstrate that this event and its broader context offer a unique lens through which to view the contemporary society. The thesis interprets the Poříčí disaster not as an accidental technical failure, but rather as a consequence of systemic shortcomings of the era. Therefore, the first part discusses the controversial legislation supporting the building boom and its inherent risks. The second part provides a detailed analysis of the Poříčí disaster itself, its investigation, legislative impacts, and expressions of solidarity with its victims and their families. The third part, divided into three thematic subchapters, focuses on various forms of reflection on the Poříčí disaster and its deeper symbolic meaning within contemporary social discourse. Attention is first paid to how the event was utilized by the Communist Party of Czechoslovakia for political agitation in the press and on the streets. The text then places the disaster within the context of the celebrations of the tenth anniversary of the founding of the Czechoslovak Republic, with a specific focus on the reflection of T. G. Masaryk. Finally, from a cultural-historical perspective, the thesis examines the symbolic dimension of reinforced concrete and analyzes the novel *Hmly na úsvite* (1930), which was directly inspired by the Poříčí disaster.

Keywords

Poříčí disaster, construction disaster, Na Poříčí, building boom legislation, risk, building collapse, Jakesch’s commercial building, reinforced concrete, disaster studies, celebrations of the tenth anniversary of the founding of the Czechoslovak Republic, occupational injuries, construction workers, Pražák & Moravec, Communist Party of Czechoslovakia, the 1920s, Greater Prague, modernity, T. G. Masaryk, Milo Urban, *Hmly na úsvite*

Obsah

Úvod 1
Historický výzkum katastrof 3
Struktura práce a kladení otázek 5
Literatura 8
Prameny 11
I. Vražedné tempo? Stavební ruch ve dvacátých letech 14
I.1. Zákonná podpora stavebního ruchu 14
I.2. Pracovní úrazy na stavbách a stavební neštěstí 23
II. Dům z karet. Zřícení novostavby na Poříčí. 36
II.1. Zřícení novostavby a záchranné práce 36
II.2. Vyšetřování katastrofy 62
II.3. Poříčská katastrofa jako katalyzátor změn 73
II.4. Solidarita s oběťmi a pozůstalými 77
III. Žalující trosky. Reflexe poříčské katastrofy. 85
III.1. Kapitalism vraždí. Mezi neštěstím a agitací. 85
III.2. Praha v záři světel. Katastrofa a jubileum republiky. 98
III.3. V betonové pasti. Železobeton jako symbol modernity. 107
Závěr 116
Prameny a literatura 121
Seznam vyobrazení 131

Věnováno památce obětí poříčské katastrofy

Úvod

„Daří-li se stavebnictví dobře, daří se všem dobře!" - staré francouzské přísloví[1]

Dne 9. října 1928 krátce po třetí hodině odpoledne byl dopravní strážník Antonín Daněk, konající službu u hotelu Imperial na pražském Poříčí, upozorněn architektem Tomášem Pražákem, aby nedovolil rychlou jízdu vozidlům jedoucím směrem do Karlína z důvodu výskytu četných trhlin mezi přízemím a prvním poschodím přilehlé novostavby Jakeschova obchodního domu.[2]

Vtom se ozval praskot, dunivý rachot a šestipatrový železobetonový palác, který měl být zanedlouho dokončen, se začal řítit k zemi.[3] Strážník Daněk těsně před tím, než byl zasažen padajícím materiálem, pouze stihl dát znamení přijíždějící tramvajové soupravě a výstražně zavolat na kolemjdoucí: „Pozor! Utečte!"[4] Chodci se instinktivně rozutekli do všech směrů a strojvedoucí tramvaje č. 8 mezitím stihl svůj vůz prudce zabrzdit. Následovala ohromná rána způsobená rychlým pádem celé novostavby.[5] Nad nárožím Poříčí a Biskupské ulice vyvstala mračna prachu, která v prvních chvílích zastírala pohled na místo neštěstí. Masa trosek z betonu, železa a dřevěných trámů dávala tušit, že se právě přihodila tragédie nebývalých rozměrů. Eduard Bass téhož odpoledne napsal: „Dnes [...] udála se v Praze katastrofa, kterou právem lze považovati za *největší stavební neštěstí, jehož jsme kdy byli svědky*."[6]

Po pohotovém započetí záchranných prací se zpráva o neštěstí začala šířit po Praze. Na Poříčí a v přilehlých ulicích se utvářely zástupy zvědavců, zanedlouho se dostavili první novináři a veřejní činitelé.[7] Způsob, jakým si Pražané mohli předávat zvěsti o tragédii, dobře ilustruje text F. X. Šaldy z prvního ročníku jeho *Zápisníku*. Šalda se po obědě usadil na lavičce v nejmenovaných pražských

[1] Cit. dle *Stavební věstník*, roč. 19 (1928), č. 12 (prosinec), s. 1. Přísloví proslavil svými výroky Martin Nadaud (1815-1898), původně povoláním zedník, v období třetí Francouzské republiky člen parlamentu a radní města Paříže.
[2] Státní oblastní archiv v Praze (dále jen „SOA Praha"), fond Krajský soud trestní v Praze (dále jen „KST v Praze"), signatura (dále jen „sign.") TK I 10217/28, karton (dále jen „kart.") 65, svazek (dále jen „sv.") 1., číslo listu (dále jen „č. l.") 4-5, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 10. 10. 1928, č. l. 117-118, protokol o výslechu svědka Antonína Daňka ze dne 20. 10. 1928 a č. l. 98, protokol o výslechu podezřelého Ing. arch. Tomáše Pražáka ze dne 20. 10. 1928.
[3] BASS, Eduard (pod šifrou „B"). Děsné stavební neštěstí v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vydání), s. 1.
[4] Tamtéž.
[5] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1., č. l. 119-120, protokol o výpovědi svědka Josefa Vorla.
[6] BASS, E. Děsné stavební neštěstí v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1. Zvýraznění kurzivou dle původního textu.
[7] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1., č. l. 5, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 10. 10. 1928.

sadech a hovořil s přísedící dámou o všedních záležitostech, když je náhle přerušil muž, který „ledva pozdraviv, sotva dechu popadaje nervosně sebou škubl a vyjekl [...]: ‚Víte již o tom neštěstí? Na Poříčí. Sedmdesát mrtvých. Jedu odtamtud. Viděl jsem jednoho rozmačkaného. Fuj tajvl! Je mi na nic. Mám z toho červa. Musím ho zalejt. [...]'"[8] Překvapený Šalda se, stejně jako tisíce jiných obyvatel města, ihned vydal na místo katastrofy: „Hnal jsem se také na Poříčí, jak jsem dovedl, a ačkoliv se na mne dostal zcela jen nepatrný drobeček, jen takový mizerný odpadeček z té nádherné kypivé tabule Smrti, měl jsem ho až dost: dostal jsem i já ‚červa' a musil jsem co nejdřív do nejbližší restaurace vrazit do sebe sklínku koňaku [...]."[9]

Příznačné je, že tento „červ", jak sám autor poznamenal, jej již neopustil, avšak „přestěhoval [se] ze žaludku do mozku; a vrtal tam několik dní a nocí."[10] Šalda přemítal nad katastrofou a tázal se: „[...] stojí u nás domy pevně? A je možný pořádek tam, kde tisíce lidí posud nebydlí nebo bydlí v doupatech a na ty, kdož chodí po ulici (když již nemám *myslit* na ty, kdož pracují na stavbě), sesouvají se domy?"[11] Otázky takového rázu nebyly tehdy ojedinělé, ba naopak – v průběhu pár dnů po tragickém zřícení novostavby na Poříčí se rozvířila závažná celospolečenská debata nejen o příčinách, následcích a vinících této konkrétní katastrofy.

Hrůzné popisy místa neštěstí a smutných osudů jeho obětí mnohdy doprovázely různé dalekosáhlejší obavy a úvahy - např. o rizicích nových stavebních materiálů (a technologií obecně), odvrácených stránkách dosud nevídaného stavebního rozmachu, odpovědnosti inženýrů a jejich úloze v moderní společnosti, pracovních a životních podmínkách dělnictva či dokonce o současném politickém systému a společnosti vůbec. Jak bylo trefně psáno v článku „Zborcené pilíře" v katolickém deníku *Čech*: „Celá katastrofa a všecky ji provázející zjevy mohou arci lidem dobré vůle poskytnouti dobré látky k přemýšlení a úvahám."[12]

[8] ŠALDA, František Xaver. Katastrofa na Poříčí. In: *Šaldův zápisník*, roč. 1, č. 2, s. 71.
[9] Tamtéž.
[10] Tamtéž.
[11] Tamtéž, s. 71-72. Kurziva dle původního textu.
[12] Zborcené pilíře. In: *Čech*, roč. 58, č. 284, 13. 10. 1928, s. 1.

Historický výzkum katastrof

Cílem této práce je ukázat, že katastrofy[13], jež se v minulosti udály, nejsou důležité pouze samy o sobě, ale také z toho důvodu, že skrze ně lze nahlížet jedinečnou optikou na dobovou společnost.[14] Katastrofy často odhalují rysy společnosti, které za normálních situací zůstávají pohledu historika skryty.[15] Studium katastrof tak historikům může pomoci lépe pochopit sociální, ekonomické a politické fungování dané společnosti a umožnit překlenout propast mezi „událostí" a „strukturou".[16] Ve své recentní knize o politických aspektech katastrof vycházel britský historik Niall Ferguson v tomto smyslu z předpokladu, že „nelze studovat dějiny katastrof [...] odděleně od dějin ekonomiky, společnosti, kultury a politiky."[17]

Systematický výzkum katastrof (tzv. *disaster studies*) přitom není nikterak novým fenoménem. Za první odbornou analýzu v tomto poli je většinou považována dizertační práce kanadského pastora a sociologa Samuela H. Prince (1886-1960), pojednávající o tragickém výbuchu v Halifaxu (1917).[18] Akademické a institucionální základy *disaster studies* byly položeny později, v poválečném období, kdy se nebezpečí a katastrofy staly předmětem zvýšeného vědeckého zájmu z popudu představitelů americké vlády a armády. Ti se zajímali o to, jak by populace reagovala na případné jaderné a jiné

[13] K etymologii a definici pojmu „katastrofa" viz např. MAUELSHAGEN, Franz. Defining Catastrophes. In: GERSTENBERGER, Katharina a NUSSER, Tanja (eds.). *Catastrophe and Catharsis: Perspectives on Disaster and Redemption in German Culture and Beyond*. Boydell & Brewer, 2015, s. 172–190. Cit. dle VAN BAVEL, Bas, CURTIS, Daniel R., DIJKMAN, Jessica, HANNAFORD, Matthew, DE KEYZER, Maïka, VAN ONACKER, Eline a SOENS, Tim. *Disasters and History: The Vulnerability and Resilience of Past Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, s. 29. Nutno zdůraznit, že na následujících stránkách jsou z praktických důvodů pojmy „katastrofa", „neštěstí" či „tragédie" užívány jako synonyma, ačkoliv v případě katastrofy na Poříčí šlo o událost, kterou by někteří nazvali spíše „nehodou", tj. událostí, která „[postihla] jen omezený okruh osob ve městě žijících". Srov. PEŠEK, Jiří. Katastrofa jako dějepisné téma. In: PEŠEK, J. a LEDVINKA, Václav (eds.). *Documenta Pragensia XVI. Ponížení a odstrčení. Města versus katastrofy*. Praha: Archiv hl. města Prahy, Scriptorium, 1998 (dále jen *„Města versus katastrofy"*), s. 133-140. Viz též DUFKOVÁ, Marie. Katastrofa jako lexikální pojem. In: *Města versus katastrofy*, s. 145-147.

[14] Viz REINHARDT, Gina Yanitell a ROSS, Ashley D. Expanding Social Science Through Disaster Studies. In: *Social Science Quarterly*, roč. 100 (2019), č. 7, s. 2523–2529. Autorky mj. uvádí: "Disasters are important to study beyond what they can tell us about critical events and situations. [...] They serve as important moments that illuminate larger social science questions and processes. Given the scope of disaster impacts - across social, political, economic [...] and infrastructure spheres - and the policy response they garner involving public, private, and civic actors, they offer a lens by which to see society and politics in a way that no other critical events can focus." (s. 2527).

[15] VAN BAVEL, B., CURTIS, D. R., DIJKMAN, J. a kol. *Disasters and History*, s. 179. Autoři zde uvádí: "One can know a society through its disasters – so to speak. Disasters put societies under pressure: they are tests at the extreme margin. As such, they bring to light latent qualities and characteristics of societies, features that under normal conditions do not stand out." Srov. též REILLY, Benjamin. *Disasters in World History*. Taylor & Francis Group, 2024, s. 14.

[16] VAN BAVEL, B., CURTIS, D. R., DIJKMAN, J. a kol. *Disasters and History*, s. 1.

[17] FERGUSON, Niall. *Zkáza. Politické aspekty katastrof*. Praha: Argo, Dokořán, 2025, s. 16.

[18] DAHLBERG, Rasmus, RUBIN, Olivier a VENDELO, Morten Thanning. Disaster Research. An Introduction. In: DAHLBERG, R. (ed.). *Disaster Research: Multidisciplinary and International Perspectives*. Taylor & Francis Group, 2015, s. 3-4. Viz původní text: PRINCE, Samuel Henry. *Catastrophe and Social Change*. New York: Columbia University Press, 1920.

útoky.[19] V průběhu dalších let se obor vyvíjel v zásadě dvěma směry – v rámci *disaster studies* tak lze hovořit na jedné straně o „akademicko-sociologické" tradici (*sociology of disaster*) a o „praktické, empirické tradici" (*disaster management*) na straně druhé.[20] Oba přístupy se ale dlouho vzájemně prolínaly – sociologický směr se až do devadesátých let orientoval především na přímé dopady katastrof a na praktické znalosti spadající spíše do *disaster managementu*.[21] V posledních desetiletích se každopádně *disaster studies* vyznačují svou silnou multidisciplinaritou, využitím konceptů tzv. kritické teorie a primárním zaměřením na současné přírodní katastrofy s důrazem na jejich sociální aspekty.[22]

Některé dějinné katastrofy (jako např. morové rány, povodně, rozsáhlé požáry či zemětřesení) jsou již déle předmětem zájmu historických demografů, geografů, antropologů, klimatologů, historiků hospodářských a sociálních dějin či literárních historiků.[23] Zvláštní pozornost potom byla takovým událostem v minulosti věnována městskými historiky. Mezinárodní komise pro městské dějiny se v letech 1996-2000 soustavně zabývala způsoby, jakými městské samosprávy v minulosti reagovaly na nečekané katastrofické události.[24] Evropská asociace městských historiků dále v r. 2000 uspořádala v Berlíně konferenci s tématem „Evropská města a katastrofy" a na německém Historikertagu v Halle v roce 2002 se věnovala „zvládání katastrof mezi starověkem a modernou".[25]

Z relevantní odborné literatury české provenience vyniká především sborník *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě* (2017) a druhá část sborníku *Ponížení a odstrčení. Města versus katastrofy*, vydaného v rámci edice *Documenta Pragensia* roku 1998.[26] Historik Jiří Pešek v příspěvku „Katastrofa

[19] Důležitým milníkem se stalo založení Disaster Research Centre na Ohio State University v roce 1963. Toto středisko se později přesunulo na University of Delaware, kde sídlí dodnes. Viz VAN BAVEL, B., CURTIS, D. R., DIJKMAN, J. a kol. *Disasters and History*, s. 10 a DAHLBERG, R. (ed.). *Disaster Research*, s. 4.

[20] DAHLBERG, R. (ed.). *Disaster Research*, s. 5. Příslušníci akademicko-sociologické tradice se kromě obecnějších otázek (např. taxonomie katastrof) zabývali a zabývají též různými teoretickými koncepty souvisejícími s katastrofami, jako třeba „riziko" (*risk*), „odolnost" (*resilience*), „adaptace" (*adaptation*) či „zranitelnost" (*vulnerability*). K tomu viz RODRÍGUEZ, Havidán, QUARANTELLI, Enrico L. a DYNES, Russell R. (eds.). *Handbook of Disaster Research*. New York: Springer, 2007 a RODRÍGUEZ, H., DONNER, William a TRAINOR, Joseph E (eds.). *Handbook of Disaster Research. Second edition*. Springers Cham, 2018. katastrof budoucích (DAHLBERG, R. (ed.). *Disaster Research*, s. 5).

[21] VAN BAVEL, B., CURTIS, D. R., DIJKMAN, J. a kol. *Disasters and History*, s. 11.

[22] Tamtéž. Pozn.: pojem „přírodní katastrofy" je v rámci *disaster studies* již dlouhodobě odmítán a takřka nepoužíván. Zde je toto slovní spojení užito záměrně jako zkratkta.

[23] Pro přehled staršího výzkumu historických katastrof viz SCHENK, Gerrit Jasper. Historical Disaster Research. State of Research, Concepts, Methods and Case Studies. In: *Historical Social Research* (*Historische Sozialforschung*), roč. 32 (2007), č. 3, s. 9–31 a BANKOFF, Greg. Time is of the Essence: Disasters, Vulnerability and History. In: *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, roč. 22 (2004), č. 3, s. 23-42.

[24] SCHENK, G. J. Historical Disaster Research. State of Research, Concepts, Methods and Case Studies. In: *Historical Social Research* (*Historische Sozialforschung*), roč. 32 (2007), č. 3, s. 17.

[25] Tamtéž.

[26] HRDINA, Martin, BENDOVÁ, Eva a PIORECKÁ, Kateřina (eds.). *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě. Sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového sympozia k problematice 19. století, Plzeň, 25.-27. února 2016*. Praha: Academia,

jako dějepisné téma" mj. přišel s originální typologií (městských) katastrof a zdůraznil jejich význam pro historický výzkum: „Jednak jsou to [...] okamžiky, kdy se společnost nuceně pohne, dá nahlédnout do svých v běžné každodennosti skrytých struktur, jednak v rámci reparačních a inovačních aktivit poskytují badateli vhled do způsobů užívání společenských nástrojů, do běhu a obsluhování komunálních mechanismů. V takovýchto situacích [...] vyplouvají na povrch skryté problémy, zkornatění společenských struktur i mechanismů, objevují se [...] skupinové averze a nepřátelství, ale i dosud netušené zdroje obnovných iniciativ."[27]

K explicitnímu propojení historie a *disaster studies* ovšem došlo teprve nedávno. Zásadním milníkem v tomto ohledu se stalo vydání monografie *Disasters and History: The Vulnerability and Resilience of Past Societies* (2020).[28] Autorský kolektiv, tvořený převážně nizozemskými a belgickými historiky, si zde kladl za cíl historickou obec blíže seznámit s tématem katastrof a oblastí *disaster studies* a ukázat „důležitost výzkumu historických katastrof pro lepší pochopení [...] fungování dřívějších společností", a to skrze komparativní analýzu katastrof napříč různými epochami a kulturami za použití kategorií a konceptů převzatých právě z *disaster studies*.[29] Historie katastrof je tak autory využita jako jakási „laboratoř, sloužící k ověření hypotéz s relevancí přesahující konkrétní časové a prostorové kontexty" (zde středověká a raně novověká Evropa).[30] Kniha tedy může posloužit jako cenné teoretické vodítko i pro historiky zabývající se katastrofami ryze moderními.[31]

Struktura práce a kladení otázek

Předkládaná práce, inspirovaná citovanými studiemi městských historiků a výše nastíněným přístupem spočívajícím v propojení *disaster studies* a historické vědy, se zabývá vybranými aspekty jedné konkrétní (stavební) katastrofy. Půjde tak o dílčí případovou studii, pojatou kombinací deskriptivních a analytických přístupů. Základním předpokladem této bakalářské práce je, že jednoduché zaměření na jednu událost může mimo jiné umožnit zvýraznění některých fenoménů charakteristických pro tehdejší systém a společnost. Poříčská katastrofa je nejen v tomto smyslu, ale také vzhledem k okolnostem, za kterých k tragédii došlo, souhrnu jejích domnělých i

2017 a PEŠEK, J. a LEDVINKA, V. (eds.). *Města versus katastrofy*. V druhém případě se jedná o příspěvky z 13. vědeckého zasedání AHMP, uspořádaného ve spolupráci s Ost- und Südosteuropa Institut Wien- Außenstelle Brno v roce 1995.

[27] PEŠEK, J. Katastrofa jako dějepisné téma. In: PEŠEK, J. a LEDVINKA, V. (eds.). *Města versus katastrofy*, s. 134. K Peškově chápání pojmu „katastrofa" viz poznámku pod čarou č. 13.

[28] Viz recenzi knihy: WILLIAMSON, Fiona. Disasters and History: The Vulnerability and Resilience of Past Societies (Review), *Journal of Disaster Studies*, roč. 1 (2024), č. 1, s. 140-142.

[29] VAN BAVEL, B., CURTIS, D. R., DIJKMAN, J. a kol. *Disasters and History*, s. 1.

[30] Tamtéž, s. 43.

[31] Autoři se ostatně v knize okrajově věnují některým katastrofám, jež se udály ve 20. a 21. století, jako např. havárii jaderné elektrárny v Černobylu nebo Fukušimě. Viz VAN BAVEL, B., CURTIS, D. R., DIJKMAN, J. a kol. *Disasters and History*, s. 40 a 134.

skutečných příčin, jejímu rozsahu, dopadům, reflexi a dalším průvodním jevům, podnětným předmětem výzkumu.

První, kontextuální část práce pojednává o období před katastrofou, které bývá charakterizováno kategoriemi „fyzické a sociální zranitelnosti" (*physical and social vulnerability*) a „vystavení riziku" (*hazard exposure*).[32] První část pomůže najít odpověď na otázku, nakolik šlo takové neštěstí, jakým byla poříčská katastrofa, očekávat. Jinými slovy: bylo zřícení novostavby na Poříčí pouze nahodilou a izolovanou událostí, nebo v něm lze spatřovat nutný důsledek tehdejších systémových selhání? Relevantním tématem zde proto je kontroverzní právní úprava podpory stavebního ruchu, v níž byla mnohými spatřována „pravá příčina" poříčské katastrofy. Lze považovat překotný stavební ruch druhé poloviny dvacátých let za fenomén, jenž odkrýval nový typ „kolektivní zranitelnosti" a rizikovosti, který s sebou přinesla modernita? Tato otázka je přitom inspirována tematickým číslem časopisu *Historische Sozialforschung* s názvem „Risk as an Analytical category: Selected Studies in the Social History of the Twentieth Century". Do značné míry se zde vychází mj. z myšlenek Ulricha Becka, Anthonyho Giddense či Niklase Luhmanna, kteří shodně interpretovali riziko jako jev typický pro moderní industriální společnost a tvrdili, že výzkum rizik může nabídnout důležité poznatky o širších otázkách týkajících se struktury a funkce společnosti, a především podstaty modernity samotné.[33] Pozornost proto bude též věnována pracovním úrazům na stavbách, stejně jako vybraným stavebním nehodám a neštěstím. Bude tak možné nastínit míru rizik, kterým bylo stavební dělnictvo ve dvacátých letech vystaveno.

Druhá část práce se zabývá samotnou poříčskou katastrofou – stavbou Jakeschova obchodního domu, jejími důležitými aktéry, zřícením novostavby, záchrannými a odklizovacími pracemi a vyšetřováním příčin neštěstí. Bližší pohled na samotnou událost a její vyšetřování neukáže pouze její opravdový rozsah a příčiny, ale také osvětlí způsob, jakým bylo následkům dosud nevídané stavební katastrofy bezprostředně čeleno. Podkapitola o opatřeních přijatých po katastrofě dále může potvrdit tezi historika J. Peška, že katastrofy nemusí být toliko tragickými událostmi, ale rovněž pro společnost „potenciálně produktivními momenty".[34] Vzhledem k tomu, že solidarita je jedním z významných aspektů zkoumaných v rámci *disaster studies*, druhá část práce dále ukáže, jaké konkrétní materiální a symbolické projevy vzájemnosti a soucitu poříčská katastrofa vyvolala.

[32] VAN BAVEL, B., CURTIS, D. R., DIJKMAN, J. a kol. *Disasters and History*, s. 799.
[33] ITZEN, P. a MÜLLER, S. M. Risiko als Analysekategorie für eine Geschichte des 20. Jahrhunderts: Eine Einführung. In: *Historische Sozialforschung*, roč. 41, č. 1, s. 11 a MOHUN, A. P. Risikogeschichte: Wie, warum und zu welchem Ende schreiben wir eine Geschichte des Risikos? In: *Historische Sozialforschung*, roč. 41, č. 1, s. 32.
[34] PEŠEK, J. Katastrofa jako dějepisné téma. In: PEŠEK, J. a LEDVINKA, V. (eds.). *Města versus katastrofy*, s. 134.

Třetí, závěrečná část práce se ve třech tematických podkapitolách zaměřuje na rozmanité formy reflexe poříčské katastrofy a její hlubší symbolický význam v dobovém společenském diskurzu.[35] Cílem je zde skrze analýzu dobových ohlasů ukázat, nakolik poříčská katastrofa odhalila vnitřní rozpory tehdejšího systému a jakým způsobem otřásla vírou v neomezený technický pokrok, příp. zostřila jeho kritiku. Vychází se zde z předpokladu, že katastrofy vytvářejí „jedinečný emocionální a mediální kontext", přičemž, jak uvádí J. Pešek, „stupeň a forma reflexe prodělaných katastrof je ukazatelem vitality a stability [dané] společnosti", neboť „flexibilita reakcí, rychlá hojivost po utrpěných zásazích, schopnost sebeanalýzy a funkční restrukturalizace jsou [...] obecně znaky zdravé a vývojově úspěšné komunity".[36] 1) První podkapitola analyzuje tragédii optikou tehdejší radikální komunistické levice, přičemž sleduje, jakým způsobem byla událost využita Komunistickou stranou Československa k politické agitaci a interpretována jako přímý důsledek tzv. kapitalistické racionalizace. Ukáže se, nakolik katastrofa dokázala zmobilizovat nespokojené dělnictvo k tomu, aby přímo v ulicích projevilo svůj nesouhlas se soudobými poměry.[37] 2) Druhá podkapitola zkoumá neštěstí v kontextu jubilejních oslav desátého výročí vzniku Československé republiky a klade si za cíl zvýraznit symbolický kontrast mezi oficiálně propagovaným technickým pokrokem a betonovými troskami na Poříčí. Ukáže se rovněž, jak katastrofa dokázala ovlivnit uvažování o tehdejším stavu a směřování československého státu a společnosti, a to především skrze reflexi samotného prezidenta T. G. Masaryka. 3) Třetí podkapitola pak z kulturněhistorického hlediska interpretuje železobeton jako ambivalentní symbol modernity, jenž na jedné straně představoval pokrokový stavební materiál, ale na straně druhé nabýval podoby tísnivého zhmotnění krize hodnot moderního člověka, což je následně demonstrováno na analýze části románu *Hmly na úsvite* (1930) od slovenského autora Mila Urbana (1904-1982).[38]

---

[35] K symbolu, jeho pojmu, diskurzu a významu pro historiografii viz např. HLAVAČKA, Milan a RAŠKA, Jakub (eds.). *Symboly doby. Historické eseje*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2019. Hlavačka a Raška chápou symbol jako „koncentrát, [...] krystal, v němž se skrývá historicky ukotvené vědění a často i vysvětlení historických i současných jevů", přičemž „je zde v pozici kulturního pojmu, který spojuje i osvětluje mnohé zapomenuté prožitky a zkušenosti společnosti" (s. 7). Miloš Havelka v knize téma zasazuje do kontextu díla německého filozofa Ernsta Cassirera, který se mj. zabýval filozofií „symbolických forem". Podle Cassirera se „symbolem [...] může stát jakákoliv věc, kterýkoli jev, a to i abstraktní, jako třeba věda nebo stát, nebo naopak i konkrétní osoba [...]" (s. 25) - v tomto případě konkrétní stavba, resp. stavební neštěstí (Havelka ostatně zdůrazňuje symbolický význam architektury), případně stavební materiál (viz studii Věry Dvořáčkové s názvem „Beton: Symbol pokroku i úpadku" z téže monografie, s. 143-158).

[36] REINHARDT, G. Y. a ROSS, A. D. Expanding Social Science Through Disaster Studies. In: *Social Science Quarterly, roč.* 100, č. 7, s. 2525. Autorky zde vychází z ATKESON, Lonna Rae a MAESTAS, Cherie D. *Catastrophic Politics: How Extraordinary Events Redefine Perceptions of Government*. New York: Cambridge University Press, 2012. Dále viz PEŠEK, J. Katastrofa jako dějepisné téma. In: PEŠEK, J. a LEDVINKA, V. (eds.). *Města versus katastrofy*, s. 136 a 139.

[37] V této souvislosti lze zmínit právě probíhající výzkum Masarykova ústavu a Archivu AV ČR s názvem „Kultura protestu v Českých zemích v letech 1890–1938" (2025-2027). Bližší pohled na manifestace v pražských ulicích a továrnách, které po poříčské katastrofě následovaly, by mohl představovat drobný příspěvek k dané problematice.

[38] URBAN, Milo. *Hmly na úsvite*. Praha: Družstevní práce, 1930, 435-585.

Literatura

Ačkoliv svým rozsahem a následky poříčská katastrofa zcela zjevně vybočuje z řady jiných stavebních neštěstí, která se v meziválečném Československu udála, nebyla o této události a jejích souvislostech dosud napsána žádná odborná publikace. V současnosti nejdostupnějším zdrojem informací o poříčské katastrofě jsou internetové články, typicky publikované při příležitosti jejího výročí a často obsahující mnohé faktické nepřesnosti. Tyto články patrně většinou čerpaly své informace z populárně naučné knihy *Pražské katastrofy* (2010) od Josefa Hrubeše a Evy Hrubešové, kde je tragédii věnována jedna stručná kapitola.[39]

Autorská dvojice zde zřejmě vycházela z dobového tisku a pramenů uložených v archivu stavebního úřadu pro Prahu 1, avšak žádné citace, které by tyto domněnky potvrdily, v knize nejsou uvedeny. Kapitola sice obsahuje množství podnětných informací, ale taktéž některé nepřesnosti. Jelikož autoři patrně zcela opomenuli nahlédnout do spisu Krajského trestního soudu v Praze, lze se např. v textu dočíst, že obžalovanými v poříčské kauze byli Ing. Tomáš Pražák a Rudolf „Mendel". Ve skutečnosti se však jednalo o Ing. Vlastimila Pražáka (bratra architekta T. Pražáka) a Rudolfa Mondla, nikoliv „Mendela". Dále např. autoři nesprávně datují většinu fotografií, které text doprovází. Kapitola v knize *Pražské katastrofy* je tedy problematická a pro akademické účely těžko použitelná. Josef Hrubeš každopádně byl dříve přizván Českou televizí jako odborník na poříčskou katastrofu při natáčení epizody seriálu *Osudové okamžiky* (2001-2004) a dále v roce 2012 pozván jako host do pořadu *Temná Praha* na Rádiu Praha, kde stručně shrnul obsah kapitoly ze zmíněné knihy. [40]

Obdobným způsobem bylo k tématu přistoupeno v recentní knize *Katastrofy: Příběhy českých tragédií* od Martiny Boučkové, která vyšla na v březnu roku 2025.[41] Oproti autorské dvojici J. Hrubeše a E. Hrubešové autorka sice uvádí zdroje svých informací, avšak bez referencí a poznámek pod čarou. Jak autorka sama uvádí, čerpala takřka výlučně z *Lidových novin*. Kapitolka o poříčské tragédii sice neobsahuje žádné faktické chyby, ale rozhodně trpí svou přílišnou stručností, a navíc oproti textu Hrubešových uvádí jen málo nových informací.

---

[39] Stavební katastrofa na Poříčí. In: HRUBEŠ, Josef a HRUBEŠOVÁ, Eva. *Pražské katastrofy*. Praha: Petrklíč, 2010, s. 79-87. Srov. též s HRUBEŠ, J., HRUBEŠOVÁ, E. a STOLAŘ, Karel. *Pražské domy vyprávějí*. Roztoky: Orion, 1999, sv. 4, s. 56-59.

[40] Kniha *Osudové okamžiky* (2003) od Miroslava Kačora rekapituluje pouze některé epizody tohoto seriálu, přičemž ta o poříčské tragédii se v knize nenachází. Viz KAČOR, Miroslav. *Osudové okamžiky*. Praha: Rybka Publishers, 2003. Na okraj lze uvést, že o katastrofě bylo též stručně pojednáno v seriálu České televize *Hledání ztraceného času* v epizodě „Pražské maléry" (1995). Viz dále Temná Praha. Katastrofa z října roku 1928. Na nároží ulic Biskupská a Na Poříčí se zřítila stavba téměř dostavěného pětipatrového obchodního domu. Rádio Praha [online]. Praha: Český rozhlas, 28. 10. 2012. Dostupné z: https://www.mujrozhlas.cz/temna-praha/katastrofa-z-rijna-roku-1928-na-narozi-ulic-biskupska-na-porici-se-zritila-stavba-temer [cit. 3. 10. 2025].

[41] BOUČKOVÁ, Martina. *Katastrofy: Příběhy českých tragédií*. Brno: CPress, 2025.

Jako další příklad populárně naučného pojednání o pořícské katastrofě lze zmínit kapitolu s názvem „Dům, jenž se nedočkal nájemníků“ z knihy *Aféry první republiky* (1984).[42] Zcela zde absentuje poznámkový aparát, a tak text obsahuje několik nesrovnalostí a informací nejasného původu. Kniha J. Hrubého, včetně kapitoly o pořícské katastrofě, vyznívá jako rázná obžaloba zkorumpovaného kapitalistického systému první republiky.[43]

Jelikož jistá část obětí katastrofy pocházela z jihočeské Besednice a okolí, je v tomto regionu neštěstí na Poříčí uchováváno v kolektivní paměti více než kdekoliv jinde. To reflektuje i zájem tamních badatelů. O události bylo pojednáno ve sborníku vzpomínek a článků *Českokrumlovsko 1918-1968* (1968).[44] Autor článku, Martin Charvát, který se podle všeho v říjnu 1928 účastnil pohřbu v Besednici, zde akcentoval tíživé životní podmínky stavebního dělnictva ve dvacátých letech. Katastrofa je dále několikrát zmíněna v kronice Františka Schussera *Městys Besednice* (2010)[45] a podrobněji o ni pojednal Jiří Císař ve své knížce *Poříčí 15:09* (2023).[46]

Pořícská katastrofa samozřejmě navždy zůstane jednou z tragických kapitol pražských dějin. Nepřekvapí tedy, že je o události pojednáno (alespoň formou slovníkového hesla) hned v několika pragensiích, jako např. *Dějiny Prahy* (1964)[47], *Dějiny Prahy v datech* (1989)[48], *Umělecké památky Prahy. Nové Město. Vyšehrad* (1998)[49] nebo *Petrská čtvrť. Dům od domu* (2008).[50] Za zmínku též stojí záměr zaměstnankyně Archivu hlavního města Prahy (AHMP) Miluše Svobodové (1919-1978) napsat o tragédii studii s názvem „Pořícská katastrofa” pro Vlastivědný sborník článků o dějinách Prahy. Pro tyto účely byla jménem správy AHMP poslána v roce 1961 Krajskému soudu v Praze žádost o zapůjčení spisu týkajícího se trestního stíhání výše zmíněných obviněných.[51] Studie však z neznámých důvodů nikdy nevznikla.

---

[42] HRUBÝ, Jan. *Aféry první republiky*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství Revolučního odborového hnutí, 1984, s. 151-163.

[43] V tomto ohledu se svého času nejednalo o ojedinělou interpretaci pořícské katastrofy. K marxistickému pojetí události po r. 1948 viz např. KRECHLER, Vladimír. *Příruční slovník k dějinám KSČ*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1964, sv. 2, s. 640. Zde je čerpáno z KLÍR, Miroslav. *Komunistická strana Československa v období dočasné kapitalistické stabilizace. Vítězství bolševické linie na V. sjezdu KSČ (1925-1929)*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1954. Viz též SLÁNSKÝ, Rudolf. *Za vítězství socialismu: stati a projevy*. Praha: Svoboda, 1951, sv. 1, s. 386-387.

[44] CHARVÁT, Martin. Pořícská katastrofa. In: ZÁLOHA, Jan (ed.). *Českokrumlovsko 1918-1968. Sborník vzpomínek a článků*. Český Krumlov: Okresní národní výbor Český Krumlov a Okresní výbor KSČ Český Krumlov, 1968, s. 53-58.

[45] SCHUSSER, František. *Městys Besednice*. Besednice, 2010.

[46] CÍSAŘ, Jiří. *Poříčí 15:09*. Besednice: Městys Besednice, 2023.

[47] BORKOVSKÝ, Ivan, Josef JANÁČEK a Antonín ČERNÝ. *Dějiny Prahy*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1964, s. 568.

[48] MÍKA, Zdeněk. *Dějiny Prahy v datech*. Praha: Panorama, 1989, s. 268. Srov. též druhé vydání z r. 1999, kde autor vypustil větu o tom, že katastrofu zavinila „snaha podnikatelů o co největší zisk”: MÍKA, Z. *Dějiny Prahy v datech*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 219.

[49] HILMERA, Jiří. Čp. 1064/II [slovníkové heslo]. In: BAŤKOVÁ, Růžena a kolektiv. *Umělecké památky Prahy. Nové město. Vyšehrad*. Praha: Academia, 1998, s. 561-562.

[50] NOVOTNÝ, Pavel. *Petrská čtvrť. Dům od domu*. Praha: Libri, 2008, s. 266.

[51] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. Tk I 10217/28. Písemná žádost je dodnes založena ve spise, patrně omylem.

Několik odstavců katastrofě dále věnovali vojenští historici David Majtenyi a Jiří Rajlich ve svém článku o generálu Bohuslavu Laštovičkovi, který se v mládí jakožto příslušník Dělostřeleckého pluku 151 měl na Poříčí účastnit záchranných prací. Autoři neštěstí označují jako „jeden z největších prvorepublikových skandálů" a uvádí, že na Laštovičku událost silně zapůsobila, neboť „patřil k bystrým pozorovatelům veřejného dění a citlivě vnímal některé neblahé jevy […]", které „[…] osobně vyhodnotil spíše jako zásadní vady panujícího systému než jako dobově podmíněné výstřelky nebo selhání jednotlivců."[52]

Poříčská katastrofa byla rovněž zběžně zmíněna v monumentální jubilejní syntéze autorského kolektivu pod vedením Dagmar Hájkové a Pavla Horáka *Republika československá 1918-1939* (2018), stejně jako v monografii *Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu* (2018).[53] Krátký odstavec, který se katastrofě věnuje ve druhé zmíněné knize, však trpí faktickou chybou, neboť se v něm lze dočíst, že v jubilejním roce měly být stavby dokončené do října 1928 osvobozeny od domovní daně, což však není pravda (stavby měly být dokončené do konce kalendářního roku a zákon o stavebním ruchu s jubileem nesouvisel).[54] Pozoruhodné je, že tato informace byla později bez dalšího převzata autory kapitoly o jubilejních bilancích představitelů pražské samosprávy v knize *Neporažené! Praha – Vídeň – Varšava: Tři metropole v převratech 20. století* (2023), aniž by ovšem v textu byla zmíněna samotná poříčská katastrofa.[55]

Poněkud nečekané zmínky se poříčské katastrofě dostalo ve druhém svazku *Dějin nové moderny* (2014), kolektivní monografii pojednávající o literárním kontextu let 1924-1934. Lze se zde dočíst, že na Poříčí došlo ke zřícení nosné konstrukce stavby „hotelu Centrum", při kterém „zahynulo téměř 60 dělníků".[56] Tyto chybné informace autoři zjevně převzali z prvního dílu *Pamětí* Václava Černého (psaných v 60. a 70. letech), jenž se o zřícení „hotelu" na Poříčí zmiňuje v pasáži, kde vzpomíná na období svého studia na Filozofické fakultě.[57] Stejně tak možná překvapí zmínka v *Literární kronice první republiky* (2018).[58] Událost je zde popsána podrobněji a bez faktických

[52] RAJLICH, Jiří a MAJTENYI, David. Bývalý dělostřelec ve službách strany, státu a parlamentu. Generál Bohuslav Laštovička (1905-1981). In: *Historie a vojenství. Časopis Historického ústavu Armády ČR*, roč. 68 (2019), č. 2 (červen), s. 72-73.

[53] Viz HÁJKOVÁ, Dagmar a HORÁK, Pavel (eds.). *Republika československá 1918-1939*. Praha: NLN, 2018, s. 458 a HÁJKOVÁ, D., HORÁK, P., KESSLER, Vojtěch a MICHELA, Miroslav. *Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*. Praha: Academia, 2018, s. 120.

[54] Viz § 49 zákona č. 44/1927 Sb., o stavebním ruchu.

[55] PEŠEK, Jiří a kolektiv. *Neporažené! Praha – Vídeň – Varšava: Tři metropole v převratech 20. století*. Praha: Academia, 2023, s. 272.

[56] BAUER, Michal, BRABEC, Jiří, HECZKOVÁ, Libuše, PAPOUŠEK, Vladimír, VEBEROVÁ, Veronika, VOJVODÍK, Josef a WIENDL, Jan. *Dějiny nové moderny 2: Lomy vertikál. Česká literatura v letech 1924–1934*. Praha: Academia, 2014, s. 495.

[57] ČERNÝ, Václav. *Paměti I. 1921-1938*. Brno: Atlantis, 1994, s. 184.

[58] BARBORÍK, Vladimír, JANÁČEK, Pavel, PAVLÍČEK, Tomáš a ŠÁMAL, Petr a kol. *Literární kronika první republiky. Události, díla, souvislosti*. Praha: Academia, Památník národního písemnictví, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018, s. 52 a 235.

nepřesností. Autoři zde navíc citují článek, který o katastrofě napsal Karel Čapek, a uvádí v souvislost, že se zřícení novostavby objevilo jako motiv v jedné z klíčových kapitol již zmíněného románu *Hmly na úsvite*.

Prameny

Předkládaná práce se může opřít o poměrně širokou, avšak značně fragmentární pramennou základnu. Vzhledem k nedostatku relevantní sekundární literatury práce ve všech svých částech hojně čerpá informace z dobových periodik, především denního tisku. Relevantní tituly přitom byly vybrány takovým způsobem, aby poskytly reprezentativní sondu do tehdejší pestré nabídky denních a jiných periodik. Zdrojem se tak staly některé přední stranické deníky (*Národní listy*, *Venkov*, *Rudé právo*, *Právo lidu* atd.), kulturně-politická periodika bez explicitní stranické příslušnosti (zejm. *Lidové noviny*), vybraný stavovský tisk (*Stavební rozhledy*, *Stavitelské listy*, *Stavebník* ad.), oficiální věstníky (*Zprávy veřejné služby technické* či *Věstník hlavního města Prahy*) a také obrázkové časopisy (např. *Rozkvět*, *Pestrý týden* či komunistický *Reflektor*).

Text práce doprovází obrazové přílohy, které mohou čtenáři posloužit k lepší vizualizaci probíraných témat. Tyto materiály byly většinou čerpány z dobového tisku, ze zmíněného trestního spisu a z archivního fondu Československé tiskové kanceláře, ojediněle i z jiných zdrojů. Kromě fotografií je text (zvláště v podkapitole III.1) doplněn karikaturami, které vytvořil František Bidlo pro komunistický deník *Rudá zář*.

První část práce kromě tištěných periodik vychází z dobových odborných publikací a článků věnovaných problematice zákonné úpravy a podpory stavebního ruchu stejně jako z oficiálních naučných publikací vydaných k jubilejnímu desátému výročí založení republiky (např. z vládní syntézy *Deset let Československé republiky*). Cenné syntetické informace poskytují rovněž vybrané části z edice *Československá vlastivěda*, zejména svazky věnované technice a sociální péči. Dílčí, leč podstatné prameny zde rovněž představují parlamentní stenoprotokoly, sněmovní tisky a konkrétní právní předpisy, zejména zákon č. 43/1928 Sb., o stavebním ruchu. Text první podkapitoly dále doprovází dva grafy, jež vychází z údajů shromážděných československým Státním úřadem statistickým. Druhá podkapitola, jež vychází primárně ze *Zpráv veřejné služby technické* a československého (jakož i zahraničního) denního tisku, též jednorázově čerpá z vybraných podpůrných pramenů, uložených v Národním archivu či Vojenském historickém archivu.[59]

[59] Národní archiv, f. Zemský úřad Praha – policejní a bezpečnostní záležitosti a Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, f. Ministerstvo národní obrany – Prezídium I (III. část, 1927-1939).

Hlavním zdrojem informací pro napsání druhé části práce se stal (opět kromě denního tisku, včetně zahraničního) již zmíněný spis Krajského soudu trestního, uložený ve Státním oblastním archivu v Praze. Tento trestní spis (sp. zn. TK I 10217/28), čítající přibližně přes dva tisíce stran, obsahuje kvantum úředních zpráv a soudních rozhodnutí, protokolů o výsleších, fotografií, stavebních plánů, znaleckých posudků, pitevních protokolů, zápisů z hlavních líčení atd. Klíč k pochopení neštěstí na Poříčí po technické stránce představuje především zevrubný posudek profesora statiky pozemních staveb Rudolfa Kukače z roku 1929, jenž je ve spise uložen. Obdobně jako v první části práce i zde je ojediněle čerpáno z vybraných podpůrných archivních zdrojů.[60]

Třetí část práce vychází z různých typů pramenů v závislosti na tematickém zaměření jednotlivých podkapitol. První podkapitola tak čerpá informace především z komunistického tisku (*Rudé právo*, *Rudá zář*, *Dělnické noviny*, *Komunistická revue* či *Reflektor*). Druhá podkapitola potom mj. vychází z rukopisných poznámek T. G. Masaryka a jeho anonymního článku, publikovaného v týdeníku *Demokratický střed*. Jedna z těchto rukopisných poznámek a zmíněný článek byly v devadesátých letech publikovány v rámci edice *Cesta demokracie*, konkrétně v jejím třetím svazku.[61] Kromě toho však podkapitola též analyzuje druhou (dosud nepublikovanou) prezidentovu rukopisnou poznámku, jež je uložena v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR.[62] Hlavním pramenem pro třetí podkapitolu se stal již zmiňovaný Urbanův román *Hmly na úsvite*, jehož čtvrtá část byla katastrofou přímo inspirována. Citované úryvky z románu jsou záměrně ponechány v originálním, tedy česko-slovenském znění (podle prvního vydání z r. 1930).[63]

Co se týká pramenů, jejichž užití připadalo vzhledem k tématu práce v úvahu, avšak nakonec využity nebyly, z provedené rešerše mj. vyplynulo, že v archivu stavebního úřadu pro Prahu 1 jsou uloženy původní stavební plány zříceného domu nebo že v archivu Hasičského záchranného sboru hlavního města Prahy se nachází větší počet fotografií z místa neštěstí. Tyto prameny však byly pro účely práce vyhodnoceny jako nadbytečné, neboť stavební plány jsou součástí zmiňovaného trestního spisu a dostatek autentických fotografií zachycujících trosky i průběh záchranných prací již nabízí v dostatečné míře dobový tisk.[64]

---

[60] Např. SOA v Praze, f. Krajský soud obchodní Praha, sign. C-XI-359 či Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, f. Ženijní pluk 5, kart. 4 (Rozkazy 1926-1928), sign. Rozkazy 1928.
[61] MASARYK, Tomáš Garrigue a FEJLEK, Vojtěch (ed.). *Cesta demokracie III. Projevy – články – rozhovory. 1924-1928*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1994, s. 335.
[62] Masarykův ústav a Archiv AV ČR (MÚA AV ČR), f. T. G. Masaryk, kart. L-619, CD 60, sl. 1928 X.
[63] DRUG, Štefan. K trom verziám Urbanových Hmiel na úsvite. In: MAŤOVČÍK, Augustín (ed.) a kol. *Biografické štúdie 22*. Martin: Matica slovenská, 1995, s. 55-61.
[64] Lze podotknout, že fotografie uložené v archivu Hasičského sboru hlavního města Prahy jsou volně dostupné na internetu. Viz VÍCHOVÁ, Veronika. Stavět levně a rychle se nevyplatilo, při pádu obchodního domu zemřelo 46 lidí. In: iDNES.cz [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/praha/zpravy/na-porici-obchodni-dum-pad-stavba-katastrofa-historie-hotel.A231130_103619_praha-zpravy_vich [cit. 18. 5. 2026].

V rámci rešerše byla též věnována pozornost vyhledávání pramenů osobní povahy, které by blíže osvětlily zázemí a uvažování vybraných aktérů poříčské katastrofy. Za tímto účelem byl mj. kontaktován potomek architekta T. Pražáka, avšak z komunikace vyplynulo, že se v rodinné pozůstalosti žádné relevantní materiály (deníky, korespondence atp.) ze sledovaného období nedochovaly. Neúspěšně též skončila snaha získat archivní zdroje k osobě Ing. Oldřicha Uhra, velitele požárního odboru městského stavebního úřadu, jenž v „poříčské kauze" figuroval nejdříve jako technický poradce stavebníků a později jako vedoucí záchranných prací. Za tímto účelem byla provedena rešerše ve vybraných fondech městské správy uložených v AHMP, avšak jejím výsledkem bylo zjištění, že většina fondů, jež by mohly obsahovat podrobnější dokumentaci k působení Ing. Uhra, je nepřístupná či se dochovala v pouhých torzech.

Pro úplnost lze podotknout, že Urbanův román *Hmly na úsvite*, o kterém pojednává podkapitola III.3, není jediným literárním dílem inspirovaným poříčskou katastrofou. Již na konci roku 1929 dopsal tehdejší tajemník Spolku výtvarných umělců Mánes Josef Toman (1899-1977) svou divadelní hru *Svět bez oken*, jež zachycuje zoufalou situaci dělníků, kteří zůstali zasypáni v suterénu zřícené novostavby. Hra ovšem byla do repertoáru Studia Národního divadla zařazena teprve po několika úpravách v sezóně 1932/33 a dočkala se pouze jediné reprízy.[65] Dalším dílem inspirovaným poříčskou katastrofou se později stal reportážní román *Milion* (nejdříve vydáván jako četba na pokračování v *Mladé frontě* v r. 1956 pod titulem *Překvapené město*) z pera novináře, scénáristy a spisovatele Karla Štorkána (1923-2007).[66] Podle přepracovaného vydání knihy z r. 1976 byl navíc v témže roce natočen celovečerní film *Dům Na poříčí*.[67] Vzhledem k úzkému tematickému zaměření Tomanovy hry a značnému časovému odstupu, s nímž vznikla Štorkánova próza, nejsou tato dvě díla v práci předmětem další analýzy.

---

[65] Divadelní archiv Národního divadla, Praha, Složka inscenace Svět bez oken (1933), sign. Č 1101a. Úpravy si vyžádal dramaturg Národního divadla František Götz a samotný ředitel činohry Karel Hilar. Inscenace s podtitulem „Zasypaní" byla představena v únoru 1933 ve Stavovském divadle (režie: Jiří Frejka, výprava: Bedřich Feuerstein, hlavní role: Bedřich Karen, Jaroslav Vojta, Eduard Kohout, Olga Scheinpflugová). Hra také vyšla knižně, viz TOMAN, Josef. *Svět bez oken. Katastrofa na novostavbě. Hra o 3 jednáních*. Vyškov: F. Obzina, 1933. Lze též zmínit hru architekta Petra Kropáčka *Stavba* (1927), jež zpětně představuje jakési dramatické preludium k pozdější tragédii. Hra se odehrává na novostavbě, která se v závěru zřítí a pohřbí ve svých troskách postavu vizionářského architekta. Vzhledem k věcné a časové souvislosti této hry s poříčskou katastrofou se nelze divit chybné informaci, kterou uvedl Otakar Štorch-Marien ve svých pamětech: „Pak […] napsal Kropáček svou první symbolicky realistickou hru. Jmenovala se *Stavba* a inspirovala ji, podobně jako Tomanovu hru *Svět bez oken*, poříčská stavební katastrofa, kde pod troskami zahynula řada dělníků." Viz KROPÁČEK, Petr. Stavba. Praha: Ot. Štroch-Marien, 1927 a ŠTORCH-MARIEN, Otakar. *Paměti nakladatele, II: Ohňostroj*. Praha: Aventinum, 1992, s. 93.

[66] ŠTORKÁN, Karel. *Milion*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976. Původní román *Překvapené město* vycházel v *Mladé frontě* od 19. 7. do 20. 10. 1956. Viz *Mladá fronta*, roč. 12, č. 174, 19. 7. 1956, s. 3 a *Mladá fronta*, roč. 12, č. 254, 20. 10. 1956, s. 3-4. Viz dále JANÁČEK, Pavel a MALÁ, Zuzana. Karel ŠTORKÁN. In: Slovník české literatury 1945-2000 [online]. Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2009. Dostupné z: https://slovniky.ucl.cas.cz/index.php/%C5%A0TORK%C3%81N_Karel_-_1923_(SL45,aut) [cit. 19. 5. 2026].

[67] Dům Na poříčí. In: Filmový přehled [online]. Dostupné z: https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397119 [cit. 18. 5. 2026].

I. Vražedné tempo? Stavební ruch ve dvacátých letech.

I.1. Zákonná podpora stavebního ruchu

„Co dělat? Mají to ve smlouvě. Vyminili si to, poněvadž - jak víte - prvním lednem budoucího roku přestane platit zákon o stavebním ruchu." - z románu *Hmly na úsvite* (1930)[68]

„Bytová nouze jest jedním, opravdu bolestným příznakem doby válečné a poválečné. Není to nemoc jen naší mladé republiky, ale jest to nemoc světová. [...] A jediný universální lék proti této nouzi bytové jest: stavěti. Stavěti, pokud možno nejdříve a nejvíce!", pronesl v únoru roku 1920 agrárnický poslanec Otakar Hübner těsně před tím, než byl většinou zákonodárců schválen zákon č. 92/1920 Sb., kterým se povolila dodatečná státní podpora stavebního ruchu.[69] Šlo o jeden z mnoha předpisů, které měly za účel zmírnit všudypřítomnou bytovou krizi, jež byla jedním z nejvážnějších celospolečenských problémů nově vzniklé Československé republiky.[70]

Bytová otázka tehdy ovšem nebyla tématem novým, nýbrž závažnějším než kdy dříve.[71] Opatření spojená s vedením války měla za následek fatální stagnaci stavební činnosti ve většině evropských zemí. To bylo dáno především tím, že značná část stavebního dělnictva narukovala do armády, stejně jako tím, že panoval všeobecný nedostatek stavebních materiálů, potřebných pro válečné účely. V některých zemích byly dokonce uzákoněny zákazy bytové výstavby, aby se zamezilo plýtvání materiálů a pracovních sil.[72] Z bytové výstavby se rovněž stahoval stavební kapitál, který se obrátil na mimořádně výnosný válečný průmysl.[73] Během válečných let takto došlo k posunu základního problému bytové politiky, tedy k jeho transformaci z převážně kvalitativní na převážně

---

[68] URBAN, Milo. *Hmly na úsvite*. Praha: Družstevní práce, 1930, s. 494.

[69] Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (PSP ČR). Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920, Stenoprotokoly, 116. schůze, pátek 6. února 1920. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/116schuz/s116001.htm [cit. 30. 1. 2026].

[70] V jubilejní publikaci pojednávající o desetileté činnosti Národního shromáždění se lze např. dočíst následující: „Po promeškaných dvou letech [tj. 1918-1920], [...] celá bída bytová vyvinula se postupně v pravou pohromu společnosti." Viz *Národní shromáždění Republiky československé v prvém desetiletí*. Praha: Předsednictvo Poslanecké sněmovny a Předsednictvo Senátu, 1928, s. 876. V jubilejní vládní publikaci bylo dále uvedeno: „Bytová krise byla v létě 1920 den ze dne horší, stávajíc se nebezpečnou veřejnému pořádku a řádnému chodu státní správy." Viz EBEL, František (ed.) a kol. *Deset let Československé republiky*, sv. 3. Praha: Vláda Československé republiky, 1928, s. 47. Svědectví o tehdejších poměrech podávají samozřejmě (mimo jiné) články v dobovém denním tisku (zejm. z let 1919-1921); viz např. RATHAUSKÝ, A. Bytová svépomoc. In: *Český deník*, roč. 8, č. 83, 25. 3. 1919, s. 2: „Vleklá choroba našeho města – bytová nouze – dosáhla nepříznivým vlivem válečných poměrů, a hlavně událostí převratových situace přímo katastrofální."

[71] Pro historický vývoj bytové otázky do dvacátých let viz GRUBER, Josef. Bytová politika v Rakousku a v republice československé. In: *Obzor národohospodářský*, roč. 27, č. 1, 15. 1. 1922, s. 19-22. Pro dobovou reflexi bytové nouze po r. 1900 viz např. SOLDÁT, Alois. *Bytová otázka dělnická: dějiny a přehled úkolů reformy bytové*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1905.

[72] HAAN, Hugo (ed.). *Die Wohnungsprobleme Europas nach dem Kriege*. Genf: Internationales Arbeitsamt, 1924, s. 9.

[73] Tamtéž.

kvantitativní úroveň. K nárůstu bytové nouze vedly především okolnosti jako příliv válečných uprchlíků, zastavení emigrace do ciziny a příliv venkovského obyvatelstva do větších měst a center válečného průmyslu.[74]

Bytová otázka před světovou válkou a po ní byla podle národohospodáře Vilibalda Mildschuha zcela odlišnou záležitostí. Zatímco v předválečné době se bytová nouze týkala takřka výhradně nižších vrstev, stala se po válce problémem všeobecným.[75] Zvlášť tíživého rázu po válce nabyla bytová nouze v Praze. Hlavní město nově vzniklé republiky muselo v prvních poválečných měsících a letech čelit náporu imigrace úředníků veřejných a soukromých institucí, politických a kulturních pracovníků, stejně jako dělníků potřebných mj. k výstavbě nejrůznějších typů budov a celkové přestavbě města.[76]

Vládě nově vzniklé republiky velice záleželo na co nejrychlejším zvýšení počtu bytů a zmírnění této „bytové katastrofy".[77] Ministerstvo sociální péče, do jehož rezortu bytová péče náležela, dokonce zařadilo řešení krize mezi nejdůležitější úkoly celé státní správy.[78] Ministerstvo pod vedením sociálního demokrata Lva Wintera nedlouho po svém vzniku začalo v této oblasti vypracovávat řadu zákonů a nařízení, které lze rozdělit do tří skupin následovně: úprava ochrany nájemníků, hospodárného užívání obytných místností (v rámci „mimořádných opatření bytové péče") a v neposlední řadě přímé a nepřímé podpory stavebního ruchu.[79]

V letech 1919 až 1921 bylo sice vydáno několik dílčích předpisů majících za cíl zmírnění bytové krize, ale prvním zákonem, jenž upravoval stavební otázku na širším základě, se stal teprve zákon

[74] HAAN, H. *Die Wohnungsprobleme Europas nach dem Kriege*, s. 10.
[75] MILDSCHUH, Vilibald. K naší otázce bytové. In: *Sbírka přednášek pořádaných Českou národohospodářskou společností*. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1931, s. 3–31. Cit. dle ŠPILÁČKOVÁ, Marie. Bytová krize v českých zemích v letech 1918−1948 a sociální práce jako jeden z nástrojů jejího řešení. In: *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy*, roč. 7, č. 1, s. 66. Pro dobovou reflexi viz např. *Stavitel: odborný umělecko-technický měsíčník*, roč. 2 (1920), č. 2 (říjen), s. 17: „Že dnes lidé bydlí hůře než kdy předtím, jest jisto. Domnívá-li se však někdo, že jest u našich zámožnějších vrstev bytů s dostatek a že jejich zabráním odpomůže se nouzi bytové, velmi se mýlí."
[76] POCHE, Emanuel a Otakar NOVÝ. *Praha našeho věku: čtvero knih o Praze: architektura, sochařství, malířství, užité umění*. Praha: Panorama, 1978, s. 94.
[77] HERMANN, Gustav (ed.). *Přehled činnosti za prvé pětiletí republiky Československé*. Praha: Ministerstvo veřejných prací, 1923, s. 18.
[78] GUTWIRTH, Alois. Bytová péče. In: HORÁK, Jiří, MATIEGKA, Jindřich a WEIGNER, Karel (eds.). *Československá vlastivěda*, Díl II. Člověk. Praha: Sfinx, 1933, s. 548.
[79] Obecně lze také rozdělit opatření na poli bytové péče do tří skupin tak, jak je člení J. Rákosník a I. Tomeš pro období před první světovou válkou, tj. nepřímá podpora (daňové úlevy), přímá podpora (subvence novostaveb) a regulace nájemného, což se s dobovým členěním dle A. Guwirtha, z něhož se zde vychází, takřka shoduje (viz GUTWIRTH, A. Bytová péče. In: HORÁK, J., MATIEGKA, J. a WEIGNER, K. (eds.) a kol. *Československá vlastivěda*, Díl II., s. 548, a RÁKOSNÍK, Jakub a TOMEŠ, Igor. *Sociální stát v Československu: Právně-institucionální vývoj v letech 1918–1992*. Praha: Auditorium, 2012, s. 79 a ŠPILÁČKOVÁ, Marie. Bytová krize v českých zemích v letech 1918−1948 a sociální práce jako jeden z nástrojů jejího řešení. In: *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy*, roč. 7, č. 1, s. 61.).

č. 100/1921 Sb., o stavebním ruchu, který vzešel z iniciativy všech parlamentních stran.[80] Od roku 1921 tak byla podpora stavebního ruchu, stejně jako ochrana nájemníků, upravována krátkodobě, zpravidla každý rok znovu. Vládní publikace *Deset let Československé republiky* vydaná k jubilejnímu výročí uvádí, že tento systém každoročního obnovování zákona o stavebním ruchu měl své výhody, ale také nevýhody: „Výhody každoročně nové úpravy záležely v tom, že zákon se mohl přizpůsobovati skutečným poměrům na stavebním a peněžním trhu, nevýhody pak v tom, že stavebníci nemohli spolehlivě připravovati své projekty nevědouce, s jakou finanční podporou a s jakým daňovým osvobozením mohou počítati. V dobách neustálené měny, kdy cena zboží i práce se stále měnily, záleželo, pokud jde o finanční podporu státu, neobyčejně mnoho na tom, aby výše její byla ve správném poměru ke zdražení stavebního nákladu. V době neustálených poměrů na stavebním trhu zasluhovala krátkodobá úprava státní podpory stavebního ruchu nesporně přednost před úpravou dlouhodobou."[81] Jinak ovšem vyznívá rázná kritika v podání předního ekonoma a teoretika sociální politiky Josefa Macka: „Krátkodobost zákonů o podpoře stavebního ruchu měla a má za nechtěný následek lichvu stavebními materiály, jaká připomíná doby válečné. [...] Dosavadní zákonná podpora stavebního ruchu je věru ukázkou, jak se zákony dělat nemají."[82]

Z řad odborníků nebyla ovšem vytýkána pouze koncepce krátkodobé podpory stavebního ruchu. Podpůrné zákony též v následujících letech vyvolávaly obavy, že budou snadno zneužitelné ze strany soukromých podnikatelů. Josef Macek v r. 1928 trefně podotýkal: „Neprozřetelní zákonodárci, chtějíce řešiti bytovou krisi, dali daňové úlevy také na novostavby obchodních paláců a tak např. v Praze jsme svědky tohoto jevu: bourají se dobré obytné domy (nájemníci se vyhánějí do nedávno postavených činžáků) a na místě zbouraných domů se staví velkolepé obchodní paláce, jež budou se těšit dlouhá léta úlevám daňovým. [...] Nedbá se [...] na nechtěné, ale velmi pravděpodobné následky; na zneužívání, nebo aspoň na využívání státních podpor na účely, jichž podporovat netřeba, a na obohacování lidí, kteří dovedou zákon vzít za ‚pravý konec'."[83] Právě tento faktor byl později připomínán i po zřícení Jakeschova obchodního paláce - např. Ústředna společenstev mistrů zednických v Čechách přijala ke katastrofě stanovisko, ve kterém mj. uvádí:

[80] Z řady předpisů z let 1919-1921 lze zmínit např. zákon č. 98/1919 Sb., o státním bytovém fondu, zákon č. 211/1919 Sb., o stavebních úlevách [atd.], zákon č. 281/1919 Sb., o státní podpoře stavebního ruchu, zákon č. 92/1920 Sb., kterým se povoluje další státní podpora stavebního ruchu, zákon č. 219/1920 Sb., o podpoře soukromého stavebního podnikání či zákon č. 209/1920 Sb., o přechodných daňových výhodách pro stavby. Poslední dva uvedené zákony předznamenaly koncepci budoucích krátkodobých zákonů o podpoře stavebního ruchu.
[81] EBEL, F. (ed.) a kol. *Deset let Československé republiky*, sv. 3, s. 46.
[82] Státní podpora stavební lichvy. In: *Právo lidu*, roč. 37, č. 65, 16. 3. 1928, s. 7. Viz též MACEK, Josef. Státní podpora stavební lichvy. In: *Naše doba*, roč. 35 (1927-1928), č. 5 (únor 1928), s. 320.
[83] Tamtéž.

„Stavební ruch může býti živen toliko daňovými úlevami, přičemž lišiti jest spekulační tendence podnikatelů tzv. obchodních paláců od skutečné snahy odpomoci bytové nouzi."[84]

To, že k tomuto využívání daňových výhod *in fraudem legis*, které J. Macek popisoval, skutečně docházelo, dokládá např. článek v časopise odborových organizací *Sjednocení* z července roku 1921, který čtenáře informuje o výstavbě Odborového domu v Praze na rohu Perštýna a Bartolomějské ulice. Autor textu otevřeně přiznává, že k výstavbě obytných místností bylo „[...] sáhnuto jen z důvodů subvenčních, neboť zákon poskytuje podpory stavbám s obytnými byty" a že "[z]a byty použito bude jen nutné a přípustné procento, poněvadž s místnostmi počítá se výslovně pro kanceláře."[85]

Přes své jisté nedostatky byl výše zmíněný zákon z r. 1921 o rok později nahrazen zákonem v takřka nezměněném znění.[86] Obdobně se tak stalo i v letech 1923 a 1924.[87] V roce 1924 se však poměry na stavebním trhu ustálily natolik, že až do roku 1927 se k novému zákonu o stavebnímu ruchu nepřistoupilo. Ustálení stavebních nákladů v letech 1925 a 1926 navíc dokonce zajišťovalo trvalou výnosnost novostaveb.[88] Neobnovení podpůrných zákonů se přesto nevyhnulo kritice ze strany stavebních podnikatelů. Například brněnské *Stavební rozhledy* vládní koalici její zdrženlivý postoj k vydání nových zákonů o stavebním ruchu důrazně vytýkaly: „[...] Naši zákonodárci mají plné ruce práce na ucpání různých trhlin ve vládní lodičce a tak takové ‚podružné' otázky, jako jest novelisace zákona na podporu stavebního ruchu, musí ustoupiti do pozadí. [...] Zatím letošní stavební sezona uplyne, aniž by se stavební ruch rozvinul, spousty stavebního živnostnictva a dělnictva jsou a budou bez zaměstnání a ani zákon sebe lepší, když bude na podzim vydán, jim jejich těžkou situaci nezlepší a z bídy nevytrhne. [...] Což nikdo z našich zákonodárců si toto neuvědomí a nedá si práci, aby na záchranu stavebních živností, na záchranu statisíců dělnických existencí, bylo aspoň to maličko, jímž zákon o státní podpoře novostaveb pro letošek bude, konečně učiněno?"[89]

V letech 1925 a 1926 probíhaly četné diskuze o podobě další úpravy podpory stavebního ruchu.[90] Zvýšenou pozornost právnímu řešení bytové a stavební krize věnovala Masarykova akademie

---

[84] *Stavební věstník*, roč. 19 (1928), č. 10 (říjen), s. 148.
[85] HAUF, František. „Odborový dům" v Praze. In: *Sjednocení: společný časopis všeodborový*, roč. 3, č. 12, 28. 7. 1921, s. 1.
[86] Zákon č. 45/1922 Sb., o stavebním ruchu.
[87] Zákon č. 35/1923 Sb., o stavebním ruchu a zákon č. 58/1924 Sb., o stavebním ruchu.
[88] EBEL, F. (ed.) a kol. *Deset let Československé republiky*, sv. 3, s. 49-50.
[89] *Stavební rozhledy*, roč. 6., č. 9, 15. 5. 1925, s. 1.
[90] Viz např. Poradní sbor pro otázky hospodářské při Ministerstvu průmyslu, obchodu a živností. *Ochrana nájemníků a stavební ruch (návrhy výboru pro otázky bytové péče a stavebního ruchu poradního sboru pro otázky hospodářské.)*. Praha: Poradní sbor pro otázky hospodářské při ministerstvu obchodu, 1925, STOCKÝ, Jan. *Veřejná podpora stavebního ruchu v Československu*. Praha: Společenstvo stavitelů pro obvod obchodní a živnostenské komory v Praze, 1926. a *Jak nutno*

práce, která na toto téma pořádala anketu a několik diskuzí. V soutěži o nejlepší řešení krize zvítězily návrhy architekta Maxmiliána Bittermanna a národohospodáře Jana Stockého. Tyto návrhy byly uveřejněny v odborných časopisech a staly se podkladem pro vládní návrh tzv. bytového zákona, který měl obsahovat jak úpravu ochrany nájemníků, tak úpravu podpory stavebního ruchu.[91] Tento návrh byl kritizován ze strany pronajímatelů, a to zejména z důvodu povinnosti odvádět stavební příspěvky. V *Realitních listech*, časopise hájícím zájmy majitelů domů, byl dokonce návrh bytového zákona ironicky označen za „dovršení roboty majitelů domů na oslavu zrušení roboty selské před 80 lety".[92] Bytový zákon i přes doporučení odborníků nakonec nebyl přijat a úprava podpory stavebního ruchu a ochrany nájemníků tak nadále zůstala dvoukolejná.[93]

V roce 1927 se podmínky v oblasti stavebního podnikání jevily jako „neobvykle příznivé", a to i bez státní finanční podpory. Kromě výše zmíněného ustálení stavebních nákladů novostaveb k tomu značně přispěl také příznivý vývoj peněžního trhu. Tento vývoj tehdy podle jubilejní vládní publikace *Deset let Československé republiky* „připouštěl úsudek, že napříště dostačí zase pouhé daňové osvobození přiměřeně dlouhé, aby bylo podníceno a udržováno i soukromé stavební podnikání, a že daňové osvobození ve spojení se zárukou bytového fondu neb obdobnou zárukou státu dostačí, aby i obce a stavební družstva mohly rozvíjeti značnou stavební činnost ve prospěch osob a vrstev méně zámožných, neb aby i méně zámožné osoby mohly podnikati."[94]

Na jaře roku 1927 se v tomto duchu přistoupilo k novému jednorázovému zákonu o podpoře stavebního ruchu. Oproti zákonu z roku 1924 v něm ale došlo ke značnému rozšíření osvobození staveb od domovní daně (daně činžovní a třídní). Změna se konkrétně týkala nových staveb, přístaveb, nástaveb a přestaveb, které budou stavebně dokončeny do konce roku 1928, přičemž osvobození u nich činilo dobu 25 let a u staveb s malými byty dokonce 35 let.[95] Zákon zejména díky těmto opatřením podle jubilejní vládní publikace „skutečně vyvolal tak živý stavební ruch ve

řešiti krisi bytovou. Návrhy stavitelských korporací. Praha: Ústředna společenstev stavitelů v Republice československé a Společenstvo stavitelů pro obvod obchodní a živnostenské komory v Praze, 1926.

[91] Masarykův ústav a Archiv AV ČR, f. Masarykova akademie práce, kart. 60, inv. č. 439, s. neznámá, zápis o meziodborové schůzi MAP s rozpravou o navržené osnově bytového zákona konané dne 15. 9. 1926.

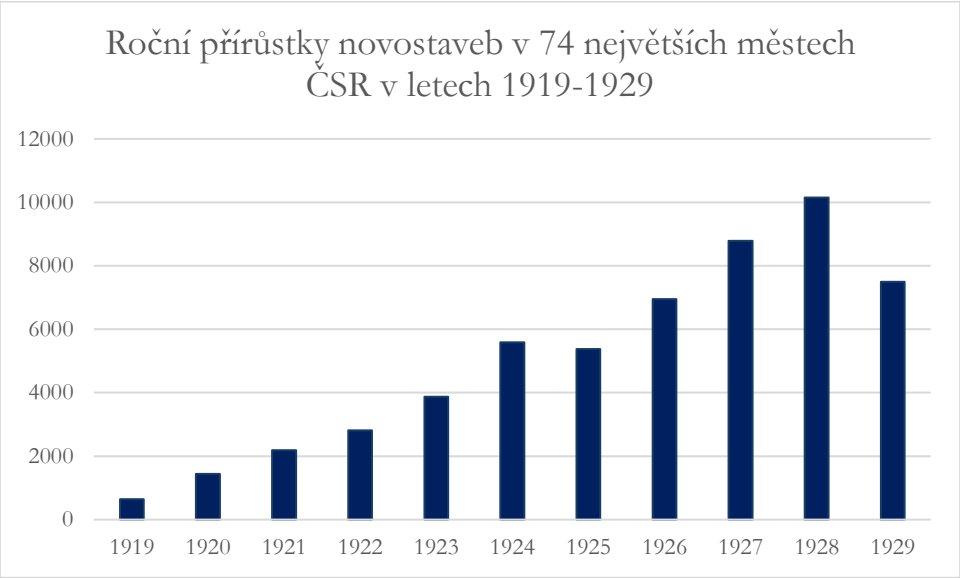
[92] STELZER, Otto. Předloha bytového zákona a majitelé domů. In: *Realitní listy*, roč. 4, č. 24, 15. 12. 1926, s. 1.

[93] Snahy o prosazení zastřešujícího bytového zákona se v dalších letech opět neúspěšně opakovaly. Viz např. Co žádáme a navrhujeme. In: *Stavitelské listy*, roč. 25, č. 4, 28. 2. 1929, s. 59-73 nebo *Hospodářské poměry, sociální politika a odborové hnutí v letech 1930-1933: zpráva k X. sjezdu Společné ústředny svazů zaměstnaneckých Odborového sdružení československého ve dnech 8.-11. prosince 1934,* Část 1. Praha: Společná ústředna svazů zaměstnaneckých Odborového sdružení československého, 1934, s. 173.

[94] EBEL, F. (ed.) a kol. *Deset let Československé republiky*, sv. 3, s. 50.

[95] § 49 odst. 1 zákona č. 44/1927 Sb. o stavebním ruchu. K pojmu „dokončení stavby" ve smyslu zákona č. 44/1927 Sb. viz *Stavební věstník*, roč. 19 (1928), č. 5 (květen), s. 91. Tento pojem vyvolával mezi staviteli v průběhu stavební sezony roku 1928 zmatek, který byl nakonec vyřešen oběžníkem Ministerstva financí, podle kterého „[...] za ‚dokončené' stavby, to jest dohotovené stavby ve stavu užívání způsobilém, jest pokládati den, který jako takový v certifikátu stavebního úřadu jest uveden."

městech i po venkově, jak tomu po válce dosud nebylo ani v letech s největší finanční státní podporou."[96] Shodně bylo psáno v létě 1928 ve čtrnáctideníku *Stavebník*: „V stavebním průmyslu je jeho letošní mimořádná konjunktura v úzké souvislosti se zákonnými opatřeními, kterými bylo stavení usnadněno."[97] Uvedenou dobovou reflexi podtrhuje graf č. 1, který ukazuje roční přírůstky novostaveb v 74 největších městech republiky v letech 1919-1929.[98]

Graf č. 1. Zdroj: *Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé*, roč. 10 (1929), č. 114-116, s. 917 a roč. 11 (1930), č. 147-150, s. 1207.

V důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona o podpoře stavebního ruchu na rok 1929 bylo sice uvedeno, že zákon z roku 1927 splnil svůj účel v tom smyslu, že způsobil čilý stavební ruch, ale zároveň podotknuto, že daňové výhody vedly spíše k výnosné výstavbě domů s velkými byty a obchodních domů a paláců v centrech velkých měst. Především tyto stavby tak podle důvodové zprávy těžily ze zákonných výhod a mnohdy tím znemožňovaly rozvinutí méně výnosné, ale tolik potřebné výstavby domů s malými byty.[99] Z tohoto důvodu navrhlo Ministerstvo sociální péče v čele s Janem Šrámkem daňové osvobození oproti minulému roku skokově snížit, což se ihned setkalo s kritikou z řad odborné veřejnosti: „Myslí to ministerstvo […] opravdu vážně, když se domnívá, že nyní po změně ustanovení o osvobození daňovém budou stavěny domy s malými

[96] EBEL, F. (ed.) a kol. *Deset let Československé republiky*, sv. 3, s. 50.
[97] Jak udržet dnešní konjunkturu? In: *Stavebník*, roč. 39, č. 18, 3. 9. 1928, s. 1.
[98] Počet postavených novostaveb v r. 1928 nebyl již za první republiky překonán. K údajům z let 1919-1937 viz např. MIČKA, Vladimír, ČÁP, Václav a BONDYOVÁ, Jana. *Historická statistická ročenka ČSSR*. Praha: Federální statistický úřad a Státní nakladatelství technické literatury, 1985, s. 848.
[99] PSP ČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929. Poslanecká sněmovna. Tisky. Sněmovní tisk č. 1473, vládní návrh zákona o stavebním ruchu z 9. 2. 1928. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1473_01.htm [cit. 22. 5. 2026].

byty? Mám za to, že nikoliv [...]".[100] Ve *Stavebním věstníku* bylo též varováno před nešťastně zvolenou provizorní koncepcí zákona: „Co všichni informovaní očekávali, skutečně se stalo! Místo řádného projednání dlouhodobého zákona o podpoře stavebního ruchu a řádného zúčtování s dosavadním zákonem o ochraně nájemníků, přišla vláda s provisoriem na dobu jednoho roku – tedy tatáž hra, která se ustavičně opakuje, ačkoli opětovně veřejnost byla ujišťována, že vláda je přesvědčena o nutnosti trvalého uspořádání podpory stavebního ruchu dlouhodobým zákonem."[101] Autor článku zdůraznil, že „právě [...] provisorní povaha zákona o podpoře stavebního ruchu a jeho na jeden rok omezená osvobození daňová a dávková způsobily přílišný nával staveb do periody jednoleté."[102] V této souvislosti trefně podotkl: „Každý, kdo ještě nestavěl, začne stavěti, poněvadž si řekne: Nyní vláda snížila osvobození na 15 let; možná že za rok, až bude vydán další zákon, bude osvobození sníženo jen na 5 let. Proto stavět raději hned!"[103] Nezbývalo tedy, než se ptát: „Jestliže dnes přichází vláda s novým jednoročním provisoriem a snižuje při tom míru úlev daňových, jaký bude následek?"[104]

Snížení daňových úlev rovněž kritizovali četní poslanci na půdě parlamentu během bouřlivého projednávání vládního návrhu v polovině března 1928.[105] Za pozornost stojí jejich některé pozměňovací návrhy. S nejradikálnějším řešením přišli komunističtí poslanci v čele s Josefem Štětkou, kteří navrhovali osvobození pouze pro stavby s malými byty, a to na 50 let bez stanoveného termínu k dokončení stavby. Němečtí sociální demokraté (Siegfried Taub, Franz Katz a spol.) navrhovali dobu osvobození oproti minulému zákonu zvýšit na 30 a 50 let, přičemž totéž s prodloužením termínu do konce roku 1930 požadovali poslanci Německé národně socialistické strany dělnické (Hugo Simm, Rudolf Jung a další). Národněsocialističtí poslanci (František Langr, Ludmila Pechmanová, Alois Tučný, Jan Záhorský a další) potom alespoň navrhovali dobu osvobození podle minulého zákona ponechat beze změny.[106]

---

[100] *Stavební věstník*, roč. 19 (1928), č. 2 (únor), s. 26. Koncepce nového zákona o stavebním ruchu z března 1928 byla např. soustavně kritizována v týdeníku *Hospodářská politika*. Nikoliv patrně náhodou, neboť jeho spoluvydavatelem byl zmiňovaný architekt a národohospodář Maxmilián Bittermann (1890-1973). Viz zejm. *Hospodářská politika*, roč. 2, č. 41, 13. 10. 1928, s. 699-701

[101] *Stavební věstník*, roč. 19 (1928), č. 2 (únor), s. 26.

[102] Tamtéž.

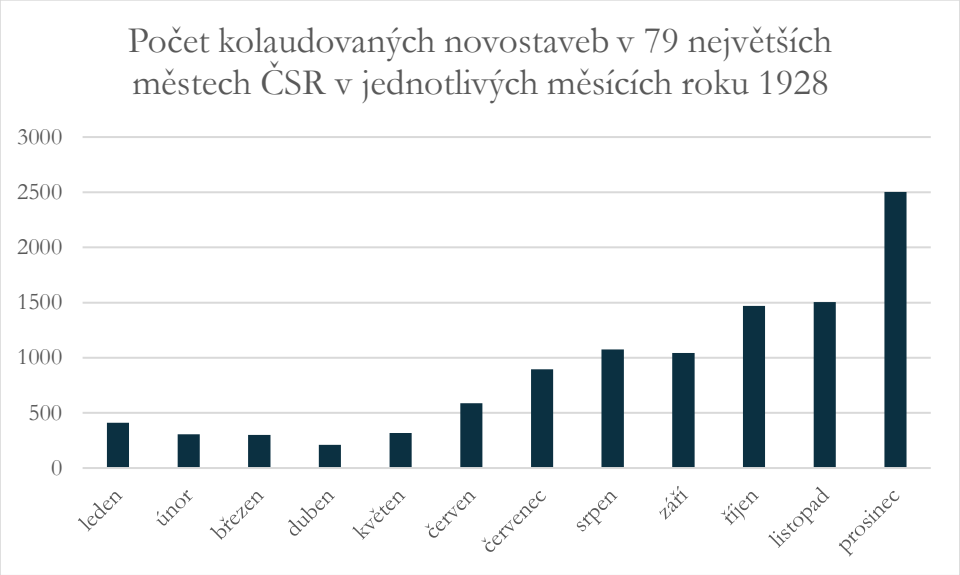
[103] Tamtéž.

[104] Tamtéž.

[105] Během hlasování o osnově zákona o stavebním ruchu v obou čteních komunističtí poslanci pokřikovali a bušili do stolků, někteří z nich pískali na píšťalky a troubili na trubku. Rovněž němečtí sociální demokraté pokřikovali a někteří z nich bušili do stolků. Zdroj: PSP ČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929. Poslanecká sněmovna. Stenoprotokoly. 136. schůze, pátek 16. 3. 1928. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/136schuz/s136017.htm [cit. 22. 5. 2026].

[106] PSP ČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929. Poslanecká sněmovna. Stenoprotokoly. 136. schůze, pátek 16. 3. 1928. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/136schuz/s136012.htm [cit. 21. 5. 2026]. Pro pozměňovací návrh

Navzdory varovným hlasům a pozměňovacím návrhům však byl zákon č. 43/1928 Sb., o stavebním ruchu schválen ve vládou navrhovaném znění, tedy daňové osvobození pro stavby dokončené do konce roku 1929 bylo oproti minulému zákonu opravdu znatelně sníženo, a to konkrétně na 25 let pro stavby s malými byty a na 15 let pro ostatní novostavby.[107] To znamenalo, že novostavby dokončené do konce r. 1928 měly mít (podle zákona z r. 1927) daňové osvobození o deset let delší než novostavby dokončené až v roce příštím. Zákon z r. 1928 sice nabízel možnost prodloužení lhůty k dokončení stavby o půl roku, ale pouze „nemohla-li stavba býti do konce roku 1928 ze závažných příčin dokončena, ač bylo s ní včas začato a v ní řádně pokračováno", a to na základě žádosti podané před koncem téhož roku.[108] Jelikož stavebníci nemohli na výjimečné prodloužení lhůty s jistotou spoléhat, „bylo snahou všech stavebníků dokončit stavby do konce roku 1928".[109] Tuto skutečnost dokládají i údaje shromážděné Státním úřadem statistickým Republiky československé (graf č. 2), které ukazují, kolik novostaveb bylo kolaudováno v 79 největších městech republiky v jednotlivých měsících roku 1928.

Graf č. 2. Zdroj: *Zprávy Státního úřadu statistického Republiky československé*, roč. 10 (1929), č. 114-116, s. 919.

Ustanovení § 49 zákona o stavebním ruchu z r. 1928 se tak stalo impulsem k urychlenému tempu provádění staveb v tomto roce, s čímž se nutně pojilo několik nežádoucích, rizikových jevů. Ty se projevily především četnými stavebními nehodami. Ministerstvo financí v čele s Karlem Englišem

českých národních socialistů se vyslovilo 97 poslanců, proti němu 125. Ostatní zmíněné návrhy byly zamítnuty zjevnou většinou poslanců (bez nutnosti počítání jednotlivých hlasů).

[107] § 49 odst. 1 zákona č. 43/1928 Sb., o stavebním ruchu (v původním znění) stanovil: „Dočasné osvobození od domovní daně a přirážek přísluší: 1. stavbám uvedeným v § 134 zákona č. 76/1927 Sb. z. a n. na dobu 15 let, 2. stavbám domů s malými byty a malými provozovnami uvedeným v § 136 cit. zákona na dobu 25 let, budou-li dokončeny do konce roku 1929."

[108] § 49 odst. 2 zákona č. 43/1928 Sb., o stavebním ruchu.

[109] Nešťastný zákon. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 3.

proto v září přišlo s návrhem novely, jež měla ustanovení § 49 doplnit o třetí odstavec, který by po předchozím povolení umožňoval prodloužení lhůt pro stavby zahájené před zářím 1928 až do konce roku 1929.[110] Pokus vlády reagovat na sérii stavebních neštěstí ovšem přišel příliš pozdě. Sociálně-politický výbor poslanecké sněmovny návrh novely projednal až 3. října 1928, tedy necelý týden před zřícením novostavby na Poříčí, a parlament jej schválil až v listopadu téhož roku.[111] Ustanovení § 49 „nešťastného" zákona č. 43/1928 Sb. proto bylo dobovou publicistikou nazváno „černým paragrafem" československého zákonodárství.[112] V *Lidových novinách* bylo po poříčské katastrofě zdůrazňováno: „Stavební katastrofy, kterých dosud nikdy v tak krátké době nebylo a které dnes dosáhly svého zatím nejtragičtějšího vrcholu, ukazují, jak odpovědná je práce zákonodárcova a *kolik zla může natropit jeden nerozvážný paragraf*."[113] V této souvislosti tehdy označil publicista Jiří Hejda celé stavební zákonodárství za „jednu z nejbolestivějších kapitol našeho parlamentarismu" a „dosud nezhojenou ránu národního hospodářství".[114]

[110] PSP ČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929. Poslanecká sněmovna. Tisky. Sněmovní tisk č. 1780, vládní návrh zákona, jímž se doplňuje zákon ze dne 28. března 1928, č. 43 Sb. z. a n., o stavebním ruchu. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1780_00.htm [cit. 22. 5. 2026].

[111] PSP ČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929. Poslanecká sněmovna. Stenoprotokoly. 165. schůze, čtvrtek 18. 10. 1928. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/165schuz/s165007.htm [cit. 22. 5. 2026]. Novela byla publikována 22. 11. 1928 jako zákon č. 197/1928 Sb., jímž se doplňuje zákon ze dne 28. března 1928, č. 43 Sb. z. a n., o stavením ruchu.

[112] „D. K." Nešťastný zákon. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 3-4.

[113] Tamtéž, s. 4. Zvýraznění dle původního textu.

[114] HEJDA, J. Stavební ruch. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 520, 13. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1.

I.2. Pracovní úrazy na stavbách a stavební neštěstí

„Pověz mi, má milá, / - když celý svět oko tvé objímá, - /proč jsi dopustila, / že dělník dnes ráno s lešení spadl /a před mýma očima /se zabil?“

- Jiří Wolker, „Báseň milostná“ (ze sbírky *Těžká hodina*, 1922)[115]

„*To přece nejde, aby stavební dělník musil míti neustále smrt nebo nějaký těžký úraz za patami!*“

– ze čtrnáctideníku *Stavebník*, listopad 1928[116]

Z dobových pramenů vyplývá, že zvýšený stavební ruch dvacátých let provázelo mnoho negativních jevů, jako např. špatné pracovní podmínky stavebního dělnictva[117], týrání koní[118], fenomén tzv. „bouraček“[119], emise vycházející ze staveb[120], zásahy stavenišť do infrastruktury[121], spekulace se stavebními pozemky[122], nedostatečná úřední kontrola staveb[123] či nedodržování bezpečnostních předpisů.[124] V závěru rekordní stavební sezóny roku 1928 bylo např. ve *Stavebním věstníku* psáno: „Horečná činnost stavební, jež letošního roku se rozvinula, měla v zápětí řadu průvodních zjevů velmi nemilých a jistě celku neprospěšných.“[125] Nejzávažnějšími nežádoucími jevy dosud nevídaného stavebního rozmachu potom ovšem byly četné pracovní úrazy, nehody a neštěstí.

---

[115] WOLKER, Jiří. *Těžká hodina. Verše 1921-1922*. Praha: Petr a Tvrdý, 1922, s. 27.
[116] Úrazy na stavbách se množí. In: *Stavebník*, roč. 39, č. 22, 5. 11. 1928, s. 3.
[117] Nespokojenost stavebního dělnictva s pracovními podmínkami vyvrcholila stávkou v létě 1927. K tomu viz např. Stavebníci jsou v boji za zvýšení mezd neoblomni. In: *Rudé právo Večerník*, roč. 8, č. 190, 18. 8. 1927, s. 1 nebo Stavební dělnictvo pokračuje jednotně a pevně v boji. In: *Rudé právo Večerník*, roč. 8, č. 197, 26. 8. 1927, s. 1.
[118] Týrání koní na pražských stavbách. In: *Večerní list*, roč. 2, č. 103, 30. 4. 1928, s. 2, Týrání koní na pražských novostavbách neustává. In: *Národní listy*, roč. 68, č. 146, 26. 5. 1928, s. 4, Surovosti kočího. In: *Venkov*, roč. 22, č. 69, 23. 3. 1927, s. 6.
[119] Častým zjevem v době velikého stavebního rozmachu se v pražských ulicích staly kromě všudypřítomných stavenišť opuštěné, vyklizené, rozpadlé anebo zanedbané domy připravené na zbourání. Tyto většinou prázdné objekty a parcely přirozeně představovaly vhodný prostor k přenocování osob bez domova, stejně jako k provozování prostituce a jiných ilegálních aktivit. K tomu viz např. Brlohy v pražských bouračkách. In: *České slovo*, 22. 4. 1928, roč. 20, č. 97, s. 4.
[120] Rachot vrtaček nebo také odpalování skal a starých domů vytvářely takový hluk, že mnohdy nebylo možné se v bytech okolních domů vůbec zdržovat, jak dokazuje petice několika obyvatel domu na rohu Libušiny a Tomkovy ulice na Žižkově, podaná Zemské politické správě v červnu roku 1928. V tomto případě byli obyvatelé okolních domů též ohrožováni kusy odpalované skály. Viz Národní archiv, f. Zemský úřad Praha – policejní a bezpečnostní záležitosti, kart. 200, petice obyvatel domu v Libušině ulici na Žižkově.
[121] Viz např. Smrtící pasť u Nár. musea. In: *Večer*, roč. 15, č. 166, 18. 7. 1928, s. 3. Autor článku zde upozorňuje na nebezpečné místo na rohu Václavského náměstí a Mezibranské ulice, kde probíhala stavba komerčního paláce.
[122] Viz např. MODRÁČEK, František. *Lichva s obydlím a pozemková renta*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930, s. 17-26.
[123] Viz např. O příčinách častých úrazů na stavbách. In: *Stavebník*, roč. 39, č. 22, 5. 11. 1928, s. 1.
[124] Tamtéž.
[125] Význam novely k zákonu o stavebním ruchu. In: *Stavební věstník*, roč. 19 (1928), č. 12 (prosinec), s. 1.

Stavební průmysl patřil, z hlediska výskytu pracovních úrazů, již delší dobu mezi ta nejrizikovější odvětví. První předpisy pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci na soukromých stavbách byly v Předlitavsku přijaty již v roce 1907.[126] Z údajů, které shromažďovala živnostenská inspekce, plyne, že pracovní úrazy v soukromých podnicích byly ve dvacátých letech běžnou a takřka všudypřítomnou záležitostí. V letech 1919 až 1928 se v rámci živnostenských závodů událo minimálně 408 999 pracovních úrazů, z toho 2 989 smrtelných (tj. cca 0,73 % všech úrazů).[127] Nutno zdůraznit, že tyto statistiky se týkají pouze živnostenských (soukromých) podniků, případně obecních, nikoliv podniků státních. Rovněž je třeba podotknout, že ne všechny pracovní úrazy, a to dokonce ani ty smrtelné, byly řádně nahlašovány, na což si inspektoři sami stěžovali.[128]

Jelikož se na stavbách výše zmíněných ochranných předpisů nedostatečně dbalo, vznikly v r. 1920 speciální živnostenské inspektoráty pro práce stavební se sídlem v Praze a v Brně.[129] Oba tyto inspektoráty po prvním roce svého působení souhlasně podotýkaly, že hlavní příčinou, proč byla ochrana dělnictva na stavbách zhusta zanedbávána, byly vysoké ceny stavebních materiálů a s tím spjatá snaha stavebníků co nejvíce ušetřit.[130]

Stavební inspektoráty od počátku stavebníkům často vytýkaly zdění tzv. „přes ruku", tedy zdění zevnitř budovy a bez použití lešení. Tímto způsobem podle inspektorů netrpěla pouze bezpečnost stavebních dělníků, ale také rychlost a jakost práce.[131] Ještě v roce 1924 téměř všichni zpravodajové, pokud se rozepisovali o poměrech na stavbách, poukazovali na tento zlozvyk**,** a to nejen na nízkých stavbách, nýbrž i na domech o dvou a více patrech.[132]

Vedle nešvaru zdění „přes ruku" inspektoři vytýkali zejména nebezpečné provádění výkopů. Tento zlozvyk spočíval v tom, že stěny zemin byly podkopávány nebo ponechávány nepřípustně vysoké a ponechávány vadně ohrazeny anebo úplně bez ohrazení. Část viny přitom podle stavební inspekce padala na dělnictvo, které se bránilo „řádnému vypažení výkopů námitkou, že se mu tím práce ztěžuje". Bylo tak ignorováno „zvýšené nebezpečí, záležející u úzkých výkopů v tom, že

---

[126] Viz nařízení ministra obchodu ve shodě s ministrem vnitra č. 24/1907 ř. z., jímž vydávají se předpisy pro uvarování úrazů a na ochranu zdraví dělníků při živnostenském provádění pozemních staveb. Tyto předpisy byly později nahrazeny vládním nařízením č. 53/1931 Sb., o ochraně zdraví a života dělníků při živnostenském provádění staveb. Nejednalo se ovšem jen o záležitost Předlitavska, četné pracovní úrazy stavebního dělnictva byly např. řešeny již v roce 1906 poslanci německého Říšského sněmu (viz např. Novela živnostenského řádu v říšském sněmu německém. In: *Zpravodaj*, roč. 2, č. 50, 8. 12. 1906, s. 4).

[127] Údaje vzaty ze zpráv o úřední činnosti živnostenských inspektorů z let 1919 až 1928 sdělovaných ve *Zprávách veřejné služby technické* vydávaných Ministerstvem veřejných prací. Viz *Zprávy veřejné služby technické* (zde dále jen *„Zprávy"*), roč. 2, č. 24, 15. 12. 1920, s. 590, *Zprávy*, roč. 3, č. 23, 1. 12. 1921, s. 635, *Zprávy*, roč. 4, č. 24, 15. 12. 1922, s. 697, *Zprávy*, roč. 5, č. 23, 1. 12. 1923, s. 624, *Zprávy*, roč. 6, č. 23, 1. 12. 1924, s. 655, *Zprávy*, roč. 7, č. 24, 15. 12. 1925, s. 711, *Zprávy*, roč. 8, č. 23, 1. 12. 1926, s. 712, *Zprávy*, roč. 10, č. 2, 15. 1. 1928, s. 49, *Zprávy*, roč. 11, č. 9, 1. 5. 1929, s. 265, *Zprávy*, roč. 12, č. 8, 15. 4. 1930, s. 230.

[128] *Zprávy*…, roč. 12, č. 8, 15. 4. 1930, s. 230.

[129] *Zprávy*…, roč. 3, č. 22, 15. 11. 1921, s. 605.

[130] Tamtéž.

[131] *Zprávy*…, roč. 3, č. 22, 15. 11. 1921, s. 605.

[132] *Zprávy*…, roč. 7, č. 23, 1. 12. 1925, s. 684.

uniknutí při zřícení se stěny je téměř vyloučeno". Na vině byli též stavbyvedoucí, kteří se domnívali, „že učinili své povinnosti zadost, vyztužili-li výkop […], jednou nebo dvěma fošnami, k tomu ještě často nedostatečně silnými."[133] Jako příklad nehody, která se stala z důvodu nedostatečného ohrazení půdy, lze uvést tu na novostavbě v Jindřišské ulici, která se udála v létě r. 1924. Vrstva písku se utrhla a podjela pod ochranné bednění, čímž byli zasypáni dva dělníci. Jeden vyvázl pouze se zlomenou nohou, druhý byl zraněn těžce.[134] Podobná nehoda se stala na novostavbě Baťova paláce na Václavském náměstí na konci října 1928. Na staveništi se utrhla uvolněná půda a strhla s sebou část chodníku a zavalila jednoho dělníka.[135]

Na stavbách dále přirozeně hrozily úrazy způsobené pádem z výšky. Každoročně byly pády z výše častou příčinou úrazů smrtelných, např. v r. 1920 takto zemřelo 19 dělníků (z toho většina na stavbách), v r. 1925 28 dělníků a v r. 1927 dokonce 42.[136] Za zvláštní pozornost stojí případ, jenž se udál 6. října 1928 na novostavbě domu č. p. 981 na Národní třídě, neboť tuto stavbu prováděla architektonická a stavitelská společnost Tomáše Pražáka a Pavla Moravce. Dělník Otto Thorand se zde přiblížil k nekryté výtahové šachtě, zakopl a pozpátku spadl z výše šestého poschodí. Na místě zůstal ležet mrtev. Jak ukázaly výsledky pozdějšího trestního řízení, úmrtí dělníka bylo spoluzaviněno samotnou společností a jejími výkonnými orgány, neboť výtah nebyl ohrazen v rozporu s platnými předpisy vydanými pražským magistrátem. Jejich odpovědnost byla tím větší, že byli na nutnost náležitého ohrazení vytahovadla stavebním úřadem dříve výslovně upozorněni zvláštním přípisem. Pavel Moravec byl v srpnu 1929 Krajským soudem trestním zproštěn obžaloby, avšak T. Pražák, stavbyvedoucí Josef Dvořák a teprve 27letý stavbyvedoucí architekt Oldřich Kolář byli uznáni vinnými a odsouzeni k trestu tuhého vězení v trvání dvou měsíců s podmíněným odkladem jeho výkonu na zkušební dobu dvou let.[137]

Stavební inspektoři vytýkali též nedostatek ochranných opatření uvnitř staveb. Jednalo se především o neohrazené schody, otvory vedoucí k nezakrytým trámovištím nebo nezabezpečené otvory v podlahách pro dopravu materiálu, pro příčky nebo průduchy.[138] Rovněž bylo inspektory upozorňováno, že za zimních mrazů dělníci často vysušovali uzavřené místnosti pomocí košů s hořícím koksem, aniž by dbali o odvádění unikajících jedovatých plynů.[139] Např. na novostavbě

---

[133] *Zprávy*…, roč. 7, č. 23, 1. 12. 1925, s. 684.
[134] Zasypaní dělníci. In: *Večerní České slovo*, roč. 6, č. 149, 27. 6. 1924, s. 3 či Těžký úraz dělníků při stavbě. In: *Rudé právo Večerník*, roč. 5, č. 147, 27. 6. 1924, s. 3.
[135] Nehoda na staveništi Baťova paláce. In: *Národ*, roč. (1928), č. 250, 30. 10. 1928, s. 2, Část výkopové jámy pro Baťův palác v Praze se sesula. In: *Národní osvobození*, roč. 5, č. 301 (pražské vyd.), 30. 10. 1928, s. 5.
[136] *Zprávy*…, roč. 3, č. 23, 1. 12. 1921, s. 635, roč. 8, č. 23, 1. 12. 1926, s. 712 a roč. 11, č. 9, 1. 5. 1929, s. 265.
[137] Opět neštěstí na novostavbě v Praze. Dělník se zřítil se VI. patra! In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 239, 7. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 3, Neštěstí na stavbě (Krajský soud trestní v Praze). In: *Venkov*, roč. 24, č. 186, 10. 8. 1929, s. 9 a Stavitelé Pražák a Moravec před soudem. In: *Lidové noviny*, roč. 37, č. 400, 10. 8. 1929 (ranní vyd.), s. 6.
[138] *Zprávy*…, roč. 7, č. 23, 1. 12. 1925, s. 685.
[139] *Zprávy*…, roč. 4, č. 23, 1. 12. 1922, s. 674.

v Nuslích tímto způsobem došlo v listopadu 1927 k otravě tří dělníků, kteří v místnosti během jejího vysušování usnuli. Upadli tak do bezvědomí, přičemž jeden z nich musel být s vážnou otravou posléze hospitalizován.[140]

Mnoho úrazů bylo dále na stavbách způsobeno při neopatrném užívání strojů. Nehody se týkaly především výtahů, jeřábů, řemenic motorů, míchaček betonu a okružních pil.[141] Např. jednomu dělníkovi byla na novostavbě firmy Breitfeld a Daněk v karlínské Karlově ulici v září r. 1924 výtahem smrtelně rozdrcena páteř[142], na novostavbě budovy právnické fakulty v září r. 1926 stavební inženýr spadl do šachty výtahu, který mu způsobil smrtelnou zlomeninu lebeční kosti[143] a dále třeba na novostavbě v Dejvicích se v dubnu r. 1928 přetrhlo lano vytahovadla pro stavební materiál, což mělo za následek smrt jednoho dělníka.[144] Časté také byly na stavbách úrazy způsobené elektrickým proudem poté, co se dělníci dotkli přímo nebo vodivým materiálem, se kterým manipulovali, položeného vedení o vysokém napětí.[145]

Ze zpráv o činnosti živnostenské inspekce z let 1919 až 1928 tak vyplývá, že bezpečnost stavebního dělnictva ve dvacátých letech zcela jistě nebyla uspokojivá.[146] Počet pracovních úrazů vlivem stoupající zaměstnanosti každoročně rostl. Vůbec nejvíce pracovních úrazů stavební inspekce evidovala v r. 1928, kdy se v Československu událo jenom na soukromých stavbách 8 221 úrazů (15,63 % všech úrazů), přičemž se celkově událo o 18 % více smrtelných nehod než v r. 1927 (a to i po odečtení obětí katastrofy na Poříčí), což inspektoři ze čtyř pětin přičítali „překotnému stavebnímu ruchu".[147]

Inspekce opakovaně zdůrazňovala, že jednak dělnictvo samo náležitě nedbalo o svoji bezpečnost a jednak že stavební podnikatelé se snažili kvůli vysokým cenám materiálů šetřit mj. i na nutných ochranných opatřeních, ačkoliv k dodržování příslušných bezpečnostních předpisů kromě inspekce vyzývala Zemská správa politická, dělnické pojišťovny či odbory.[148] Otázkou je, jakou

---

[140] Otrava uhelnými plyny na pražské novostavbě. In: *Večer*, roč. 14, č. 263, 17. 11. 1927, s. 2, Otrávení uhelnými plyny. In: *Rudé právo Večerník*, roč. 8, č. 265, 17. 11. 1927, s. 4.

[141] *Zprávy*…, roč. 7, č. 23, 1. 12. 1925, s. 685.

[142] Rozdrcen na novostavbě. In: *Večer*, roč. 11, č. 204, 5. 9. 1924, s. 5.

[143] Smrtelně zraněn na novostavbě právnické fakulty. In: *Večer*, roč. 13, č. 223, 30. 9. 1926, s. 2.

[144] Zase neštěstí na stavbě. In: *Národní osvobození*, roč. 5, č. 98, 7. 4. 1928, s. 2.

[145] *Zprávy*…, roč. 3, č. 23, 1. 12. 1921, s. 635.

[146] Situace v Československu v tomto ohledu nebyla ojedinělá. Pracovní úrazy ve stavebním průmyslu byly mimo jiné velkým tématem na Mezinárodním kongresu stavebnictví a betonářství konaném v Paříži v květnu roku 1928. Přední znalec této problematiky, Pierre Caloni (1889-1970), ve své přednášce uvedl: „[Dospěli jsme] k éře, kdy místo napravování úrazů se snažíme jim předejíti. Tento způsob však naráží specielně ve stavebním průmyslu na veliké potíže [...]." Caloni poté Kongresu předložil rezoluci obsahující několik návrhů na zlepšení neutěšených bezpečnostních podmínek na stavbách. Caloniho rezoluce byla přijata a s jejím obsahem se později mohli seznámit i českoslovenští stavebníci a stavitelé. Viz *Stavební věstník*, roč. 19 (1928), č. 5 (květen), s. 99. Zvláštním tématem potom byly úrazy na železobetonových stavbách, kterých stále přibývalo. Z toho důvodu vydala Úrazová pojišťovna dělnická pro Čechy v roce 1928 memorandum o nutné změně požadavků kladených při udělování povolení železobetonových staveb. K tomu viz např. *Stavební věstník*, roč. 19 (1928), č. 12 (prosinec), s. 185.

[147] *Zprávy*…, roč. 12, č. 8, 15. 4. 1930, s. 230.

[148] Viz např. *Stavební věstník*, roč. 19 (1928), č. 7-8 (srpen-září), s. 132.

roli při tom hrála četnost a kvalita samotné úřední kontroly staveb, která byla dle dobového mínění nedostatečná. Např. ve *Stavebníkovi* bylo na jaře r. 1928 psáno: „Předpisy o ochraně dělnictva na stavbách se nedodržují – mnohdy je ani stavební dozorce jak se patří nezná – živnostenský inspektor jest zaneprázdněn mnoha jinými pracemi a na řádný, častý dozor staveb mu ani času nezbývá, a tak bují šlendrián na stavbách jako býlí na rumišti. [...] Obyčejně se pak ale hledá viník ne tam, kde vlastně je původ neštěstí, nýbrž u dělníka, který prý úraz ať sám sobě nebo druhého zavinil. To jsou poměry neudržitelné a jest pouze v zájmu dělnictva, aby samo dbalo své jistoty a případné zlořády ihned na příslušných místech také nahlásilo."[149]

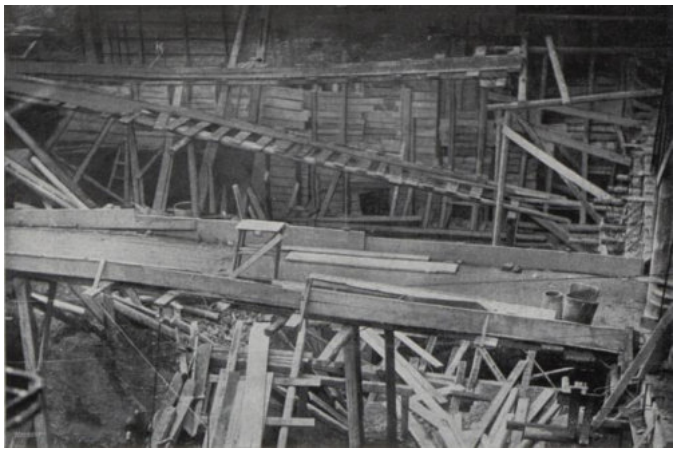
*

Praha, která ve druhé polovině dvacátých let „rostla úžasným tempem", se v tomto období stala dějištěm několika stavebních neštěstí. Doboví publicisté proto dokonce Prahu označovali za „město padajících říms, lešení, domů a novostaveb" nebo jednoduše za „Zbořilov".[150] Příčiny byly různé: nedokonalý stavební materiál, nedbalost stavebních dělníků či inženýrů, nedodržování bezpečnostních předpisů a zvyklostí, příliš rychlé tempo stavebních prací, nepříznivé počasí a další.

Jisté podobnosti se stavebními katastrofami, jež se udály ve dvacátých letech, přitom vykazuje již neštěstí na stavbě tzv. Ledového paláce (paláce Lucerna) z listopadu roku 1913. Na místě bývalého Aehrenthalova paláce ve Štěpánské ulici tuto stavbu prováděl Ing. Václav Havel. Jelikož V. Havel plánoval v podzemní části paláce zřídit kluziště a obchodní místnosti, činila hloubka výkopu až 15 metrů.[151] Poté, co byly ve výkopu postaveny dvě betonové zdi, bylo přistoupeno ke stavbě lešení a podpěr z důvodu výskytu písčité půdy. Když dělníci „podpírali jedno z obtěžkaných míst, písek mizel, trámec se uvolnil a následkem toho celé střední lešení se zřítilo a pohřbilo za živa čtyři dělníky."[152] V záchranných pracích, na kterých se podílelo kromě hasičů též přibližně 200 mužů Pěšího pluku 11, se pokračovalo až do noci. Zasypané dělníky se však již nepodařilo zachránit.[153] Na místo se dalšího dne dostavila soudní vyšetřovací komise, jejíž součástí byl mj. Ing. Hodek, jeden ze znalců podílejících na vyšetřování poříčské katastrofy o 15 let později.[154] Zpráva o neštěstí vzbudila po Praze „ohromné vzrušení", což dokládá nejen dav stovek zvědavců u místa katastrofy, ale též pohřební průvod, kterého se o pár dnů později účastnilo několik tisíc lidí.[155] Neštěstí též

[149] Úrazy na stavbách se množí. In: *Stavebník*, roč. 39, č. 8, 11. 4. 1928, s. 3.
[150] Viz Praha – nejen město padajících říms, ale i město padajících domů, lešení a novostaveb. In: *Večer*, roč. 15, č. 122, 24. 5. 1928, s. 1 a Nová Praha – Zbořilov. Zase ohrožené domy. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 520, 13. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 3.
[151] K neštěstí na novostavbě ve Štěpánské ulici. In: *Venkov*, roč. 8, č. 276, 23. 11. 1913, s. 9.
[152] Veliké neštěstí na novostavbě. In: *Venkov*, roč. 8, č. 275, 22. 11. 1913, s. 8.
[153] Tamtéž.
[154] K neštěstí na novostavbě ve Štěpánské ulici. In: *Venkov*, roč. 8, č. 276, 23. 11. 1913, s. 9.
[155] Viz Pohřeb obětí katastrofy ve Štěpánské ul. v Praze. In: *Venkov*, roč. 8, č. 279, 27. 11. 1913, s. 9 nebo Pohřeb obětí katastrofy na stavbě „Ledového paláce". In: *Večerník Práva lidu*, roč. 2 (22), č. 272, 27. 11. 1913, s. 1.

vyvolalo bouřlivou reakci stavebního dělnictva: „Včera po velkolepém pohřbu obětí katastrofy [...] se sešlo stavební dělnictvo na schůzi do Typografické Besedy, aby veřejně tu promluvilo o příčinách katastrofy a bezpečnostních opatřeních na stavbách vůbec. Schůze byla obrovsky navštívena a průběh její byl bouřlivý. Po pohřbu, při němž ve smutku a v bolestném mlčení kráčely tisíce za rakvemi dělníků, obětí svého povolání, byl na schůzi hlasitě a bouřlivě vykřiknut protest stavebního dělnictva proti hazardování životy, proti nenasytné ziskulačnosti kapitalistů […].“[156]

Obrázek 1: **Místo neštěstí na stavbě paláce Lucerna, listopad 1913**

Katastrofa na stavbě paláce Lucerna a další stavební neštěstí, jež se v Praze udála před první světovou válkou, dokládají, že se nejednalo o záležitost toliko stavebního rozmachu dvacátých let.[157] Je však zjevné, že počet stavebních neštěstí byl v úzké souvislosti s mírou všeobecné stavební činnosti, neboť k dosud nejvíce stavebním neštěstím došlo v průběhu rekordní stavební sezony roku 1928, kdy jenom na pražských stavbách zemřelo minimálně 53 dělníků.[158] Právě tato ambivalence zvýšeného stavebního ruchu bylo svého času často zdůrazňována, např. v deníku *Stavebník*: „V Praze měla v minulém roce smrt v řadách stavebního dělnictva hojnou žeň. [...] Stavební dělnictvo bude nejvíce vzpomínat a litovat let 1927-28, poněvadž to byla léta nejlepší konjunktury, z níž si však odnesli krásný kapitál zaměstnavatelé a dělníci jen tvrdé mozoly.“[159] Obdobně bylo podotknuto ve *Večerním listu*: „Úžasný stavební ruch v Praze, nesoucí požehnání zaměstnanosti, přináší bohužel i smrt těm, kteří hledají na stavbách obživu.“[160]

[156] Stavební dělníci o katastrofě ve Štěpánské ulici. In: *Právo lidu*, roč. 22, č. 326, 27. 11. 1913, s. 6.
[157] Jako další příklad lze uvést neštěstí na novostavbě v Nerudově ulici na Královských Vinohradech, které se událo v červnu roku 1909. Došlo zde ke zřícení klenutí ve čtvrtém patře, což způsobilo proražení stropů v patrech nižších. Následkem zřícení zdiva na místě zemřel jeden dělník, jemuž byla rozdrcena hlava a hrudní koš. Kromě toho tři dělníci utrpěli těžká zranění. K tomu viz např. Velké neštěstí na novostavbě na Král. Vinohradech. In: *Právo lidu*, roč. 18, č. 173, 25. 6. 1909, s. 6.
[158] Osm ztracených let. In: *Stavebník*, roč. 40, č. 1, 7. 1. 1929, s. 2.
[159] Tamtéž.
[160] 6 dělníků pohřbeno v centru Prahy. In: *Večerní list*, roč. 2, č. 124, 24. 5. 1928, s. 1.

V květnu roku 1928 např. došlo na rohu Havířské ulice a třídy Na Příkopě při stavbě paláce pojišťovny Praha, prováděné firmou někdejšího národnědemokratického poslance a stavebního podnikatele Otakara Nekvasila, k tragické nehodě způsobené zřícením lešení a sesutím půdy. Vadně postavené dřevěné lešení, které se opíralo o chodník a o protější stěnu již dokončené části novostavby, se vlivem deště a následkem sesutí půdy u chodníku celé zřítilo. První hasičská jednotka pod vedením stavebního inženýra Oldřicha Uhra na místo dorazila již několik minut po nehodě a započala se záchrannými pracemi. Zanedlouho dorazili též ženisté z nedalekých kasáren. Brzy byl z trosek lešení vytáhnut dělník přimáčknutý těžkou kládou, která mu rozdrtila hrudní koš. Přes snahu hasičů se jej nepodařilo oživit. V noci se v záchranných pracích pokračovalo pod světly hasičských reflektorů a byl nalezen další dělník, již bez známek života. Další čtyři dělníci byli těžce zraněni a odvezeni do nemocnice.[161]

Tři týdny po katastrofě v Havířské ulici došlo k další tragédii – tentokrát na Revoluční třídě na novostavbě obchodního paláce agrárních bank a Hospodářského svazu čs. přádelen bavlny. Po zbourání budovy, jež dříve sloužila ústavu šlechtičen, se na místě urychleně započalo s vykopávkami pro položení základů nového paláce. Výkop zde byl zvlášť hluboký z důvodu potřeby výstavby podzemních trezorů: „Vykopávky jsou až do hloubky 12 metrů a děje se tak ovšem opět s velikým chvatem, jako tomu je téměř ve všech posledních případech při budování nových moderních paláců ve Velké Praze."[162] V polovině června se na stavbě zřítila 15 metrů vysoká stěna do hluboké vykopávky. Na lešení se v tu chvíli nacházel stavbyvedoucí s jedním ze stavebních inženýrů z důvodu prohlídky stavu lešení. Stavbyvedoucímu se v momentě zřícení podařilo zachytit se o trám, avšak stavebnímu inženýrovi nikoliv, a tak byl pádem z výše usmrcen. Většina dělníků pracujících ve spodní části vykopávky stihla utéct poté, co se ozval hlasitý praskot. Jeden z dělníků byl však troskami zasypán a udušen. Na místo se rychle dostavili ženisté, hasiči (opět pod vedením Ing. Uhra), vodárenští zřízenci a později i příslušníci Červeného kříže.[163]

[161] Viz Zase velké neštěstí na pražské palácové novostavbě. In: *Večer*, roč. 15, č. 122, 24. 5. 1928, s. 1, Velké neštěstí na pražské stavbě. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 263, 24. 5. 1928 (ranní vyd.), s. 4, Neštěstí na novostavbě v Havířské ulici. In: *Národní listy*, roč. 68, č. 144, 24. 5. 1928, s. 3, Nehoda na pražské novostavbě: In: *Venkov*, roč. 23, č. 123, 24. 5. 1928, s. 8 a Opět nová katastrofa na pražské novostavbě. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 123, 24. 5. 1928 (po konfiskaci), s. 6.

[162] Nová veliká stavební katastrofa v Praze! In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 140, 14. 6. 1928 (po konfiskaci), s. 3.

[163] Kde to spadne nyní? Nová, velká katastrofa na novostavbě – tentokráte v Revoluční třídě. In: *Večer*, roč. 15, č. 139, 14. 6. 1928, s. 1, Neštěstí na pražské novostavbě. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 301, 14. 6. 1928 (odpolední vyd.), s. 5, Strašná katastrofa na pražské novostavbě. In: *Národ*, roč. (1928), č. 136, 14. 6. 1928, s. 2 a K neštěstí na novostavbě v Revoluční třídě. In: *Venkov*, roč. 23, č. 140, 14. 6. 1928, s. 2.

Obr. 2: **Místo neštěstí na Revoluční třídě, červen 1928**

Zanedlouho došlo v Praze k dalším stavebním neštěstím. V polovině srpna se dělníci pracující na novostavbě na Dejvické třídě uchýlili po dopolední svačině na bednění železobetonové konstrukce, aby se nechali společně vyfotografovat. Bednění však přílišné zatížení neuneslo a zřítilo se. Dělníci tak spadli na betonový strop druhého poschodí, které se nacházelo pod nimi. Několik z nich bylo těžce zraněno.[164] Téhož dne se udála tragédie na nástavbě domu v Sudoměřské ulici na Žižkově, kde se náhle v nejvyšších patrech zřítily železobetonové stropy a pilíře. Dva dělníci stihli utéct, ale zbylí dva nikoliv. Jeden podlehl svým zraněním cestou do nemocnice a druhý utrpěl „velmi vážná zranění".[165] Vzhledem k tomu, že k oběma neštěstím došlo během jediného dne, bylo např. v *Rudém právu* psáno o „černém dni na pražských stavbách".[166]

Obr. 3: **Propadlé železobetonové stropy domu v Sudoměřské ulici, srpen 1928**

[164] Viz např. Černý den v Praze. In: *Večer*, roč. 15, č. 192, 18. 8. 1928, s. 1, Tři velká neštěstí v Praze. In: *Venkov*, roč. 23, č. 196, 18. 8. 1928, s. 6 nebo Černý den na pražských stavbách. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 196, 18. 8. 1928 (po konfiskaci), s. 6.
[165] Hrozná stavební neštěstí na Žižkově a v Dejvicích. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 193, 18. 8. 1928, s. 1.
[166] Černý den na pražských stavbách. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 196, 18. 8. 1928 (po konfiskaci), s. 6.

V říjnu, necelé tři dny po poříčské katastrofě, se překvapivě zřítila další pražská novostavba – čtyřpatrový činžovní dům v zatím bezejmenné libeňské ulici spojující Českomoravskou a Drahobejlovu, a to přesto, že stavební komise tuto novostavbu prohlédla v den jejího zřícení a neshledala kromě absentujícího vnějšího lešení žádné závady.[167] Jelikož se dům zřítil v nočních hodinách, kdy nikdo na stavbě nepracoval, obešla se událost bez jakýchkoliv zranění. Rovněž je třeba podotknout, že se budova nezřítila celá, nýbrž pouze jeden její trakt. Kdyby se totiž dům zřítil celý, bylo by jistě troskami zasypáno minimálně šest dělníků spících v provizorní strážní budově stojící ve dvoře. Dům se navíc nacházel v klidné a nedostavěné ulici, takže se v okamžiku jeho zřícení v bezprostřední blízkosti nikdo nenacházel.[168] Novostavba byla vystavěna z cihel a betonu a jak novináři *Večera* údajně „zvěděli od jistého obchodníka", měl být na této stavbě použit stavební materiál „jeden z nejhorších, daleko horší než materiál zříceného domu na Poříčí".[169] *Rudé právo* upozorňovalo, že dům byl postaven do výše čtyř pater za pouhé tři a půl měsíce a že betonové stropy a přechody nad okny a dveřmi byly dělány „velmi narychlo".[170]

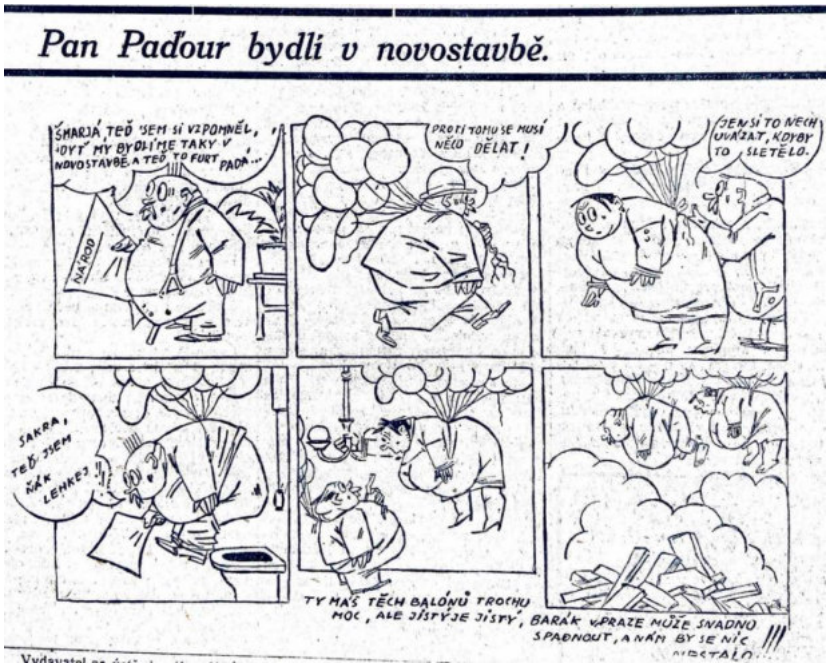

Obr. 4: **Trosky novostavby v Libni, říjen 1928**

Pro úplnost je třeba dodat, že ke stavebním neštěstím a nehodám docházelo v letech zvýšeného stavebního ruchu také v jiných československých městech - např. v prosinci 1926 se v Olomouci kvůli použitému nekvalitnímu betonu a chybným statickým výpočtům zřítila železobetonová

[167] Viz např. Nová čtyřpatrová budova se v noci na včerejšek zřítila! In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 244, 13. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 4, Zřícený dům v Libni. In: *Národ*, roč. (1928), č. 236, 13. 10. 1928, s. 2, Zřícený dům – také v Libni. In: *Večer*, roč. 15, č. 239, 13. 10. 1928, s. 1 nebo Zřícenina novostavby v Libni. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 520, 13. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 3.
[168] Viz tamtéž.
[169] Zřícený dům – také v Libni. In: *Večer*, roč. 15, č. 239, 13. 10. 1928, s. 1.
[170] Nová čtyřpatrová budova se v noci na včerejšek zřítila! In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 244, 13. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 4.

novostavba vojenského hangáru, což mělo za následek smrt jednoho dělníka.[171] V březnu r. 1928 se na stavbě sedmipatrového železobetonového paláce pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurtà v centru Liberce zřítila jedna z opěrných zdí. Jednomu dělníku byla troskami skalpována hlava, dva další dělníci vyvázli s méně vážnými úrazy.[172] Z pozdějších let lze zmínit např. zřícení novostavby třípatrového železobetonového obchodního domu na Masarykově náměstí v Benešově u Prahy, k němuž došlo v červenci 1930.[173] Během záchranných prací, na kterých se podíleli kromě dělníků a místních obyvatel také benešovští četníci, pražští hasiči a mužstvo Pěšího pluku 48 „Jugoslavie", byli z trosek vytaženi dva mrtví dělníci.[174] Na místo se též dostavila soudní vyšetřovací komise a vrchní stavební rada O. Uher.[175] V tisku byla událost označena za „obdobu poříčského neštěstí".[176]

Obr. 5: **Humoristická reflexe dobových poměrů v podání Františka Bidla, říjen 1928**

[171] Letecký hangár se zřítil. In: *Národní listy*, roč. 66, č. 343, 15. 12. 1926, s. 4 a Znalci o příčinách zřícení hangáru v Olomouci. In: *Moravský večerník*, roč. 6, č. 135, 11. 6. 1927, s. 1.
[172] Einsturz einer Mauer. In: *Reichenberger Zeitung*, roč. 69, č. 68, 20. 3. 1928, s. 5. Viz též Neštěstí na novostavbě v Liberci. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 69, 21. 3. 1928 (po konfiskaci), s. 4.
[173] Viz např. Třípatrová novostavba v Benešově u Prahy se zřítila. In: *Expres*, roč. 3, č. 151, 2. 7. 1930, s. 1, Veliké stavební neštěstí v Benešově u Prahy. In: *Rudé právo*, roč. 11, č. 153, 3. 7. 1930 (po konfiskaci), s. 2, Velká stavební katastrofa v Benešově. In: *Venkov*, roč. 25, č. 155, 3. 7. 1930, s. 1, Stavební neštěstí v Benešově. In: *Lidové noviny*, roč. 38, č. 332, 3. 7. 1930 (odpolední vyd.), s. 2 nebo Obdoba poříčského neštěstí v Benešově u Prahy. Novostavba třípatrového domu se zřítila. In: *České slovo*, roč. 13, č. 180, 3. 7. 1930, s. 1.
[174] Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, f. Ministerstvo národní obrany – Prezídium I (III. část, 1927-1939), kart. 10, sign. 1 2/8, inv. č. 13389, Zpráva posádkového velitelství v Benešově o poskytnutí vojenské asistence po zřícení domu na Masarykově náměstí ze dne 3. 7. 1930.
[175] Obdoba poříčského neštěstí v Benešově u Prahy. Novostavba třípatrového domu se zřítila. In: *České slovo*, roč. 13, č. 180, 3. 7. 1930, s. 1.
[176] Tamtéž.

Samozřejmě také v zahraničí nebyla ve dvacátých letech stavební neštěstí a nehody vzácnými událostmi, jak dokládá jejich následující demonstrativní výčet. Např. na podzim roku 1922 se po odstranění lešení a bednění zřítil železobetonový most přes řeku Bigge poblíž vestfálského města Siegen.[177] V témže roce došlo ke zřícení takřka dokončené železobetonové konstrukce strojírny v hesenském Hersfeldu, při kterém bylo usmrceno pět dělníků.[178] Na jaře roku 1925 se v areálu hnědouhelného dolu v Böhlenu u Lipska zřítil právě dokončovaný železobetonový komín o výšce 110 metrů.[179] Pod sutinami zde zemřelo 14 dělníků a dva byli těžce zraněni.[180] V americkém Bostonu zemřelo téhož roku přes 40 lidí poté, co se z důvodu přetížení betonových pilířů zřítila nově postavená několikapatrová budova tanečního klubu Pickwick.[181] V budapešťské čtvrti Kispest se v létě roku 1926 z důvodu vadné konstrukce zřítila železobetonová novostavba paláce společnosti Hungaria Spinnereiwerke, přičemž na místě pod troskami zemřelo sedm dělníků.[182] V březnu r. 1928 se v Kalifornii přihodila jedna z největších stavebních katastrof 20. století – nově postavená betonová přehrada, situovaná několik desítek kilometrů severně od Los Angeles, se náhle protrhla, což mělo za následek rozsáhlou povodeň, při které zahynulo přes 400 lidí.[183]

Obr. 6: **Snímek místa katastrofy v Bostonu, červenec 1925**

[177] *Zprávy veřejné služby technické*, roč. 5, č. 4, 15. 2. 1923, s. 132.
[178] Tamtéž.
[179] *Zprávy…,* roč. 7, č. 14, 15. 7. 1925, s. 419.
[180] Schwere Einsturzkatastrophe bei Leipzig. In: *Berliner Tagblatt*, roč. 54, č. 158, 3. 4. 1925 (vydání pro Velký Berlín), s. 6. Viz též Der Kamin Einsturz bei Leipzig. In: *Reichenberger Zeitung*, roč. 66, č. 79, 3. 4. 1925 (večerní vyd.), s. 3.
[181] Viz KEEFE, John E. *The Pickwick Club Disaster. Boston's Deadliest Building Collapse*. Arlington, Massachussets: Menotomy Publishing, 2018. Viz též 12 Known Dead, Others Trapped in Dance Hall Ruins. In: *The New York Times*, roč. 74, č. 24 634, 5. 7. 1925, s. 1 nebo Remove 41 Bodies from Boston Ruins. In: *The New York Times*, roč. 74, č. 24 635, 6. 7. 1925, s. 1.
[182] Viz např. Schweres Bauunglück in Budapest. In: *Prager Presse*, roč. 6, č. 238, 31. 8. 1926, s. 4.
[183] Viz zejm. OUTLAND, Charles F. *Man-made Disaster. The Story of St. Francis Dam*. Glendale, California: Arthur H. Clark Company, 1977. Katastrofa v r. 1928 rezonovala i mezi československými stavebními inženýry. K tomu viz SMRČEK, Antonín. Příčiny katastrofy přehrady St. Francis u Los Angeles v Kalifornii. In: *Zprávy veřejné služby technické*, roč. 10, č. 11 (1. 6. 1928), s. 343-346 a NÖTZLI, Fred a ŠPAČEK, Stanislav. Porucha hráze St. Francis u Los Angeles v Kalifornii. In: *Zprávy*…, roč. 10, č. 8 (15. 4. 1928), s. 248-251.

Obr. 7: **Zbylá část St. Francis Dam, přezdívaná jako „Tombstone", březen 1928**

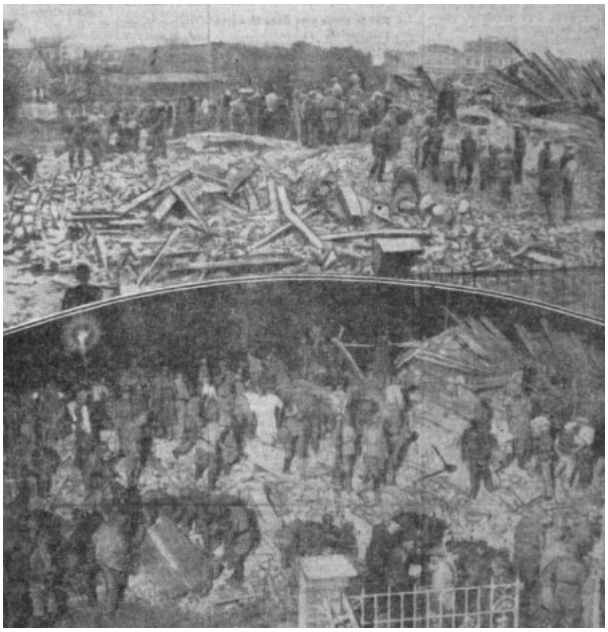
Pro svou podobnost s poříčskou katastrofou je zejména vhodné zmínit zřícení sedmipatrové železobetonové novostavby na pařížském předměstí Vincennes, k němuž došlo 19. října 1928.[184] Těsně před dokončením se stavba rozdělila na dvě části a celá se zřítila. Během záchranných prací, které pokračovaly i v noci za světel reflektorů, bylo nakonec vytaženo 19 mrtvých dělníků, z nichž většina byla italské národnosti.[185] Pohřebního průvodu v ulicích Vincennes se o pár dnů později účastnilo několik tisíc lidí, a to včetně zástupců italského konzulátu. Průvod měli v úmyslu využít komunističtí agitátoři, kteří však byli pařížskou policií preventivně zatčeni již u zastávky podzemní dráhy.[186] Dle znaleckých posudků katastrofu zavinily chybné výpočty a nekvalitní stavební materiál. Stavitel Antonio Provini se po neštěstí pokusil zastřelit revolverem, v čemž mu měl zabránit jeden z přítomných policejních inspektorů. Tentýž byl později podmíněně odsouzen ke dvěma letům vězení a odpovědný stavbyvedoucí Carlo Toscani byl překvapivě zproštěn obžaloby.[187] Jelikož k události došlo pouhých deset dnů po katastrofě v Praze, byla jí věnována zvýšená pozornost i v československém tisku.[188] Katastrofa ve Vincennes pochopitelně silně rezonovala v tisku

[184] Effroyable accident a Vincennes. Une maison de sept étages en construction s'écroule ensevelissant plus de vingt ouvriers. In: *Le Petit Parisien*, roč. 53, č. 18 861, 19. 10. 1928, s. 1-2.
[185] Tamtéž, viz dále La catastrophe de Vincennes. In: *Le Petit Parisien*, roč. 53, č. 18 862, 20. 10. 1928, s. 2 a La tragique accident de Vincennes. In: *Le Petit Parisien*, roč. 53, č. 18 863, 21. 10. 1928, s. 3.
[186] Dle zpráv Československé tiskové kanceláře mělo být toho dne v Paříži zatčeno až 1 530 komunistů, z toho 452 cizích státních příslušníků. Viz např. Také ve Francii komunisté chtěli zneužíti pohřbu obětí stavební katastrofy. In: *Večer*, roč. 15, č. 250, 26. 10. 1928, s. 1 nebo Jsme spojenci Francie. Na pohřbu 19 zavražděných dělníků zatkli 1300 jejich kamarádů. In: *Rudý večerník*, roč. 9, č. 253, 26. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.
[187] L'entrepreneur Provini reconnu responsable de la catastrophe de Vincennes. In: *Le Petit Parisien*, roč. 53, č. 18 907, 4. 12. 1928, s. 1 a *Détective*, roč. 1, č. 1, 1. 11. 1928, s. 5.
[188] Viz např. Kapitalismus vraždí v Paříži stejně jako v Praze. In: *Rudý večerník*, roč. 9, č. 247, 19. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1, Také v Paříži se zřítila novostavba. In: *Národ*, roč. (1928), č. 241, 19. 10. 1928, s. 2, Die Baukatastrophe in Paris. In: *Prager Presse*, roč. 8, č. 292, 20. 10. 1928, s. 5, Stavební katastrofa v Paříži. In: *Lidové noviny*, roč. 35, č. 536, 22. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 3, Obdoba poříčské katastrofy v Paříži. In: *Národní osvobození*, roč. 5, č. 290, 19. 10. 1928, s. 1 nebo Co je příčinou pařížské katastrofy? In: *Právo lidu*, roč. 37, č. 249, 20. 10. 1928, s. 6.

komunistickém – např. v *Rudé září* bylo psáno, že „kapitalismus vraždí v Paříži stejně jako v Praze“.[189]

Obr. 8: **Záchranné práce na místě katastrofy ve Vincennes, říjen 1928**

Obr. 9: **Zbořeniště ve Vincennes nedlouho po zřícení a v noci pod světly reflektorů**

[189] Kapitalismus vraždí v Paříži stejně jako v Praze. In: *Rudá zář*, roč. 7, č. 248, 20. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.

II. Dům z karet. Zřícení novostavby na Poříčí.

II.1. Zřícení novostavby a záchranné práce

„Celá stavba se […] *sesula ve směru k nároží v Biskupské ulici a Poříčí jako domek z karet."*

– architekt a předseda Státní regulační komise Eustach Mölzer, 10. října 1928[190]

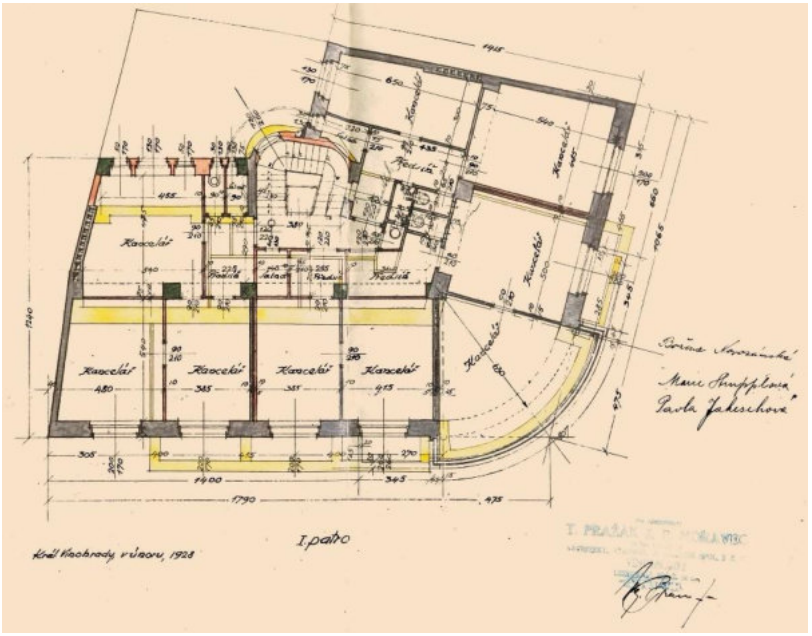
„*Nesčetné výstražné hlasy, které varovaly před šílenou stavební horečkou, potvrdily se* […] *nejděsivějším způsobem. Dlouhá serie stavebních neštěstí, která charakterisovala chorobný stav tohoto umělého stavebního ruchu, vyvrcholila se katastrofou, jaké není v našich zemích a za našich časů pamětníka.*"

– Eduard Bass v článku pro *Lidové noviny*, 10. října 1928[191]

V prosinci roku 1927 podaly sestry Marie Strupplová (roz. Jakeschová), Pavla Jakeschová a Božena Novozámská (roz. Jakeschová) Magistrátu hlavního města Prahy žádost o obnovení povolení ke zbourání dvoupatrového klasicistního domu nacházejícího se na rohu Poříčí a Biskupské ulice, které jim bylo uděleno již v r. 1923.[192] Současně podaly žádost o povolení novostavby činžovního domu na témže místě.[193] Obě žádosti byly stavebním úřadem kladně vyřízeny na začátku února 1928, načež se urychleně započalo s bouráním zmíněného starého domu.[194] Toho času již byla stavební sezona ve Velké Praze v plném proudu, jak dokládá dobová reflexe – např. ve *Stavebníkovi* bylo psáno*:* „Procházíme-li dnes pražskými ulicemi, shledáváme, že jakmile zima jen trochu povolila, započato bylo na všech stavbách, přístavbách i nadstavbách s horečnou přípravou a prací. Všude se dnes zdí o překot a na mnohých stavbách dokonce i omítají. Dělá se všude právě tak, jako by bylo vysoké léto, a nikoliv měsíc leden. Z nejbližšího okolí Prahy přijíždějí ráno a odjíždějí

[190] Jak se to začalo hroutit. Co soudí odborníci o příčinách katastrofy. In: *Rudý večerník*, roč. 9, č. 239, 10. 10. 1928, s. 2.
[191] BASS, Eduard. Strašlivá stavební pohroma v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 515, 10. 10. 1928 (odpolední vydání), s. 1
[192] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sign. TK I 10217/28, sv. 4, č. l. 896, obžaloba R. Mondla a V. Pražáka podaná Státním zastupitelstvím v Praze Krajskému soudu v Praze dne 12. 6. 1929 (dále jen „obžaloba") a kart. 65, sv. 1, č. l. 189, protokol o výslechu svědka Ing. Jaroslava Pavláta, vrchního stavebního rady. Viz též HILMERA, J. Čp. 1064/II. In: BAŤKOVÁ, R. a kol. *Umělecké památky Prahy. Nové město. Vyšehrad*, s. 561. Jakeschova rodina podala žádost již v roce 1923, ovšem projekt nakonec z hospodářských důvodů nebyl realizován. K tomu viz SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sign. TK I 10217/28, sv. 4, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. Rudolfa Kukače, s. 65 a kart. 65, sv. 1., č. l. 109, zpráva společnosti T. Pražáka a P. Moravce ke katastrofě na Poříčí a kart. 65, sv. 1, č. l. 193, protokol o výslechu V. Struppla.
[193] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sign. TK I 10217/28, sv. 4, č. l. 896, obžaloba a kart. 65, sv. 1, č. l. 189, protokol o výslechu svědka Ing. Jaroslava Pavláta. Srov. tamtéž kart. 66, sv. 4, č. l.735, plán na novostavbu činžovního domu na místě zbouraného č. p. 1064.
[194] Tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 896, obžaloba.

večer vlaky, naplněné stavebními dělníky. Všude, kamkoliv se ohlédneš, nacházíš zvýšený stavební ruch a denní časopisy zaznamenávají, že letošní ruch stavební bude asi velmi dobrý. [...] Nelze se proto diviti, že si pražští podnikatelé přispíšili a že zahajují stavební práce již v měsíci lednu."[195]

Obr. 10: **Plán I. patra novostavby obchodního domu na Poříčí, únor 1928**

Původní záměr vystavět na parcele nájemní dům byl již v průběhu přípravných prací změněn na projekt novostavby šestipatrového železobetonového obchodního domu s desítkami kancelářských a komerčních místností, dvěma suterény s podzemními sklady a nárožními segmentovými arkýři.[196] Nové plány a žádost o povolení stavebních změn byly magistrátem schváleny v březnu 1928.[197] Budova podle těchto plánů měla celá sloužit pro podnikatelské účely rodiny zemřelého Josefa Jakesche, obchodníka s cukrem, kávou a jiným koloniálním zbožím.[198] Jakeschův podnik tyto komodity dodával (nejen) pražským restauracím a kavárnám a dále provozoval sklad střelného prachu, střeliva a solí.[199] Jakeschův koloniální velkoobchod byl jedním ze zavedených podniků v této oblasti a ve dvacátých letech se tak mohl v inzerci pyšnit svou dlouhou tradicí: „Koloniální zboží, bez něhož nelze si dnes život v kulturním státě představiti a jehož nedostatek byl za války tak tíživě pociťován, jest jednou z nejdůležitějších složek našeho velkoobchodu. Na tomto poli stala se chvalně známou firma Josef Jakesch, v Praze II., na Poříčí č. 29, nejstarší český kupecký velkoobchod, jenž trvá již 57 let a jest zaveden u nesčetných pp.

[195] Hospodářské vyhlídky pražských stavebních dělníků. In: *Stavebník*, roč. 39, č. 2, 18. 1. 1928, s. 3.
[196] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sign., TK I 10217/28, sv. 4, průřezový plán novostavby a č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače, s. 66.
[197] Tamtéž.
[198] Tamtéž, č. l. 735, plány na novostavbu obchodního domu na místě zbouraného domu č. p. 1064.
[199] Viz např. *Český Lloyd,* roč. 40, č. 1-2, 4. 1. 1924, s. 9.

obchodníků naší republiky. Můžeme jej proto s dobrým svědomím doporučiti všem našim [...] čtenářům.“[200] Již před první světovou válkou se také Jakesch angažoval v petrochemickém průmyslu – roku 1914 se stal společníkem nově vzniklé Petrolejové ústředny.[201]

Plánovaná novostavba Jakeschova domu byla svým účelem, umístěním a způsobem provedení navýsost typickým zjevem své doby. Ve dvacátých letech dynamicky proměňovaly tvář centra hlavního města nejen nové honosné komplexy veřejných budov (např. budovy ministerstev na Petrském nábřeží či v Podskalí), ale právě také četné novostavby obchodních domů (paláců).[202] Jednalo se přitom převážně o železobetonové stavby.[203] Soukromé komerční budovy se staly charakteristickými zejména pro oblast staroměstského hradebního okruhu (Národní třída, Na Příkopě, Revoluční), Václavského náměstí, Vinohrad (Vinohradská, Slezská) a dolního Nového Města (mj. Jindřišská a Na Poříčí).[204] Poříčská třída se na začátku dvacátých let stala z důvodu plánované stavby Banky československých legií vůbec první pražskou tepnou, pro níž Státní regulační komise vyhotovila půdorysný a výškový regulační plán, podle kterého se měla rozšířit na 30 metrů.[205] Nejen toto opatření dokládá, že Poříčí bylo ve dvacátých letech považováno za ulici prvotřídního ekonomického, dopravního a společenského významu.[206] Např. v komunistickém *Reflektoru* bylo v r. 1928 psáno: „Prudký poválečný vzrůst města proměnil tuto familiérní ulici v jednu z hlavních tepen města. V ten ráz vyrostly tu nad plesnivé střechy přihrbených činžáků obrovské paláce. Nejapná nádhera ‚Legiobanky‘, americký chlad ‚Ymky‘ a o ostatních nemluvme. Těžká auta drtí tu dlažbu a ticho. Utahaná spřežení nákladních koní zrcadlí se tu v elegantním lesku přepychových vehiklů.“[207] Dále bylo obdobně psáno např. v *Právu lidu*: „[…] z Poříče, která spojuje střed města s Karlínem a Libní, se stává opravdová velkoměstská tepna, stvořená pro obchodní domy.“[208]

Provedením stavby Jakeschova domu byla pověřena architektonická a stavitelská společnost Tomáše Pražáka a Pavla Moravce, a to za paušální obnos 3 700 000 Kč, přičemž stavba měla být

---

[200] *Český Lloyd*, roč. 40, č. 3, 9. 1. 1924, s. 15.
[201] *Český Lloyd*, roč. 30, č. 50, 30. 4. 1914, s. 259.
[202] BIEGEL, Richard. *Město v bouři. Urbanismus a architektura historického centra Prahy 1830-1970*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022, s. 384. Pojem „obchodní dům“ (příp. „obchodní palác“) je zde užíván v dobovém slova smyslu. K pokusu o definici „paláce prvorepublikové Velké Prahy“ viz DUDÁK, Vladislav. *Velká Praha. Drobnovhledy. Zdravýma očima ke 100. výročí jejího založení (1922-2022)*. Praha: Cattacan, 2022, s. 112-113.
[203] K dobovým železobetonovým stavbám viz zejm. KLOKNER, František. Stavitelství nejnovější doby v našich zemích. In: *Československá vlastivěda.* Díl IX. Technika. Praha: Sfinx, 1929, s. 511-542.
[204] BIEGEL, R. *Město v bouři*, s. 384-396. Viz též POCHE, Emanuel a NOVÝ, Otakar. *Praha našeho věku: čtvero knih o Praze: architektura, sochařství, malířství, užité umění*. Praha: Panorama, 1978, s. 103-104.
[205] BIEGEL, R. *Město v bouři*, s. 341. Pro podrobnější informace o činnosti Státní regulační komise viz DRNEK, Kryštof. *Nerealizovaná Praha.* Praha: Archiv hl. m. Prahy, 2018.
[206] Blíže k ulici Na Poříčí a obecně k Petrské čtvrti viz NOVOTNÝ, Pavel. *Petrská čtvrť. Dům od domu*. Praha: Libri, 2008.
[207] Ve 3 hod. 5 minut… In: *Reflektor*, roč. 4, č. 19, s. 227.
[208] Něco o novostavbě. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 238, 10. 10. 1928, s. 1.

z daňových důvodů dokončena nejpozději do konce roku 1928, jak ostatně uvedl sám T. Pražák: „V podmínkách uzavřených s rodinou Jakeschovou bylo ujednáno, že stavba skončena bude do konce roku […], a to následkem úlev, které skýtal zákon o stavebním ruchu.“[209] Součástí smlouvy proto bylo též ujednání, že v případě nedokončení stavby ve stanovené lhůtě měla společnost zaplatit smluvní pokutu ve výši 500 000 Kč.[210] Za rodinu Jakeschových se společností jednal Vladimír Struppl, manžel Marie Strupplové, a Božena Jakeschová, spoluvlastnice domu a matka M. Strupplové, P. Jakeschové a B. Novozámské.[211] Jako poradce si pro tyto účely rodina navíc zvolila již zmiňovaného Ing. Oldřicha Uhra[212], vrchního stavebního radu a přednostu požárního oddělení hl. města Prahy, který později na Poříčí vedl hasiče při záchranných pracích.[213] Uher byl jakožto technický poradce stavebníka rovněž podepsán pod výše zmíněnou smlouvou.[214] Kromě poradenské činnosti měl Uher navíc zajistit práce, které nebyly zahrnuty do zmíněné paušální částky – mělo jít např. o objednání ústředního topení, výtahu či zavedení telefonního spojení.[215] V následujících měsících měl též stavbu občasně navštěvovat a dohlížet na její průběh.[216]

Obr. 11: **Ing. Oldřich Uher**

Společnost architektů a přátel ze studií Tomáše Pražáka a Pavla Moravce vznikla na začátku roku 1920 a po vyřízení formálních náležitostí byla pod firmou „Ing. architekti T. Pražák a P. Moravec,

[209] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1., č. l. 97, protokol o výslechu Ing. arch. T. Pražáka ze dne 20. 10. 1928.
[210] Tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače, s. 69.
[211] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 193, protokol o výslechu V. Struppla.
[212] K 10. výročí působení Oldřicha Uhra (1875-1946) ve funkci velitele pražských hasičů bylo v r. 1929 psáno v časopise *Domov a svět:* „[…] Uher nastoupil jako technik k obci pražské 3. listopadu 1897 a pracoval s plným úspěchem v několika oborech městské technické správy. V roce 1919 povolán byl primátorem k řízení stavebního úřadu odb. 14 – požárního. Za jeho úspěšného desetiletého vedení hasičský sbor značně se vyšinul. Inž. Uher je na slovo vzatý požární technik a odborný znalec několika soudů. Přísný, ale demokratický, dobrý organisátor, mající vždy na mysli rozkvět svého úřadu, je členstvem požárního sboru milován a vážen. Je čestným členem mnoha zahraničních i domácích hasičských sborů.“ Viz *Domov a svět*, roč. 3, č. 45, 9. 11. 1929, s. 720.
[213] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1, č. l. 194, protokol o výslechu V. Struppla, č. l. 195-196 protokol o výslechu B. Jakeschové a č. l. 234, protokol o výslechu svědka Ing. O. Uhra ze dne 5. 11. 1928.
[214] Tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače, s. 69.
[215] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 234, protokol o výslechu svědka Ing. O. Uhra ze dne 5. 11. 1928.
[216] Tamtéž, č. l. 193, protokol o výslechu V. Struppla.

technická kancelář architektonická, stavitelská a realitní, společnost s r. o." zapsána v květnu téhož roku do obchodního rejstříku.[217] Deklarovaným předmětem podnikání bylo „zhotovování veškerých plánů architektonických, které se týkají staveb pozemních a architektonických předmětů, provádění společníky neb jinými architekty neb inženýry navržených objektů a předmětů po živnostensku, dále zprostředkování koupě a prodeje dolů a veškerých realit, zprostředkování úvěru hypotekárního a opatřování veškerých spravování realit".[218] Po udělení potřebných koncesí začala společnost fakticky podnikat na konci roku 1920.[219]

Společnost si již v prvních letech svého působení vydobyla poměrně značné renomé, což dokládá výčet staveb, které do roku 1928 provedla.[220] Jednalo se o desítky rodinných vil, několik činžovních domů, průmyslových a úředních budov, skladišť nebo třeba garáží či biografů. Dále se zabývala nejrůznějšími adaptacemi, rekonstrukcemi, opravami, úpravou silnic a chodníků, dostavbami, přístavbami, odkopy a bouráním. V roce 1928 činnost společnosti dosáhla svého vrcholu – prováděla „celou řadu vesměs velkých staveb" s celkovými náklady přibližně 25 000 000 Kč.[221] Mezi tyto stavby patřil vedle obchodního domu na Poříčí též patrně nejslavnější počin firmy, vinohradský Dům hasičů. Tento dům, dokončený v červnu roku 1929, byl tehdy považovaný za jeden z „prvních českých mrakodrapů", přičemž bylo oceňováno jeho účelné, moderní a reprezentativní provedení.[222] Hasičský dům je charakteristickým projevem tvůrčí činnosti Skupiny architektů soustředěné kolem časopisu *Architekt SIA*. Tato skupina, jejímiž byli T. Pražák a P. Moravec členy, patřila vedle Stavby a Klubu architektů mezi soudobá „ohniska vědeckého funkcionalismu".[223]

Rozsáhlá činnost společnosti spočívala kromě provádění a vedení jednotlivých staveb také ve zhotovování plánů, rozpočtů, kalkulů a popisů zakázek, akvizičních pracích, objednávání materiálu, zadávání řemeslných prací, zprostředkování koupě a prodeje nemovitostí a zaopatřování stavebních úvěrů, hypotekárních zápůjček, stavebních povolení a jiných potřebných dokladů

[217] SOA v Praze, f. Krajský soud obchodní Praha (dále jen „KSO Praha"), sign. C-XI-359, č. l. 1-15. Viz též *Úřední list Republiky Československé*, roč. (1920), č. 113, 19. 5. 1920, s. 2420.
[218] *Úřední list Republiky Československé*, roč. (1920), č. 113, 19. 5. 1920, s. 2420.
[219] SOA v Praze, f. KSO Praha, sign. C-XI-359, č. l. 20 a 21.
[220] Ke konkrétním projektům Pražáka a Moravce viz VLČEK, Pavel a ZAHRADNÍK, Pavel. Tomáš Pražák. In: VLČEK, P., ZAHRADNÍK, P. a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2023, s. 717.
[221] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1, č. l. 99 a 104-107, zpráva společnosti T. Pražáka a P. Moravce ke katastrofě na Poříčí.
[222] Např. v *Rozkvětu* z března 1929 se lze dočíst: „Dnes již moderně vybavený, účelně vyřešený a prakticky vybudovaný Hasičský dům známou firmou Inž. Pražák a Moravec na Král. Vinohradech representuje se důstojně na hlavní tepně vinohradských ulic blíže Městského divadla na Král. Vinohradech, Zemědělské osvěty a Národního domu. Vinohrady chlubí se již novou moderní budovou. [...] Hasičský dům [...] bude se řaditi moderně vyřešenou stavbou k nejkrásnějším budovám v nových Král. Vinohradech." (*Rozkvět*, roč. 22, č. 11, s. 3.). Srov. též ŠVÁCHA, Rostislav a kol. *Od moderny k funkcionalismu: Proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. Praha: Odeon, 1985, s. 287.
[223] ŠVÁCHA, R. a kol. *Od moderny k funkcionalismu*, s. 287.

k provádění staveb.[224] K obstarání všech těchto záležitostí společnost disponovala aparátem odborných zaměstnanců, mezi něž byla agenda účelně rozdělena.[225] Hlavní slovo ve společnosti měl primárně T. Pražák, nikoliv P. Moravec, který ostatně měl podle firemní zprávy sepsané pro účely vyšetřování poříčské tragédie v dané době „podryté zdraví", což mělo být důkazem značné pracovní intenzity a rozsáhlosti povinností obou jednatelů.[226] Vedením staveb společnost typicky pověřovala autorizované inženýry anebo stavitele s odbornou zkouškou. Mezi skupinu vedoucích inženýrů patřili také obvinění ve věci zřícení novostavby na Poříčí, tedy Ing. Vlastimil Pražák, bratr Tomáše Pražáka, a Ing. Rudolf Mondl, kteří byli zařazeni do zvláštního oddělení určeného k provádění a vedení železobetonových staveb.[227] Kromě osob pověřených vedením stavby působili na každé stavbě též další odborníci, zejména absolventi a frekventanti vyšších průmyslových škol jako asistenti a dále políři, kteří vykonávali obecný dozor nad pracemi a nad řadovými dělníky.[228]

Bourání a odstraňování výše zmíněného starého domu na Poříčí bylo dokončeno na konci zimy 1928, načež se započalo se zajišťováním sousedních budov podezděním jejich štítových zdí.[229] Podle deníku režijních prací byly tyto práce hotovy v květnu.[230] Od té doby se na novostavbě Jakeschova domu podílel jako vedoucí stavby železobetonových konstrukcí R. Mondl, jenž k tomu měl po ruce dva inženýry a železobetonového políra Vojtěcha Strejce. Dozor nad Mondlem vykonával V. Pražák, vedoucí zmíněného oddělení k vedení a provádění železobetonových staveb.[231] Vedením stavby po stránce stavitelské byl pověřen Ing. Václav Pulcmann[232], který částečně vypracoval výše zmiňované (nové) plány novostavby.[233] V červnu Mondl vyhotovil plány a statický výpočet železobetonových konstrukcí, jehož chybné výsledky měly podle soudních znalců způsobit pozdější zřícení celé novostavby. Výpočty byly sice podepsány V. Pražákem, ale

[224] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 99-103, zpráva společnosti T. Pražáka a P. Moravce ke katastrofě na Poříčí.
[225] Tamtéž, č. l. 99-103.
[226] Tamtéž, č. l. 109. Zde je mj. uvedeno: „O přetíženosti jednatelů svědčí nejlépe okolnost, že tito pracují denně od 8. hod. ráno až do 10.-12. hod. večer s polední přestávkou as jedné hodiny a často vůbec žádnou. V tomto směru jest charakteristická okolnost, že v srpnu tohoto roku bylo ukradeno ke 12. hod. noční auto firmy, čekající před kanceláří na Ing. Pražáka v tu dobu v ní ještě pracujícího."
[227] Tamtéž, č. l. 101-102.
[228] Tamtéž, č. l. 101-102.
[229] Tamtéž, č. l. 97, protokol o výslechu Ing. arch. T. Pražáka ze dne 20. 10. 1928.
[230] Tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače, s. 58.
[231] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 109, zpráva společnosti T. Pražáka a P. Moravce a č. l. 98, protokol o výslechu Ing. arch. T. Pražáka ze dne 20. 10. 1928.
[232] Václav Pulcman se narodil r. 1892 v Bakově nad Jizerou, v r. 1922 byl jako stavitelský asistent po mistrovské zkoušce u Zemské správy politické uznán způsobilým, následujícího roku složil stavitelskou zkoušku. Později působil jako stavbyvedoucí ve firmě Pražáka a Moravce, tragicky zemřel pod troskami domu na Poříčí dne 9. 10. 1928. Viz ZAHRADNÍK, P. Václav Pulcman. In: VLČEK, P., ZAHRADNÍK, P. a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2023, s. 731.
[233] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 110, zpráva společnosti T. Pražáka a P. Moravce.

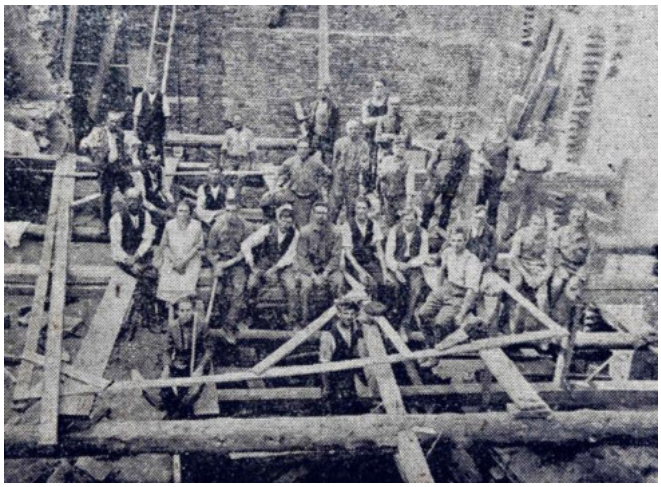
ten je podle vlastních slov pouze prolistoval, protože by k jejich detailnímu propočtení potřeboval až tři týdny času.[234] Výpočty podepsané V. Pražákem jakožto autorizovaným civilním inženýrem magistrát nekontroloval a bez dalšího schválil.[235]

Na stavbě pracovalo vedle vedoucích zaměstnanců, jejich odborných pomocníků a řemeslníků týdně průměrně 21 zedníků, 32 dělníků, 26 betonářů, 4 ženy a 5 učedníků.[236] Počty pracovníků v průběhu měsíců značně kolísaly, o čemž svědčí fakt, že za celou dobu se jich na stavbě podílelo dle firemních záznamů přes 250.[237] Dělníci bývali poměrně často propouštěni – např. jeden pomocník u míchačky betonu byl vyhozen poté, co si během práce zašel na pivo.[238] Nešlo patrně o ojedinělý případ, jak mj. dokládá výpověď obyvatele sousedního domu Miroslava Pospíšila: „[…] zjistil jsem častěji, že dělníci, kteří byli zaměstnáni na stavbě tuto mezi prací opouštěli a zdržovali se v okolních hostincích, zejména v Biskupské ulici.“[239] Je přitom otázkou, jaký vliv měly tyto poměry na kvalitu prováděných prací – jeden z pomocných dělníků např. uvedl: „Stávalo se často, že polír Strejc, a to zejména v sobotu, býval opilý a s ním celá parta. Za těch okolností mohlo se snadno přihoditi, že dělníci při betonu zaměstnaní správně práci neprováděli […]“.[240] Někteří stavbu opustili dobrovolně – např. pomocný dělník Josef Klíma odešel, protože byl na stavbě dle jeho slov „veliký nepořádek“.[241] Z obdobných důvodů dal výpověď betonářský mistr Sakař, který měl podle svědectví říct Mondlovi, „že se zavřít nedá, že půjde raději pryč“.[242] Je však třeba zdůraznit, že podle mínění mnohých dělníků naopak stavební práce (a jejich kontrola) probíhaly řádně.[243]

Co se týká dohledu, lze jej rozlišit na interní a externí. Na dělníky bezprostředně dohlíželo několik polírů, vedoucí inženýři a nad průběhem prací příležitostně stavebník (a jím pověřené osoby). Nad prováděním stavby dohlíželi úředníci magistrátu a nad dodržováním bezpečnostních předpisů

[234] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 945, protokol z hlavního přelíčení konaného ve dnech 10.-12. 10. 1929.
[235] Tamtéž, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače, s. 67.
[236] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 109, zpráva společnosti T. Pražáka a P. Moravce.
[237] Tamtéž, seznam na stavbě zaměstnaných dělníků.
[238] Tamtéž, sv. 3, č. l. 742, protokol o výslechu svědka Františka Kopřivy. K opilství na stavbě viz dále sv. 1, č. l. 10l a 10o, protokol o výslechu Ing. R. Mondla ze dne 11. 10. 1928.
[239] Tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 770, protokol o výslechu svědka Miroslava Pospíšila.
[240] Tamtéž, kart. 65, sv. 3, č. l. 693, protokol o výslechu svědka Josefa Pražáka ze dne 13. 12. 1928. Je však třeba podotknout, že tato výpověď odporuje výpovědi truhláře Bumby, který naopak tvrdil, že polír Strejc opilé dělníky ze stavby vyhazoval a že se na stavbě pracovalo řádně. K tomu viz kart. 66, sv. 4, č. l. 767-768, protokol o výslechu svědka Aloise Bumby ze dne 29. 12. 1928.
[241] Tamtéž, kart. 65, sv. 3, č. l. 562, protokol o výslechu svědka Josefa Klímy ze dne 1. 12. 1928.
[242] Tamtéž. Tuto verzi Mondl ovšem ve své výpovědi popřel, viz sv. 1, č. l. 10m, protokol o výslechu Ing. R. Mondla.
[243] Tamtéž, sv. 1, č. l. 149, protokol o výslechu svědka Františka Vítka ze dne 23. 10. 1928, sv. 1, č. l. 154, protokol o výslechu svědka Františka Sudlíka ze dne 23. 10. 1928, kart. 66, sv. 4, č. l. 862-863, protokol o výslechu svědka Jaroslava Krátkého ze dne 23. 2. 1929, a kart. 66, sv. 4, č. l. 846-847, protokol o výslechu svědka Františka Podlahy ze dne 15. 1. 1929.

příležitostně živnostenští inspektoři. Konkrétně na betonářské dělníky dohlíželi nepřetržitě políři Strejc a Kuchař, několikrát denně R. Mondl a občas V. Pražák.[244] Obecný dohled potom vykonával stavbyvedoucí V. Pulcmann. Stavbu též jednou týdně kontroloval T. Pražák.[245] Oldřich Uher v prvotní fázi na stavbu docházel „skoro obden", později alespoň jednou týdně. Podle svých slov se však o „vlastní stavbu nestaral".[246] Úředním dozorem byl magistrátem pověřen vrchní stavební rada Ing. Jaroslav Pavlát[247], který stavbu navštěvoval „asi dvakrát týdně", přičemž však souběžně vykonával kontrolu na téměř dvaceti jiných pražských stavbách.[248] Podle vlastních slov ale dohlížel v souladu se stavebním řádem zejména nad tím, zda se stavba provádí podle povolených plánů, nikoliv nad samotným způsobem provádění stavby.[249]

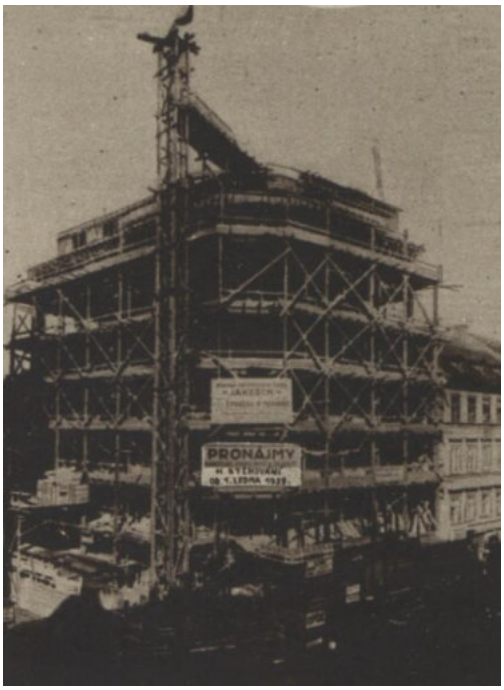

Obr. 12: **„Začátek byl dobrý – ale konec! Skupina dělníků, kteří se dali fotografovati na stavbě Jakschova paláce Na Poříčí. Většina z nich zahynula."**

Ze stavebního deníku, který byl po katastrofě nalezen v troskách vyplývá, že po úředním schválení statických výpočtů probíhaly stavební práce velice rychlým tempem.[250] To ostatně potvrzují i svědecké výpovědi – např. tesař Vladislav Tuček, který byl zaměstnán při šalování pilířů, podotkl: „Pouze uvádím, že pracovalo se při stavbě rychle, když se zabetonovalo, zejména stropy z rána, odpoledne se již po těchto chodilo. To činilo se z toho důvodu, poněvadž byl rozkaz, aby se stavělo

[244] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 114-115, protokol o výslechu svědka Václava Cibulky ze dne 20. 10. 1928.
[245] Tamtéž, sv. 1, č. l. 98, protokol o výslechu Ing. arch. T. Pražáka ze dne 20. 10. 1928.
[246] Tamtéž, sv. 1, č. l. 234, protokol o výslechu Ing. Oldřicha Uhra ze dne 5. 11. 1928.
[247] Jaroslav Pavlát se narodil r. 1877 na Smíchově, již v mládí působil jako inženýr královského hl. m. Prahy, v r. 1919 se jako inženýr a stavební sekretář hl. m. Prahy podrobil s prospěchem stavitelské zkoušce. Viz ZAHRADNÍK, P. Jaroslav Pavlát. In: VLČEK, P., ZAHRADNÍK, P. a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2023, s. 664.
[248] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sign. TK I 10217/28, sv. 4, č. l. 948, protokol z hlavního přelíčení konaného ve dnech 10.-12. 10. 1929.
[249] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 190, protokol o výslechu svědka Ing. Jaroslava Pavláta ze dne 27. 10. 1928. Pro úplnost viz ustanovení § 116 zákona č. 40/1886 z. z., jímžto se vydává stavební řád pro královské město Prahu.
[250] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1, č. l. 227, stavební deník.

dále.“[251] R. Mondl v této souvislosti uvedl: „Častokráte, téměř dvakráte denně, přistihl jsem dělníky, že dávali do betonu více vody, což činili z toho důvodu, by rychleji šla práce.“[252] Na základě pramenů však nelze objektivně určit, kdo přesně dával rozkazy, aby se pracovalo co nejrychleji.[253] Jisté pouze je, že v červenci 1928 měla B. Jakeschová upozornit T. Pražáka na nutnost dodržení určené lhůty k dokončení stavby.[254] Zarážející přitom je, že ji k tomu měl navést Ing. Oldřich Uher – tedy někdo, kdo jenom v předcházejících několika měsících zasahoval jako velitel hasičského mužstva minimálně u čtyř stavebních neštěstí.[255]

Obr. 13: **Snímek novostavby na Poříčí pořízený nedlouho před katastrofou**

Počáteční práce, spočívající ve výkopu a betonování základů a sklepů, byly podle stavebního deníku dokončeny v červenci.[256] Již na začátku srpna dosáhla stavba úrovně ulice a od té doby rostla přibližně každý týden o jedno patro.[257] V průběhu září došlo k odšalování nižších pater, na konci měsíce již bylo dokončeno šesté patro a za přítomnosti O. Uhra a B. Jakeschové vybrán vzor

[251] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 3, č. l. 684, protokol o výslechu svědka Vladislava Tučka.
[252] Tamtéž, sv. 1, č. l. 10b, protokol o výslechu Ing. R. Mondla ze dne 11. 10. 1928.
[253] Z výpovědi R. Mondla z hlavního líčení vyplývá, že tak činil V. Pražák a V. Pulcman, a to na popud společníků T. Pražáka a P. Moravce. Viz tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 945, protokol z hlavního přelíčení konaného ve dnech 10.-12. 10. 1929.
[254] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 193, protokol o výslechu V. Struppla a kart. 66, sv. 4, č. l. 947, protokol z hlavního přelíčení konaného ve dnech 10.-12. 10. 1929.
[255] Tamtéž.
[256] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 227, stavební deník. Srov. tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače, s. 59.
[257] Tamtéž.

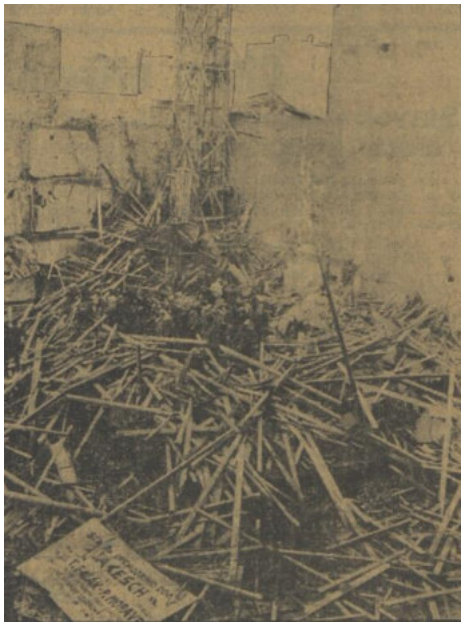
omítky pro fasádu.[258] Dne 5. října byl zabetonován strop nad podkrovím a započaty závěrečné práce jako osazování schodů či omítání.[259] Zápis z 8. října již nebyl dokončen.[260]

V úterý 9. října 1928 se na stavbě začalo pracovat jako obvykle v 6:00.[261] V šestém patře od rána probíhaly šalovací práce mezi pilíři a odnášely se již nepotřebné trámy a prkna.[262] V ostatních patrech se dále pokračovalo v závěrečných pracích, zejm. na omítání. Několik dělníků a řemeslníků též pracovalo v podzemních podlažích.[263] Několik minut před třetí hodinou odpoledne se na staveniště dostavil T. Pražák, který si ihned všiml rozsáhlé vodorovné trhliny na rohu novostavby ve výšce mezaninu.[264] Je přitom důležité podotknout, že se zdaleka nejednalo o první zjištěnou technickou závadu na novostavbě Jakeschova domu – již v průběhu uplynulých měsíců se zde vyskytly jiné trhliny a dále tzv. „hnízda", díry či drolící se beton.[265] Vada objevená T. Pražákem však byla jistě dosud nejzávažnější. Pražák o ní neprodleně informoval V. Pulcmanna jakožto stavbyvedoucího a dal příkaz všem dělníkům k provedení zajišťovacích prací.[266] Zároveň doběhl za přítomným strážníkem A. Daňkem a požádal jej, aby zmírnil rychlost projíždějících tramvají a nákladních vozů.[267] Poté se odebral do novostavby, aby zkontroloval trhlinu v mezipatře, v čemž mu však zabránil neznámý dělník.[268] Do zřícení domu zbývala v tuto chvíli přibližně minuta.

Současně V. Pulcmann a polír V. Kuchař některé dělníky upozornili, aby stavbu neprodleně opustili, a přítomným tesařům přikázali, aby podepřeli místo, kde se objevila trhlina.[269] Polír Kuchař dokonce vyběhl až do šestého poschodí, kde na dělníky křičel: „Nechte toho být, pojďte honem dolů, […] dole praská pilíř!"[270] Ve stejných chvílích se V. Struppl, nacházející se v kanceláři Josefa Jakesche v protilehlém domu, podíval z okna a spatřil na ulici T. Pražáka. Protože s ním chtěl hovořit o tom, jak stavba pokračuje, sešel dolů k rohu novostavby, načež uslyšel hlasitý praskot.[271] R. Mondl v téže chvíli zastihl před novostavbou T. Pražáka, který mu řekl: „Podívejte

[258] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 227, stavební deník.
[259] Tamtéž.
[260] Tamtéž.
[261] Tamtéž, č. l. 154, protokol o výslechu svědka Michala Bobala ze dne 23. 10. 1928.
[262] Tamtéž, č. l. 150, protokol o výslechu svědka Valentina Hamburského ze dne 23. 10. 1928 a č. l. 153, protokol o výslechu svědka Michala Bobala ze dne 23. 10. 1928.
[263] Tamtéž, č. l. 151, protokol o výslechu svědka Metoděje Klimeše ze dne 23. 10. 1928.
[264] Tamtéž, č. l. 98, protokol o výslechu Ing. arch. T. Pražáka ze dne 20. 10. 1928.
[265] Tamtéž, sv. 3, č. l. 557, protokol o výslechu svědka Stanislava Broučka ze dne 1. 12. 1928, č. l. 659, protokol o výslechu svědka Rudolfa Lamberta ze dne 10. 12. 1928, č. l. 722-723, protokol o výslechu svědka Františka Bělky ze dne 14. 12. 1928 a kart. 66, sv. 4, č. l. 770, protokol o výslechu svědka Miroslava Pospíšila ze dne 29. 12. 1928.
[266] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 98, protokol o výslechu Ing. arch. T. Pražáka ze dne 20. 10. 1928.
[267] Tamtéž, č. l. 117-118, protokol o výslechu svědka Antonína Daňka ze dne 20. 10. 1928 a č. l. 98, protokol o výslechu Ing. arch. T. Pražáka ze dne 20. 10. 1928. Viz začátek úvodní kapitoly této práce.
[268] Tamtéž, č. l. 98, protokol o výslechu Ing. arch. T. Pražáka ze dne 20. 10. 1928.
[269] Tamtéž, č. l. 147, protokol o výslechu svědka Františka Klingera ze dne 23. 10. 1928.
[270] Tamtéž, č. l. 159, protokol o výslechu svědka Karla Růžičky ze dne 23. 10. 1928.
[271] Tamtéž, č. l. 194, protokol o výslechu Vladimíra Struppla.

se, co ta stavba dělá!“. Na prkna lešení, pod kterým se Pražák s Mondlem nacházeli, začaly padat úlomky. Vtom jeden z dělníků výstražně zakřičel: „Zpátky!“, načež se novostavba začala řítit k zemi.[272] Obvodní policejní inspektor František Matoušek, který se nacházel na rohu Poříčí a Těšnova, slyšel „ohromnou ránu“ a viděl, „jak špička novostavby se řítila dolů a dostala […] v tomto okamžiku zhroucení džbánovitý tvar“.[273] V samotné budově se nacházelo přibližně 80 osob, z nichž většina byla troskami v následujících vteřinách zasypána.[274] Někteří dělníci katastrofě unikli náhodou – např. zedník Jiří Císler se zrovna na stavbu vracel od zubaře nebo kovář František Dvořáček se v kritických chvílích nacházel v nedaleké hospodě.[275] Šťastnou náhodou se také zachránil pomocný dělník Tomáš Fořt ze Stráže u Domažlic – ve chvíli zřícení stál na vrcholu vysoké dřevěné výtahové věže, která jako jediná část konstrukce zůstala stát celá.[276]

Obr. 14: **Jakeschův dům v troskách**

Obr. 15: **Výtahová věž nad zbořeništěm**

O prožitcích přeživších dělníků později pojednal v *Časopise lékařů českých* přednosta I. chirurgické kliniky Univerzity Karlovy prof. MUDr. Arnold Jirásek takto: „Maje v paměti některé kapitoly spisku Perthesova *O smrti*, jakož i díla dánského chirurga J. Blocha, ptal jsem se raněných na jejich dojmy ve chvíli udání se neštěstí, a podle jejich odpovědí rozdělil bych je na 2 velké skupiny. Jedni z nich zachovali si vědomí (13) a ti byli v takovém šoku duševním dovezeni na naši kliniku, že připomínali mi svým poděšením a neztišitelným motorickým nepokojem raněné, které jsme

[272] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 10b, protkol o výslechu Ing. R. Mondla ze dne 11. 10. 1928.
[273] Tamtéž, č. l. 119, protokol o výslechu svědka Františka Matouška ze dne 20. 10. 1928.
[274] Tamtéž, č. l. 1, úřední záznam státního zástupce Novotného o zřícení domu na Poříčí ze dne 9. 10. 1928.
[275] Tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 735, protokol o výslechu svědka Jiřího Císlera a č. l. 793, protokol o výslechu svědka Františka Dvořáčka.
[276] Kdo se zachránil? In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.

dostávali ve válce po velkých útocích. Teprve s druhým dnem přicházelo upokojení jejich a vystupovala fysická bolest jejich poranění. Druhou skupinu tvoří ti, kteří měli otřesení mozku. U těch ve většině případů byla úplná amnesie všeho, co se událo a po procitnutí z bezvědomí, jež v žádném z případů netrvalo do druhého dne, poskytovali celkem obraz lehčí nežli skupina první. Některým v paměti zbylo, že se klonil strop, jiný udával, že slyšel velkou ránu, ale v celku nad celou hrůzou oné první skupiny rozprostírala se úplná tma vědomí. Dva ze skupiny první letěli s poschodí nejvyšších dolů. Oba dva nepamatují se na nějaké zvláštní dojmy při tomto letu, jeden z nich říkal, že měl při tom jedinou myšlenku, že ‚je všemu konec'. Vlastní hrůza nastala teprve po pádu dolů a zasypání, z něhož se všichni snažili vší silou dostati."[277]

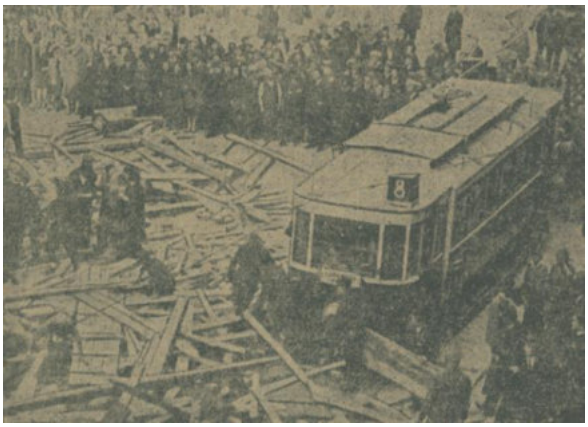
Poříčská třída byla těsně po zřícení novostavby plná hustého prachu. Posléze, „[k]dyž vzduch se trochu pročistil, naskytl se […] hrozný pohled: celý vysoký dům jako by obrovskou kompresí vražen byl do země".[278] Masa rozdrcených betonových desek, zohýbané armatury a trámů sahala přibližně do poloviny ulice. Na povrchu se v bezprostřední blízkosti rumiště chvíli po zřícení nacházelo již jen několik osob. Mondl, který se rychle vyprostil z trosek, se v šoku ihned dal na útěk, který večer skončil neúspěšným pokusem o sebevraždu a následně jeho zatčením.[279] Strážník Daněk se také dokázal z trosek vyprostit a vydal se směrem k budově Legiobanky na záchrannou stanici.[280] Současně se inspektor F. Matoušek chopil sluchátka v nejbližší telefonní budce a o nehodě vyrozuměl policejní telefonní ústřednu.[281] Na místo byla obratem z policejního ředitelství zavolána pomoc.[282]

Obr. 16: **Jedna z prvních fotografií místa neštěstí**

[277] JIRÁSEK, Arnold. Katastrofa na Poříčí. In: *Časopis lékařů českých*, roč. 67, č. 50, 7. 12. 1928, s. 1728.
[278] Novostavba velikým hrobem hrdinů práce. In: *Večerní list*, roč. 2, č. 242, 10. 10. 1928, s. 1.
[279] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 14, listina o zadržení a zatčení R. Mondla pro pokus sebevraždy ze dne 9. 10. 1928 a č. l. 10b, protokol o výslechu podezřelého Ing. R. Mondla ze dne 11. 10. 1928.
[280] Tamtéž, č. l. 118, protokol o výslechu svědka Antonína Daňka ze dne 20. 10. 1928.
[281] Tamtéž, č. l. 119, protokol o výslechu svědka Františka Matouška ze dne 20. 10. 1928.
[282] Tamtéž, č. l. 4, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 10. 10. 1928.

Strojvedoucí a průvodčí troskami poškozených tramvají linek č. 15 a 8 zajistili spadané dráty elektrického vedení a následně začali vyprošťovat raněné, s čímž jim brzy pomohli četní kolemjdoucí a policisté ze strážnice v Biskupské ulici.[283] Ještě před příjezdem záchranných sborů se o první zraněné postaral velkoobchodník Josef Vorel, jehož osobní vůz byl zasažen padajícími trámy. Z trosek pomohl třem dělníkům, načež je svým autem nechal odvézt do nemocnice.[284] Dalším dvěma dělníkům, ležícím pod těžkým betonovým kvádrem, vzápětí pomohl kolemjdoucí Václav Řepa, obchodní sluha z Vršovic. Necelých pět minut po zřícení již byly z trosek vytaženy tři mrtvoly.[285]

Obr. 17: **Poškozený vůz tramvaje a přihlížející dav zvědavců**

Obr. 18: **„Poslední cesta mrtvého dělníka z práce. Ráno přišel živ a zdráv, odpoledne téhož dne byl vynesen s rozdrcenou hlavou a přelámanými údy."**

Z policejní telefonní ústředny byly nejprve vyrozuměny pražské hasičské sbory, které ihned vyslaly své jednotky. Záchranné práce od počátku koordinoval vrchní stavební rada a velitel hasičů O. Uher, který k tomu měl po ruce zmiňovaného vrchního stavebního radu J. Pavláta. Na místo

[283] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 829, zpráva Elektrických drah hlavního města Prahy o nehodě tramvaje č. 15 ze dne 10. 10. 1928.
[284] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 118, protokol o výslechu svědka Josefa Vorla ze dne 20. 10. 1928.
[285] Strašlivé důsledky kapitalistické racionalisace na stavbách. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.

bylo též zavoláno pohotovostní mužstvo stráže policejního komisařství pro Dolní Nové Město, které uzavřelo přístup k místu neštěstí.[286]

Obr. 19: **Místo neštěstí přibližně hodinu po zřícení**

Odklízení trosek a vyprošťování zraněných činilo hasičům zpočátku značné potíže, neboť neměli k dispozici vhodnou techniku k rozdrcení a odstranění betonových desek a železné armatury.[287] Z tohoto důvodu byli na Poříčí později odpoledne povoláni příslušníci Ženijního pluku 5 z nedalekých karlínských Kasáren Jana Žižky z Trocnova, stejně jako technici stavebního odboru pražského magistrátu, kteří byli vybaveni několika autogeny a nákladními vozy.[288] Pro účely posílení asistence na místě katastrofy byli dále povoláni vojáci Pěšího pluku 28 z vršovických Kasáren Jana Roháče z Dubé, posádka z blízkých Kasáren Jiřího z Poděbrad a příslušníci Dělostřeleckého pluku 151 z hradčanských Kasáren Prokopa Holého.[289] Podle zpravodaje *Lidových novin* mělo být do 17:00 na místě přes 500 vojáků.[290] Celé přítomné vojenské pohotovosti v prvotní fázi velel brig. gen. Václav Šidlík.[291] Pořádek okolo místa neštěstí udržovaly desítky policistů Sboru uniformované stráže bezpečnosti (SUSB) pod velením vrchního velitele Nebeského a četnictvo.

[286] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 5, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 10. 10. 1928.
[287] Tento nedostatek vhodné techniky a pomalý postup v prvotní fázi záchranných prací byl důrazně kritizován v komunistickém tisku. Viz Nedostatek záchranných prostředků. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928, s. 2.
[288] VÚA – VHA, f. Ženijní pluk 5, kart. 4 (Rozkazy 1926-1928), sign. Rozkazy 1928, plukovní rozkaz č. 221 ze dne 10. 10. 1928. Viz též Vojenský útok na zříceniny. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (odpolední vydání), s. 1.
[289] RAJLICH, J. a MAJTENYI, D. Bývalý dělostřelec ve službách strany, státu a parlamentu. Generál Bohuslav Laštovička (1905-1981). In: *Historie a vojenství*, roč. 68, č. 2, s. 72-73.
[290] Děsné stavební neštěstí v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vydání), s. 1.
[291] Václav Šidlík (1884-1952) v r. 1909 dokončil studium na Uměleckoprůmyslové škole a do první světové války se živil jako akademický sochař. Roku 1914 dobrovolně vstoupil do České družiny. Jako legionář se účastnil mnoha bitev na východní frontě (mj. u Zborova, kde byl raněn) a později ve Francii (mj. u Terronu). Po návratu do vlasti se účastnil sporu o Těšínsko a maďarsko-československé války. Od r. 1925 velel 1. pěší brigádě v Praze a od ledna 1928 byl zatímním zástupcem velitele 1. divize. V květnu r. 1928 byl povýšen na hodnost brigádního generála. Viz *Československý legionář*, roč. 16, č. 48, 30. 11. 1934, s. 5.

Na místě se konečně nacházeli vojenští a policejní lékaři, zřízenci záchranných stanic a příslušníci Československého Červeného kříže.[292]

Obr. 20: **Celkový pohled na místo katastrofy**

Obr. 21: **Prvotní fáze záchranných prací**

Neštěstí na Poříčí vzbudilo ještě téhož dne po celé Praze značný rozruch, a to jak mezi běžnými občany, tak v nejvyšších politických kruzích. Úsek poříčské třídy, který byl z obou stran (u Zlatnické ulice a u Denisova nádraží) vojskem a policií uzavřen, obklopovaly tisícové davy zvědavců a pobouřených dělníků, právě se vracejících z práce.[293] Tehdejší atmosféru v hlavním městě vylíčil novinář *Národních listů* následujícího dne takto: „Když se stane takové neštěstí, objeví se krásný lidský rys ve všech srdcích a myšlenkách: bezpodmínečná lítost nad životy propadlými osudové hrůze. Všichni myslí na jejich záchranu, je-li možná, všichni truchlí nad jejich nenadálým

[292] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 5, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 10. 10. 1928.
[293] Policie již zakročuje. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.

zánikem. Tak bylo i v Praze. Večer po katastrofě byl po celé Praze v náladě smuteční, myšlenky a hovory všech se stále a všude vracely k obětem, celé město se zdálo zalito slzami. I Vltava je objala závojem mlh, z nichž jako hřbitovní lampy zářila světla dušičková. Jen místo katastrofy a hromada trosek – hrob několika desítek zohavených těl – bylo ozářeno plným leskem reflektorů a chvatem obětavé práce záchranné.“[294]

Obr. 22: **Vojáci a zřízenci elektrických podniků při záchranných pracích**

Obr. 23: **V popředí příslušník SUSB dohlížející na pořádek. V pozadí vojenské mužstvo**

V podvečerních a večerních hodinách se na místo neštěstí dostavili veřejní činitelé - mj. náměstek předsedy vlády Jan Šrámek, ministr vnitra Jan Černý, ministr veřejných prací Franz Spina, ministr železnic Josef Václav Najman, ministr národní obrany František Udržal, primátor Karel Baxa, zemský prezident Hugo Kubát, předseda správní rady elektrických podniků Eustach Mölzer,

[294] Den hrůzy. In: *Národ*, roč. (1928), č. 233, 10. 10. 1928, s. 1.

policejní prezident Šlechta, ředitel Ústřední sociální pojišťovny Petr Zenkl, četní poslanci a senátoři Národního shromáždění a členové městské rady a zastupitelstva.[295] Zprávy o katastrofě přitom zastihly část zákonodárců v průběhu jednání. Členové poslaneckého klubu KSČ ihned přerušili svou schůzi a odebrali se na Poříčí. Svou schůzi přerušil též sociálně-politický a rozpočtový výbor poslanecké sněmovny.[296]

V senátu, kde právě probíhala rozprava o stávce horníků v kladensko-slánském revíru, přistoupil k řečnickému pultu sociálnědemokratický senátor Jáchym Havlena a informoval přítomné o tragédii. Poté, okolo 17:30, lidovecký předseda senátu Mořic Hruban jednání přerušil a pravil: „Slavný senáte! Dnes odpoledne stalo se v Praze nové politováníhodné velké neštěstí. […] Sděluje tuto smutnou zprávu slavnému senátu, nemohu jinak, nežli z té duše a z toho srdce vysloviti nejupřímnější účast s obětmi na životech i na zdraví lidském a ujišťuji rodiny a pozůstalé postižených opravdovým nejhlubším soucitem předsednictva i všech členů senátu Národního shromáždění. […] Povstáním dali jste, pánové a dámy, výraz svému smutku a soustrasti a já na znamení hluboké účasti senátu přerušuji jednání o dnešním pořadu a ukončím schůzi.“[297]

Do osmé hodiny večer bylo z trosek vytaženo 24 většinou těžce zraněných osob, 5 dalších mrtvol (z nichž byly tři rozdrcené k nepoznání) a 4 uražené končetiny.[298] V podvečer se navíc udála další tragédie – vůz dobrovolných hasičů, ubírající se vysokou rychlostí směrem na Poříčí, na křižovatce ve Vysočanech přejel a usmrtil dopravního strážníka Václava Petra, jenž zde konal službu.[299] Na Poříčí ženisté již několik hodin navrtávali betonové pilíře a desky. Traktory dělostřeleckého pluku, vybavené řetězovým navijákem, z trosek vytahovaly těžké betonové kusy, které byly následně odváženy nákladními vozy.[300] Ještě před západem slunce zřízenci elektrických podniků a vojáci nainstalovali mohutné reflektory na balkóny protilehlého domu a menší světlomety na sloupy svítilen a nosníky tramvajového vedení.[301] K. Baxa současně nařídil stavebnímu referátu, aby

[295] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 5, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 10. 10. 1928. Viz též Všichni poslanci na místě katastrofy. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2, Soudní komise na místě neštěstí. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 238, 10. 10. 1928, s. 2, Strašná katastrofa na novostavbě v Praze. In: *Venkov*, roč. 23, č. 241, 10. 10. 1928, s. 2. Např. z agrárnických poslanců byli na místě katastrofy přítomni Jan Dubický, Rudolf Beran, Václav Doležal a Adolf Křemen, dále např. z řad sociálních demokratů poslanci Rudolf Bechyně, Josef Stivín a Antonín Remeš a senátoři Gustav Habrman, Antonín Novák a Jáchym Havlena.

[296] Klub komunistických poslanců zakročuje ve věci strašlivé katastrofy na Poříčí. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.

[297] PS PČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929, Senát, Stenoprotokoly, 143. schůze, úterý 9. října 1928. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/se/stenprot/143schuz/s143003.htm [cit. 16. 2. 2026].

[298] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1, č. l. 5, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 10. 10. 1928.

[299] Viz např. Hasiči přejeli a usmrtili strážníka. In: *Národ*, roč. (1928), č. 233, 10. 10. 1928, s. 2.

[300] Záchranné práce večer. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 515, 10. 10. 1928 (odpolední vydání), s. 1.

[301] Tamtéž.

okamžitě vykonal prohlídky právě prováděných staveb – tyto kontroly se prováděly od následujícího dne nepřetržitě po celé Praze.[302]

Obr. 24: **Veliký železobetonový kvádr uprostřed rumiště**

Obr. 25: **Kresba zachycující noční záchranné práce**

Chaos, který na místě neštěstí ve večerních a nočních hodinách panoval, vylíčil přítomný novinář *Lidových novin*, historik a někdejší politik Jan Herben takto: „Místo neštěstí […] lze těžko k něčemu přirovnat. Oddíly vojáků se tu smísily s obecními dělníky, hasiči s dobrovolníky […] a se strážníky v nepopsatelný chaos pracujících tvorů, kteří na stínech, vržených ostrým světlem reflektorů, měli fantastické rozměry. Chvílemi bleskne až k noční obloze světlo od autogenního přepalování železných drátů a tyčí v sesutých kvádrech betonu, zazní trubka hasičů, píšťala velitelů vojenské

[302] Revize všech staveb v Praze. In: *Národ*, roč. 1928, č. 233, 10. 10. 1928, s. 2.

pohotovosti a bez ustání drnčí do této změti zvuk dvou elektrických vrtaček, přivezených sem městskými zřízenci. Houkání aut a […] výbuchy motorů nejtěžších vojenských traktorů doplňují tuto příšernou symfonii zkázy. […] Pohled z vysokých oken protějšího domu působí dojmem naprostého chaosu. Nikde není viděti iniciativy, která by řídila tento hemžící se dav pracovníků. Každá skupina a skupinka pracuje si sama pro sebe, každý velitel udílí rozkazy podle svého rozumu […]. *Ale přece jde práce rychle* […]. Pracuje se bez viditelného velitele, protože nikdo nemůže zvládnouti rozlohu zříceniny a počet pracovníků, ale pracuje se dobře, protože všechny ruce řídí snaha, pomoci těm ubožákům pod troskami, je-li tam někdo na živu. Velitelem záchranných prací je tu velitel nejlepší a nejpovolanější: *lidskost*.“[303] Karel Čapek, který byl na místě přítomen o den později, záchranné práce popsal podobně jako Herben a přirovnal je k dramatické divadelní scéně: „Do polotemné ulice Na Poříčí září – opravdu jako osvětlená scéna do ztemnělého hlediště – to zvýšené rumiště; tragedie, která se na něm odehrává, není bez podivné a smutné krásy: je to boj lidí s hmotou […].“[304]

Obr. 26: **Zřízenci záchranné stanice odnáší raněného**

Z rozhodnutí vrchního stavebního rady Pavláta bylo v pozdních večerních hodinách přistoupeno k probourání otvoru ze sklepení sousedního domu, neboť zpod trosek byly slyšet hlasy několika zasypaných dělníků. Tímto způsobem byli do půlnoci zachráněni čtyři muži. Jeden z nich, dělník Rudolf Zich, kterému byla nejprve skrze díru podána šunka a koňak, příslušníkům strojního praporu děkoval: „Děkuji vám, vojáčkové, zaplať vám to Pánbůh!“[305] Jelikož se předpokládalo, že v suterénu se mohou nacházet další lidé, přistoupilo se v noci k vykopání několik metrů hluboké

[303] HERBEN, Jan. Záchranné práce večer. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 515, 10. 10. 1928 (odpolední vydání), s. 1. Zvýraznění kurzívou dle původního textu.
[304] ČAPEK, Karel (pod šifrou „K. Č.“). Pod troskami na Poříčí není již živých? In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 517, 11. 10. 1928 (odpolední vydání), s. 1.
[305] Viz např. Zázrakem zachráněni. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 515, 10. 10. 1928 (odpolední vydání), s. 1, Zachráněni. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 238, 10. 10. 1928, s. 2 nebo Krásný čin magistrátního úředníka – zachránil čtyři lidské životy. In: *Večer*, roč. 15, č. 236, 10. 10. 1928, s. 1.

štoly uprostřed Biskupské ulice.[306] Pro tyto účely vyslal výbor právě stávkujících kladenských horníků do Prahy delegaci několika havířů, specializovaných na záchranné práce při důlních tragédiích. J. Pavlát a O. Uher však jejich pomoc odmítli, což se setkalo s ostrou kritikou v komunistickém tisku.[307]

Obr. 27: **Kladenští horníci na Poříčí**

Obr. 28: **Stavbyvedoucí Václav Pulcman**

Situace již vypadala beznadějně – do odpoledních hodin následujícího dne bylo vyhrabáno několik dalších mrtvol.[308] Přibližně 24 hodin po zřícení domu byl z trosek vyproštěn poslední stále žijící dělník, který však nakonec později zemřel na klinice prof. Jiráska.[309] Ke dni 11. 10. bylo nalezeno

[306] Zázrakem zachráněni. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 515, 10. 10. 1928 (odpolední vydání), s. 1.
[307] Viz např. Kladenští horníci podali druhům pod zemí pomocnou ruku a páni nad zemí ji odstrčili. In: *Rudý večerník*, roč. 9, č. 241, 12. 10. 1928, s. 1-2, Hrob 40 dělníků Na Poříčí. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 245, 14. 10. 1928, s. 2 nebo Pražské obrázky. In: *Dělnické noviny*, roč. 2, č. 42, 18. 10. 1928, s. 2. V *Dělnických novinách* bylo mj. psáno: „[…] Jistě že každý z těch patnácti horníků má více smyslu a více prakse při záchranných pracích nežli p. stav. r. Uher i Pavlát dohromady. Ale nesmí pomoci. A snad za týden či za měsíc budou tito lidé potřebovati sami pomoci někde v hluboké šachtě kladenských dolů."
[308] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 5, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 10. 10. 1928 a č. l. 17, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 11. 10. 1928.
[309] Tamtéž, č. l. 18, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 11. 10. 1928 a č. l. 63, protokol o soudní pitvě Josefa Dřízhala sepsaný komisí zemského trestního soudu v Praze dne 11. 10. 1928.

již přes 30 mrtvých osob, včetně těl stavbyvedoucího V. Pulcmana a železobetonových polírů V. Kuchaře a V. Strejce.[310] Pulcmana, jehož obličej byl pokryt betonovou hmotou, se přitom podařilo ztotožnit pouze díky bílému plášti a fotografii své ženy, kterou měl v kapse.[311] Mrtvoly Pulcmana a Kuchaře z trosek vytáhl dobrovolník Milko Savić, Srb, zaměstnaný jako vrátný hotelu v Nuslích.[312] Tentýž dále z rumiště vynesl mrtvolu svého blízkého přítele Dragutina Stojanoviče, který byl jako pomocný dělník na stavbu Jakeschova paláce přijat den před katastrofou.[313]

Obr. 29: **Snímek posledního živého dělníka vytaženého z trosek**

V následujících dnech přinášel dále veškerý československý denní tisk podrobné zprávy o postupu záchranných prací. Minimálně od pátku 12. října přitom nabyly výlučně pesimistického rázu. Již se tak nepsalo o „záchranných", nýbrž o „odklizovacích" pracích – např. v *Lidových novinách* bylo psáno: „[…] skoro nikdo si již netroufá mluvit o záchranných pracích, protože mizí naděje, že by někdo mohl žít ve stavebním materiálu tak značným tlakem zmáčknutým […]."[314] O značném dosahu zpráv o katastrofě svědčí kromě rozsáhlých zpráv předních periodik též široká distribuce krátkometrážních filmů, které byly natočeny v prvotní fázi záchranných prací. Snímek pořízený Elektajournalem byl promítán od středy 10. října ve 23 pražských biografech, jako např. Bio Olympic, Bio Roxy, Bio Adria, Bio Metro, Bio Lucerna či Bio Konvikt.[315] Společnost Propagafilm

[310] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 17-19, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 11. 10. 1928 a č. l. 25, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 13. 10. 1928.
[311] Tamtéž, č. l. 59, protokol o zevním ohledání Václava Pulcmana sepsaný komisí zemského trestního soudu v Praze dne 11. 10. 1928.
[312] Viz např. V poledních hodinách vytaženi byli z trosek tři mrtví. In: *Polední Večerní list*, roč. 2, č. 244, 12. 10. 1928, s. 1 a Jen mrtví vytaženi z trosek. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 240, 12. 10. 1928, s. 1.
[313] Dragutin Stojanovič se za světové války účastnil jako legionář bojů v Karpatech, později dobrovolně vstoupil do služeb bělogvardějského generála Lavra Georgijeviče Kornilova. Po návratu do Československa působil jako úředník pošty na Masarykově nádraží a jako námezdní dělník. Viz *Čech*, roč. 53, č. 238, 18. 10. 1928, s. 3.
[314] Večerní práce na troskách. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 518, 12. 10. 1928 (ranní vydání), s. 2.
[315] *Filmový kurýr*, roč. 2, č. 36, 13. 10. 1928, s. 4 a *Polední Večerní list*, roč. 2, č. 244, 12. 10. 1928, s. 5.

zaslala několik kopií svého filmu do Berlína a Favoritfilm záchranné práce natočil pro svůj veletržní žurnál, který byl následně distribuován „do celého světa“.[316]

Obr. 30: **Inzerce Bia Olympic, říjen 1928**

Obr. 31: **Inzerce Propagafilmu, říjen 1928**

Neštěstí přirozeně neuniklo pozornosti tisku v zahraničí – slovy sociálněděmokratického senátora Rudolfa Jaroše katastrofa „[…] neotřásla Prahou, neotřásla republikou, ale jak noviny […] ukazují, otřásla Evropou“.[317] Podrobně o ní pojednávaly zejména deníky říšskoněmecké (např. *Vossische Zeitung*, *Berliner Lokalanzeiger*, *Deutsche Allgemeine Zeitung* či *Berliner Tagblatt*) a rakouské (např. *Neue Freie Presse*, *Neues Wiener Tagblatt*, *Arbeiter-Zeitung* nebo *Neues Wiener Journal*).[318] Značnou odezvu měly zprávy o neštěstí také v Jugoslávii – přinášely je četné bělehradské, záhřebské a lublaňské listy a některé při tom vzpomínaly na stavební neštěstí, jež se dříve odehrálo v Bělehradě.[319] Články o „pražské katastrofě“ se dále objevily např. v tisku italském (mj. *Il Popolo d'Italia*, *Corriere della Sera* nebo *Il Giornale d'Italia*), španělském (mj. *La Libertad*, *El Debate*) či francouzském (např. *Le Petit Journal*, *Le Petit Parisien*, *Le Matin*).[320] O neštěstí na Poříčí se psalo také mimo kontinentální Evropu

316 *Filmový kurýr*, roč. 2, č. 36, 13. 10. 1928, s. 4.
317 PS PČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929, Senát, Stenoprotokoly, 145. schůze, čtvrtek 11. října 1928. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/se/stenprot/145schuz/s145006.htm [cit. 25. 2. 2026].
318 Ohlas katastrofy ve Vídni. In: *Venkov*, roč. 23, č. 242, 11. 10. 1928, s. 1, Berlínský odborník o příčinách neštěstí. In: *Venkov*, roč. 23, č. 242, 11. 10. 1928, s. 2, Ohlas katastrofy v cizině. In: *Právo lidu*, roč. 37, č. 241, 11. 10. 1928, s. 2 a Ohlas pražské katastrofy stavební v cizině. In: *Stavitelské listy*, roč. 24, č. 21, s. 384. Viz např. Die Prager Einsturzkatastrophe. In: *Vossische Zeitung*, roč. (1928), č. 480 (večerní vydání), s. 5, Die Einsturzkatastrophe in Prag. In: *Deutsche Allgemeine Zeitung*, roč. 67, č. 475, 10. 10. 1928 (ranní vydání pro Velký Berlín), s. 1, Der Hauseinsturz in Prag. In: *Berliner Tagblatt*, roč. 57, č. 480, 10. 10. 1928 (večerní vydání), s. 5.
319 Ohlas neštěstí v Bělěhradě. In: *Polední Večerní list*, roč. 2, č. 243, 11. 10. 1928, s. 2 a Ohlas pražských stavebních neštěstí v Jugoslavii. In: *Československá republika*, roč. 249 [sic], č. 249, 18. 10. 1928, s. 4. Viz např. Zopet gradebna katastrofa v Pragi. In: *Jutro. Dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko*, roč. 9, č. 238, s. 2.
320 Il disastroso crollo a Praga. In: *Il Popolo d'Italia*, roč. 15, č. 242, 11. 10. 1928, s. 2, Ventinove cadaveri estratti dalle rovine del palazzo crollato a Praga. In: *Il Popolo d'Italia*, roč. 15, č. 243, 12. 10. 1928, s. 2, L'opera di salvataggio a Praga tra le macerie dell'edificio crollato. In: *Corriere della Sera*, roč. 53, č. 242, 11. 10. 1928, s. 6, Il crollo di un'altra casa a Praga per la cattiva qualità del materiale. In: *Corriere della Sera*, roč. 53, č. 244, 13. 10. 1928, s. 6, Tremenda catastrofe edilizia a Praga. In: *Il Giornale d'Italia*, roč. 28, č. 242, 10. 10. 1928, s. 2, Catastrofe en Praga. Hundimiento de una casa de cinco pisos. In: *La Libertad*, roč. 10, č. 2671, 11. 10. 1928, s. 4, Cincuenta muertos en la catástrofe de Praga. In: *El Debate*, roč. 18, č. 6 003, 11. 10. 1928, s. 8, Un immeuble en coonstruction s'effondre à Prague. In: *Le Petit Journal*, roč. (1928), č. 24 009, 10. 10. 1928 (pařížské vydání), s. 1, La catastrophe de Prague. In: *Le Petit Parisien*, roč. 53, č. 18 853, 11. 10. 1928 (pařížské vydání), s. 1, La catastrophe de Prague. In: *Le Matin*, roč. 43, č. 16 276, 11. 10. 1928, s. 3.

- např. ve Velké Británii (mj. v *The Times*), USA (mj. v *The New York Times*), Číně nebo třeba na Novém Zélandě.[321]

Obr. 32: **Fotografie pořízená v průběhu odklizovacích prací pro účely vyšetřování**

Odklizovací práce na Poříčí mezitím dále pokračovaly, dne 16. října již byly odkryty základy stavby a rozdrcené rohové pilíře.[322] Na místo se téhož dne dostavila Alice Masaryková, která poděkovala dobrovolníkům Červeného kříže za poskytnutou pomoc.[323] Posléze vedení odklizovacích prací převzala po domluvě s magistrátní komisí společnost Pražáka a Moravce. V denním tisku toto bylo kriticky vnímáno jako snaha zachránit co nejvíce stavebního materiálu - např. v *Lidových novinách* se psalo: „Je otázka, má-li zisk firmy Pražák a Moravec takový význam, jako pieta k těm, kdož dosud jsou pohřbeni pod troskami, a zda by nebylo lidštější vyprostiti co nejrychleji jejich mrtvoly.“[324] Poslední mrtvý dělník, zámečník František Kučera, byl z trosek vytažen až v pátek 19. října.[325] Odklizovací práce byly definitivně skončeny o dva dny později.[326]

---

[321] Viz např. Collapse of Prague Building. 40 Workmen Entombed. In: *The Times*, roč. (1928), č. 45 020, 10. 10. 1928, s. 15, New Building Collapses. Disaster at Prague. In: *Newcastle Daily Journal*, roč. 218, č. 25 788, 10. 10. 1928, s. 16, 100 Czechs Buried as Building Falls. In: *The New York Times*, roč. 78, č. 25 827, 10. 10. 1928, s. 14, Czechs in Debris Alive After 30 Hours. In: *The New York Times*, roč. 78, č. 25 828, 11. 10. 1928, s. 10, New Collapse in Prague. Second Builidng Crash in Week Spreads Panic in City. In: *The New York Times*, roč. 78, č. 25 830, 13. 10. 1928, s. 17, Manifest at Czech Burial. 20,000 Workers Demonstrate Against Architects of Fallen Building. In: *The New York Times*, roč. 78, č. 25 834, 17. 10. 1928, s. 17, *North China Daily News*, roč. 119, 12. 10. 1928, s. 13, Large Building Collapses. Disaster at Prague. Workmen and Passers-by Killed. In: *Lyttelton Times*, roč. 129, č. 20 991, 11. 10. 1928, s. 9.

[322] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 77, místní ohledání znalců Ing. Františka Hodka a Ing. Adolfa Nového ze dne 16. 10. 1928.

[323] Dr. Alice Masaryková na místě katastrofy. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 244, 17. 10. 1928, s. 2.

[324] Pomalá práce na zbořeništi na Poříčí. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 525, 16. 10. 1928 (ranní vydání), s. 3.

[325] Jednáctý den na Poříčí. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 533, 20. 10. 1928 (ranní vydání), s. 4.

[326] Skončené odklizovací práce na Poříčí. Počet mrtvých 46. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 536, 22. 10. 1928 (ranní vydání), s. 3.

Obr. 33: **Vojáci na zbořeništi v pozdější fázi odklizovacích prací**

Obr. 34: **Nohy zasypaného dělníka**

Celková bilance obětí poříčské katastrofy nakonec činila 46 mrtvých a 21 těžce zraněných osob.[327] Nešlo přitom výlučně o dělníky a dělnice ze samotné novostavby – pod troskami např. zemřela kolemjdoucí sedmdesátiletá žena.[328] Těla zesnulých byla na základě příkazu vyšetřujícího soudce podrobena zevnímu ohledání v českém a německém ústavu pro soudní lékařství v Praze. Ohledání v českém ústavu bylo provedeno prof. MUDr. Vladimírem Slavíkem, renomovaným odborníkem, který se o měsíc později stal rektorem Univerzity Karlovy.[329] Zranění způsobená zřícením železobetonové masy byla různá – nejčastěji šlo o četné oděrky, tržné rány, vyhřeznutí vnitřních orgánů, rozdrcení končetin, pánve, hrudního koše či lebky, v některých případech došlo k úplnému odtržení končetin. Několik dělníků dále podle soudních lékařů zemřelo udušením.[330]

[327] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 895-896, obžaloba R. Mondla a V. Pražáka podaná Státním zastupitelstvím v Praze dne 12. 6. 1929. Se zesnulým strážníkem V. Petrem by celkový počet činil 47 mrtvých.
[328] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 182, protokol o zevním ohledání mrtvoly Marie Vášové sepsaný komisí zemského trestního soudu v Praze dne 10. 10. 1928.
[329] Ohledání v německém ústavu provedli prof. MUDr. Marx a prof. MUDr. Dittrich. Viz tamtéž, sv. 1, č. l. 43 an. a č. l. 182-183. K V. Slavíkovi viz např. *Karlova Universita v Praze v roce 1927-1928*. Praha: Akademický senát Karlovy university, 1928, s. 16-17.
[330] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 43 an. a č. l. 182-183.

Obr. 35: **Jeden ze zasypaných dělníků**

O dopadech neštěstí bylo později podrobněji pojednáno např. ve *Stavebníkovi*: „Trosky zřícené novostavby […] jsou již odstraněny. Místo katastrofy nebudí již svým vzhledem hrůzu u kolemjdoucích jako ve dny neštěstí […]. Běh nových událostí dal zapomenouti veřejnosti přímo nedotčené na jednu z největších katastrof v oboru stavebním. Nezapomenou však ti, jež na novostavbě pracovali a jen náhodou zachránili své životy, a rovněž nezapomenou pozůstalí po zabitých, kteří vzpomínají a budou vzpomínati dne, v němž přišli o živitele.“[331] Takových pozůstalých byl přitom značný počet – o živitele následkem neštěstí na Poříčí přišlo celkově 66 dospělých osob a 47 dětí.[332]

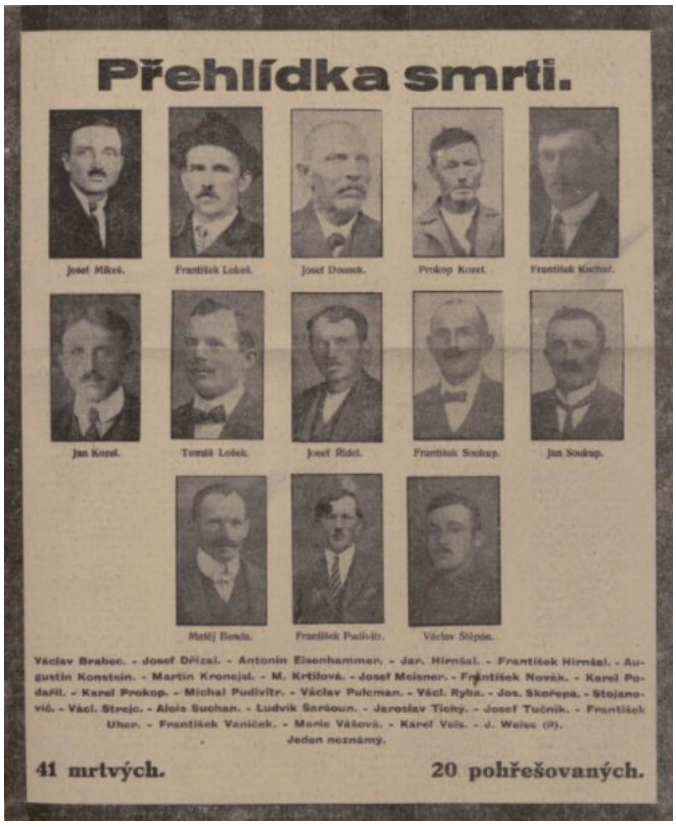

Obr. 36: **„Toť Václav Brabec, / zedník z Besednice, / při práci pad‘ jak voják v půtce, / čelem ke stěně – nepříteli; / jak voják zbraň, / tak on po smrti v ruce / závaží držel olovnice. / Je jedním z mnohých, kteří padli, / z vesnice malé pod horami, / jíž prošla smrt, / kde vdovy, děti siré / chléb tvrdý budou jísti se slzami.“**

Zvlášť tragickým způsobem poříčská katastrofa postihla jihočeskou Besednici a okolí (Nesměň, Soběnov, Chodeč u Velešína a Chlum nad Malší). Pod troskami na Poříčí zemřelo celkově 17 mužů

[331] Rozsah poříčské katastrofy. In: *Stavebník*, roč. 39, č. 25, 17. 12. 1928, s. 1.
[332] Tamtéž.

z tohoto regionu, přičemž většinou se jednalo o zedníky a kameníky.[333] Dojíždění za sezónními pracemi mělo v tomto regionu dlouhou tradici: „Polí málo a půda nevalná. Je to kraj lidských vlaštovek. Na jaře v březnu seberou se otec, syn a dcera a jedou na práci zednickou. Dříve se jezdilo do Rakous, nejvíce do Vídně. Dnes se jezdí do Prahy a do severních Čech.“[334] Ve dnech následujících po katastrofě byla v tisku Besednici a okolí věnována značná pozornost – jako příklad lze uvést článek z *Rudého večerníku* s názvem „V Praze to spadlo – a v Podšumaví se vesnice zakrvácely“.[335] Autor článku, který se do Besednice vydal, zde popsal tíživé životní podmínky tamních obyvatel a vylíčil, jak se s následky neštěstí vyrovnávají. Samotní obyvatelé vsí na Kaplicku zdůrazňovali: „Za celá tři leta války nepadlo tolik lidí v našem kraji jako v úterý v Praze!“[336]

Obr. 37: **Fotografie některých obětí poříčské katastrofy**

[333] K počtu 17 obětí z Jižních Čech lze ještě přičíst dva zahynulé dělníky německé národnosti z nedalekého Německého Benešova. Viz CÍSAŘ, J. *Poříčí 15:09*, s. 14-15. Autor, J. Císař, se v této publikaci kromě samotné katastrofy věnuje jednotlivým obětem katastrofy z Besednice a okolí, pohřebnímu průvodu v Besednici, památníku na besednickém hřbitově, stejně jako historii besednického setkání heligonkářů, jež se od roku 1979 koná každý rok při příležitosti výročí katastrofy. Viz dále ZAJÍČEK, Zdeněk a POLÁKOVÁ, Andrea. *Výročí tragédie z roku 1928, kdy se v Praze na nároží Poříčí a Biskupské ulice zřítila novostavba sedmipodlažního domu, pod troskami našlo smrt 17 Jihočechů*. Online. In: Český rozhlas České Budějovice, 22. 10. 2017. Dostupné z: https://budejovice.rozhlas.cz/pri-padu-domu-na-porici-zahynulo-46-lidi-pozustali-je-poznavali-jen-podle-7038467 [cit. 10. 3. 2026].

[334] V Praze to spadlo – a v Podšumaví se vesnice zakrvácely. In: *Rudý večerník*, roč. 9, č. 244, 16. 10. 1928, s. 2. Cit. dle CÍSAŘ, J. *Poříčí 15:09*, s. 15.

[335] Tamtéž.

[336] Tamtéž.

II.2. Vyšetřování katastrofy

„Zákon Chammurabiho (kolem r. 1900 př. Kr.) jest nejstarší známý zákon, sloup s klínovými nápisy, chovaný v pařížském Louvru. Ustanovuje barbarské tresty pro stavitele, jemuž se zřítil dům a mělo-li zřícení za následek utracení života.“

– z článku ze *Zpravodaje stavby a práce*, pojednávajícím o odsouzení obžalovaných v kauze poříčské katastrofy, 18. října 1929[337]

Potřeba lidí z dotčené společnosti pochopit, proč k danému neštěstí došlo, za jakých okolností k němu došlo, a především – zda se může stát znovu, je obecně považována za typický průvodní jev katastrof. Hledání konkrétního viníka, resp. obviňování určitých osob, lze přitom chápat jako výsledek náhlé kulminace hněvu a beznaděje, tedy jako cosi iracionálního. Pro některé lidi může být zjištění bezprostředních (technických) příčin katastrofy uspokojivým vysvětlením a potrestání konkrétních viníků dostatečným zadostiučiněním, pro některé, jak bude ukázáno níže, ovšem nikoliv.[338]

Předseda senátu M. Hruban vyjádřil na půdě parlamentu již dvě hodiny po poříčské katastrofě potřebu důkladného vyšetření jejích příčin: „Dnešní neštěstí není bohužel v poslední době ojedinělé a apeluji důrazně na povolané a odpovědné činitele, aby co nejsvědomitěji, energicky a nejrychleji se starali o zjištění příčin všech katastrof, zvláště té hrozné dnešní, a podle výsledku, aby pak s plnou přísností zakročili. Celá naše veřejnost také očekává, že podobné, bezpečnost života a zdraví ohrožující, rozrušující případy budou v budoucnosti znemožněny.“[339] Ráznější výzva zazněla z řad komunistických poslanců ze sociálněpolitického výboru: „[…] výbor vyzývá vládu, aby okamžitě vyšetřila příčiny katastrofy […], aby podnikatelé stavby a odpovědné dohlédací orgány pohnala k odpovědnosti […], aby místo používání policie a četnictva proti stávkujícím dělníkům zvýšila naprosto nedostatečný dozor nad novostavbami, aby místo cvičení policie v řemeslném rváčství se postarala o dostatečný počet odborně kvalifikovaných sil v dozorčích orgánech, aby dala okamžitě odborně prohlédnouti všechny novostavby v celé Velké Praze,

[337] SVOBODA, Josef S. V inženýrech Mondlovi a Vl. Pražákovi nebyli odsouzeni všichni a snad i hlavní vinníci! In: *Zpravodaj stavby a práce*, roč. 1929, č. 42, 18. 10. 1929, s. 1.
[338] Viz BUCHER, Rue. Blame and Hostility in Disaster. In: *American Journal of Sociology*, roč. 62, č. 5, s. 467-475.
[339] PS PČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929, Senát, Stenoprotokoly, 143. schůze, úterý 9. října 1928. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/se/stenprot/143schuz/s143003.htm [cit. 16. 2. 2026].

odstranila event. závady, pohnala všechny vinníky k odpovědnosti, zostřila bezpečnostní předpisy […] a o všech opatřeních podala neprodleně zprávu poslanecké sněmovně."[340]

Denní tisk v následujících dnech přinášel četná pojednání o příčinách katastrofy, vesměs ovšem spekulativního rázu. Nejčastěji byly uváděny následující možné příčiny: nestabilní písčitý podzemní terén, šizený (špatně míchaný) beton nebo nekvalitní cement, přílišný spěch (předčasné odšalování betonových partií) a chybné výpočty železobetonových konstrukcí (zejm. přetížení rohových pilířů).[341] Již 9. října sdělil E. Mölzer přítomným komunistickým novinářům svůj názor o příčinách katastrofy, který se později ukázal být jako správný: „Podle mého názoru byly konstrukce armatury a konstrukce sloupů chybné. Sloupy byly slabé, uhnuly se, tím nastala změna tlaku, oba sloupy v rohu se zhroutily a celá stavba se zřítila jako domek z karet."[342] Mölzer dále sice připustil, že určitou roli mohlo hrát předčasné odšalování betonových pilířů, ale především zdůraznil chyby v plánech konstrukcí.[343] Zajímavostí je, že během poskytování rozhovoru měl E. Mölzer v ruce držet článek, který napsal den před katastrofou a ve kterém upozorňoval na nebezpečí překotného stavebního ruchu.[344]

Úkony trestního řízení byly zahájeny úředním záznamem státního zástupce Novotného, který o katastrofě ihned informoval vyšetřujícího soudce Zemského trestního soudu v Praze.[345] První kroky prověřování samozřejmě směřovaly k zjištění totožnosti pachatelů. Ještě 9. října v noci byl na policejní strážnici na Vinohradské třídě zatčen R. Mondl, který se pokusil o sebevraždu zastřelením svým ilegálně drženým revolverem.[346] Mondl byl následně obviněn z přečinu proti bezpečnosti těla spáchaném za okolností zvláště nebezpečných podle § 335 a § 337 trestního zákona z r. 1852 a z přestupku podle § 36 zbrojního patentu.[347] Posléze byl vzat do vyšetřovací

[340] Resoluční návrh komunistických poslanců Štětky, Schmerdy a soudruhů ve věci katastrofy na novostavbě v Biskupské ulici. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 242, 11. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.
[341] Syrový beton. In: *Venkov*, roč. 23, č. 241, 10. 10. 1928, s. 1, Příčina katastrofy: špatný cement. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 516, 11. 10. 1928 (ranní vydání), s. 3, Příčiny katastrofy. In: *Národ*, roč. 1928, č. 233, 10. 10. 1928, s. 2, Proč došlo ke katastrofě. In: *Polední Večerní list*, roč. 2, č. 242, 10. 10. 1928, s. 1, Odborný posudek o příčinách katastrofy. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2 a Vyšetřování příčiny neštěstí. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vydání), s. 3.
[342] Odborný posudek o příčinách katastrofy. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.
[343] Tamtéž.
[344] Vyšetřování příčiny neštěstí. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vydání), s. 3.
[345] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 1, úřední záznam státního zástupce Novotného o zřícení novostavby na Poříčí ze dne 9. 10. 1928.
[346] Tamtéž, č. l. 14, listina o zadržení a zatčení R. Mondla pro pokus sebevraždy ze dne 9. 10. 1928.
[347] Tamtéž, č. l. 13, podnět k zavedení trestního řízení proti Rudolfu Mondlovi, zaslaný Policejním ředitelstvím v Praze Státnímu zastupitelsví v Praze dne 11. 10. 1928. Viz § 335 a § 337 zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích a § 36 císařského patentu č. 223/1852 ř. z., o ustanoveních týkajících se výroby, obchodu a držení zbraní a věcí muničních a nošení zbraní.

vazby, ve které setrval více než měsíc.[348] Obhájcem Mondla se později stal JUDr. Jaroslav Mellan, svého času známý pražský advokát.[349]

Obr. 38: **Soudní znalec prohlíží zbytky rozdrceného pilíře**

Z výslechů Mondla a jeho bývalých zaměstnavatelů se podařilo získat množství informací o jeho dosavadním životě. Narodil se r. 1901 v Krakově a byl rakouským státním příslušníkem. V roce 1918 absolvoval reálnou školu v Plzni a r. 1923 České vysoké učení technické. Již během svého studia vykonával několikaměsíční praxi jako kreslíř detailů železobetonových konstrukcí v pobočce Českomoravské stavební společnosti v Bratislavě a také u firmy Hollmann a spol. v Praze. Po dokončení vysokoškolského studia nastoupil jako inženýr specializovaný na betonářské práce k firmě Bohumil Belada v Praze, kde byl zaměstnán do r. 1925. Od té doby do května r. 1928 byl zaměstnancem firmy Dr. Skorkovský v Praze.[350] Během působení v této společnosti musela být následkem Mondlových chybných statistických výpočtů snesena část stropní konstrukce novostavby hotelu Klimeš v pražské Krči.[351] Přesto byl zanedlouho doporučen firmě Pražáka a Moravce, kde se stal inženýrem zvláštního oddělení určeného k provádění a vedení

[348] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 967-977, rozsudek Krajského soudu trestního v Praze ze dne 12. 10. 1929, sp. zn. Tk I 10217/28, s. 3.
[349] Tamtéž, č. l. 760, mocný list ze dne 27. 12. 1928. K J. Mellanovi viz Známý pražský advokát. In: *Přítomnost*, roč. 6, č. 23, 13. 6. 1929, s. 358. Zde je uvedeno: „Pan doktor Mellan se začíná stávati idolem pražských večerníků. Jmenovitě *Večerní list*, *Express* a *Večer* jsou přímo zamilovány. Stačí, aby ranní listy přinesly nějakou sensačnější zprávu z oboru kriminalistiky, a můžeme býti jisti, že večerníky budou již nadšeně hlásati, že věci se ujal známý pražský obhájce dr. Mellan. Pochvalou se neskrblí, a dovídáme se již předem o předchozích velkolepých úspěších tohoto slavného advokáta."
[350] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 10-10a, protokol o výslechu Ing. R. Mondla, konaného dne 11. 10. 1928.
[351] Tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 955, protokol z hlavního přelíčení konaného ve dnech 10.-12. 10. 1929.

železobetonových staveb.[352] Výše zmíněný B. Belada, jehož byl po určitý čas Mondl zaměstnancem, o něm později uvedl, že byl „velice spolehlivým" a pilným odborníkem v oblasti betonářství a že s ním byl „velmi spokojen".[353] Kromě toho se o Mondlovi vyjádřil Artuš Lederer, u kterého byl v době studií zaměstnán jako kreslíř: „Obviněný vykonával práci svědomitě a jevil značnou horlivost vniknouti do práce mu svěřené."[354] Mondl se v r. 1928 mimo Jakeschův dům podílel jako kreslíř a zhotovitel plánů železobetonových konstrukcí na stavbě Hasičského domu na Vinohradech.[355]

Obr. 39: **Obžalovaní Ing. Vlastimil Pražák a Ing. Rudolf Mondl před soudem**

Mondl byl od počátku vyšetřování považován za hlavního viníka, neboť policejní a soudní komisaři pod vedením vyšetřujícího soudce Miloslava Petříka vycházeli z verze, že neštěstí bylo způsobeno špatně provedenými betonářskými pracemi.[356] Úloha V. Pražáka byla zpočátku přehlížena, obviněn byl až po sérii provedených výslechů a nálezu plánů ze staveniště.[357] Jako podezřelí byli dále ve věci vedeni T. Pražák, P. Moravec, J. Pavlát, V. Struppl, B. Jakeschová, P. Jakeschová, M. Strupplová a B. Novozámská.[358] Původní vyšetřovací verze se projevovala

[352] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 10-10a, protokol o výslechu Ing. R. Mondla, konaného dne 11. 10. 1928.
[353] Tamtéž, č. l. 177, protokol o výslechu svědka Bohumila Belady.
[354] Tamtéž, č. l. 197, protokol o výslechu svědka Ing. Artuše Lederera ze dne 29. 10. 1928.
[355] Tamtéž, kart. 66, sv. 4, č. l. 945, protokol z hlavního přelíčení konaného ve dnech 10.-12. 10. 1929.
[356] Tamtéž, kart. 65, sv. 1, č. l. 6, zpráva Policejního okresního komisařství pro Dolní Nové Město v Praze ze dne 10. 10. 1928.
[357] Ing. Vlastimil Pražák se narodil v roce 1898 v Dubném u Českých Budějovic, titul stavebního inženýra získal na ČVUT, od r. 1925 byl zaměstnán ve společnosti svého bratra T. Pražáka, kde jeho činnost spočívala ve zhotovování rozpočtů všech staveb, rozdělování staveb mezi jednotlivé inženýry a v dohlížení nad prováděním železobetonových staveb. Kromě toho byl společníkem firmy Ing. F. Mádle a spol. v Praze XII, Legerova 84. Informace vzaty z SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 1, č. l. 191, protokol o výslechu obviněného V. Pražáka ze dne 27. 10. 1928 a kart. 66, sv. 4, č. l. 925, zpráva Policejního ředitelství v Praze o pověsti V. Pražáka ze dne 25. 9. 1929.
[358] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače o příčině a zavinění zřícení domu čp. 1064 v Praze II, na Poříčí, s. 3-11.

v otázkách, jež byly obviněným a svědkům kladeny během výslechů. Dělníci byli mj. dotazováni na to, zda se u míchačky nacházela tabulka s předepsaným poměrem mísení, v jakém poměru se beton míchal, zda se pracovalo v noci, po jak dlouhé době docházelo k odšalování, kdo vykonával na stavbě dohled, kdo byl stavbyvedoucím nebo zda se v průběhu stavebních prací vyskytovaly nějaké závady.

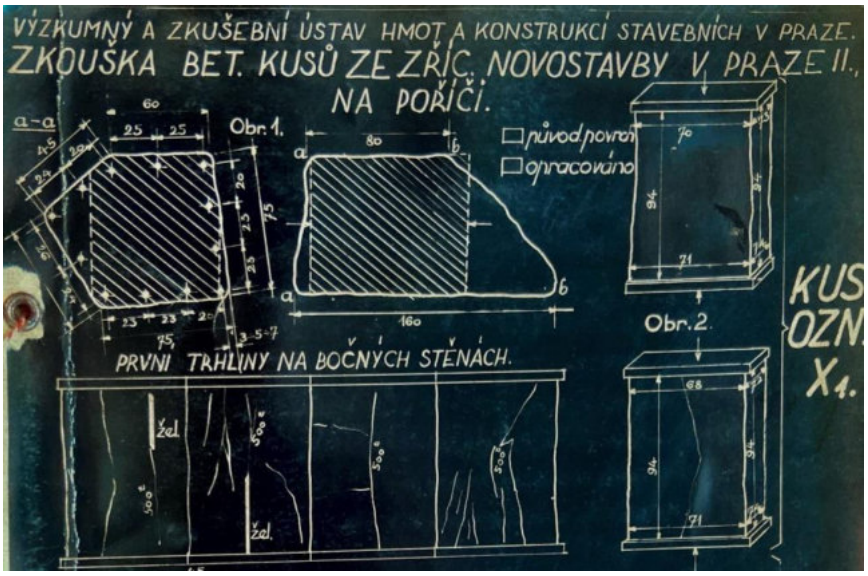

Obr. 40: **Snímek rohových pilířů pořízený pro účely vyšetřování**

Ačkoliv vyšetřující soudce provedl výslechy přibližně dvou set osob, rozhodující vliv na výsledek vyšetřování měly teprve znalecké posudky.[359] Pro účely jejich vyhotovení byly na příkaz soudce ve dnech 19. a 20. října ze zbořeniště odebrány kusy rozdrcených železobetonových pilířů.[360] Tyto byly dopraveny do Výzkumného a zkušebního ústavu hmot a konstrukcí stavebních při ČVUT v Praze.[361] Zakladatelem a přednostou tohoto ústavu byl prof. Ing. František Klokner, přední odborník v oblasti železobetonových staveb a v akademickém roce 1928/1929 rektor ČVUT.[362] Zkoušku pevnosti pilířů v tlaku za užití hydraulického lisu v tomto ústavu provedli inženýři pod vedením Kloknerova zástupce, Ing. Bedřicha Hacara. Z posudku, jenž vypracoval Hacar společně

[359] Shrnutí svědeckých výpovědi lze najít v SOA Praha, f. KST v Praze, sv. 4, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače o příčině a zavinění zřícení domu čp. 1064 v Praze II, na Poříčí, s. 12-57.
[360] Tamtéž, kart. 65, sv. 3, č. l. 572, vysvědčení č. 1360/28 o zkoušce betonových kusů ze zřícené novostavby v Praze II., na Poříčí, vyhotovené dne 13. 11. 1928 Výzkumným a zkušebním ústavem hmot a konstrukcí stavebních při Českém vysokém učení technickém v Praze, s. 2.
[361] Tamtéž.
[362] Viz DVOŘÁČKOVÁ, Věra. *100 let Kloknerova ústavu*. Praha: České vysoké učení technické, Kloknerův ústav, 2021. Zpráva o jmenování F. Kloknera rektorem byla v tisku zveřejněna v den poříčské katastrofy – viz Nový rektor české techniky v Praze. In: *Národ*, roč. 68, č. 280, 9. 10. 1928, s. 1.

s Kloknerem, vyplývá, že pevnost betonu v různých částech konstrukce se značně lišila. Bylo v něm zároveň uvedeno, že v jednom z pilířů byl zjištěn vlhký beton, páchnoucí vápnem.[363]

Obr. 41: **Z posudku B. Hacara a F. Kloknera**

Obr. 42 a 43: **Tlaková zkouška železobetonového pilíře z Poříčí, listopad 1928**

Kromě mechanické zkoušky byl na totožných pilířích později proveden chemický rozbor betonu v Ústavu pro sklářství, keramiku, technologii a zkoušení staviv při ČVUT v Praze. Autor posudku prof. Ing. Josef Burian v něm uvedl: „V utvrdlém betonu nedá se jakost použitého cementu zjistit. Vzhledem však k tomu, že jakost cementů ze všech našich cementáren jest velmi dobrá a že téměř

[363] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sv. 3, č. l. 572, vysvědčení č. 1360/28 o zkoušce betonových kusů ze zřícené novostavby v Praze II., na Poříčí, vyhotovené dne 13. 11. 1928 Výzkumným a zkušebním ústavem hmot a konstrukcí stavebních při Českém vysokém učení technickém v Praze, s. 4.

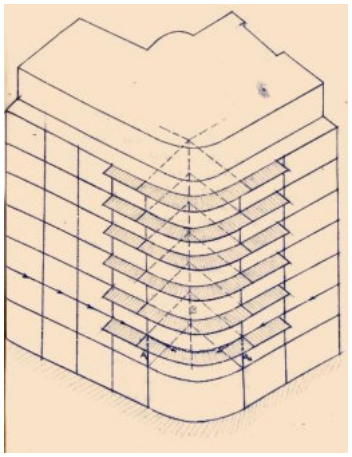
nenaskytne se případ, aby cement z našich cementáren úředním normám nevyhovoval, musí se předpokládati, že na stavbě použité cementy byly dobré jakosti.“[364] J. Burian dále konstatoval, že směs písku a štěrku byla dobré jakosti.“[365] Z chemických zkoušek (ve spojení s výsledky pevnostní zkoušky) však vplynulo, že beton nebyl vždy míšen v předepsaném poměru a že do něj bylo dáváno příliš mnoho vody.[366]

Příčiny katastrofy plně ozřejmil až generální znalecký posudek prof. Ing. Rudolfa Kukače a jím vyhotovené statické výpočty z dubna 1929.[367] Kukač v posudku shrnul podstatné informace z výpovědí obviněných a svědků, zanalyzoval relevantní spisy a plány novostavby, vyhodnotil výsledky místních ohledání a vykonaných zkoušek betonu a konečně uvedl svůj úsudek o hlavní příčině katastrofy a zavinění obviněných osob.[368] Kukačův závěr, který byl i později převzat do obžaloby, zněl takto: „Příčinou katastrofy bylo […] přílišné zatížení rohových pilířů, podporujících arkýřový nosník. Tímto přílišným zatížením bylo v těchto pilířích vyvozeno napětí, které překročilo konečně mez pevnosti betonu v tlaku, což vedlo k rozdrcení pilířů a tím pak i k zřícení celé stavby […] Podle těch okolností, jež byly zjištěny a jež se provedení stavby týkají, usuzuje podepsaný, že provedení stavby nebylo aspoň ne všude dobré a že přispělo značnou měrou zvláště k tomu, že katastrofa nabyla tak značných rozměrů.“[369]

Obr. 44: **Prof. Ing. Rudolf Kukač (1889-1957)**

[364] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 800-815, zpráva o zkoušení betonu ze zbořeného domu v Praze II na Poříčí ze dne 7. 1. 1929, s. 20.
[365] Tamtéž, s. 28.
[366] Tamtéž, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače o příčině a zavinění zřícení domu čp. 1064 v Praze II na Poříčí, s. 106-107.
[367] Prof. Dr. Ing. Rudolf Kukač (1889-1957), profesor statiky pozemních staveb, v akademickém roce 1932/1933 rektor ČVUT v Praze, přední odborník na železobetonové konstrukce. Nutno podotknout, že posudek byl vyhotoven ve spolupráci se soudními znalci Ing. Františkem Hodkem a Ing. Adolfem Novým.
[368] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače o příčině a zavinění zřícení domu čp. 1064 v Praze II na Poříčí.
[369] Tamtéž, s. 103.

Obr. 45: **Náčrtek z posudku R. Kukače, znázorňující tlak působící na rohové pilíře pod arkýřovým nosníkem**

Vedle samotné technické příčiny katastrofy Kukač v posudku vyslovil svůj soud o odpovědnosti jednotlivých podezřelých a obviněných osob. Jednalo se o složitou otázku, neboť v rozporu s tehdy platným stavebním řádem nebyl nikdo předem jako stavbyvedoucí magistrátu hlášen. Ze svědeckých výpovědí ovšem vyplynulo, že faktickým vedením stavby byl pověřen zesnulý V. Pulcman a vedením stavby po stránce železobetonové V. Pražák. Kukač proto uvedl, že „[…] oba jmenovaní byli pro funkce jim svěřené kvalifikovaní a sluší jim oběma jako stavbu vedoucím přičísti za stavbu zodpovědnost“.[370] Kukač zároveň zdůraznil, že za betonářské plány a statické výpočty zodpovídal především V. Pražák, nikoliv R. Mondl, jak se soudní vyšetřovací komise doposud domnívala.[371] Spoluzavinění R. Mondla bylo podle Kukače zmírněno jednak jeho postavením podřízeného inženýra a jednak tím, že podle výpovědí dělníků provádění betonových prací několikrát denně kontroloval.[372] Ačkoliv Kukač vyloučil odpovědnost T. Pražáka, P. Moravce a stavebníků, poukázal na spoluúčast vrchních stavebních radů J. Pavláta a O. Uhra. Konkrétně k Uhrovi uvedl: „Sluší […] uvážiti jeho spoluzodpovědnost za bezpečnost stavby se stanoviska všeobecného, neboť mohl vzhledem k svému postavení a povolání snadno poznati, že nedostatečným dozorem zvětšuje se možnost chyb a nedostatků na stavbě, čímž může býti stavba poškozena a popřípadě i stabilita její a životy lidí ohroženy.“[373]

Z neznámých důvodů však Kukačovy úvahy o odpovědnosti J. Pavláta a O. Uhra nebyly státním zástupcem brány v potaz. Obžaloba tak byla v červnu 1929 podána toliko na V. Pražáka a R. Mondla.[374] Během hlavního líčení, jež se konalo ve dnech 10. až 12. října 1929, se oba

[370] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 869, znalecký posudek prof. Ing. R. Kukače o příčině a zavinění zřícení domu čp. 1064 v Praze II na Poříčí, s. 103.
[371] Tamtéž.
[372] Tamtéž, s. 104.
[373] Tamtéž, s. 104-105.
[374] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 895-898, obžaloba Ing. R. Mondla a Ing. V. Pražáka podaná Státním zastupitelstvím v Praze dne 12. 6. 1929.

obžalovaní snažili svalit vinu na druhého. Obhajoba Mondla tak spočívala ve zdůraznění jeho podřízeného postavení vůči V. Pražákovi, podle jehož směrnic a dispozic měl uvažovat arkýřový nosník a vyhotovit statické výpočty. O úředně schválené plány se Mondl podle vlastních slov dále nestaral a ani starat nemohl, neboť na něj měl být prostřednictvím V. Pulcmana a V. Pražáka vyvíjen tlak, aby byla stavba co nejrychleji dokončena.[375] V. Pražák toto ovšem rázně popíral. Ke své obhajobě navíc uvedl, že jeho role byla spíše administrativní, přičemž Mondla považoval za zkušeného inženýra, a tak vzhledem k jeho schopnostem, znalostem a dobré pověsti necítil potřebu kontrolovat jím vyhotovené plány a výpočty. Pražákův podpis statických výpočtů tak byl podle jeho výpovědi pouhou formální záležitostí.[376] Během vzájemné konfrontace obžalovaných řekl Mondl Pražákovi do očí: „Vy jste byl šéfem betonářského oddělení, byl jste jeho stavbyvedoucím […], dával jste mi disposice ohledně mé práce i ohledně výpočtů, radil jsem se s vámi zpočátku denně, později obden. Sedal jste si k výpočtům, prohlížel si je a mluvil jste o nich.“[377] Pražák na to odvětil: „Vy jste měl veškerý pouvoir k vedení a propočítávání stavby. Poněvadž kdybych to vše musel kontrolovat, byl byste zbytečným!“[378]

Po konfrontaci obžalovaných, provedení listinných důkazů a vyslechnutí svědků a znalců vynesl předseda senátu JUDr. Hynek Knaute rozsudek, kterým byli oba obžalovaní uznáni vinnými a odsouzeni k trestu tuhého vězení v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu na zkušební dobu čtyř let.[379] Do odůvodnění rozsudku soud bez výhrad převzal závěr znalců o příčině katastrofy (přetížení rohových pilířů podporujících arkýřový nosník), přičemž zdůraznil, že nebylo možné bezpečně prokázat vliv nekvalitního betonu na zřícení stavby.[380] Ačkoliv soud dospěl k názoru, že stavbyvedoucím betonářských prací byl spíše Mondl, uvedl zároveň, že jde o otázku z hlediska trestní odpovědnosti nerozhodnou, neboť výpočty podepsal V. Pražák jakožto autorizovaný civilní inženýr.[381] Soud následně dovodil nedbalost obou obžalovaných a uvedl, že „spoléhali jeden na druhého a že by přesným plněním povinností jednoho z nich nebylo ke

[375] Tamtéž, č. l. 943-946, protokol z hlavního přelíčení konaného ve dnech 10.-12. 10. 1929.
[376] Tamtéž.
[377] Tamtéž.
[378] Tamtéž.
[379] Tamtéž, č. l. 967-977, rozsudek Krajského soudu trestního v Praze ze dne 12. 10. 1929, sp. zn. Tk I 10217/28, s. 1-3. Skutková věta výroku o vině zněla následovně: „[…] v roce 1928, při stavbě domu čp. 1064 v Praze II na Poříčí […] Rudolf Mondl, jako stavební inženýr neuváživ správně složitou konstrukci železobetonovou dospěl k chybným výsledkům ve statickém výpočtu, […] Vlastimil Pražák, jako vedoucí inženýr betonářského oddělení, nepřesvědčil se o správnosti statického uvažování kontrukce, o správnosti statických výpočtů inženýrem Mondlem zhotovených a podepsav je jako civilní autorisovaný inženýr před předložením jich pražskému magistrátu, tak při stavbě domu na nároží frekventovaných ulic, v němž pracoval velký počet dělníků, tedy za okolností zvláště nebezpečných, dopustili se činů i opomenutí, o nichž dle předpisů zvláště vyhlášených, podle svého povolání a podle zvláštních poměrů mohli nahlížeti, že se tím může způsobiti nebo zvětšiti nebezpečí života, zdraví nebo bezpečnost těla lidského […]“.
[380] Tamtéž, s. 10.
[381] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 967-977, rozsudek Krajského soudu trestního v Praze ze dne 12. 10. 1929, sp. zn. Tk I 10217/28, s. 19.

katastrofě došlo“.[382] V závěru rozsudku samotný soud naznačil širší souvislosti katastrofy: „Dle názoru soudu nelze […] přehlížeti, že stavební úřad, pražský magistrát, před povolením novostavby nevyžádal si ve smyslu stavebního řádu výpočtů nosnosti konstrukce železobetonové a jejich podrobných plánů, čímž stalo se, že pracovalo se na statickém výpočtu, když již bylo počato se stavbou […], což již samo nutkalo obžalovaného Rudolfa Mondla, aby s prací výpočtu rychleji postupoval […]. Jest zjevem všeobecně, zejména také u soudů známým, že při rychlé práci, na niž není tolik času k rozvaze, snadněji může dojíti k chybám, než když jest dostatek času, aby se věc zrale uvážila.“[383]

Urteil im Poříčprozeß

Mondl und Pražák je ein Jahr Gefängnis bedingt

hu Prag, 12. Oktober.

Nachdem gestern in den späten Abendstunde noch die Gutachten der Sachverständigen abgegeben worden waren, kam es heute vor-

Erkerträger, einer komplizierten technischen Aufgabe, hätte allein überlassen können. Demgegenüber berief sich der Verteidiger Ing. Pražáks, Dr. Spurný, auf die Tatsache,

Obr. 46: **Noviny zpravují o rozsudku v „poříčském procesu“**

Proti rozsudku podali oba obhájci zmateční stížnost a společně se státním zástupcem též odvolání. Nejvyšší soud všechny tyto opravné prostředky v červnu 1931 zamítl, čímž byl případ poříčské katastrofy definitivně uzavřen.[384] Vyhlášením rozsudku v říjnu 1929 se teprve rok po katastrofě široká veřejnost dočkala oficiálního stanovení jejích příčin a potrestání konkrétních viníků. Pomalý průběh vyšetřování byl (ve srovnání s pařížskou katastrofou) v tisku vytýkán již na sklonku roku 1928: „Ukazování na cizinu jest již u nás obvyklé. Však i v poříčském případě by opravdu neškodilo, vzíti si příklad z ciziny. V týdnu, kdy stala se poříčská katastrofa, došlo i v Paříži ke zřícení novostavby, kde zahynulo 18 dělníků. Podle časopiseckých zpráv jest již příčina zřícení novostavby v Paříži nejen vyšetřena, ale podnikatel stavby, jenž podle šetření neštěstí zavinil, byl […] odsouzen na dva roky do vězení a k pokutě 500 franků. Urychliti vyšetřování poříčské katastrofy bylo by opravdu na místě.”[385]

[382] Tamtéž, s. 21.
[383] Tamtéž, s. 22.
[384] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 987-988, odvolání Státního zastupitelství v Praze proti rozsudku Krajského soudu trestního v Praze, sp. zn. Tk 10217/28, ze dne 14. 11. 1929, č. l. 990-1000, zmateční stížnost a odvolání Ing. V. Pražáka proti rozsudku Krajského soudu trestního v Praze, sp. zn. Tk 10217/28, ze dne 20. 11. 1929, sv. 5, č. l. 1001-1006, zmateční stížnost a odvolání Ing. R. Mondla proti rozsudku Krajského soudu trestního v Praze, sp. zn. Tk 10217/28, ze dne 21. 11. 1929 a č. l. 1061-1072, usnesení Nejvyššího soudu o zamítnutí zmatečních stížností a odvolání proti rozsudku Krajského soudu trestního v Praze, sp. zn. Tk 10217/28, ze dne 18. 6. 1931, sp. zn. Zm I 361/30. Jako jistou dohru celého případu lze vnímat rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z ledna 1937, sp. zn. Rv I 771/35, které se týkalo deliktní odpovědnosti společnosti za pracovní úraz způsobený zřícením novostavby. K tomu viz *Sbírka rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky Československé*, roč. 19 (1937), č. 1 (leden), s. 5-8.
[385] *Stavebník*, roč. 39, č. 25, 17. 12. 1928, s. 2.

Rozsudek vynesený v říjnu 1929 se setkal s ostrou kritikou nejen v komunistickém a socialistickém tisku[386], ale též v odborných kruzích – jako příklad lze uvést článek s názvem „V inženýrech Mondlovi a Vl. Pražákovi nebyli odsouzeni všichni a snad i hlavní vinníci!" z pera akademického architekta a šéfredaktora *Zpravodaje stavby a práce* Josefa S. Svobody.[387] Svoboda zde mj. zdůraznil odpovědnost pražského magistrátu, resp. vrchních stavebních radů Uhra a Pavláta: „Trestní vyšetřování přehlédlo, že zcela nezákonně dovolil si magistrát […] nerespektovati zájmu bezpečnosti zdraví a životů zákon, dle něhož náleží mu kontrolovati plány a statické výpočty stavby a dohlížeti, aby se dle těchto stavba prováděla. […] Magistrát nejednal také správně tím, že dovolil svému úředníku, aby na stavbě vedl soukromý dozor, a trestní řízení nevěnovalo snad dosti pozornosti tomu, že také tento soukromý dozor (pan vrch. staveb. rada inž. Uher) měl býti pohnán k odpovědnosti, neboť za dozor byl stavebníkem placen […]."[388] Závěrem Svoboda ovšem poukázal, že hlavními viníky jsou samotní zákonodárci, a že se proto nelze spokojit s tím, aby za katastrofu pro uspokojení veřejnosti trpěli pouze dva jednotlivci.[389] V této souvislosti lze upozornit na slova K. Čapka, která napsal již den po katastrofě: „Z této krvavé ostudy našeho stavebnictví nemůže odpovídat jedna firma anebo nějaký nedbalý vedoucí stavby. I když přímá odpovědnost za betonový masakr na Poříčí bude ukazovat na jednu nebo několik osob, budeme se musit znovu ptát: Kdo je vinen tím krvavým seriálem stavebního roku 1928?"[390]

[386] Viz např. Mondl a Pražák 1 a půl roku podmínečně. In: *Rudé právo*, roč. 10. č. 211, 13. 10. 1929, s. 8 nebo 46 mrtvých dělníků – 1 rok podmínečně! In: *Právo lidu*, roč. 38, č. 240, 13. 10. 1929, s. 5.
[387] Josef S. Svoboda, nar. r. 1892 v Praze, absolvent ateliéru Jana Kotěry na Akademii výtvarných umění v Praze, spoluzakladatel časopisu *Stavitel* (1919), o rok později organizoval mladou generaci architektů do Sdružení stavební tvorby, které se později proměnilo ve Sdružení architektů. Vedl časopisy *Zpravodaj stavby a práce* či *Elegantní Praha*. Viz VLČEK, P. Josef S. Svoboda. In: VLČEK, P., ZAHRADNÍK, P. a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2023, s. 872.
[388] SVOBODA, Josef S. V inženýrech Mondlovi a Vl. Pražákovi nebyli odsouzeni všichni a snad i hlavní vinníci! In: *Zpravodaj stavby a práce*, roč. 1929, č. 42, 18. 10. 1929, s. 1-2.
[389] Tamtéž, s. 2.
[390] ČAPEK, K. Dům na Poříčí. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 516, 11. 10. 1928, s. 1.

II.3. Poříčská katastrofa jako katalyzátor změn

„Hlasy nás všech, kteří jsme psali až do omrzení proti vadám našich zákonů o stavebním ruchu, byly příliš slabé, aby pronikly zdmi našeho parlamentu. Snad ty zoufalé výkřiky, jež zazněly z trosek zříceného domu na Poříčí, budou mít větší sílu."

- Karel Scheinpflug, 13. října 1928[391]

„Když v Praze na Poříčí stala se známá hrůzná katastrofa, při níž několik desítek dělníků bylo sutinami zasypáno, bouřila se celá veřejnost. Kontroly na stavbách byly zostřeny, v parlamentě i obecních zastupitelstvech bylo jednáno o tom, jak podobným neštěstím zabrániti a pod. Dnes jsou mrtví pochováni, rozrušení se uklidnilo a – staví se zase podle starého způsobu dále. Nesvědomitostí některých zaměstnavatelů jsou nadále dělníci uváděni do nebezpečí nejen zdraví, ale i života. […]"[392] Posouzení toho, do jaké míry tato kritická reflexe (uveřejněná v časopise *Stavebník* v prosinci 1928) odrážela tehdejší realitu, již přesahuje rámec této práce. Jisté ovšem je, že ona jednání o prevenci dalších podobných katastrof nezůstala pouze v rovině prázdných projevů, ale prokazatelně vyústila v určité legislativní a administrativní změny.

Ministr veřejných prací Franz Spina již den po poříčské katastrofě během svého proslovu v senátu uvedl, že ministerstvo učiní kroky k tomu, aby byl výnos o provádění betonářských prací z roku 1922 v budoucnu platný nikoliv pouze pro státní stavby, ale též pro významnější stavby soukromé.[393] Výsledkem této iniciativy se stal výnos Ministerstva vnitra z dubna 1929, který jednak doporučoval, aby se zmíněných předpisů dbalo na všech železobetonových stavbách, a jednak doporučil stavebním úřadům, aby při povolování vybraných železobetonových projektů ukládaly za podmínku povinnost jejich dodržování.[394]

Poříčská katastrofa dále ovlivnila zákonnou úpravu podpory stavebního ruchu. V únoru 1929 došlo podle návrhu nově jmenované vlády v čele s Františkem Udržalem k novelizaci zákona č. 43/1928 Sb., kterou byly daňové úlevy rozšířeny i pro stavby dokončené do konce roku 1930.[395] Ačkoliv v následujících letech nedošlo k odborníky doporučovanému přijetí bytového zákona, který by opustil dosavadní praxi provizorních předpisů, lze v koncepci daňových úlev po zkušenostech nabytých během stavební sezóny 1928 sledovat zřetelnou změnu. Zákon

[391] SCHEINPFLUG, K. Žalující trosky. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 521, 13. 10. 1928 (odpolední vyd.), s. 1.
[392] Časové stavební metody. In: *Stavebník*, roč. 39, č. 25, 17. 12. 1928, s. 3.
[393] PSP ČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929. Senát. Stenoprotokoly. 144. schůze, středa 10. 10. 1928. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/se/stenprot/144schuz/s144002.htm [cit. 3. 5. 2026].
[394] S ohledem na vážné stavební katastrofy. In: *Stavební rozhledy*, roč. 10, č. 19, s. 202.
[395] § 4 zákona č. 32/1929 Sb., kterým se doplňuje zákon ze dne 28. března 1928, č. 43 Sb. z. a n. o stavebním ruchu.

o stavebním ruchu z roku 1930, jehož účinnost byla prodlužována až do roku 1935, totiž jednak zachoval daňové osvobození v rozsahu upraveném zákonem z roku 1928 a jednak prodloužil lhůty k dokončení staveb.[396] Stejný rozsah daňových výhod potom zachoval i zákon o stavebním ruchu z roku 1936, účinný až do konce roku 1939.[397] Je tedy zřejmé, že úmyslem zákonodárce po roce 1928 bylo míru daňového zvýhodnění stabilizovat a vyhnout se jejím náhlým změnám.

Významnou legislativní inovací, kterou rovněž vyvolala poříčská katastrofa, bylo přijetí vládního nařízení č. 53/1931 Sb, o ochraně zdraví a života dělníků při živnostenském provádění staveb. Osnovu tohoto nařízení vypracovala zvláštní komise pro technickou a zdravotní ochranu zaměstnanců, jež vznikla v roce 1929, a později ji ministerské radě předložilo Ministerstvo sociální péče. Při její přípravě bylo přihlíženo k poválečnému rozvoji stavební techniky, stejně jako k příčinám častých stavebních neštěstí a vysoké úmrtnosti stavebního dělnictva. Nařízení se sice přidržovalo struktury starého předpisu z roku 1907, avšak významně jej novelizovalo a rozšířilo mj. o samostatný oddíl o betonářských pracích. Ve znění pozdějších předpisů zůstalo toto nařízení účinné až do roku 1982.[398]

Zkušenosti nabyté během záchranných prací na Poříčí dále přiměly pražský magistrát k vydání pravidel pro vedení záchranných prací při stavebních katastrofách. V magistrátním oběžníku vydaném v srpnu 1929 bylo k těmto pravidlům mj. uvedeno: „Podnětem k vydání těchto pravidel byla zajisté katastrofa Jakeschova domu v Praze na Poříčí, neboť úřady nabyly touto rozsáhlou katastrofou řadu zkušeností, kterých třeba použíti, kdyby mělo dojíti někdy k podobnému neštěstí. Poříčská katastrofa ukázala, že jest nutno i obětavost jedinců, kteří k záchraně ohrožených bližních pracovali, příště organicky využíti; práci záchranných sborů třeba plánovitě rozvrhnouti proto, aby záchrana děla se rychle a účinně. K dosažení tohoto cíle jest třeba postaviti v čelo záchranných prací vůdce, jedinou osobu, která pod tíhou své zodpovědnosti jest povinna učiniti vše, aby lidské životy byly zachráněny a nové nepřišly na zmar.“[399] Podstata pravidel spočívala v centralizaci vedení záchranných prací a v důrazu na účinnou spolupráci všech záchranných složek, včetně

[396] § 52 zákona č. 45/1930 Sb., o stavebním ruchu.
[397] § 37 zákona č. 65/1936 Sb., o stavebním ruchu. Viz též Stavební a bytová péče. In: HRON, Jan, KOTEK, Josef, NEČAS, Jaromír, ŘÍPA, Jan, ŠLAPÁK, Kamil a. *20 let sociální péče v Československé republice*. Praha: Ministerstvo sociální péče, 1938, s. 99-100.
[398] Vládní nařízení č. 53/1931 Sb, o ochraně zdraví a života dělníků při živnostenském provádění staveb. Viz dále Vládní nařízení o ochraně stavebního dělnictva. In: *Národní osvobození*, roč. 8, č. 86, 27. 3. 1931, s. 6, D. K. Zlepšení ochrany stavebního dělnictva. In: *Lidové noviny*, roč. 39, č. 150, 23. 3. 1931 (odpolední vyd.), s. 2, Nová osnova ministerstva sociální péče. Pro zvýšenou ochranu zdraví a života stavebního dělnictva. In: *Právo lidu*, roč. 40, č. 71, 24. 3. 1931, s. 4 a Ochranné předpisy pro stavební odbory. In: *Odborové sdružení československé*, roč. 35, č. 4, 10. 4. 1931, s. 105. Viz též nařízení vlády České socialistické republiky č. 47/1982 Sb.
[399] Pravidla vydaná magistrátem hl. m. Prahy pro vedední záchranných prací při stavebních katastrofách, č. j. III-25.898/29 a Oběžník magistrátu hl. m. Prahy ze dne 9. VIII. 1929 k pravidlům pro vedení záchranných prací při stavebních katastrofách. In: ŠTĚDRÝ, Bohumil. *Sbírka zákonů, nařízení a předpisů platných pro hlavní město Prahu*. Díl II. Praha: Hlavní město Praha, 1938, s. 1391-1396.

případné vojenské asistence. Význam těchto pravidel lze přitom zpětně spatřovat v tom, že jejich vypracování odráží tehdejší obavu pražské samosprávy z toho, že by v budoucnu mohlo opět dojít ke katastrofě srovnatelné s tou poříčskou.

Z uvedeného tak vyplývá, že odpovědní političtí činitelé si z poříčské katastrofy vzali určité ponaučení a neštěstí skutečně vyvolalo přijetí jistých legislativních změn a preventivních opatření. Kromě toho katastrofa nepochybně významně poznamenala tehdejší odbornou veřejnost. Stavební katastrofy se staly důležitým tématem v rámci odborných diskuzí, což dokládá např. přednáška F. Kloknera s názvem „Poučení ze stavebních nehod" či „Pamětní spis ve věci ochrany proti stavebním nehodám", vypracovaný na podzim roku 1928 Masarykovou akademií práce, Inženýrskou komoru a Spolkem československých inženýrů SIA.[400] Poříčská katastrofa se pro architekty a stavební inženýry navíc stala odstrašujícím příkladem do budoucna, jak dokládá např. vzpomínka stavební projektantky Věry Drozdové na její studium na Vyšší stavební průmyslové škole v Ostravě v padesátých letech. Tato bývalá zaměstnankyně Hydroprojektu v ní mj. uvedla: „[…] ve třetím ročníku náš profesor statiky a betonu […] nám, studentům, kladl na srdce, jak je důležité dodržovat Československou státní normu, určující kromě jiného, jak se má na stavbě zacházet s tzv. litým armovaným betonem. Vylíčil nám pro výstrahu zřícení stavby domu v Praze na Poříčí v roce 1928. Líčil to tedy 25 let po události."[401]

Jak již bylo naznačeno výše, otázkou nadále zůstává, nakolik si z poříčské katastrofy vzali ponaučení tehdejší stavebníci a stavitelé, tedy zda nějakým způsobem neštěstí ovlivnilo soudobou praxi. Pokud jde o aktéry poříčské katastrofy, nelze se v tomto ohledu vyhnout jistým pochybnostem. Společnost T. Pražáka a P. Moravce, jež byla po neštěstí rodinou Jakeschových pověřena stavbou obchodního domu a hotelu na téže parcele, se totiž v příslušné smlouvě opět zavázala, že novostavbu z daňových důvodů dokončí do konce kalendářního roku, jak vyplývá z žádosti adresované Krajskému trestnímu soudu z července 1929, v níž společnost urgentně žádá o navrácení spisů týkajících se zříceného domu pražskému magistrátu: „[…] Každý den zdržení znamená za tohoto stavu citelnou újmu a ohrožuje možnost dokončiti stavbu do konce tohoto roku tak, aby mohla požívati výhod daňových dle zákona o stavebním ruchu. Tím by ovšem byly způsobeny statisícové škody stavebníkům i naší firmě, kdyby daňových výhod nebylo dosaženo. […] Žádáme uctivě, krajský soude trestní, račiž se vším možným urychlením vyhověti naší žádosti […]."[402] Je přitom důležité podotknout, že v době sepsání této žádosti byla již několik měsíců

[400] Zápis zasedání sboru delegátů SIA v Praze dne 19. ledna 1929. In: *Architekt SIA*, roč. 28, č. 12, s. 24.
[401] CÍSAŘ, J. *Poříčí 15:09*, s. 10.
[402] SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sv. 4, č. l. 903-904, žádost společnosti T. Pražáka a P. Moravce ze dne 1. 7. 1929.

účinná novela zákona o stavebnímu ruchu, která zaručovala daňové zvýhodnění pro stavby dokončené až do konce roku 1930. Lze se proto důvodně domnívat, že příslušná smlouva mezi společností a rodinou Jakeschových byla uzavřena před touto novelizací, a z toho důvodu opět obsahovala ustanovení o možnosti uložení vysoké smluvní pokuty v případě nedokončení stavby do konce roku. Ať už však byly úmysly jednotlivých aktérů jakékoliv, stavba obchodního domu a hotelu Centrum byla do konce roku 1929 bez komplikací dokončena a na rohu Poříčí a Biskupské stojí dodnes.

Obr. 47: **Novostavba obchodního domu a hotelu Centrum na Poříčí, 9. října 1929**

II.4. Solidarita s oběťmi a pozůstalými

„Ve znamení smutku voláme: Čest památce bojovníků padlých na bojišti práce!"[403]

– Z projevu zástupců dělnictva Pražské železářské společnosti v Králově Dvoře, betonářské firmy Pitl a Brausevetr a stavitelské společnosti Jelínek, proneseného dne 16. října 1928 při zastavení práce k poctě obětí

Katastrofické události nemusí odhalovat pouze negativní jevy, jako např. sociální nerovnost nebo averzi určitých skupin či jednotlivců. Mohou také vyvolávat (mnohdy nečekané) projevy vzájemnosti a soucitu, a to různých forem a významů. Solidarita je proto jedním z významných aspektů katastrof, které bývají v rámci *disaster studies* zkoumány.[404] Konkrétně na případu pořícské katastrofy lze názorně ukázat rozličné podoby „aktů solidarity" - jak ty symbolické (projevy soustrasti, zastavení práce a pohřební průvod), tak ty hmotné (zejm. finanční dary).

Pozoruhodné mimo jiné je, že solidarita s oběťmi, pozůstalými a pražskými obyvateli nabyla do jisté míry i mezinárodního charakteru. Ve vídeňském listu *Neue Freie Presse* bylo např. psáno: „V okamžiku nouze, nebezpečí a utrpení projevuje se vždy jako útěcha duch lidské jednoty a soucit, jímž všichni jsme spojeni a jímž se překonávají mnohé trpkosti. Obyvatelstvo Rakouska cítí upřímně a srdečně s hlavním městem sousední republiky a doufá, že pečlivým odklizováním trosek bude zachráněn ještě mnohý život a tím aspoň poněkud zmírněna tato zkouška, tak bolestná."[405] Na adresu československé vlády a pražské rady v průběhu několika dnů po katastrofě přišlo několik soustrastných telegramů – většinou ze sousedních republik a partnerských měst, zejm. francouzských. Své kondolence magistrátu mj. zaslali zástupci města Lublaně, Hamburku, Sofie, Kodaně, Varšavy, Nîmes, Verdunu či Tours.[406] Předseda pařížské městské rady Georges Lemarchand, jakmile se o katastrofě dozvěděl, napsal primátoru Baxovi následující telegram: „Dovídáme se s hlubokým smutkem o zřícení stavby, které si vyžádalo tolik obětí. Prosím Vás, abyste laskavě tlumočil jménem města Paříže naše city a bolestné sympatie postiženým rodinám."[407] Československé vládě dále projevil soustrast jménem německé vlády říšský kancléř Herrmann Müller a jménem polské vlády její předseda Kazimierz Bartel.[408]

[403] Památce tragicky zemřelých dělníků. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 244, 17. 10. 1928, s. 1.
[404] Viz např. ALBRIS, Kristoffer. ‚Our Society Works': Disaster Solidarity and Models of Social Life in the Elbe River Valley. In: *Ethnos. Journal of Anthropology*, roč. 90 (2025), č. 3, s. 498-515.
[405] Ohlas katastrofy v cizině. In: *Právo lidu*, roč. 37, č. 241, 11. 10. 1928, s. 2.
[406] Projevy soustrasti. In: *Věstník hlavního města Prahy*, roč. 35, č. 42, 22. 10. 1928, s. 975.
[407] *Polední Večerní list*, roč. 2, č. 243, 11. 10. 1928, s. 1.
[408] Kondolence z ciziny. In: *Národ*, roč. (1928), č. 282, 11. 10. 1928, s. 2.

Jistý ohlas měla poříčská katastrofa i na VIII. konferenci Internacionály stavebních dělníků, jež se konala ve dnech 25. až 27. října 1928 v madridském Lidovém domě (Casa del Pueblo).[409] Kromě všech členů představenstva, zástupců španělských politických stran, španělské odborové ústředny a místní madridské organizace se sjezdu účastnili delegáti stavebních organizací z Belgie, Německa, Finska, Francie, Velké Británie, Nizozemska, Norska, Rakouska, Švédska, Španělska a delegát Mezinárodního všeodborového svazu.[410] Za Československo byli přítomni sociálnědemokratičtí odboráři Karel Tetenka a Eduard Haussmann.[411] Na samém začátku konference vzpomněl dlouholetý předseda Stavební internacionály Paeplov „vřelými slovy obětí pražské hromadné vraždy", stejně jako stavební katastrofy ve Vincennes a nedávného tragického požáru madridského Teatro de Novedades.[412]

Pokud jde o materiální pomoc pozůstalým, v rámci pražského magistrátu byl pro tento účel utvořen zvláštní sbor. Předseda Ústředního sociálního úřadu, ředitel Ústřední sociální pojišťovny a člen městské rady Petr Zenkl[413] si proto vyžádal od primátora K. Baxy zmocnění, aby sociální úřad mohl ihned vyšetřit poměry pro účely co nejrychlejší pomoci pozůstalým.[414] Členy zmíněného sboru byli kromě úředníků městského sociálního sboru též zástupci zdravotní správy, zemského úřadu, Červeného kříže, dělnických odborových organizací a správy obce Besednice.[415] Po sestavení seznamu mrtvých a raněných a poskytnutí prvotní podpory byla tímto orgánem vyhlášena veřejná sbírka ve prospěch pozůstalých. Jedním z prvních dárců se stal prezident T. G. Masaryk, který věnoval částku 150 000 Kč.[416] Členové sociálně-politického výboru poslanecké sněmovny dále žádali vládu, aby byla pozůstalým poskytnuta podpora z jubilejního fondu.[417]

---

[409] Mezinárodní sdružení stavebního dělnictva (též „Internacionála stavebních dělníků") vzniklo r. 1903 v Berlíně, v dalších letech se sekretariát nacházel v Hamburku. Ke konci r. 1927 sdružovalo bezmála 900 000 členů z 25 národních organizací. Ke konferenci v Madridu viz *Stavebník*, roč. 39, č. 23, 19. 11. 1928, s. 2 a *Odborové sdružení československé*, roč. 33, č. 6, 20. 6. 1929, s. 118.

[410] *Stavebník*, roč. 39, č. 23, 19. 11. 1928, s. 2.

[411] Karel Tetenka (1869-?) před první světovou válkou působil několik let ve Vídni jako předseda Celoříšského svazu stavebního dělnictva, po vzniku Československa byl zvolen předsedou Ústředního svazu stavebního dělnictva. Eduard Haussmann (1870-1930) byl předsedou Německého svazu stavebních dělníků, funkcionářem Svazu dělnictva stavebního, kameno- a keramického průmyslu a v letech 1920-1925 poslancem Národního shromáždění za Německou sociálně demokratickou stranu dělnickou. Mnohými byl považován za „vůdce a předbojovníka stavebního dělnictva". Viz *Stavebník*, roč. 40, č. 15, 5. 8. 1929, s. 1 a *Stavebník*, roč. 41, č. 6, 17. 3. 1930, s. 1.

[412] *Stavebník*, roč. 39, č. 23, 19. 11. 1928, s. 2.

[413] Petr Zenkl (1884-1975), v meziválečném období ředitel Ústřední sociální pojišťovny, sociální pracovník a čilý organizátor sociální péče hl. města Prahy, mj. se zasloužil o zřízení Masarykových domovů v pražské Krči; v letech 1937-1939 a 1945-1946 zastával úřad primátora hl. m. Prahy; v letech 1945-1948 byl předsedou národně socialistické strany a po r. 1948 se stal významným představitelem československého exilu.

[414] *Věstník hlavního města Prahy*, roč. 35, č. 41, s. 941.

[415] Činnost pomocného sboru blíže popsal P. Zenkl ve svých pamětech, psaných v padesátých letech v americkém exilu. Viz ZENKL, Petr. *Mozaika vzpomínek*. Olomouc: Centrum pro československá exilová studia, 1997, s. 18-19.

[416] Strašlivá stavební katastrofa v Praze na Poříčí. In: *Domov a svět*, roč. 2, č. 42, 20. 10. 1928, s. 2.

[417] Ohlas stavební pohromy v parlamentě. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 518, 12. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1.

Obr. 48: **Dr. Petr Zenkl (1884-1975)**

Všeobecný soucit s oběťmi a pozůstalými nejlépe ilustrují jména jednotlivých dárců, která byla v následujících týdnech zveřejňována ve *Věstníku hl. m. Prahy*. V seznamu se vyskytují četné finanční instituce (např. Hypoteční banka česká, Centralbank der deutschen Sparkassen či Banka československých legií), odborové a stavovské organizace (např. Svaz civilní stráže bezpečnosti či Svaz dělníků řeznických a uzenářských), obchodní společnosti (vedle firmy T. Pražáka a P. Moravce např. T & A. Baťa, Siemens, Elektro-Lux nebo módní dům Schiller), družstva, zájmové či podůrné spolky (např. Verband Arbeiterfürsorge nebo Hilfsverein für bedürftige Österreicher in der ČSR,), sportovní kluby (např. A. C. Sparta Praha, S. K. Slavia nebo Klub cyklistů v Roudnici n. Labem), města (např. Pelhřimov, Tábor nebo Sofie), zednářské lóže (lóže „Harmonie" v Praze či lóže „Freiheit zur Eintracht"), náboženské obce a řády (např. Izrael. náboženská obec na Smíchově či řád piaristů), redakce (např. *Tribuny* či *Prager Presse*), dělnické, úřednické, umělecké a jiné kolektivy (např. „pátečníci", úřednictvo nakladatelství Orbis, dělnictvo podolské cementárny, dělnictvo Poldiny huti Kladno, dělnictvo ČKD-Praga či denní hosté restaurace U dvou rohů v Dejvicích), stejně jako tisíce jednotlivců z řad nejširší veřejnosti (např. čtenáři *Práva lidu* či *Národní politiky*, vyslanec ve Spojeném království Jan Masaryk, Gustav Frištenský nebo třeba šestiletá Boženka Frintová ze Žižkova).[418] Rozsah poskytnuté pomoci kladně hodnotil ještě s odstupem několika let P. Zenkl ve svých vzpomínkách: „Ohlas veřejnosti na výzvu k pomoci byl skutečně velký a tisk pomocné akce ochotně a přesvědčivě podporoval."[419]

Někteří z dárců přitom projevili vůli, aby jimi darovaná částka byla využita na konkrétní účel. Ředitelství kabaretního divadla Alhambra tak např. vyslovilo přání, aby byla část jím darované částky odevzdána vdově po strážníku V. Petrovi, jehož usmrtil hasičský vůz ubírající se na místo katastrofy.[420] Pro tentýž účel např. věnoval částku 2 500 Kč akciový pivovar v Nuslích nebo úředníci architektonického ateliéru Dušek-Kozák-Máca, kteří pro pozůstalé po zahynuvším

[418] *Věstník hlavního města Prahy*, roč. 35, č. 41, 15. 10. 1928, s. 941, *Věstník hlavního města Prahy*, roč. 35, č. 42, 22. 10. 1928, s. 976-980 a *Věstník hlavního města Prahy*, roč. 35, č. 43, s. 1009-1011.
[419] ZENKL, P. *Mozaika vzpomínek*, s. 18.
[420] *Věstník hlavního města Prahy*, roč. 35, č. 42, 22. 10. 1928, s. 977.

strážníku složili „jubilejní dar věnovaný jim firmou u příležitosti jubilea státní samostatnosti“.[421] Dále např. rodina Jakeschova věnovala 15 000 Kč pozůstalým po zesnulých a zvlášť částku 5 000 Kč pro J. Pulcmana, zraněného při katastrofě a otce zemřelého stavbyvedoucího V. Pulcmana.[422]

Celkový výnos sbírky nakonec činil částku převyšující 2 miliony Kč. Tyto peníze byly pomocným sborem mezi pozůstalé po zvážení každého individuálního případu účelně rozděleny: „Zjistilo-li se na příklad, že vyplacením vyššího obnosu jednou pro vždy bude rodině umožněna existence provozováním nějaké živnosti nebo zemědělství, byla takové rodině přiznána a vyplacena podpora ve formě peněžité částky jednou pro vždy. Ve většině případů byl však přiznán rodinám trvalý důchod, což jest rodinám, nemajícím žádného majetku anebo majetek jen nepatrný, způsob podpory nejvhodnější.“[423] P. Zenkl celou akci zpětně hodnotil jako „naprosto zdařilou“ a uvedl, že „její sociální spravedlnost, kdy v některém případě byla poskytnuta podpora jen zcela minimální, ale v jiném podpora výše skutečně ojedinělé, byla uznána i těmi, kdo by byli šablonovitým rozdělením sebraných peněz dostali mnohem více“.[424]

Pro úplnost lze uvést, že se v rámci solidárních akcí nedarovaly pouze peníze – pro raněné a pro pracující na odklizování trosek např. ústřední ředitelství Československé tabákové režie věnovalo kuřivo, společnost Julius Meinl darovala mj. množství kávy, kostkového cukru či kakaa a dále společnost Orion několik krabic čokolády a sušenek.[425] Pan Rejlek, majitel Chmelova uzenářství na Národní třídě, poskytl zasahujícím hasičům, vojákům a policistům stovky teplých večeří.[426]

Soucit s oběťmi byl ovšem nejvýrazněji manifestován v pražských ulicích během pohřebního průvodu, který se konal v úterý 16. října 1928. Na Karlově náměstí se toho dne sešly minimálně vyšší desítky tisíc lidí – v tisku bylo dokonce psáno o „pohřbu, který Praha ještě neviděla“.[427] V ranních hodinách se před budovu divizní nemocnice dostavili oficiální smuteční hosté – mj.

---

[421] *Věstník hlavního města Prahy*, roč. 35, č. 42, 22. 10. 1928, s. 978 a 979. Pro možnou souvislost viz zákon č. 120/1928 Sb., kterým se osvobozují věnování na oslavu desetiletého trvání republiky Československé od kolků a poplatků a daně z obohacení, daně důchodové, všeobecné i zvláštní daně výdělkové.
[422] Tamtéž, s. 980.
[423] Výročí pořícské katastrofy. In: *Stavebník*, roč. 40, č. 19, 7. 10. 1929, s. 1.
[424] ZENKL, P. *Mozaika vzpomínek*, s. 19.
[425] *Věstník hlavního města Prahy*, roč. 35, č. 42, 22. 10. 1928, s. 980.
[426] Dobrá česká srdce. In: *Národ*, roč. 1928, č. 233, 10. 10. 1928, s. 2.
[427] Např. v *Lidových novinách* byl počet účastníků odhadován na 100 tisíc, v komunistickém tisku až na 250-300 tisíc. Svým rozsahem by se tak tento pohřeb dal přirovnat k těm největším, jež do té doby od vzniku Československa v Praze proběhly – v úvahu přichází pohřeb popravených italských legionářů (duben 1921) či pohřeb Aloise Rašína (únor 1923). K průběhu smutečního průvodu viz Pohřeb obětí stavební katastrofy na Poříčí. In: *Venkov*, roč. 23, č. 247, 17. 10. 1928, s. 7, Bolševický hyenismus vyvrcholil. In: *Národ*, roč. (1928), č. 239, 17. 10. 1928, s. 1, Pohřeb obětí stavební katastrofy v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 527, 17. 10. 1928 (ranní vydání), s. 3, Das Begräbnis der Opfer vom Poříč. In: *Prager Presse*, roč. 8, č. 289, 17. 10. 1928, s. 5, Ne pohřební průvod, ale bojovná demonstrace. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928, s. 1, Společný pohřeb obětí pořícské katastrofy Prahou. In: *Večer*, roč. 15, č. 242, 17. 10. 1928, s. 1, Na deset minut zastavil se dech celého města… In: *Večerní list*, roč. 2, č. 248, 17. 10. 1928, s. 3, Slavný pohřeb mučedníků práce. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 244, 17. 10. 1928, s. 1 a Pohřeb obětí stavební katastrofy na Poříčí. In: *Čech*, roč. 53, č. 237, 17. 10. 1928, s. 1.

primátor K. Baxa se svými náměstky, starosta vnitřní Prahy Josef Rotnágl, zástupci Ministerstva sociální péče a Ministerstva veřejných prací, policejní prezident Šlechta, předseda Státní regulační komise E. Mölzer, P. Zenkl, nově zvolený rektor ČVUT František Klokner, ředitel pražské záchranné služby Lederer, delegát Československého Červeného kříže, četní poslanci a senátoři Národního shromáždění, zástupci besednické samosprávy, deputace četníků a vojáků, představitelé dělnických organizací či skupina kladenských horníků v historických krojích.[428]

Obr. 49: **Pohřební průvod na Karlově náměstí, 16. října 1928**

„Nepřehledné řady pražského obyvatelstva" postupně zaplňovaly celé Karlovo náměstí a přilehlé ulice.[429] Na přibližně dvou tisících pražských staveb byly od rána zastaveny veškeré práce, takže značnou část davu tvořily tisíce stavebních dělníků.[430] Na prostranství před budovou všeobecné nemocnice, které bylo střeženo několika kordony policistů, mezitím veřejní činitelé a běžní lidé pokládali věnce a květiny: „Vedle ohromného věnce se stuhami národních barev, které darovalo město Praha, jsou věnce od dělnických a odborových organisací, jejichž rudé stuhy tolik připomínají krev před týdnem na staveništi prolitou. Vedle věnců representačních, věnovaných spíše z povinnosti a piety, krčí se malé kytice, věnované ze soucitu a lásky."[431] Zanedlouho se na místě objevilo pět vozů s rakvemi, každý tažený párem černých koní s černými kokardami na hlavě. Již zmiňovaný Jihoslovan Milko Savić, který se v Praze proslavil svou obětavostí projevenou při záchranných pracích, posléze na vozy upevnil smuteční věnce.[432]

[428] Pohřeb obětí stavební katastrofy na Poříčí. In: *Venkov*, roč. 23, č. 247, 17. 10. 1928, s. 7.
[429] Tamtéž a Pohřeb obětí stavební katastrofy v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 527, 17. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 3
[430] Ne pohřební průvod, ale bojovná demonstrace. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928, s. 1.
[431] Pohřeb obětí stavební katastrofy v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 527, 17. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 3
[432] Tamtéž.

Obr. 50: **Primátor Baxa s oficiálními smutečními hosty**

Obr. 51: **„Vzorná hudba stráže bezpečnosti doprovodila oběti neštěstí na poslední cestě."**

Obr. 52: **Skupina horníků z kladensko-slánského revíru v historických krojích**

Přesně v 10 hodin dopoledne se na znamení smutku po celé Praze rozzářily pouliční lampy a rozezněly zvony kostelů a sirény továren. K uctění památky obětí byla současně zastavena na

několik minut práce ve všech pražských továrnách a dílnách.[433] Před tím, než se smuteční průvod vydal na cestu, zahrálo okteto lesních rohů Národního divadla Škvorovu *Smuteční kantátu*, sbor Národního divadla zapěl Foersterovu skladbu *Z osudu rukou* a následně se ujal slova primátor K. Baxa, který jménem města Prahy vyjádřil soustrast pozůstalým a vyslovil nutnost zavedení opatření, jež by do budoucna zabránila podobným neštěstím.[434]

Obr. 53: **Truchlící pozůstalí v pohřebním průvodu**

Po K. Baxovi ještě k davu spontánně a krátce promluvil komunistický poslanec A. Zápotocký: „Jsem pověřen, abych jménem stavebních dělníků pražských […] vzdal poslední poctu obětem strašné katastrofy, zaviněné kapitalistickým režimem a zločinnými metodami kapitalistické racionalisace. Smrt těchto našich kamarádů a soudruhů zavazuje nás všechny nejen k tomu, abychom vzdali mrtvým poslední poctu, ale zavazuje živé k činům, zavazuje dělnictvo k tomu, aby bojovalo ruku v ruce k odstranění příčin této strašlivé katastrofy, k odstranění jediného vinníka, kapitalistického režimu. Volám čest památce mrtvých nešťastníků!“[435]

Po výkropu rakví se pohřební průvod, vedený hudbou sboru uniformované stráže bezpečnosti, seřadil a vydal směrem na Mírové náměstí.[436] Citovaný proslov A. Zápotockého vlastně předznamenal ráz celého smutečního obřadu – již na rohu Ječné ulice se musel průvod zastavit, neboť se na místo z přilehlých ulic valily masy demonstrujících komunistů.[437] Výkřiky revolučních hesel a velké rudé transparenty s agitačními nápisy náhle přerušily dosavadní pietní atmosféru. V dalším průběhu průvodu tak v pražských ulicích došlo k přímé konfrontaci dvou odlišných

[433] Společný pohřeb obětí poříčské katastrofy Prahou. In: *Večer*, roč. 15, č. 242, 17. 10. 1928, s. 1, Na deset minut zastavil se dech celého města… In: *Večerní list*, roč. 2, č. 248, 17. 10. 1928, s. 3.
[434] Ne pohřební průvod, ale bojovná demonstrace. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928, s. 1.
[435] Tamtéž.
[436] Na okraj lze uvést, že průběh pohřebního průvodu zfilmovali operatéři Elektajournalu, Favoritfilmu, Bratří Déglů a Merkurfilmu. Snímky byly promítány jednak v týdenních žurnálech zmíněných firem a jednak byly rozeslány do ciziny. Viz *Filmový kurýr*, roč. 2, č. 37, 20. 10. 1928, s. 4.
[437] Tamtéž a mj. Bolševický hyenismus vyvrcholil. In: *Národ*, roč. (1928), č. 239, 17. 10. 1928, s. 1.

pojetí solidarity, ba co víc – dvou nesmiřitelných pohledů na svět. Jak bylo uvedeno v *Rudém právu*, tisícové masy dělníků v ulicích pochopily, že „pláčem se spraví pramálo“.[438]

Obr. 54: **Pohřební průvod na Karlově náměstí. V popředí nuselský farář a městský rada Alois Tylínek s asistentem**

Obr. 55: **Vůz s rakvemi. V pozadí neznámá pražská novostavba**

[438] Ne pohřební průvod, ale bojovná demonstrace. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928, s. 1.

III. Žalující trosky. Reflexe poříčské katastrofy.

III.1. Kapitalism vraždí. Mezi neštěstím a agitací.

„Pánové, nelžete si. Za tu hromadnou vraždu, která se stala na staveništi na rohu Poříče a Biskupské ulice, jste vy odpovědni, je odpovědna celá buržoasie."

– z parlamentního proslovu komunistického senátora Vojtěcha Hampla, 10. října 1928[439]

„Šel pohřeb zvolna do mlhy, / sirény zvoní hrany, / půl milionu pěstí zaťatých, / to nebyl pohřeb uvzdychaný. // Čtvrt milionu dělníků / k přísaze ruce zvedlo / čtvrt milionu dělníků / soudruhy k hrobu vedlo. // Šel dav v bolesti i vzdoru, / jejž nesnažil se skrýti, / od hrobů zpět však vedla jej / odvaha zvítěziti."

– verše anonymního autora, napsané po pohřebním průvodu obětí poříčské katastrofy pro *Rudou zář*[440]

Komunistická strana Československa se na podzim roku 1928 již několik měsíců nacházela v hluboké vnitrostranické krizi, vyvolané neschopností aktivně reagovat na panující poměry hospodářské konjunktury a eskalované především zdrcujícím neúspěchem tzv. Rudého dne.[441] V souladu se závěry VI. světového kongresu Komunistické internacionály, jenž se konal v Moskvě od července do začátku září téhož roku a na kterém mj. zazněla nespokojenost s vývojem v KSČ, byly československými komunisty bolševické orientace shledávány příčiny této krize v „oportunistické" a „reformistické" pasivitě dosavadního stranického vedení v čele s Bohumilem Jílkem.[442] Pasivitu „jílkovců" měla nově nahradit aktivita bolševického křídla, kladoucího důraz na zapojení širokých mas do revolučních akcí pomocí důsledné agitace a propagace.[443] Rozhodující klání mezi zmíněnými dvěma křídly započalo na konci září, kdy ústřední výbor KSČ jednal o Otevřeném listu exekutivy Kominterny členstvu KSČ, jehož znění bylo zveřejněno 30. září 1928 na úvodní straně *Rudého práva*.[444]

---

[439] PS PČR. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění republiky Československé 1925-1929, Senát, Stenoprotokoly, 144. schůze, středa 10. října 1928. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1925ns/se/stenprot/144schuz/s144005.htm [cit. 25. 2. 2026].
[440] *Rudá zář*, roč. 7, č. 249, 21. 10. 1928 (po konfiskaci druhé, opravené vydání), s. 1.
[441] POPÁLENÝ, Petr. Kominterna – „třetí období" a jeho vliv na KSČ. In: *Paginae historiae. Sborník Národního archivu*, roč. 32, č. 1 (Radikální levice ve střední Evropě a její vývoj od konce první světové války do roku 1933), s. 22.
[442] Tamtéž, s. 23 a 25.
[443] REISSNER, K. Od oportunistické pasivity k bolševické aktivitě v agitpropoddělu KSČ. In: *Komunistická revue*, roč. 5, č. 11, s. 823-834.
[444] KOCIAN, Jiří, MAREK, Pavel a RÁKOSNÍK, J. *Dějiny Komunistické strany Československa I. (1921-1939)*. Praha: Academia, 2025, s. 294. Viz Otevřený list exekutivy Kominterny členstvu KSČ. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 233, 30. 9. 1928, s. 1.

Ústřední výbor se usnesl na rezoluci ke zprávě ze VI. sjezdu Kominterny a o československé otázce podle návrhu Klementa Gottwalda, který se v těchto dnech stal členem sekretariátu ÚV KSČ.[445] Kromě toho byl vydán Manifest k dělnické třídě o bojových akcích, v souladu s nímž se mělo stát hlavním úkolem strany ono „obnovení spojení s masami" a „zvýšení revolučních aktivit na všech polích", jak bylo uvedeno v článku „Od oportunistické pasivity k bolševické aktivitě!" z 5. října 1928.[446] Právě v tomto – z hlediska dějin KSČ klíčovém – období přichází poříčská katastrofa. Ta se stala, vedle blížícího se jubilejního výročí generální stávky ze 14. října 1918, ideální příležitostí k aktivnímu zapojení širokých mas a k manifestaci rozhodného nesouhlasu se současným systémem, reprezentovaným pravicovou vládní koalicí, a to navíc necelé dva měsíce před prvními volbami do zemských zastupitelstev.[447]

Obr. 56 a 57: **Poříčská katastrofa v karikaturách F. Bidla**

Poříčská katastrofa byla komunisty interpretována jako skandální důsledek zostřené „kapitalistické racionalisace práce" – fenoménu úzce spjatého s obdobím hospodářské konjunktury a projevujícího se v zavádění efektivnějších pracovních metod ve snaze maximalizovat zisky, ovšem za současného zvyšování nároků kladených na dělníky a častého hazardování s jejich životy.[448] Mimořádný stavební rozmach byl z tohoto hlediska zvlášť reflektován: „Jestli kde, tedy na stavbách poslední doby, hotovených z moderního železobetonového materiálu, můžeme se

[445] KOCIAN, J., MAREK, P. a RÁKOSNÍK, J. *Dějiny Komunistické strany Československa I.*, s. 294. Viz Usnesení ústředního výboru KSČ. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 234, 2. 10. 1928, s. 3.
[446] Od oportunistické pasivity k bolševické aktivitě! In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 237, 5. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1-2.
[447] KÁRNÍK, Zdeněk. Správní reforma a první zemské volby. In: KÁRNÍK, Z. České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha: Libri, 2003, s. 404-407.
[448] Racionalisační chamtivost kapitalistů vraždí dělníky. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2. Pro definici pojmu a širší souvislosti racionalizace československého průmyslu v meziválečném období viz např. GERŠLOVÁ, Jana. *Průmysl a výrobní řemesla v meziválečném Československu ve světle racionalizace a jejich ekonomických a sociálních důsledcích*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003, zejm. s. 37 an.

přesvědčit o tom, co je to kapitalistická racionalisace práce. Stále větší a větší výkon se žádá od dělníka, ale tento zvýšený výkon nejenže není samozřejmě placen dělníkům, ale nad to neslouží ani k pevnosti a trvanlivosti staveb, nýbrž jen ke zvýšení zločinného zisku podnikatelstev.“[449] Zdůraznění, že fenomén racionalizace souvisel především s železobetonovými stavbami, je příznačné, neboť honosné paláce z tohoto „moderního materiálu“ byly v rétorice komunistů vnímány jako symbol soudobého kapitalismu.[450] Ovšem nejen stavební, ale také železniční, důlní a jiná neštěstí byla s procesem racionalizace uváděna v souvislost.[451] V tomto kontextu byla komunisty zdůrazňována „bezohledná kapitalistická honba za ziskem“ a současný systém označován za „vražedný moloch mamonu“.[452] Katastrofa na Poříčí tak v tomto smyslu nebyla pouhou nahodilostí, nýbrž „docela sprostou vraždou“.[453]

Obr. 58: **Smrtka na poříčském zbořeništi. Autor F. Bidlo**

Soudobé životní a pracovní podmínky vykořisťovaného dělnictva se v kontextu jubilejního měsíce nevyhnuly srovnání s poměry válečných let.[454] Podle tohoto narativu pro dělnickou třídu válka

[449] Strašlivé důsledky kapitalistické racionalisace na stavbách. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.
[450] Železobeton kapitalistický. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 251, 21. 10. 1928 (po konfiskaci), příloha *Technika i příroda*, roč. 3, č. 10, s. 1.
[451] Velká železniční katastrofa v Zaječí u Břeclavy. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 216, 11. 9. 1928 (po konfiskaci), s. 6, Železniční neštěstí v Poříčanech. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 121, 22. 5. 1928 (po konfiskaci), s. 5, Železniční katastrofa v Praze. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 185, 5. 8. 1928 (po konfiskaci), s. 5, Bude vyšetřena příčina důlního neštěstí na dolu Barbora v Karviné? In: *Rudé právo*, roč. 8, č. 123, 25. 5. 1927, s. 5.
[452] Do boje proti vražedné racionalisaci! Pohřeb obětí bude demonstrací celé dělnické třídy! In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 243, 12. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1 či K zítřejšímu pohřbu. In: *Rudá zář*, roč. 7, č. 244, 16. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 3.
[453] Tohle není neštěstí, nýbrž docela sprostá vražda! In: *Rudá zář*, roč. 7, č. 244, 16. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.
[454] Nutno podotknout, že motiv války ve vztahu k poříčské katastrofě rezonoval i mezi některými nekomunistickými novináři – např. E. Bass napsal: „Deset let po skončení světového vraždění rozvinuli jsme si tady před očima v nejhlubším míru nové bojiště, které při své omezenosti nebylo méně krvavé a méně katastrofální.“ Viz BASS, E. Oběti a vina. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1.

neskončila rokem 1918, nýbrž po vzniku republiky za změněných okolností stále pokračovala: „Před deseti lety zabíjel dělníky militarismus, dnes racionalisace!“[455] Také tato „válka“ měla své oběti a mučedníky, padlé nikoliv za zájmy imperialistů v zákopech, nýbrž za zájmy „velkokapitalistů a jejich nenasytných kapes“ na „bojišti práce“.[456] Motiv války ve vztahu k poříčské katastrofě sugestivně tematizoval Julius Fučík ve svém článku „Čtyřicet šest“ pro časopis *Reflektor*.[457] Fučíkovo vyprávění o „historii kapitalismu roku 1928“ začíná mobilizací „armády bídy“: dělníci si navlékají své „uniformy“ a putují do nelítostné války. Zedníky a stavební dělníky ovšem na „pražské frontě“ čeká v „zákopech práce“ osudný, přesně namířený „šrapnel racionalisace“ – zřícení domu na Poříčí. Přeživší katastrofy se později vrací do své rodné vesnice: „Z jihočeského nádražíčka vychází vaše armáda v černém. […] Jde vsí, přes niž letěla *čtyřletá* světová válka: vsí, přes niž přeletěla *vteřina* války kapitalistů proti vám. Spěchala, neměla kdy na dlouhé rozhovory. Jen na náves shodila těžký kámen. Napsali jste tam: 1928 – a osmnáct jmen vašich kamarádů.“[458]

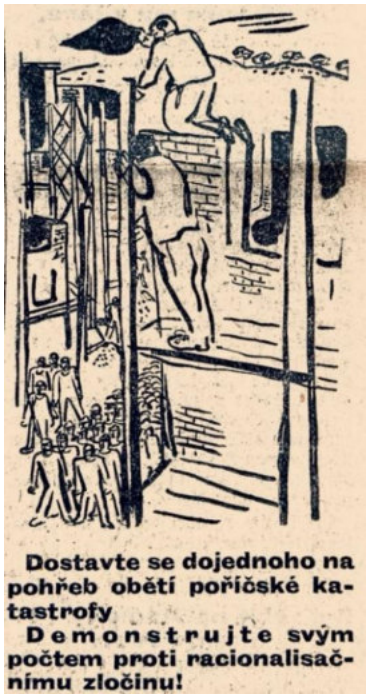
Obr. 59: **„Kapitalism vraždí“ (vyobrazení manifestace z 16. října 1928)**

Poříčská katastrofa pochopitelně mezi řadovým dělnictvem vyvolala bouřlivou reakci, a to zejména v podobě četných demonstrací v pražských ulicích. Již pár hodin po neštěstí došlo ke spontánním protestům na Petrském náměstí a Těšnově, kde byli následně zatčeni poslanec Jan Harus a senátor

[455] Militarismus – racionalisace. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 242, 11. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2 a 14. říjen 1918 – 14. říjen 1928. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 245, 14. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.
[456] Do boje proti vražedné racionalisaci! Pohřeb obětí bude demonstrací celé dělnické třídy! In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 243, 12. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.
[457] FUČÍK, Julius (pod šifrou „-jef-“). Čtyřicet šest. In: *Reflektor*, roč. 4, č. 20 (po konfiskaci), s. 236-238. Článek byl dlouho po Fučíkově smrti zahrnut do výboru *Reportáže z buržoazní republiky*, resp. do jejich druhého vydání z r. 1981. Případ poříčské katastrofy zde posloužil jako preludium k období krize po roce 1929. Viz FUČÍK, J. *Reportáže z buržoazní republiky*. Praha: Svoboda, 1981, s. 7 a 15-21.
[458] FUČÍK, J. Čtyřicet šest. In: *Reflektor*, roč. 4, č. 20 (po konfiskaci), s. 236-238. Zvýraznění dle původního textu.

V. Hampl. Posléze zde mělo dojít k násilnému střetu demonstrujícího davu s policií.[459] Ve večerních hodinách vyvolaly zprávy o neštěstí rozruch v dělnických čtvrtích, kde mezi obyvateli kolovala zvláštní vydání *Rudého večerníku*.[460]

Orgány KSČ a Rudé odbory vyzvaly pražské stavební dělnictvo k okamžité stávce a organizování pouličních protestů. Již v dopoledních hodinách následujícího dne byl uspořádán demonstrační tábor na náměstí Republiky, kde shromážděné dělníky vzápětí obklopily pěší a jízdní oddíly SUSB. V přilehlé Královdvorské ulici, mezi budovou hotelu Paříž a novostavbou železobetonového paláce Kotva, se současně utvořilo další protestní shromáždění, na kterém k přítomnému davu promluvil poslanec Vítězslav Mikulíček. Podle komunistického tisku se na místě nacházeli četní policejní agenti, kteří měli upozornit své ozbrojené kolegy na náměstí Republiky. Tito následně zasáhli a demonstranty zatlačili směrem k Revoluční třídě. V Petrské čtvrti se mezitím k davu přidalo stávkující stavební dělnictvo z různých částí Prahy, mj. z Holešovic, Dejvic, Břevnova či Trói. Mohutné shromáždění však později jízdní a pěší policie násilně rozehnala za použití šavlí a obušků.[461]

Obr. 60: **Mobilizace dělnictva na manifestaci 16. října 1928**

[459] Policie již zakročuje. Poslanec soudr. Harus a senátor soudr. Hampl zatčeni pro odsuzování vražedné chamtivosti kapitalistů. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 10. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2 a Projevy u místa neštěstí. In: *Rudá zář*, roč. 7, č. 240, 11. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 3.
[460] Dělnictvo rozrušeno! In: *Rudá zář*, roč. 7, č. 240, 11. 10. 1928, s. 3 a *Rudý večerník*, roč. 9, č. 238, 9. 10. 1928 (třetí, zvláštní vydání).
[461] Bouřlivé demonstrační tábory stávkujících stavebních dělníků. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 242, 11. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1 a Stavební dělníci zastavili práci ve všech částech Velké Prahy. In: tamtéž, s. 2. Srov. též Zneklidnění stavebního dělnictva. Demonstrace v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 516, 11. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 4.

Po potlačení spontánních pouličních nepokojů v Petrské čtvrti se pozornost komunistických agitátorů začala obracet na plánovanou stávku a masovou demonstraci pražského dělnictva v den pohřbu obětí katastrofy. Pro účely její organizace byl pohotově utvořen jednotný dělnický výbor, složený ze zástupců četných pražských závodů, a to nejen z řad komunistů, nýbrž i sociálních demokratů či národních socialistů.[462] Poříčská katastrofa zjevně posloužila jako katalyzátor nahromaděného hněvu a nespokojenosti s dobovými poměry: „Nit dělnické trpělivosti praskla. Vykořisťování, ubíjení, nedostatečná mzda, persekuce – všechny bolesti dělnického života dneška – nalezly svůj strašný dokument v poslední stavební katastrofě.“[463] Oběti katastrofy byly v komunistickém tisku prohlášeny za „mučedníky celé dělnické třídy“, jejichž krev měla stmelit jednotnou frontu proletariátu v boji proti „vražedné racionalisaci“.[464] V *Rudém večerníku* bylo voláno: „Vypověděli vám válku – dělníci, bojujte! Netruchlete jen nad zabitými, ale demonstrujte proti dalšímu zabíjení a mrzačení dělníků!“[465]

Obr. 61: **„Ne pohřební průvod, ale bojovná demonstrace“**

Pohřeb obětí poříčské katastrofy tak komunisté předem koncipovali nikoliv jako pouhý pietní akt, nýbrž jako „bojovnou demonstraci“ proti panujícímu kapitalistickému režimu a racionalizaci, stejně jako proti „chystané imperialistické válce“ či „zrádcům dělnického boje“.[466] Průběh pohřebního průvodu tomu také plně odpovídal. Ve chvílích, kdy A. Zápotocký mluvil k davu před budovou všeobecné nemocnice, v zaplněné Ječné ulici k shromážděným stavebním dělníkům vášnivě řečnil poslanec Václav Bolen. V Žitné a okolních ulicích současně na různých místech

[462] Oběti katastrofy volají dělnictvo do boje. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 244, 13. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.
[463] Tamtéž.
[464] Do boje proti vražedné racionalisaci! Pohřeb obětí bude demonstrací celé dělnické třídy! In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 243, 12. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.
[465] Vypovědeli vám válku – dělníci, bojujte! In: *Rudý večerník*, roč. 9, č. 244, 16. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 3.
[466] Pohřeb zavražděných dělníků kapitalistickou racionalisací – ohromnou, nikdy nevídanou demonstrací proletářů proti kapitalistickému režimu. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.

promlouvali poslanci Jakub Dědič, Emanuel Šafranko a Čeněk Hruška.[467] Později, když se oficiální smuteční průvod ubíral do Žitné ulice, se několikatisícový dav demonstrujících dělníků dal za zpěvu revolučních písní na pochod.[468]

Obr. 62: **V. Bolen burcuje demonstrující dav. Cedule na obrázku svědčí o přítomnosti stavebních dělníků německé národnosti.**

Organizované skupiny demonstrantů v průvodu provolávaly mj. následující hesla: „Pryč s vrahy dělníků!“, „Kapitalistická racionalisace, tot' smrt dělníků!“ nebo „Kapitalismus připravuje hroznější katastrofu – válku!“.[469] Někteří komunisté přitom drželi rudé vlajky a standarty s agitačními nápisy (např. „Pomsta!“, „Jednotnou frontou k vítězství!“ či „Nad hrobem kamarádů přísaháme, že odstraníme kapitalismus!“). V čele průvodu dělníků byl dále nesen symbol mučednictví – velká trnová koruna s rudými stuhami, na kterých stál nápis „Kapitalismus vraždí dělníky! Nad hrobem kapitalistickým vykořisťováním zabitých dělníků vytvořte jednotnou bojovnou frontu proletariátu!“.[470]

Obr. 63: **Pohřební průvod před Městským divadlem na Vinohradech**

[467] Pohřeb zavražděných dělníků kapitalistickou racionalisací – ohromnou, nikdy nevídanou demonstrací proletářů proti kapitalistickému režimu. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.
[468] Tamtéž.
[469] Tamtéž, s. 1
[470] Tamtéž.

Obr. 64: **Trnová koruna nesená v čele průvodu, 16. října 1928**

Poté, co na Mírovém náměstí k přítomným promluvila v těsné blízkosti policejního kordonu komunistická poslankyně Marie Vobecká, se tisíce protestujících dělníků vydaly Slezskou a Fochovou (Vinohradskou) třídou směrem na Olšany: „Během pochodu vinohradskými ulicemi, v nichž je hojně novostaveb, stupňuje se bouřlivá nálada demonstrantů, která propuká ve stále bouřlivější sborové výkřiky, hesla a projevy rozhořčení.“[471] Přístavek železobetonové novostavby na Floře symbolicky posloužil jako řečnická tribuna, ze které volal V. Bolen: „Dělníci nesmějí plakat nad obětmi vražedného kapitalistického systému, celá dělnická třída musí zvednouti a stisknouti svoji železnou, tvrdou pěst! […] Ať žije sjednocená dělnická třída! Ať žije její vůdkyně Komunistická strana Československa! […] Čest našim padlým kamarádům! Přísaháme jim při rudém praporu, že budou pomstěni!“[472]

Obr. 65: **Komunistický řečník na lešení novostavby na Floře, 16. října 1928**

[471] Pohřeb zavražděných dělníků kapitalistickou racionalisací – ohromnou, nikdy nevídanou demonstrací proletářů proti kapitalistickému režimu. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.
[472] Velké tábory lidu před Olšanskými hřbitovy. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.

Část demonstrujícího dělnictva se později shromáždila na prostranství uprostřed samotného Olšanského hřbitova. Zatímco byly rakve s oběťmi ukládány do hrobů, mluvil k přihlížejícím demonstrantům a účastníkům obřadu vášnivě poslanec J. Harus: „Doprovodili jsme dnes v tato místa několik padlých našich kamarádů […]. Ještě před týdnem nastupovali do práce, zatím šli však do fronty, na níž v několika hodinách byly jim rozbity hlavy a těla spoustami kamení, betonu a železa. Na Karlově náměstí viděli jsme devět rakví a čtyři z nich doprovodili jsme až sem. V nich však nespočívají těla zabitých dělníků, ale trosky masa, smísené s betonem a vápnem. […] Dělnictvu bylo namlouváno, že racionalisace je úsporný systém, technický pokrok, že racionalisace šetří statky, zatím však vidíme, že největší statky, které máme, životy dělníků a jejich krev, padají jí za oběť, že tento úsporný racionalisační systém není než švindlem, který plní kapsy kapitalistické vydřidušské buržoasie.“[473] J. Harus poté na jeden z hrobů položil kytici rudých růží a karafiátů, přítomné dělnictvo zapělo *Pochoronnyj marš*, *Píseň práce* a *Internacionálu* a následně se odebralo zpět na Floru.[474] Zde posléze došlo ke střetu demonstrujícího davu s policií, přičemž několik komunistů dokonce mělo z lešení přilehlé novostavby na strážníky házet kameny a cihly. Policie po incidentu zadržela osm osob, z nichž šest bylo ponecháno ve vazbě.[475]

Obr. 66 a 67: **Demonstrující dav shromážděný na Olšanských hřbitovech, 16. října 1928**

[473] Na Olšanských hřbitovech. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.
[474] „Do ticha olšanských hřbitovů, rušeného jen šuměním stromů a údery hrud, dopadajících na rakve, zaznívají akordy Internacionály: *My ničím nejsme, buďme vším.*“ Viz Momentky z pohřbu. In: *Rudý večerník*, roč. 9, č. 246, 18. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2.
[475] Tamtéž, s. 3. Srov. Bolševický hyenismus vyvrcholil. In: *Národ*, roč. (1928), č. 239, 17. 10. 1928, s. 1 a Pohřeb obětí stavební katastrofy v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 527, 17. 10. 1928, s. 3.

Proběhlý pohřební průvod a jeho atmosféru z pohledu komunisty zachytil novinář František Němec ve své básni napsané pro *Dělnické noviny*.[476] Nad beznadějí a smutkem, jež zde jsou zprvu evokovány, v závěru převládne dělnická solidarita a odhodlanost bojovat proti panujícím poměrům:[477] „Jdou koně krokem pohřebním, / vůz černě ověšený, / ten těžký, pracující vůz, / v katafalk proměněný, // […] pomalý koní krok, / podkova, kámen zní, / mnohý doufá, jda za rakví, / že strašlivý sen sní, // však devět rakví na voze, / stín mlhy dí: je den! […] // Jdou rakve černé, / černým proudem neseny, / to smutek není / mrtvě vznešený; // toť černá řeka – rudá pěst, / toť pozdrav poslední, / toť výzva, povel k nástupu / v hodině poslední. […] // ‚My přišli, přišli, soudruzi,' / zní ohlas kroků těch, / z trnově tmavé koruny / tkví osten v srdci všech; / krvavý věnec sepíná / rozryté šedé hlavy, / ostruha ostnů krvavých / je nikdy nezastaví. // Dochází průvod hřbitova, / poslední na hrob květ, / kdy rakev, klesající v zem, / už hnedle nevidět… // Pláč zaskřípne naposled / a ještě znovu / víc pěstí sevřených než slzí / kolem rovu. // Až rakev hlína, / bolest, mdloba rozdrtí / stín temný, / vstupní brána do smrti, // zpět proudí dav, / sto tisíc těžkých čel. / Smrt jede na šedivém koni / a ukazuje, kde je nepřítel!"[478]

Pokud jde o reflexi manifestace z 16. října, komunistický tisk ji v následujících dnech pochopitelně hodnotil jako naprosto zdařilou.[479] Ještě s odstupem několika měsíců, týden před V. sjezdem KSČ, byla tato demonstrace dávána do kontrastu s Rudým dnem a prezentována jako příklad dobře zorganizované akce, ke které se „členské masy" aktivně připojily.[480] Akce komunistů se ovšem setkala s ostrou kritikou ze strany tisku nekomunistického – např. *Národní listy*, *Lidové noviny*, *Národní osvobození*, *České slovo*, *Venkov*, *Večer*, *Čech* či *Právo lidu* shodně manifestaci interpretovaly jako odsouzeníhodné a nedůstojné zneuctění pietního obřadu a zbabělé zneužití události k politické agitaci.[481] Komunisté byli v některých denících označeni za „hyeny", „komedianty" či

[476] František Němec (1899-1968) od r. 1927 spolupracoval s *Rudým večerníkem*, v r. 1928 se stal spolu s Juliem Fučíkem prvním redaktorem *Tvorby*. Ve třicátých letech byl redaktorem *Rudého práva* a *Haló novin*. Byl známý mj. jako autor satirických veršů doprovázených kresbami Františka Bidla (viz např. *Rudá zář*, roč. 7, č. 245, 17. 10. 1928, s. 3). V roce 1932 napsal divadelní hru o sovětské výstavbě a budovatelské mládeži s názvem *Beton*. Viz BLAŽÍČEK, Přemysl. František Němec. In: OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Svazek 3/I. M-O. Praha: Academia, 2000, s. 485 a HELEŠIC, František. Komunističtí novináři 1921-1938. Příspěvek k formování „revolučních elit". In: KOUTSKÁ, Ivana a SVÁTEK, František (ed.). *Politické elity v Československu 1918-1948. Sborník*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 225.

[477] Svým vyzněním a konečným východiskem se tak báseň F. Němce zjevně podobá básni anonymního autora citované na začátku této kapitoly.

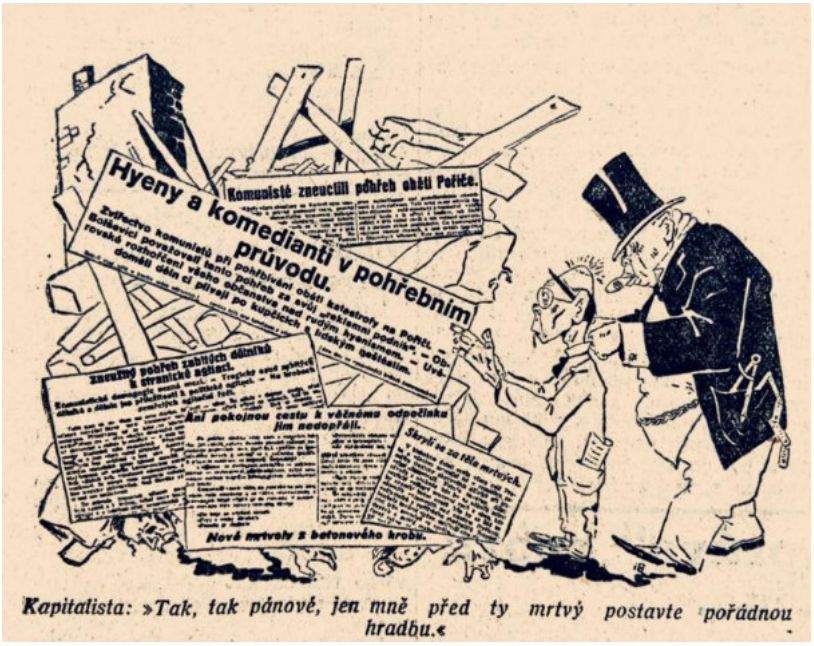
[478] *Dělnické noviny*, roč. 2, č. 42, 18. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.

[479] Ne pohřební průvod, ale bojovná demonstrace. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 1.

[480] Nebezpečí starých chyb na nových cestách. In: *Dělnická rovnost*, roč. 1, č. 30, 9. 2. 1929, s. 8.

[481] Bolševický hyenismus vyvrcholil. In: *Národ*, roč. (1928), č. 239, 17. 10. 1928, s. 1, Pohřeb obětí stavební katastrofy v Praze. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 527, 17. 10. 1928, s. 3, Komunisté zneucitili pohřeb obětí Poříče. In: *Národní osvobození*, roč. 5, č. 288, 17. 10. 1928, s. 1, Řádění komunistů. In: *České slovo*, roč. 20, č. 242, 17. 10. 1928, s. 2, Pohřeb obětí stavební katastrofy na Poříčí. In: *Venkov*, roč. 23, č. 247, 17. 10. 1928, s. 7, Skryli se za těla mrtvých. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 244, 17. 10. 1928, s. 1, Hyeny a komedianti v pohřebním průvodu. In: *Večer*, roč. 15, č. 242, 17. 10. 1928, s. 1 a Komunistická zvěrstva. In: *Čech*, roč. 53, č. 237, 17. 10. 1928, s. 1.

„provokatéry“ a jejich jednání za „bolševickou zvrhlost“, „zvěrstvo“, „hanobení majestátu smrti“, „demagogickou agitaci“ nebo „dryáčnický pokřik a hluk“.[482]

Obr. 68: **Karikatura F. Bidla, říjen 1928. Výstřižky z buržoazního tisku zde překrývají trosky se zohavenými těly dělníků. Stereotypická postava kapitalisty v cylindru je znázorněna s architektonickým náčiním (kružítkem a skládacím metrem) v kapse**

Akce byla mj. rezolutně odsouzena v duchu dobové nevraživosti mezi sociálními demokraty a komunisty v *Právu lidu*: „Moskva nedávno nařídila Politbyru, aby navázalo styky s masami. A Politbyro zneužilo k tomu včerejšího pohřbu. Skrylo se zbaběle za těla usmrcených dělníků a zahrálo si na ‚revolucionáře‘ ve chvíli, kdy vědělo, že se mu nic nemůže stát, že všichni úzkostlivě dbají, aby ničím nebyl porušen nejdůstojnější pohřeb, který kdy Praha viděla. To nebyla revoluční odvaha […], to byl výsměch, hrubý, nelidský a zlomyslný všem citům všeho dělnictva. Revolucionáři, co jich kdy ve světě bylo, nikdy se neschovávali za rakve padlých dělníků, nikdy nestavěli mezi sebe a policii pohřební průvod. […] Po rudém dnu může si Politbyro zapsat včerejšek mezi své nejčernější dny. Dělnické masy pražské a z venkova se včera přesvědčily, že s lidmi, kteří zneužili takové tragedie, před níž se mlčky sklonil i ten nejzarputilejší měšťák, kteří si neváží a nectí ani těch nejprimitivnějších lidských citů, že s těmito lidmi nemá nic společného, že tito lidé jsou mu tak cizí a vzdáleni jako celý kapitalistický svět.“[483]

[482] Viz zejm. Skryli se za těla mrtvých. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 244, 17. 10. 1928, s. 1, Hyeny a komedianti v pohřebním průvodu. In: *Večer*, roč. 15, č. 242, 17. 10. 1928, s. 1 a Komunistická zvěrstva. In: *Čech*, roč. 53, č. 237, 17. 10. 1928, s. 1.
[483] Skryli se za těla mrtvých. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 244, 17. 10. 1928, s. 1.

Komunisté na kritiku „měšťáckého“, „sociálněpatriotického“ a „reformistického“ tisku reagovali s posměchem a trvali na svém stanovisku, že pohřební průvod měl být „bojovnou demonstrací“, a nikoliv „funusem“.[484] V *Dělnických novinách* bylo argumentováno, že podobná demonstrace není (a neměla by být) v dělnickém hnutí nic neobvyklého: „[…] Ohromné demonstrace dělnictva po celých Čechách konaly se tehdy, když při požáru v příbramských dolech uhořelo asi 300 lidí. Také poslední případ zavraždění dělníků na pražské novostavbě není ničím […] náhodným. Zde byli dělníci *doslova zavražděni*, proto aby kapitalisté více vydělávali. V tom je celý systém a proti tomuto systému nic nepomůže plakati, nýbrž musí se bojovati a prvním krokem k tomu byla demonstrace na pohřbu.“[485]

Obr. 69: **„Večer se trhá s řetězu, / s ním žlutá smečka celá, / a vyje, prská, vzteká se, / nadává ochraptělá: // Že dělníci jsou hyeny, / na pohřeb druhům přišli, / nedbali při tom vůbec, co / si páni o tom myslí; // proto má *Večer* záchvaty / histerického křiku, / že dělníci nedbali, / poslechli bolševiků.“**

Není bez zajímavosti, že do tohoto sporu brzy vstoupil F. X. Šalda, který se svým břitkým komentářem v *Zápisníku* postavil na stranu komunistů: „Pohřbu […] zneužili prý, jak jsem četl v novinách, ti věčně zlí komunisté k demonstracím proti kapitalistům, začež jim vynadal oficielní tisk český, i socialistický, ‚hyen‘. To je zase intelektuální úroveň toho věčně hodného tisku: škoda, že páchne přihlouplostí. Nejen komunisté, vy všichni, socialisté nesocialisté, dělníci nedělníci, měšťáci neměšťáci: měli jste využít toho pohřbu k demonstracím, z nichž by se byla zatočila hlava vládnoucím. Pokřik se měl zdvihnout, který by prorážel nebesa! Křik a řev měl být takový, až by bylo spadlo ještě několik pochybných staveb! ‚Hyenismus‘. To je hloupá, bezduchá fráze. Pro co zemřeli ti mrtví, ne-li proto, aby se trochu polepšil úděl živých? Takto nadarmo mřeli, nadarmo

[484] Ohlas ohromné revoluční demonstrace nad rakvemi obětí kapitalistické racionalisace v pražském tisku. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 248, 18. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 3 a Demonstrace – nebo funus? In: *Dělnické noviny*, roč. 2, č. 42, 18. 10. 1928, s. 1.
[485] Demonstrace – nebo funus? In: *Dělnické noviny*, roč. 2, č. 42, 18. 10. 1928, s. 1. Zvýraznění dle původního textu.

trpěli! Nedovedete-li si ani tohleto uvědomit […] – jste opravdu bláto a nezasloužíte si, než aby bylo po vás šlapáno.“[486]

Zatímco nekomunistický tisk hovořil o „hyenismu“ a zneuctění pohřbu obětí, komunisté úspěšně živili mýtus dělníků-mučedníků, kteří nezemřeli náhodou, ale stali se obětí vražedné kapitalistické racionalizace. Katastrofa a komunistické manifestace navíc vrhaly temný stín na blížící se jubilejní oslavy výročí vzniku samostatného Československa. Pro komunisty ovšem 28. říjen důvod k oslavám nepředstavoval: „Jít k zisku i za cenu desítek lidských životů, vidět v dělníku jen bezvolného otroka, jehož život nemá ceny – to je dnešní kapitalismus, to je i dnešní systém, pod nímž v desátém roce republiky úpíme.“[487] Je symbolické, že v samotný jubilejní den byl policií zajištěn celý náklad *Rudého práva* a na měsíc úředně zakázáno jeho vydávání. Dlouhodobá perzekuce komunistického tisku tak tímto dosáhla svého dosavadního vrcholu – jak ale bylo o měsíc dříve psáno v *Rudé září*: „I bílá místa ovšem mluví…“[488]

Obr. 70: **„28. října 1928 na paměť desátého výročí čsl. samostatnosti byl policejně zajištěn celý náklad Rudého práva a znemožněno opravené vydání.“ Autor kresby F. Bidlo, říjen 1928**

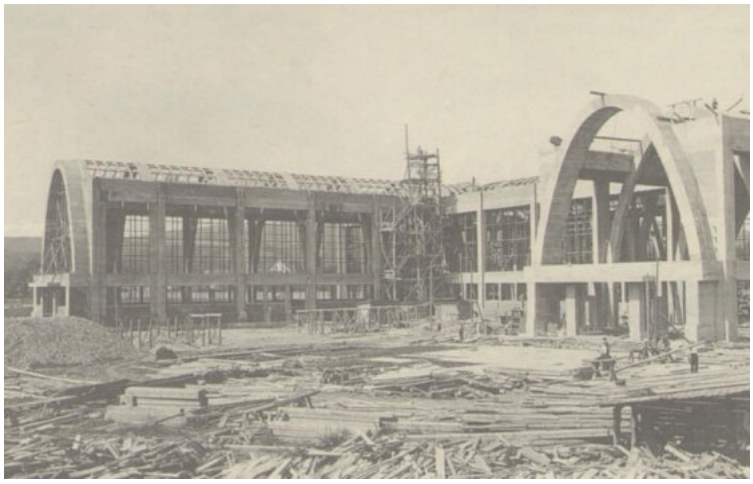
[486] ŠALDA, F. X. Katastrofa Na Poříčí. In: *Šaldův zápisník*, roč. 1, č. 2, s. 73.
[487] Strašlivé důsledky kapitalistické racionalisace na stavbách. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928, s. 1.
[488] „Rudé právo“ zastaveno na měsíc. In: *Národní listy*, roč. 68, č. 301, 30. 10. 1928, s. 1, Jubilejní den uvedl do pohybu všecky síly ČSR. In: *Rudý večerník*, roč. 9, č. 255, 29. 10. 1928 (po konfiskaci), s. 2 a Censura řádí… In: *Rudá zář*, roč. 7, č. 231, 30. 9. 1928 (po konfiskaci), s. 1.

III.2. Praha v záři světel. Katastrofa a jubileum republiky.

„Příšerný praskot hroutící se stavby rozlehl se republikou právě v jubilejní měsíc jubilejního roku."

- T. G. Masaryk v článku „Železobeton", 12. října 1928[489]

Jubilejní desáté výročí založení československého státu nemělo být pouze připomínkou památných říjnových událostí, nýbrž také příležitostí k představení dosavadních úspěchů a honosné oslavě desetiletého „budování republiky".[490] Jubilejní oslavy tak byly stylizovány jako okázalá přehlídka soudobé hospodářské prosperity, technologického pokroku a vyspělosti československé kultury. Nejvýraznějším zhmotněním těchto ambicí se stala Výstava soudobé kultury v Československu, jež se konala v letních měsících na nově postaveném výstavišti v Brně.[491] Jubilejní výstava svou koncepcí a jednotlivými expozicemi vědomě propojovala myšlenku československé národní identity s vizí modernity a pokroku.[492] Důležitou roli přitom hrálo architektonické pojetí celého areálu, jehož pavilony – v čele s monumentálním obchodně-průmyslovým palácem – demonstrovaly estetickou a konstrukční čistotu železobetonu jakožto symbolu moderního stavitelství.[493]

Obr. 71: **Železobetonový skelet obchodně-průmyslového pavilonu na výstavišti v Brně**

[489] MASARYK, T. G. (pod šifrou „J. Š."). Železobeton. In: *Demokratický střed*, roč. 6, č. 2, 12. 10. 1928, s. 5.
[490] K jubilejním oslavám roku 1928 viz zejm. HÁJKOVÁ, D. a MICHELA, M. Oslavy 28. října. In: HÁJKOVÁ, D., HORÁK, P., KESSLER, V. a MICHELA, M (eds.). Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu. Praha: Academia, 2018, s. 114-125.
[491] FILIPOVÁ, Marta. Výstava jako symbol národa a státu. Výstava soudobé kultury v Československu, 1928. In: JAKUBEC, Ondřej a MILTOVÁ, Radka (eds.). *Umění a politika. Sborník 4. sjezdu historiků umění*. Brno: Barrister & Principal, Uměleckohistorická společnost a Masarykova univerzita, 2013, s. 249-260.
[492] Tamtéž, s. 258-259.
[493] K architektuře brněnského výstaviště viz např. MÜLLER, Zdeněk. *Brněnské výstaviště – stavba století*. Brno: Veletrhy Brno a.s., 2002.

Přirozeným centrem jubilejních oslav se ovšem stalo hlavní město republiky. Pražská samospráva využila jubilejního měsíce k prezentaci svého města jako moderní a prosperující metropole – při příležitosti jubilea byly např. slavnostně otevřeny velkoryse pojaté Masarykovy domovy, novostavba Ústřední městské knihovny či dva nové železobetonové mosty přes řeku Vltavu.[494] Zvlášť viditelnou součástí oslav se potom stalo jubilejní osvětlení provedené pražskými elektrickými podniky.[495] Iluminace význačných stavebních památek a četných obchodních domů na Pražany působila velkolepým dojmem – např. v časopise *Salon* bylo osvětlení označeno za „světelnou báseň" a „krásné přání" k jubileu mladé republiky: „Jdeme mořem světel tiše a s dojetím v duši, a na rtech máme prosté přání republice, přání bez bombastických frází, kterých bude v těchto dnech proneseno na tucty: Přejem Ti, buď zdráva!"[496]

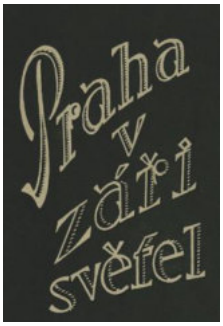

Obr. 72: **Jubilejní iluminace města Prahy**

Některé iluminované pražské památky bylo možné vidět též na brněnské výstavě ve filmu avantgardního režiséra Svatopluka Innemanna *Praha v září světel* (1928). Tato městská symfonie, natočená pro účely propagace pražských elektrických podniků, nápaditě zobrazuje noční život v tehdejší Praze – záběry rušných ulic, prosvětlených výkladních skříní obchodů a neonově ozářených barů se zde prolínají se snímky nočního zásahu hasičů nebo s momentkami z pražských továren a dílen. V duchu soudobé fascinace moderní metropolí je zde estetizován elektrifikovaný městský prostor a Praha prezentována jako pulzující, dynamický organismus.[497]

[494] Slavnostní odevzdání budovy nové „Ústřední knihovny" postavené Pražskou městskou pojišťovnou obci Pražské. In: *Věstník hlavního města Prahy*, roč. 35, č. 44, 5. 11. 1928, s. 1045-1046, Otevření Masarykových domovů v Krči. In: tamtéž, s. 1046-1047 a Otevření mostu Libeňského a Trojského. In: tamtéž, s. 1048-1049.
[495] Osvětlení stavebních památek Velké Prahy. In: *Stavitelské listy*, roč. 24, č. 21, s. 385.
[496] WENIG, Jan. Praha v září světel. In: *Salon*, roč. 7, č. 11, 15. 11. 1928, s. 21.
[497] SVATOŇOVÁ, Kateřina. Symfonie velkoměsta ve filmu. In: HÁJKOVÁ, D. a HORÁK, P. (eds.). *Republika československá 1918-1939*, s. 210-212. Viz dále např. KUČERA, Jan. Dva české filmy o velkoměstě. In: *Pestrý týden*, roč. 3, č. 36, 8. 9. 1928, s. 15 nebo SMRŽ, Karel (pod šifrou „ksž."). Praha v září světel. In: *Český svět*, roč. 24, č. 25, 15. 3. 1928, s. 18.

Právě tato oslnivá „záře světel“, do níž bylo hlavní město v jubilejním měsíci jubilejního roku majestátně zahaleno, byla ovšem některými vnímána jako příznačný kontrast ke kruté realitě všedního dne: „Zatímco vnitřní Praha tone v záři jubilejních světel (a jak je to krásné), […] obyvatelé vagonových kolonií svítí petrolejkami. Taková neúcta k jubilejnímu roku. Je to skandál!“[498]

Obr. 73: **Praha v záři světel**

Obr. 74: **Dobový konstrast: jubilejní světla ozařují nouzovou kolonii**

Na jedné straně se tak prezentovaly úspěchy a prestiž mladého státu, na straně druhé vyplouvaly na povrch jeho systémové vady. Zvláště poříčská katastrofa se stala tragickou ukázkou tohoto dobového rozporu: „Snad je to náhoda, a snad ne, že ten pyšný železobetonový barák na Poříčí se zhroutil a žel, stal se rakví mnoha dělníků, právě v podvečer oslav výročí republiky. […] Věru, nemohlo být strašnějšího preludia oslav […]. Zatím, co se vyhazují peníze na slavnostní osvětlování pražských radnic a paláců, přispěchala k oslavě katastrofa na Poříčí.“[499] Světla reflektorů se tak v kontextu jubilejního měsíce stala ambivalentním symbolem – jeden pól zde představovaly slavnostně iluminované památky a obchodní domy, druhým pólem byly železobetonové trosky na Poříčí, ozářené vojenskými světlomety.

Obr. 75: **„Noční dobývání pohřbených”**

[498] Zatímco vnitřní Praha tone v záři jubilejních světel. In: *Rudá zář*, roč. 7, č. 254, 27. 10. 1928, s. 1.
[499] Strašlivé důsledky kapitalistické racionalisace na stavbách. In: *Rudé právo*, roč. 9, č. 241, 10. 10. 1928, s. 1.

Obr. 76: **Snímky jubilejně osvětlených památek vedle fotografií z Poříčí a z pohřebního průvodu**

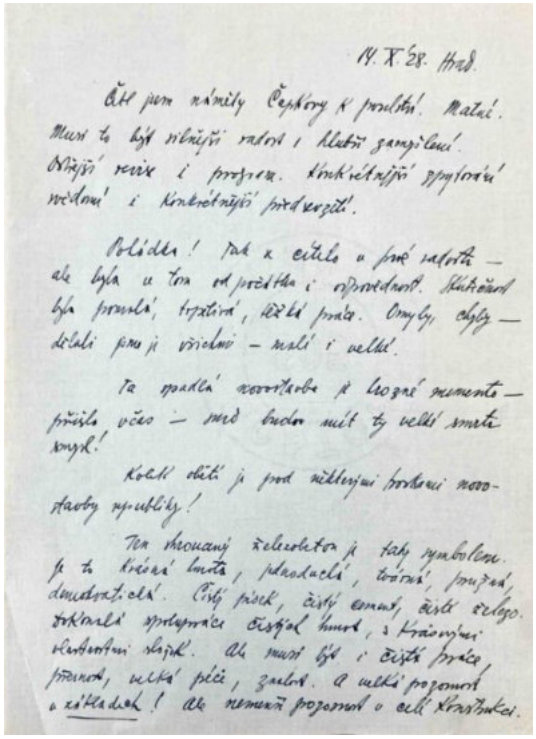
Stín, jenž poříčská katastrofa na jubilejní oslavy vrhala, byl patrný i z dobového tisku, na jehož stránkách se mnohdy setkávaly snímky slavnostně iluminovaných památek vedle fotografií poříčského zbořeniště a pohřebního průvodu – např. v časopise *Domov a svět* bylo v této souvislosti 27. října uvedeno: „Nebylo možno se vyhnout: do tohoto čísla, jež má ráz slavnostní a vzpomínkový, musíme zařaditi truchlivé scény z pohřbu obětí v Praze a v republice dosud neslýchaného neštěstí […].“[500]

Poříčská tragédie zjevně umocňovala pesimistickou náladu kritiků soudobých poměrů, a to nejen z řad komunistů. F. X. Šalda ve své jubilejní bilanci např. uvedl: „Iluminace Prahy se prý pěkně vydařila, oficielní slavnosti měly prý obvyklý vnější lesk, příležitostných řečí pronesených i článků napsaných bylo tolik, že by z nich značně stoupla hladina Vltavy, kdybys je mohl schytat a svést do ní, diváci a herci rozešli se z toho bengálu tedy snad uspokojeni domů – a přece ti neušlo, že tam něco chybělo, a právě to nejdražší a nejvzácnější koření: jiskra radosti. V Čechách začíná se těžce dýchat. […] Podivný zjev: všichni mají u nás plná ústa konsolidace státní a nechápou, že pravá konsolidace státu začíná od chudého člověka. […] Jak hanebně se řešila u nás otázka bytová, působí na mne dojmem, jako by tato společnost nevěřila ve své trvání. Neboť věřím-li v ně, usiluji o ně, postarám se nejprve o to, bez čeho není pravé stabilisace: o dům na pevné půdě, a ne na písku poříčském postavený.“[501]

T. G. Masaryk, ačkoliv ani zdaleka nesdílel Šaldův pesimismus, jubilejní výročí rovněž vnímal jako příležitost ke kritickému zamyšlení a ohlédnutí za uplynulými roky, jak avizoval již např.

[500] Pohřeb obětí stavební katastrofy v Praze na Poříčí. In: *Domov a svět*, roč. 2, č. 43, 27. 10. 1928, s. 10.
[501] ŠALDA, F. X. Druhé lustrum. In: *Šaldův zápisník*, roč. 1, č. 2, s. 49-51.

v dubnovém rozhovoru s K. Čapkem: „Ty slavnosti mají nám všem být povzbuzením k další politické práci, mají být zpytováním svědomí, revizí našeho programu a toho, co jsme udělali a – neudělali.“[502] Prezident v tomto duchu také koncipoval svůj jubilejní proslov k parlamentu, jehož první náčrt byl dokončen 9. října 1928.[503] Poříčská katastrofa, ačkoliv nebyla v konečné verzi proslovu zmíněna, na prezidenta evidentně silně zapůsobila.[504] To dokládají jednak jeho dochované rukopisné poznámky, jednak zmínka o katastrofě v jeho „proslovu k dětem“ z 27. října, a především jeho článek s názvem „Železobeton“, publikovaný 12. října pod šifrou „J. Š.“ v týdeníku *Demokratický střed*.[505]

Obr. 77: **Rukopisná poznámka T. G. Masaryka (č. 1), 14. října 1928**

Zřícení novostavby na Poříčí Masaryk vnímal jako memento, které přišlo ve zdánlivě nejméně vhodnou, avšak symbolicky nejsilnější chvíli, jak vyplývá mj. z rukopisné poznámky (č. 1) ze

[502] ČAPEK, K. President Masaryk o některých věcech. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 182, 8. 4. 1928, s. 2.
[503] MASARYK, T. G., FEJLEK, Vojtěch (ed.). *Cesta demokracie III. Projevy – články – rozhovory. 1924-1928*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1994, s. 335.
[504] Viz např. Jubilejní poselství presidenta Masaryka. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 551, 30. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1-3.
[505] Masarykův ústav a Archiv AV ČR, f. Tomáš Garrigue Masaryk, kart. L-619 – Cesta demokracie, CD 60, složka 1928 X, rukopisná poznámka k jubilejnímu poselství ze 14. 10. 1928, nedatovaná rukopisná poznámka k jubilejnímu poselství a MASARYK, T. G. („J. Š.“). Železobeton. In: *Demokratický střed*, roč. 6, č. 2, 12. 10. 1928, s. 5. Výstřižek článku a text proslovu k dětem (v češtině, němčině a francouzštině) jsou uloženy ve stejné složce. Proslov k dětem byl navíc otištěn v dobovém tisku (např. President Masaryk dětem. In: *Národní osvobození*, roč. 5, č. 299, 28. 10. 1928, s. 1) a později mj. v publikaci MASARYK, T. G. a ŠKRACH, Vasil K. (ed.). *Masaryk mládeži*. Praha: F. Topič, 1930, s. 9-11. Viz dále VAŠEK, Richard. *„Račte to podepsat libovolnou šifrou“. Prezident Masaryk jako anonymní publicista (1918-1935)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Academia, 2018. Pozn.: Ve Vaškově knize není šifra „J. Š.“ zmiňována.

14. října: „Ta spadlá novostavba je hrozné memento – přišla včas – snad budou mít ty velké smrti smysl! Kolik obětí je pod některými troskami novostavby republiky! Ten zhroucený železobeton je taky symbolem. Je to krásná hmota, jednoduchá, tvárná, mužná, demokratická. Čistý písek, čistý cement, čisté železo. Dokonalá spolupráce čistých hmot, s krásnými vlastnostmi složek. Ale musí být i čistá práce, přesnost, velká péče, znalost. A velká pozornost v *základech*! Ale nemenší pozornost v celé konstrukci."[506]

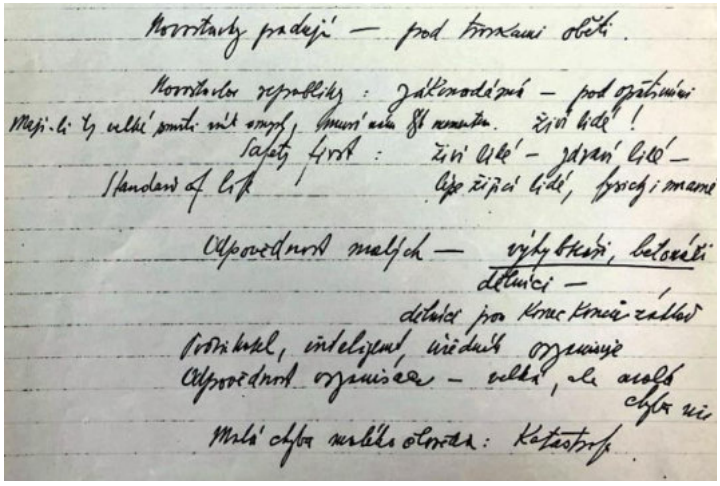
Symboliku železobetonu Masaryk pozoruhodným způsobem rozvinul již ve výše zmíněném článku z 12. října. Železobetonová konstrukce se zde stala metaforou demokratického státu: „Jako železobeton může býti nazván mezi moderním materiálem stavivem budoucnosti, tak železobetonová konstrukce mezi ostatními stavebními konstrukcemi symbolizuje konstrukci demokratickou. V obrovské betonové kostře každý úsek půdorysu stavby nese přibližně stejnou tíži, každý sloup, oblouk, nosič je stejně důležitým, každá ze součástí materiálu musí býti připravena z dobře promíchané směsi cementu, říčního písku a štěrku a dusána se stejnou pečlivostí."[507] Stabilita železobetonové konstrukce, a v přeneseném smyslu stabilita demokratického státu, podle Masaryka závisí na poctivosti, svědomitosti a vzájemné důvěře jednotlivých aktérů: „Beton je materiál možno říci tendencí výchovnějších nežli např. cihla. Vyžaduje důkladnosti a učí trpělivosti, neboť tvrdne pomalu. Každá ledabylost, spěch, ošizení na jakosti materiálu se při těchto stavbách strašlivě vymstí. Stavba tato je více nežli jiná věcí důvěry stavebníkovy ve svědomitost stavitelovu."[508]

Masaryk v článku dále varuje před riziky hektického „budování republiky", jež zde představuje analogii překotného stavebního ruchu: „Výstavbu nového demokratického státu je možno nejvhodněji srovnati se stavbou železobetonovou. Budujeme náš stát s týmž zimničným tempem, s jakým měnila Praha svůj ráz tisíci novostavbami. Zde i tam ukáže se po čase, kde bylo pracováno nedbale a bude nutno špatné odstraniti, případně podepříti a zabezpečiti. Čím více takových příštipků bude třeba, tím hůře. Každý zná pochopitelnou rozmrzelost, musí-li se vraceti k dílu již hotovému, aby je zabezpečil a opravil." Článek končí připodobněním soudružnosti stavby ke stabilitě demokratického právního státu a závažnou řečnickou otázkou: „Zákony a nařízení jsou vespolek spjaty podobným způsobem jako betonová konstrukce, je-li jeden článek špatný, trpí stabilita celku. Příšerný praskot hroutící se stavby rozlehl se republikou právě v jubilejní měsíc

[506] MASARYK, T. G., FEJLEK, V. (ed.). *Cesta demokracie III*, s. 335. Zvýraznění dle originálu (MÚA AV ČR, f. TGM, kart. L-619, CD 60, sl. 1928 X).
[507] MASARYK, T. G. („J. Š."). Železobeton. In: *Demokratický střed*, roč. 6, č. 2, 12. 10. 1928, s. 5.
[508] Tamtéž.

jubilejního roku. Stavební úřad hl. m. Prahy nařídil přísnou revizi novostaveb. Kdo vykoná přísnou revizi práce, již vykonaly orgány republiky?"[509]

Nedatovaná rukopisná poznámka (č. 2), tematicky navazující na citovanou poznámku ze 14. října, dále ilustruje jeden z důležitých aspektů Masarykova pojetí demokracie, podle něhož je základním stavebním prvkem státu prostý občan-dělník, který proto nese velkou odpovědnost: „Novostavby padají – pod troskami oběti. Novostavba republiky: zákonodárná – pod opatřeními živí lidé! Safety first: živí lidé – zdraví lidé – lépe žijící lidé, fysicky i mravně […] Odpovědnost malých – *výhybkáři*, *betonáři* […] dělníci – dělníci jsou konec konců základ […] Podnikatel, inteligent, úředník organisuje […] Odpovědnost organisace – velká, ale malá chybami […] Malá chyba malého člověka: katastrofa."[510]

Obr. 78: **Část nedatované Masarykovy rukopisné poznámky (č. 2)**

Masaryk konečně poříčskou katastrofu zmínil v jubilejním proslovu k holdující školní mládeži, proneseném 27. října na Pražském hradě. Katastrofa posloužila jako odstrašující příklad v pasáži, kde prezident děti poučoval o důležitosti poctivé a účelně rozdělené práce: „Přemýšlejte, když dorůstáte, o tom, co chcete být. Ať budete dělníkem, ať rolníkem, ať řemeslníkem, ať učitelem, ať technikem, ať umělcem nebo spisovatelem, zkrátka – ať budete čímkoliv, vždycky buďte pilnými a poctivými pracovníky. Všichni jsme povoláni k práci, každý na svém místě a podle svých vloh; společnost musí míti pracovníky rozmanité, práce musí být účelně rozdělená a uspořádaná, ale všichni, kdo poctivě pracujeme, jsme si v práci rovni – dobrý dělník není méně hodný než

[509] MASARYK, T. G. („J. Š."). Železobeton. In: *Demokratický střed*, roč. 6, č. 2, 12. 10. 1928, s. 5.
[510] MÚA AV ČR, f. TGM, kart. L-619, CD 60, sl. 1928 X, nedatovaná rukopisná poznámka. Zvýraznění dle originálu. Zmínka o výhybkářích jistě není náhodná, Masaryk zde zřejmě narážel na nedávnou železniční katastrofu v Zaječí, při které zemřelo 24 lidí (k tomu viz např. Strašlivá železniční katastrofa na trati Brno-Břeclav. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 461, 11. 9. 1928, s. 1).

dobrý president. Slyšely jste jistě o neštěstí na Poříčí – tam nebylo té poctivé práce, ať už je vinen ten neb onen. Poctivá práce živí lidi, poctivou prací živíme se jeden každý a živíme své bližní.“[511]

Některé přední osobnosti *Lidových novin* katastrofu reflektovaly podobným způsobem jako Masaryk, tedy jako symbolickou příležitost k hlubšímu zamyšlení nad stavem a směřováním současné společnosti.[512] Hlavní tezí přitom bylo, že v době hospodářské konjunktury, jejímž průvodním jevem byla i ona „stavební úplavice“, jak překotný stavební ruch nazval K. Čapek, se společnost nutně potřebovala obrátit k upřímné pokoře a poctivosti. Čapek v této souvislosti napsal: „Říká se stavební horečka; ale i my všichni, my veřejnost máme na ní svůj díl. Zrodilo se u nás jakési velikášství; chceme mít Prahu velikou, Prahu obchodních paláců a veledomů. […] Popadl nás hřích pýchy; rozpřahujeme se po rozměrech, na které patrně nestačíme. Nestačíme na ně snad technicky, ale jistě ne morálně; na chtěné velkorysosti chybí základ solidnosti, spolehlivosti a jistoty.“[513]

Obr. 79: **Verše E. Basse na téma poříčské katastrofy: „[…] Vzepial se zpupný lidský duch, / jak ďábel mamon mu šeptal. / Zval osud v boj, k svědomí hluch. / A osud krutě ho zdeptal.“**

[511] MÚA AV ČR, f. TGM, kart. L-619, CD 60, sl. 1928 X, Proslov k dětem 27. října 1928 (návrh opsán 19. října 1928).
[512] Pro ucelenější představu o reflexi katastrofy na stránkách *Lidových novin* viz zejm. ČAPEK, K. Dům na Poříčí. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 516, 11. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1, BASS, E. Oběti a vina. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1, SCHEINPFLUG, K. Žalující trosky. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 521, 13. 10. 1928 (odpolední vyd.), s. 1, HEJDA, Jiří. Stavební ruch. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 520, 13. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1 a KLÍMA, Karel Zdeněk. Poznámky z týdne. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 523, 15. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1.
[513] ČAPEK, K. Dům na Poříčí. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 516, 11. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1.

Ještě výrazněji tento aspekt vyjádřil E. Bass, který již v den neštěstí napsal: „Všude se výkon uměle bičuje do největších krajností, všude se ženou stavby, nástavby, přestavby […] s divokou bezohledností, a všude pod tlakem tohoto chvatu a horečného třeštění klesl poslední ohled k solidní práci a solidnímu materiálu. […] Proti té zběsilé horečce je třeba vystoupiti […]. Ale i když se podaří provésti nápravu, těch mrtvých z rohu Biskupské ulice již neoživíme. Ti budou státi i dále výhrůžně před námi jako děsivý přízrak toho, co znamená špatné dílo. Špatné dílo na staveništi poříčském – a špatné dílo na staveništi této republiky. A lze-li […] něčím usmířit památku těch nešťastníků, kteří dnes životem zaplatili za obecné šílení, může se to státi jen pokorným doznáním základní viny: že jsou chvíle, kdy v této zemi nevládne rozum a rozvaha a kdy nejkrásnější květy lidského ducha znalost, zkušenost, poučenost, prozíravost, vědění jsou vydány ve psí. A nelze tento den mučivé hrůzy zakončiti jinak než tichou modlitbou k dobrému geniu, aby nás uchránil od pýchy a zpupnosti a naučil nás býti prostými počestnými dělníky společné práce, kteří společně se radí a společně podle svých sil a podle rad rozumu budují své dílo.“[514]

Analýza reflexe neštěstí na Poříčí v kontextu jubilejních oslav ukazuje, že katastrofické události nemusí být toliko izolovanými technickými haváriemi, nýbrž že se za určitých okolností mohou stát výrazným symbolem a mementem pro celou společnost. Poříčská katastrofa se pro některé stala vhodnou příležitostí ke zpytování svědomí, neboť trosky zříceného obchodního paláce symbolicky poukazovaly na závažné vady současného systému, a odhalovaly tak odvrácenou tvář oficiálně propagovaného pokroku a modernity. Ústředním prvkem této duality se stal železobeton, na jedné straně oslavovaný jako „stavivo budoucnosti“, na straně druhé vnímán jako symbol bezohledné ziskuchtivosti a zkázy v podobě „betonového masakru“ na Poříčí. Prezident Masaryk, jenž stavbu železobetonové konstrukce přirovnal k „výstavbě nového demokratického státu“, důrazně varoval před přílišným spěchem a ledabylostí a apeloval na pokoru, jež vyžaduje úctu k řemeslné poctivosti a přijetí odpovědnosti za druhé. Bez této vnitřní ukázněnosti a uvědomění si etického rozměru práce (a její dělby) se jakákoliv moderní konstrukce (ať již betonová, či „konstrukce“ demokratického státu) stává pouhou iluzí stability, jíž v budoucnu hrozí zhroucení.

[514] BASS, E. Oběti a vina. In: *Lidové noviny*, roč. 36, č. 514, 10. 10. 1928 (ranní vyd.), s. 1.

III.3. V betonové pasti. Železobeton jako symbol modernity.

„Rozhovor bohužel časový: – A máš to opravdu jistý? – Když ti říkám, na beton. – No, víš, to bys to moc jistý neměl.“

- Z humoristické přílohy *Poledního Večerního listu* „Šejdrem“, 11. října 1928[515]

Obr. 80: **Detail rozdrceného rohového pilíře na Poříčí**

„Beton je *moderní*. To neznamená pouze to, že tu nyní je, zatímco tu dříve nebyl, nýbrž že je jedním z činitelů, skrze které je zprostředkována naše zkušenost s modernitou. Beton nám říká, co znamená být moderní.“[516] Těmito slovy uvozuje britský profesor dějin architektury Adrian Forty svou knihu s názvem *Concrete and Culture: A Material History* (2012), ve které v několika tematických okruzích pojednává o metafyzickém rozměru betonu. Beton tak zde není pouhým stavebním materiálem, ale je na něj nahlíženo jako na kulturní médium a symbol modernity. Důležitá je přitom rozporuplnost betonu, spočívající v napětí mezi jeho pokrokovostí a současným atavismem, což je, jak autor sám uvádí, „konflikt příznačný pro mnoho věcí, které si nárokují status modernity“.[517]

Zároveň však A. Forty podotýká, že modernost (železo)betonu neplyne ani tolik z jeho podstaty, ale že jde spíše o konstrukt, vytvořený a živený dlouhodobým úsilím stavebních inženýrů, architektů a proponentů cementářského a betonářského průmyslu v průběhu první čtvrtiny 20. století. To, že se do poloviny dvacátých let železobeton stane synonymem pro moderní, „novou“

[515] Šejdrem. In: *Polední Večerní list*, roč. 2, č. 243, 11. 10. 1928, s. 5.
[516] FORTY, Adrian. *Concrete and Culture: A Material History*. London: Reaktion Books, 2012, s. 14. Vlastní překlad, zvýraznění kurzivou dle originálu.
[517] Tamtéž, s. 15. Vlastní překlad.

architekturu, nebylo o patnáct let dříve ani zdaleka samozřejmostí.[518] Nedůvěra laické veřejnosti k tomuto novému materiálu byla pochopitelně umocňována mj. četnými stavebními nehodami a neštěstími. Apologeti železobetonu ovšem trvali na tom, že riziko nespočívá v samotném materiálu, nýbrž v neodborném a neopatrném zacházení s ním. Jako příklad takové veřejné obhajoby železobetonu z českého prostředí lze uvést brožuru prof. Ing. Josefa Riegera *K otázce poruch a sřícení dvou desek labradorového obložení paláce „Koruny"* (1917). Autor zde v úvodu zdůrazňuje: „Odborníku betonáři, zvlášť súčastněnému na kontrole statických výpočtů betonových armovaných konstrukcí ‚Koruny', nemůže zůstati lhostejným, tvrdí-li se z některých stran, že poruchy jsou nejen v souvislosti se *stavbou betonovou*, ale že i zaviněny ‚zvláštními' vlastnostmi betonu. Ježto tu však nejde toliko o nesprávné stanovisko, z něhož se poruchy a katastrofa na paláci ‚Koruna' posuzují, nýbrž ježto tu jde o *mnohem více*, pokládám za svoji povinnost promluviti o věci […] obšírněji. O betonu a betonu armovaném byly […] proneseny náhledy, jež jsou v příkrém rozporu s nejširší praksí a s dávno uznanou střízlivou theorií, a ježto byly proneseny osobami zajímajícími v technické veřejnosti naší vynikající postavení, je takový čin s to, aby poškodil vážně tento materiál před veřejností, zvláště veřejností poměrně nedostatečně a nesprávně o celkovém stavu věci informovanou."[519]

Podobný jev lze pozorovat i v době pozdějšího rozmachu železobetonového stavitelství ve druhé polovině dvacátých let. Reputace železobetonu mezi československou veřejností byla tehdy vážně poškozena řadou stavebních neštěstí v průběhu roku 1928. Krátká doba dělící pořičskou katastrofu od zřícení novostavby v Libni prohloubila nedůvěru veřejnosti v bezpečnost železobetonových novostaveb, což výstižně reflektoval např. článek ve *Venkově* s názvem „Neklid pražského obyvatelstva": „Podíváme-li se na vysoké, skoro pověstným mrakodrapům se blížící novostavby na nejrušnějších třídách pražských, točí se nám závratí hlava. Okolo rachotí nákladní auta a drnčí motorové vozy elektrické dráhy, půda se otřásá, okna se chvějí. Neštěstí může sice potkati člověka všude, ale nejnepříjemněji žije se dnes lidem, kteří bydlí v sousedství nových […] domů."[520] Obdobně bylo ve *Venkově* dříve psáno: „Časté katastrofy na pražských novostavbách, jichž svědkem byla veřejnost během tohoto roku, nabyly rozsahu téměř epidemického a v poslední době vyvolaly v obyvatelstvu nový druh psychosy, jevící se v tom, že lidé kolem nových vysokých

[518] FORTY, A. Mud and Modernity. In: tamtéž, s. 15-41. Viz dále např. TROUT, Edwin A. R. *Some Writers on Concrete. The Literature of Reinforced Concrete, 1897-1935*. Dunbeath: Whittles Publishing, 2013. Tato kniha pojednává o četných amerických a britských propagátorech železobetonu, přičemž je příznačně členěna do následujících částí: 1902-1911: Novelty and Adoption, 1912-1918: Understanding and Acceptance, 1919-1929: Exploration and Expansion, 1929-1935: Consolidation and Codification.

[519] RIEGER, Josef. *K otázce poruch a sřícení dvou desek labradorového obložení paláce „Koruny"*. Praha: vlastním nákladem, 1917, s. 3-4. Zřícené kamenné desky z paláce Koruna v dubnu 1915 těžce poranily dvě kolemjdoucí osoby. Soudními znalci byli v této kauze ustanoveni prof. Ing. F. Klokner a prof. arch. Antonín Cechner.

[520] Neklid pražského obyvatelstva. In: *Venkov*, roč. 23, č. 244, 13. 10. 1928, s. 3.

domů obcházejí s nedůvěrou […], děkujíce vždy Bohu, když se ocitili z jejich oblasti.“[521] Dále např. v komunistických *Dělnických novinách* bylo ironicky podotknuto: „Pořekadlo: ‚Je to na beton‘ (bylo používáno při označování něčeho nezdolného, nerozbitelného), pozbylo svého půvabu a logiky zhroucením se šestipatrové budovy v Biskupské ulici.“[522]

Četní českoslovenští stavební inženýři a architekti se po katastrofě na Poříčí snažili pokřivenou reputaci železobetonu napravit.[523] Příkladem může být přednáška prof. Ing. F. Kloknera, pronesená na začátku prosince 1928 při příležitosti jeho uvedení do úřadu rektora ČVUT. V tomto „poučení ze stavebních nehod“ Klokner mj. uvedl: „Ovšem moderní stavby betonové jsouce ze staviva velmi citlivého k přemnohým vlivům, vyžadují mnohem více než jiné stavby řádně theoretické a odborné průpravy, znalosti stavebních látek, zkušeností a zejména svědomitosti, poctivosti a vysoké míry odpovědnosti od všech, kdož s nimi mají co činiti. A přiházejí-li se nehody na stavbách betonových častěji než na jiných, není to důkazem jejich menší bezpečnosti, nýbrž toho, že bylo pochybeno v některém z naznačených směrů. Při náležité opatrnosti lze se jim vždy vystříhati, jak o tom svědčí nesčetné bezvadné stavby z poslední doby u nás i v cizině. Není tedy příčiny k tomu, aby byla otřesena důvěra v železový beton, kterým se dostalo stavitelství materiálu, jímž lze rozřešiti požadavky nové doby způsobem výborně a po každé stránce zcela vyhovujícím a který proto dnešní stavitelství téměř ovládl.“[524]

Jak bylo naznačeno výše, na beton lze nahlížet nejen jako na pouhý stavební materiál, ale též jako na jakéhosi „zprostředkovatele modernity“. A. Forty se ve výše zmiňované knize v tomto smyslu podrobně zabývá protichůdnými pocity, které beton v moderním člověku může vyvolávat: „Mluvit o betonu znamená mluvit o modernitě – a o veškeré ambivalenci, kterou s sebou taková diskuze přináší. Reakce na beton jsou reakcemi na modernitu, a proto by neměly být chápány jako přímý důsledek betonu jako takového, ale musí být uváděny v souvislost s širšími procesy a událostmi, které tvoří podstatu moderní existence.“[525] Samotný beton tak v tomto pojetí není příčinou, ale pouhým symptomem znepokojení nad modernitou a vším, co k ní patří.[526]

[521] Strašná katastrofa na novostavbě v Praze. In: *Venkov*, roč. 23, č. 241, 10. 10. 1928, s. 1.
[522] *Dělnické noviny*, roč. 2, č. 42, 18. 10. 1928, s. 2.
[523] Viz dále např. KAZDA, Jaromír a LACINÝ, Jan. *Železový beton*, sv. 1. Praha: O. Pyšvejc, 1930, s. 5.
[524] Slavnostní instalace rektora českého vysokého učení technického v Praze. In: *Československá republika*, roč. 249, č. 288, 2. 12. 1928, s. 3.
[525] FORTY, A. *Concrete and Culture*, s. 14. Vlastní překlad.
[526] Tamtéž.

V tomto ohledu stojí za pozornost způsob, jakým s motivem betonu pracoval mladý slovenský spisovatel Milo Urban ve druhém díle své „slovenské ságy" s názvem *Hmly na úsvite* (1930).[527] Román sugestivně zachycuje četné politické a sociální problémy nově vzniklé republiky v prvním desetiletí její existence. Dle vlastních slov autora bylo jeho cílem vytvořit „[…] plný, pokiaľ možno najobjektívnejší a najpravdivejší obraz prítomnosti vo všetkých jeho dimenziách a zložitosti".[528] Poříčská katastrofa, jež se udála deset měsíců poté, co Urban začal na rukopise pracovat, na něj evidentně silně zapůsobila.[529]

Obr. 81: **„Z fotografií mladých autorů na výstavě ‚Slovenská kniha': Milo Urban", 1931**

Čtvrtá část románu s názvem „V betonovom klepci" sleduje osud mladého Juraje Sedmíka a jeho přítelkyně Kristy, kteří opustili slovenský venkov s vidinou zaměstnání v Praze. Již samotný název této části evokuje úzkostlivé pocity jejích protagonistů. „Betonovou pastí" tak zde není míněna pouze novostavba obchodního domu ve Spálené ulici, na které Sedmík začne jako stavební dělník pracovat, ale ve větším měřítku též okolní velkoměsto a obecně život v moderní společnosti. Soudobá Praha, tento „betonový labyrint", je zde líčena jako „strašné smetisko protikladov".[530] Na jedné straně stojí pražský proletariát, který žije v začarovaném kruhu, ze kterého se nelze dostat:

[527] Milo Urban (1904-1982), spisovatel a novinář, jeden z nejvýraznějších představitelů slovenské meziválečné prózy. Proslavil se zejména románem *Živý bič* (1927), pojednávajícím o životě ve fiktivní oravské vesnici Ráztoky za první světové války. Román vyvolal na přelomu dvacátých a třicátých let značný ohlas i mezi českou literární veřejností a byl přeložen do několika cizích jazyků. Na *Živý bič* volně navázal románem *Hmly na úsvite* a trilogii završil knihou *V osídlach* (1940). V letech 1940-1945 byl redaktorem (určitý čas šéfredaktorem) fašistického deníku *Gardista*. V roce 1945 emigroval do Rakouska, po internaci v americké zóně byl deportován zpět do ČSR. V padesátých letech se začal opět věnovat překladatelské a literární tvorbě, později též napsal rozsáhlé paměti. Viz PASSIA, Radoslav. Milo Urban. Výkriky bez ozveny. In: BARBORÍK, V., JANÁČEK, P., PAVLÍČEK, T. a ŠÁMAL, P. a kol. *Literární kronika první republiky,* s. 238-240, HOLÝ, Jiří. Romány Živý bič a Hmly na úsvite v českých souvislostech. In: *Slovenská literatura*, roč. 48, č. 6, s. 472-484 a URBAN, Milo. *Kade-tade po Halinde. Neveselé spomienky na veselé roky*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1992, s. 325-326.

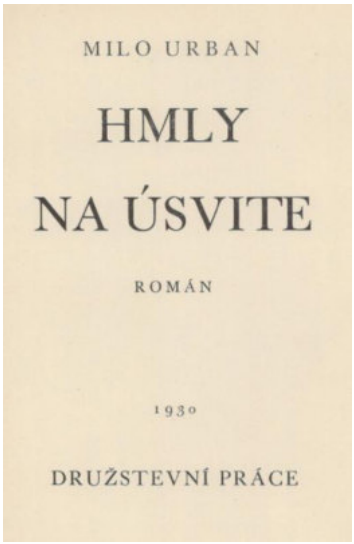
[528] PASSIA, R. Milo Urban. Výkriky bez ozveny. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Literární kronika první republiky,* s. 240.

[529] Tamtéž.

[530] URBAN, M. *Hmly na úsvite*, s. 446-447.

„Nezamestnanosť, nedostatok, bieda, zbojstvá, prostitúcia, potom kriminál a za kriminálom tuberkulóza […]. To bola tá strašná reťaz, tie príšerné pliage jeho stavu, ktoré sa valily, jako povodeň nemilosrdnou betonovou dolinou.“[531] Protipólem tohoto utrpení je zde bohémský životní styl pražské „smetánky“, reprezentovaný nočními bary a kavárnami, jazzovou hudbou, luxusními auty, honosnými paláci, pasážemi a světelnými reklamami.[532]

Sedmík a Krista, lidé z venkova, jsou s touto sociální nerovností od počátku konfrontováni – na vlastní kůži pociťují, „čo je to bytová kríza, čo je to nezamestnanosť, núdza i bieda a hlad“.[533] „Nevyčerpatelný, kamenný kaleidoskop“ velkoměsta na ně působí skličujícím dojmem a oba si v pražském „betonovém bludišti“ uvědomují, „ako sa […] stávajú súčiastkou odkopnutej, vo svieracej kazajke sa svíjajúcej masy“.[534] Mladý dělník Vlk, kterého protagonisté poznají v zapadlém hostinci na pražské periferii, jim vysvětluje panující poměry: „Tady vám nikdo nic nedá. Tady, to je všechno – beton… I lidé. Tady máš, nebo nemáš. Když máš, máš všechno a když nemáš, můžeš chcípnout veřejně na ulici.“[535] Pod vlivem Vlka a několika dalších dělníků dojde Sedmík k poznání, že „[…] nielen v Prahe, nielen v jeho vlasti, ale na celom svete dejú sa věci, ktoré by se nemaly diať, že na celom svete čosi nie je v poriadku a že čosi třeba naprávať“ a že „[…] svet spočíva na chorých základoch, že sa narába chorými pojmami, že sa žije podľa chorých pravidiel a že je odôvodnená každá snaha, každý krok za zmenu, za uzdravenie toho sveta“.[536]

Obr. 82: **Titulní list prvního vydání románu *Hmly na úsvite***

[531] URBAN, M. *Hmly na úsvite*, s. 456.
[532] Tamtéž, s. 455-456.
[533] Tamtéž, s. 452.
[534] Tamtéž, s. 442 a 456.
[535] Tamtéž, s. 445.
[536] Tamtéž, s. 460.

Sedmíkovo znechucení nad všeobecným opojením tzv. „zázrakmi XX. storočia“ a soudobým „náboženstvím“, jež spočívalo v bezohledné honbě za ziskem, nutně vedlo k jeho sblížení s myšlenkou komunismu. Začne navštěvovat dělnické akce a roznášet agitační letáky na stavbě paláce ve Spálené ulici, avšak brzy narazí na odpor despotického políra Macešky, policejního konfidenta a člena sociálnědemokratické strany. Zkušenější Vlk proto Sedmíkovi cynicky radí: „Jo, příteli, to máš tak. Jak jsem ti řekl: beton!... Tady ti nadšení za nové světové pořádky nepomůže. Tady máš všecko na beton, Maceškou počínaje až … bůhví kam. Když nepovolíš, když nepodlezeš, zlomí tě, jako třísku. […] Tady, příteli, jazyk za zuby, přesvědčení, názory, zásady, ideály hoď psům a – šiď. Šiď každého – pro sebe.“[537] Rozčarovaný Sedmík se tak opět ocitá ve stavu beznaděje, doprovázeném úzkostí z chladu a šedi betonových zdí, jež ho obklopují při těžké práci v „betonovém bludišti“ na stavbě obchodního domu ve Spálené.

Železobetonová novostavba mezitím rychlým tempem rostla do výše, a přeměňovala se tak v obludný labyrint“: „Vrstvy betonu rástly so dňa na deň a ľudia, hľadiac na toho kolosa s ulice, obdivovali vyspelosť techniky, ktorá tu, před ich očami, slávila svoje železné orgie, stvárala jedinečné divy, zázraky hmoty a plôch, poddávajúcich sa akýmsi zvláštnym zákonom […].“[538] Průběh stavby je od počátku poznamenán bezohlednou ziskuchtivostí stavebního podnikatele Schmidta: „[…] keď šlo o zisk, neváhal a nedal sa zdržiavať okolnosťami, jako bol menej kvalitný cement, horší štrk alebo podobné věci. V Schmidtovi bolo čosi amerického; vedel, keď treba bolo, riskovať, ba hazardovať temer […]. Šroboval každý, každý riskoval, preto musel i Schmidt.“[539] Navzdory zjištěním mladých inženýrů Mlenského a Lehmanna, kteří jsou zděšeni chybami ve statických výpočtech rohových balkonů, Schmidt veškeré odborné pochybnosti odmítá jako nepotřebné „filosofování“, jež by mohlo ohrozit včasné dokončení stavby: „Pane Mlenský, my nesmíme pochybovat. Zapamatujte si to! Náš obor nezná pochybností. Objednávka, plán, číslice, materiál, dělníci a … musí to zrovna letět do výšky. To je požadavek dneška. […] Jak vidím, […] z vás nikdy nebude dobrý stavitel. Vy jste se měl dát na jiné řemeslo, a ne na stavitelství. Tak filosofie snad ještě… Ale inženýrství, pane!“[540]

Schmidtovo hazardérství a ignorance ovšem zanedlouho vyústí v tragické zřícení novostavby, jež se rázem stane pro desítky dělníků, včetně Juraje Sedmíka, „obludným betonovým hrobem“. Následné záchranné práce jsou zde líčeny jako paradoxní situace, kdy člověk musí použít moderní vynálezy (traktory, autogenní hořáky atd.), aby rozbil trosky „díla“, které sám s pýchou vytvořil.

[537] URBAN, M. *Hmly na úsvite*, s. 465.
[538] Tamtéž, s. 503.
[539] Tamtéž, s. 495-496.
[540] Tamtéž, s. 503 a 507-508.

Ukazuje se tak, že anorganická moderní hmota, v tomto případě železobeton, se stala nekontrolovatelnou silou, jež se tragicky obrátila proti svým tvůrcům: „Bola to tvrdá, strašná práca, urputný boj techniky proti technike. […] Súper narazil na rovnocenného súpera, len človek zdal sa byť divne bezmocný, privrznutý vlastným dielom jako pes vo dverách. Svoj vynález musel postaviť proti vlastnému vynálezu a prácu rozbíjať prácou, aby zachránil druhov, ktorí sa stali obeťou vlastného umu, korisťouvlastnoručne zhotovenej pasce. Bola to akási strašná tragedia svojho veku, zvláštne nešťastie tých čias: člověk, stavajúc svoje hniezdo, stal sa jeho väzňom, mimovoľne zamuroval sa do neho a teraz nasadzuje všetky sily, celý svoj um, aby sa vysvobodil, aby so dostal von, na svobodu, ktorá jednako len bola viac a istejšia než sedemposchodový železobetonový palác.“[541]

Neštěstí ve Spálené ulici tak zjevně není líčeno jako pouhá technická nehoda, nýbrž je výstižně označeno za „strašnou tragédii svého věku“. Železobeton zde přitom symbolizuje neorganičnost a chlad modernity, resp. moderního světa, v němž chybí poctivost, pokora a vůle k „pravému životu“. Novostavba obchodního paláce, tento symbol bezohledné ziskuchtivosti, skončila v troskách, čímž se ukazuje, že „skutečnou svobodu“ a „život v pravdě“ je třeba hledat mimo onu „betonovou past“. Jak bylo zmíněno výše, „betonovou pastí“ v románu zřejmě není míněna pouze jedna konkrétní novostavba (či její trosky), ale v širším smyslu též prostor moderního velkoměsta, příp. modernita samotná. Tento zásadní motiv kulminuje na konci čtvrté části Urbanova románu, a to katarzemi dvou symbolických antagonistů – bezohledného podnikatele Schmidta a dobromyslného, avšak ideologicky zaslepeného Sedmíka.

Schmidt si pod tíhou tragédie v hloubi duše uvědomí, že nepodnikal poctivě a že byl příliš hnán vidinou zisku, neboť podlehl dobové „kapitalistické filozofii“: „Bola to železná nutnosť tých čias: konkurovať, šrobovať a hnať do výšky. […] To bola prijatá prax jeho stavu, vrstvy ľudstva odchovaného na principoch kapitalistickej filozofickej sústavy; to bola nezmeniteľná skutočnosť, akýsi železný existenčný zákon, ktorý sa diamterálne rozchádzal so zásadami ľudskosti.“[542] Teprve v okamžiku psychického zhroucení se tak Schmidtovi otevírají oči: „Uvedomil si, že tou morálkou dal sa zaviesť príliš ďaleko, že šiel príliš neobozretne, príliš smelo, a tak sa stalo, že sa octnul tam, kde je: v príšernom klepci.“[543] Uvědomuje si, že generace, k níž přísluší, je dokonale zkažená, a musí proto dát prostor zdravějšímu, nastupujícímu pokolení „nových“ lidí: „Otrávená je do špiku kostí, prežratá a prežierajúca všetko okolo seba, všetko infikujúca kultúra bacilov, ktoré ničia celý svet. Ony vyvolaly veľkú vojnu a ony ju i rozvrátily, ony vyvolaly pokoj, mier, ale i ten už ohrožujú

[541] URBAN, M. *Hmly na úsvite*, s. 528-529.
[542] Tamtéž, s. 544.
[543] Tamtéž.

a rozožierajú jako hrdza železo.“[544] Schmidt nachází jediné východisko z této „příšerné pasti“: sahá po revolveru a dobrovolně ukončuje svůj život.

Sedmík, zaživa pohřbený pod betonovými troskami a zachvácen zlostí „na zákernú hmotu“, po marném volání o pomoc upadá do bezvědomí: „[…] Sedmík premenil sa v akýsi živý nerv, ktorý prestal vnímať len určitými čiastkami svojho povrchu. Sedmík vnímal celou bytnosťou nie podrobnosti, ktoré ho obklopovaly, ale celý shluk tých okolností, celú betonovú hrúzu, v ktorej bol i s jej smyslom, vybiehajúcim kdesi až do abstraktných svetov.“[545] Ve mdlobách se Sedmíkovi zjevuje „neznámý pocestný“, který jej „němými slovy“ vyvádí z omylu: „Vravím ti: Nestačí zničiť kapitalistov. Zničiac ich, zničili by ste len plod. […] Veru, veru, vravím ti, nie tí sú na vine, ktorých obviňujete. Na vine je strom. Na vine je nauka, to vyznanie, ktoré podplietlo vaše srdcia a vaše ľudstvo jako huba a ktoré dovoľuje shromažďovať pozemské statky každému jednotlivcovi, bez ohľadu na iných, do nekonečna. Na vine je vašimi zákonmi chránená a podporovaná túžba po maní, zlaté teľa, ktoré nezbožňujú len kapitalisti, ale ktoré zbožňujete i vy. Veru, veru: z vás hovorí závisť.“[546] Sedmík po těchto slovech procitá a uvědomuje si svou dosavadní omezenost a zaslepenost, avšak v bolestech po chvíli znovu ztrácí vědomí a opět se setkává s „neznámým pocestným“.

Mysticky zjevený Kristus Sedmíkovi praví, že moderní lidstvo zneužilo jeho učení a z jeho slov učinilo jen laciná hesla: „Miesto kráľovstva srdc a lásky, ktoré som hlásal ja, založili ste si kráľovstvo imania a závisti […]. A dnes? Tam ste, kde ste boli dávno. Máte sice veľké mestá, máte zázraky techniky, mohutný priemysel, slávne umenie, ale zmietate sa bezmocne v pochybnostiach, v nešťastí. Máte všetko, ale čo to všetko platné, keď vy ste sa nezmenili vôbec, keď máte podvodníkov, zlodejov, vrahov, keď máte tých istých farizejov, ktorí mňa pribili na kríž […]? Čo je to všetko platné, keď ste nenašli ani to najzákladnejšie, čo potrebujete k životu: vieru a dôveru a pokoj?“[547] Dělníkům-komunistům, mezi které Sedmík patří, Kristus vytýká hříšnou mocichtivost: „Veru, veru, váš boj je boj o moc a o vládu. Chcete mať a chcete vládnuť nad inými, chcete byť silou-mocou tými, ktorým vytýkate nespravedlivosť. […] Vydychujete svoje životy do prázdna, darmo, jedine preto, aby vaše miesta mohl i zaujať ďalší otroci, hyniete v továrňach, v baniach a pod kvádrami betonu, ale z vlastnej viny, lebo sami si staviate tie klepce. To je ovocie vášho vyznania, vašej viery, rakovina vašej duše.“[548]

[544] URBAN, M. *Hmly na úsvite*, s. 547.
[545] Tamtéž, s. 561-562.
[546] Tamtéž, s. 567-568.
[547] Tamtéž, s. 569.
[548] Tamtéž.

Východisko z této krize moderního člověka Kristus nespatřuje v politickém (resp. třídním) boji, nýbrž v radikální mravní obrodě, když Sedmíkovi radí pokračovat tam, kde sám začal a „život postaviť na nové, jednoduché základy“, aby bylo budoucí pokolení zdravé, zbavené starých prokletí a aby „lépe vidělo a porozumělo“. Sedmík pod vlivem těchto slov prožívá vnitřní přerod, doprovázený fyzickým pocitem tepla, a na svou otázku, zda musí v betonových troskách zůstat, dostává od Krista odpověď: „Nie […]. Ty vstaneš a pôjdeš tvoriť nový svet.“[549] Celá mystická vize končí Sedmíkovým návratem do reality, kdy v okamžiku mravního „vzkříšení“ otevírá oči a spatřuje skloněnou tvář kamaráda Vlka a dalších zachránců, kteří ho právě křísí.

Sedmík tak pod troskami pochopil lež, na které stál onen „chorý“ a „pomýlený“ věk. Po svém vyproštění se cítí jako znovuzrozený člověk, naplněný vitální sílou a vírou v budoucnost. Jediným východiskem z „betonové pasti“ moderního velkoměsta, jedinou možností, jak se „zmocnit života“, je pro Kristu a Sedmíka návrat do rodné vesnice, kde vychovají svého nově narozeného syna. Tento návrat na venkov symbolizuje vítězství vitalismu a lidskosti nad krutostí a chladem modernity, jež pro ně zůstala v podobě železobetonových trosek ležet na zbořeništi ve Spálené ulici. Předznamenání této vůle k životu ostatně představovalo dřívější rozhodnutí Kristy nepotratit své dítě – již zde šlo o akt vzdoru proti moderní, odlidštěné době, která jí potrat nabízela jako jediné východisko. Odjezd do rodných Ráztok tedy není pouhým únikem, ale vědomým vykročením vstříc „novému životu“ a odmítnutím moderního odcizení, lži a bezohledné ziskuchtivosti. Román *Hmly na úsvite* proto lze číst ve světle výše citovaných tezí A. Fortyho, neboť skrze tragické zřícení železobetonového paláce zde Urban symbolicky vyjádřil vyvrcholení soudobé hluboké krize hodnot moderního člověka uvězněného v pasti vlastního materialismu.

Obr. 83: **Ilustrace Štefana Bednára k druhému vydání románu Hmly na úsvite, 1941**

[549] URBAN, M. *Hmly na úsvite*, s. 570-571.

Závěr

„Za týden, za dva, začne se stavět znovu, a za rok, snad ještě dříve, bude zde státi nová budova. Bude sloužit lidstvu, v jejich prostorách budou se rodit nové myšlenky – a na dnešní tragedii již nikdo ani nevzpomene."

- epilog stavitele z divadelní hry Petra Kropáčka *Stavba* (1927)[550]

Závěry předkládané práce se mohou do jisté míry opřít o teze britského profesora dějin architektury A. Fortyho, který se zabýval tématem stavebních katastrof ve svém eseji „Structural failure: accidents waiting to happen" v časopise *The Architectural Review*.[551] Forty zde rozvádí myšlenku, že všechny moderní budovy jsou ve skutečnosti předmětem „zakořeněné nejistoty", tedy že v nich neustále „dřímá katastrofa". Stavební katastrofy jsou pro něj jedním z typických rizik modernity, čímž navazuje na teze francouzského kulturního teoretika, urbanisty a estetika Paula Virilia, podle něhož modernita vytvořila pro technické nehody zcela nové podmínky, a to především skrze překotnou rychlost a nová měřítka, kdy s vynálezem každé nové technologie (např. parní lodi či lokomotivy, ale též třeba železobetonu) došlo k paralelnímu „vynálezu" dané konkrétní katastrofy (ztroskotání, vykolejení či zřícení).[552] Skandálem téměř všech stavebních neštěstí je podle Fortyho skutečnost, že „předvídatelné bylo ignorováno" a že to je „směs lidské nevědomosti, nedbalosti a chamtivosti", která v minulosti vystavila tolik staveb riziku. Vyšetřování takových katastrof se přitom zásadně soustředí na jejich bezprostřední technické příčiny, avšak, jak autor správně podotýká, jádro problému mnohdy tkví v širších souvislostech, zejména v „psychologické predispozici nevěřit v rizika", jež je moderní společnosti vlastní.[553]

Lze konstatovat, že bližší pohled na případ poříčské katastrofy ukazuje přiléhavost těchto Fortyho tezí. Zmíněná „predispozice nevěřit v rizika" se ostatně projevila již v nedomyšlené koncepci zákonné podpory stavebního ruchu. Původním a primárním účelem zákonů o stavebním ruchu bylo podnítit výstavbu domů s malými byty, a čelit tak nejzávažnějšímu sociálnímu problému nově vzniklé Československé republiky – bytové krizi. Neprozřetelně nastavený systém daňového zvýhodnění ovšem mnohdy paradoxně motivoval soukromé stavebníky k lukrativní výstavbě komerčních paláců na úkor tolik potřebných domů s malými byty. Četnými odborníky kritizovaná

[550] KROPÁČEK, Petr. *Stavba. Komedie o třech dějstvích*. Praha: Ot. Štorch-Marien, 1927, s. 87.
[551] FORTY, A. Structural failure: accidents waiting to happen. In: *The Architectural Review*, č. 1458 (February 2019 Issue), s. 96-97.
[552] Srov. CROGAN, Patrick. The Tendency, the Accident and the Untimely. Paul Virilio's Engagement with the Future. In: ARMITAGE, John (ed.) *Paul Virilio. From Modernism to Hypermodernism and Beyond*. London, SAGE Publications Limited, 2000, s. 161-176 a VIRILIO, Paul. *The Original Accident*. Cambridge: Polity, 2007.
[553] FORTY, A. Structural failure... In: *The Architectural Review*, č. 1458, s. 96-97.

provizorní povaha zákonů o stavebním ruchu navíc uváděla soukromé stavebníky v nejistotu, s jakými daňovými osvobozeními a termíny k dokončení staveb lze do budoucna počítat. Ukázkou podivuhodné nedbalosti tehdejších legislativců se stal především zákon č. 43/1928 Sb., přijatý navzdory varovným hlasům z řad odborné veřejnosti a pozměňovacím návrhům komunistických, sociálnědemokratických a sudetoněmeckých poslanců ve vládou navrhovaném znění, podle něhož posléze došlo ke skokovému snížení míry daňového zvýhodnění oproti zákonu z předešlého roku. Právě tato legislativní změna vedla k překotnému tempu provádění staveb, s čímž se ovšem nutně pojila určitá zákonodárcem nepředvídaná a dosud netušená rizika, jimž bylo vystaveno zejména stavební dělnictvo. Výsledkem stavební sezóny roku 1928 tak nebyl pouze rekordní počet dokončených novostaveb, ale také rekordní počet pracovních úrazů a úmrtí na soukromých stavbách, jehož prudký nárůst byl živnostenskými inspektory přičítán právě překotnému stavebnímu ruchu. Vzhledem k úzké souvislosti mezi příslušnou zákonnou úpravou a touto horečnou stavební činností se nelze vyhnout závěru, že série stavebních nehod a neštěstí, jež vyvrcholila 9. října 1928 na Poříčí, opravdu byla předvídatelným důsledkem tehdejších systémových selhání.

Pokud jde o novostavbu Jakeschova obchodního domu a konkrétní okolnosti jejího zřícení, je třeba zdůraznit, že dobové mínění, podle něhož existovala přímá souvislost mezi „černým paragrafem“ zákona o stavebním ruchu z roku 1928 a poříčskou katastrofou, nebylo zcela správné. Je třeba si uvědomit, že smlouva mezi rodinou Jakeschových a společností Pražáka a Moravce byla uzavřena přibližně tři měsíce před vypracováním vládního návrhu nového zákona, který počítal s podstatným snížením daňových výhod. Zdá se tedy pravděpodobné, že ze strany stavebníků bylo toto budoucí snížení očekáváno, čímž si snad lze alespoň částečně vysvětlit ono ustanovení o možnosti uložení smluvní pokuty ve výši 500 000 Kč v případě nedokončení stavby do konce kalendářního roku. Příčinu překotného spěchu, se kterým se novostavba na Poříčí prokazatelně prováděla, je tedy spíše třeba hledat ve snaze stavitelské společnosti vyhnout se značně vysoké smluvní pokutě. Nebylo to tedy ustanovení § 49 zákona č. 43/1928 Sb. samo o sobě, které vedlo k pozdějším fatálním opomenutím příslušných inženýrů. Problém tkvěl, jak bylo naznačeno výše, spíše v samotné koncepci zákonů o stavebním ruchu, která stavebníky uváděla v nejistotu a mohla být důvodem k sjednávání vysokých smluvních pokut a vyvíjení tlaku na stavitele.

Při úvahách o širších okolnostech zřícení domu na Poříčí přitom mimo jiné nelze opomenout úlohu, kterou v celé kauze hrál vrchní stavební rada Oldřich Uher. Tento zkušený magistrátní inženýr a velitel pražských hasičů byl jakožto technický poradce rodiny Jakeschových pověřen jednáním se společností Pražáka a Moravce, přičemž jako takový byl podepsán pod zmíněnou smlouvou. Je tak pravděpodobné (avšak na základě pramenů nedoložitelné), že smlouva

obsahovala ustanovení o vysoké pokutě právě na základě jeho iniciativy. Uher, který jenom v první polovině stavební sezóny roku 1928 zasahoval minimálně u čtyř stavebních neštěstí, navíc podle svědectví měl poradit B. Jakeschové, aby upozornila T. Pražáka na nutnost včasného dokončení stavby.

Nemělo by se též zapomínat na poměrně omezený úřední dozor nad prováděním novostavby, jímž byl magistrátem pověřen vrchní stavební rada Jaroslav Pavlát, v té době dohlížející nad téměř dvaceti jinými stavbami ve Velké Praze. Zcela klíčovým momentem navíc bylo, když magistrátní úředníci schválili Mondlovy chybné statické výpočty bez dalšího přezkoumání, jelikož byly podepsány Vlastimilem Pražákem jakožto autorizovaným civilním inženýrem. V. Pražák, který si samozřejmě byl vzhledem k hrozící smluvní pokutě vědom nutnosti dokončit stavbu do konce roku, ovšem tyto plány dle vlastních slov pouze prolistoval a k jejich detailní kontrole kvůli nedostatku času vůbec nepřistoupil. Lze tak uzavřít, že všechny zmíněné okolnosti, tj. a) koncepce provizorních zákonů o stavebním ruchu a náhlá změna míry daňového zvýhodnění, b) tlak vyvíjený ze strany stavebníků na stavitele, c) nedostatečný úřední dozor a nedokonalé administrativně-kontrolní mechanismy a d) chyby a nedbalost samotných inženýrů R. Mondla a V. Pražáka, je třeba brát v jejich souhrnu, a nelze proto konstatovat, že by katastrofu způsobilo izolované pochybení jedné konkrétní osoby. Předkládaná práce tedy snad ukázala, že to byla právě ona „směs lidské nevědomosti, nedbalosti a chamtivosti" a „psychologická predispozice nevěřit v rizika", jež stojí v pozadí největšího stavebního neštěstí v československých dějinách.

Cílem práce ovšem nebylo pouze pojednat o širších okolnostech zřícení novostavby Jakeschova obchodního domu, ale též o tom, co po neštěstí následovalo. Opatření (tj. zejm. legislativní změny a inovace), která byla po katastrofě přijata, zřejmě potvrzují tezi J. Peška, podle něhož katastrofy mohou být za určitých okolností pro společnost též „produktivními momenty". Rozsah pomocných a pietních iniciativ a rychlost, s níž byly realizovány, dále svědčí o mimořádné akceschopnosti některých dobových aktérů, především orgánů pražské samosprávy. Intenzita a rozmanité formy reflexe poříčské katastrofy potom ukazují, že byla v rámci dobového společenského diskurzu vnímána jako událost mimořádného významu. Tuto skutečnost lze přičítat souběhu několika různých faktorů. Prvořadou roli hrál samozřejmě značný, dosud nevídaný rozsah neštěstí a také skutečnost, že se jednalo o vyvrcholení řady jiných stavebních neštěstí, tedy takřka všeobecné přesvědčení, že nešlo toliko o nahodilou událost. Svůj (především symbolický) význam rovněž měl charakter a umístění samotné novostavby (obchodní dům na jedné z hlavních pražských tříd), stavební materiál, z něhož byla postavena (železobeton) a v neposlední řadě doba, kdy k neštěstí došlo (období hospodářské konjunktury, jubilejní měsíc jubilejního roku). Právě tyto faktory bylo třeba při analýze reflexe katastrofy zohlednit.

Pro Komunistickou stranu Československa, zmítanou hlubokou vnitrostranickou krizí, poříčská katastrofa představovala vhodnou příležitost k aktivizaci dělnictva a k radikálnímu vystoupení proti soudobému systému, reprezentovanému pravicovou vládní koalicí. Komunisté neštěstí interpretovali jako skandální důsledek „vražedné" kapitalistické racionalizace. Příznačné přitom bylo zdůrazňování souvislosti tohoto fenoménu s železobetonovými stavbami, neboť právě honosné paláce z tohoto materiálu byly v optice komunistů vnímány jako symboly soudobého kapitalismu. V agitačních textech komunisté v tomto kontextu pracovali s motivy války (jak bylo demonstrováno mj. na článku Julia Fučíka) či mučednictví. Katastrofa vyvolala mezi pražskými dělníky-komunisty okamžitou a bouřlivou reakci v podobě demonstrací ve veřejném prostoru. Již několik hodin po zřícení domu došlo ke spontánním protestům a střetům s policií v Petrské čtvrti, později následovala stávka pražského stavebního dělnictva a pořádání improvizovaných táborů lidu. Katastrofa posloužila jako katalyzátor nahromaděného hněvu a nespokojenosti se soudobými poměry, což se nejvýrazněji projevilo 16. října v pražských ulicích během pohřebního průvodu, který komunisté pojali jako „bojovnou demonstraci". Odsouzení této manifestace ze strany nekomunistického tisku potom svědčí o hloubce dobových averzí rozdílných sociálních a politických skupin.

Radikální reakce komunistické levice na poříčskou katastrofu v tisku a v ulicích však nebyla jediným aspektem, skrze který lze v tomto specifickém kontextu zpětně sledovat vnitřní rozpory a odvrácené stránky tehdejšího systému a společnosti. Jubilejní desáté výročí vzniku Československa bylo využito k (sebe)prezentaci mladé republiky jako moderního vyspělého demokratického státu, avšak byla to právě okázalost jubilejních oslav, jež podle četných dobových pozorovatelů působila jako příznačný kontrast k dobovým systémovým vadám (zejm. neutěšeným sociálním podmínkám nižších vrstev). Poříčská katastrofa, která se stala jakýmsi tragickým preludiem jubilejních oslav, tento symbolický rozpor ještě zostřila. Oficiálně propagovaná vize technologického pokroku a modernity tak v železobetonových troskách na Poříčí ukázala svou odvrácenou tvář. Pro prezidenta T. G. Masaryka, jenž jubileum vnímal jako vhodnou příležitost ke kolektivnímu zpytování svědomí, se neštěstí stalo silným mementem a symbolem. Křehkou „konstrukci" moderního demokratického státu tak Masaryk (patrně v duchu durkheimovského chápání sociálních faktů jako věcí) přirovnal ke konstrukci železobetonové. Stabilita „novostavby republiky" je podle Masaryka rovněž podmíněna poctivostí, svědomitostí a vzájemnou důvěrou všech jejích „budovatelů". Práce tak snad ukázala, že poříčská katastrofa zdaleka nebyla pouhou izolovanou technickou nehodou, ale že vybraným dobovým aktérům posloužila (jak bylo dále demonstrováno na textu E. Basse), v době hospodářského rozmachu a „stavební horečky" hnané bezohlednou ziskuchtivostí, jako vhodná příležitost k uvědomění si vlastní pýchy a zpupnosti

a mravnímu obratu jednotlivce k pokoře, rozvaze a poctivosti. Skrze analýzu reflexe neštěstí v kontextu jubilejních oslav tak snad bylo alespoň do jisté míry umožněno (v duchu východisek *disaster studies*) překlenout onu propast mezi „událostí" a „strukturou".

Symbolika železobetonu, jež byla pozoruhodným způsobem rozvinuta prezidentem Masarykem (a okrajově též přítomna v komunistické reflexi katastrofy), umožnila v závěrečné podkapitole otevřít určité širší otázky související s podstatou modernity samotné. Na (železo)beton zde bylo ve světle tezí A. Fortyho nahlíženo jako na „zprostředkovatele" a „symptom" znepokojení nad modernitou a jejími negativními průvodními jevy. V tomto teoretickém rámci bylo pojednáno o Urbanově románu *Hmly na úsvite*, resp. jeho čtvrté části, jež byla poříčskou katastrofou prokazatelně přímo inspirována. Beton zde figuruje jako symbol chladu, lži a odcizení moderního světa, železobetonový obchodní dům potom jako symbol bezohledné honby za ziskem. Po katastrofě archetypální kapitalista páchá sebevraždu, zatímco komunista, uvězněný ve skutečné (ale i metaforické) „betonové pasti", si uvědomuje svou zaslepenost a přeměňuje se v „nového člověka", naplněného vůlí k „pravému životu".

*

Poříčská katastrofa se stala – slovy E. Basse – pomyslným „strašlivým pomníkem" překotného stavebního ruchu druhé poloviny dvacátých let. Vzhledem k jejímu blížícímu se 100. výročí snad přišel vhodný čas k položení si otázky, proč se na budově nynějšího hotelu „Harmony" nenachází alespoň prostá pamětní deska, jež by tuto tragickou událost připomínala. Je přitom vhodné uvést, že dodnes jedinou hmotnou upomínku poříčské katastrofy představuje náhrobek na hřbitově v jihočeské Besednici, jenž vznikl v roce 1929. V této souvislosti stojí za to se zamyslet nad slovy malíře, grafika a redaktora časopisu *Veraikon* Emila Pacovského (1879-1948), která napsal nedlouho po katastrofě: „Jsou dnešní městští lidé opravdu tak otrlí, že by mohli klidně a případně i vesele žít, pracovat, obchodovat, pít, jíst, tančit a bavit se na tomto velkém hrobě, na tomto místě, na kterém má státi – kříž, pomník nebo cokoliv jiného, čím se kdy označovala a označují posvátná, památná, nedotknutelná místa, kde možno jen zanechati vzpomínku, vzdech, modlitbu, slzu, květinu, vše – jen nikoli kal všedního života, nic, co by toto místo znečištilo, poskvrnilo. Viděli jsme přece na venkově prostřed polí a lesů tak pietně opatřená místa, kde zabil se člověk […]. Zde vytekla lidská krev, zde nelze orat, hnojit, sázet, sklízet, sem nelze lhostejně šlápnout, zde nelze lhostejně přejít. – Arci ten kus venkovské půdy je laciný a ty čtvereční sáhy na Poříčí jsou drahé, ty lze tak dobře zpeněžit. Ale což nebyly zaplaceny tak strašlivě draho lidskou krví, lidskými životy a což nenáleží právě těmto, kteří je tak strašně draho zaplatili?"[554]

[554] PACOVSKÝ, Emil. Místo, zaplacené lidskou krví. In: *Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 250, 24. 10. 1928, s. 1.

Prameny a literatura

A. Zdroje nepublikovaných archivních dokumentů

- Státní oblastní archiv v Praze (SOA Praha)
  - f. Krajský soud trestní v Praze
  - f. Krajský soud obchodní v Praze
- Národní archiv (NA)
  - f. Zemský úřad Praha – policejní a bezpečnostní záležitosti
  - f. Fotoarchiv Československé tiskové kanceláře
- Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky (MÚA AV ČR)
  - f. Masarykova akademie práce
  - f. Tomáš Garrigue Masaryk
- Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA – VHA)
  - f. Ministerstvo národní obrany – Prezídium I (III. část, 1927-1939)
  - f. Ženijní pluk 5
- Archiv Národího divadla
  - Divadelní archiv
- Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna

B. Noviny a jiná periodika

- *Architekt SIA*, 1928
- *Berliner Tagblatt*, 1925, 1928
- *Corriere della Sera*, 1928
- *Časopis lékařů českých*, 1928
- *Čech*, 1928
- *České slovo*, 1928, 1930
- *Československá republika*, 1928
- *Československý legionář*, 1934
- *Český deník*, 1919
- *Český Lloyd*, 1914, 1924
- *Český svět*, 1928
- *Dělnická rovnost*, 1929
- *Dělnické noviny*, 1928
- *Demokratický střed*, 1928
- *Détective*, 1928
- *Deutsche Allgemeine Zeitung*, 1928
- *Domov a svět*, 1928, 1929
- *El Debate*, 1928
- *Expres*, 1930

- *Filmový kurýr*, 1928
- *Hospodářská politika*, 1928
- *Il Giornale d'Italia*, 1928
- *Il Popolo d'Italia*, 1928
- *Jutro*, 1928
- *Komunistická revue*, 1928
- *La Libertad*, 1928
- *Le Matin*, 1928
- *Le Petit Journal*, 1928
- *Le Petit Parisien*, 1928
- *Letem světem*, 1928, 1932
- *Lidové noviny*, 1928-1931
- *Lyttelton Times*, 1928
- *Mladá fronta*, 1956
- *Moravský večerník*, 1927
- *Národ,* 1928
- *Národní listy*, 1926, 1928
- *Národní osvobození*, 1928
- *Naše doba*, 1927-1928
- *Newcastle Daily Journal*, 1928
- *North China Daily News*, 1928
- *Obzor národohospodářský*, 1922
- *Odborové sdružení československé*, 1929, 1931
- *Pestrý týden,* 1928
- *Poledni Večerní list*, 1928
- *Prager Presse*, 1926, 1928, 1929
- *Právo lidu*, 1909, 1913, 1928, 1929, 1931
- *Přiromnost*, 1929
- *Realitní listy*, 1926
- *Reflektor*, 1928
- *Reichenberger Zeitung*, 1925, 1928
- *Rozkvět*, 1928, 1929
- *Rudá zář*, 1928
- *Rudé právo večerník* (od r. 1928 *Rudý večerník*), 1924, 1927, 1928
- *Rudé právo,* 1927-1930
- *Salon*, 1928
- *Sbírka rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky Československé*, 1937
- *Sjednocení*, 1921
- *Stavební rozhledy*, 1925, 1928
- *Stavební věstník*, 1928

- *Stavebník*, 1928, 1929
- *Stavitel*, 1920
- *Stavitelské listy*, 1928, 1929
- *Světozor*, 1931-1932
- *Šaldův zápisník*, 1928-1929
- *The New York Times*, 1925, 1928
- *The Times*, 1928
- *Úřední list Republiky československé*, 1920
- *Večer*, 1924, 1926-1928
- *Večerní České slovo*, 1924
- *Večerní list*, 1928
- *Večerník Práva lidu*, 1913, 1928
- *Venkov*, 1913, 1927-1930
- *Věstník hlavního města Prahy*, 1928
- *Vossische Zeitung,* 1928
- *Zpravodaj stavby a práce*, 1929
- *Zpravodaj*, 1906
- *Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé,* 1929, 1930
- *Zprávy veřejné služby technické*, 1921-1930

C. Dobové publikace, studie a vydané prameny

- EBEL, František (ed.) a kol. *Deset let Československé republiky. Svazek třetí*. Praha: Vláda Československé republiky, 1928.
- FUČÍK, J, FUČÍKOVÁ, Gusta (ed.) a NOVÁK, Zdeněk (ed.). *Reportáže z buržoazní republiky*. Praha: Svoboda, 1981.
- GRUBER, Josef. Bytová politika v Rakousku a v republice československé. In: *Obzor národohospodářský*, roč. 27, č. 1, 15. 1. 1922, s. 19-22.
- GUTWIRTH, Alois. Bytová péče. In: HORÁK, Jiří, MATIEGKA, Jindřich a WEIGNER, Karel (eds.) a kol. *Československá vlastivěda*, Díl II. Člověk. Praha: Sfinx, 1933, s. 546-552.
- HAAN, Hugo (ed.). *Die Wohnungsprobleme Europas nach dem Kriege*. Genf: Internationales Arbeitsamt, 1924.
- HERMANN, Gustav (ed.). *Přehled činnosti za prvé pětiletí republiky Československé*. Praha: Ministerstvo veřejných prací, 1923.
- *Hospodářské poměry, sociální politika a odborové hnutí v letech 1930-1933: zpráva k X. sjezdu Společné ústředny svazů zaměstnaneckých Odborového sdružení československého ve dnech 8.-11. prosince 1934,* Část 1. Praha: Společná ústředna svazů zaměstnaneckých Odborového sdružení československého, 1934.

- *Jak nutno řešiti krisi bytovou. Návrhy stavitelských korporací*. Praha: Ústředna společenstev stavitelů v Republice československé a Společenstvo stavitelů pro obvod obchodní a živnostenské komory v Praze, 1926.
- *Karlova Universita v Praze v roce 1927-1928*. Praha: Akademický senát Karlovy university, 1928.
- KAZDA, Jaromír a LACINÝ, Jan. *Železový beton*, sv. 1. Praha: O. Pyšvejc, 1930.
- KLOKNER, František. Stavitelství nejnovější doby v našich zemích. In: VESELÝ, Jaroslav (ed.) a kol. *Československá vlastivěda.* Díl IX. Technika. Praha: Sfinx, 1929, s. 511-542.
- KUBIŠTA, Hynek. *O státní podpoře stavebního ruchu u nás a v cizině. Zprávy pro mezinárodní sjezd pro péči bytovou a výstavbu měst ve Vídni v září 1926*. Praha: Sociální ústav, 1926.
- MASARYK, Tomáš Garrigue a ŠKRACH, Vasil K. (ed.). *Masaryk mládeži*. Praha: F. Topič, 1930.
- MASARYK, T. G. a FEJLEK, Vojtěch (ed.). *Cesta demokracie III. Projevy – články – rozhovory. 1924-1928*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1994.
- MILDSCHUH, Vilibald. K naší otázce bytové. In: *Sbírka přednášek pořádaných Českou národohospodářskou společností*. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1931, s. 3–31.
- MODRÁČEK, František. *Lichva s obydlím a pozemková renta*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1930.
- *Národní shromáždění Republiky československé v prvém desetiletí*. Praha: Předsednictvo Poslanecké sněmovny a Předsednictvo Senátu, 1928.
- NÖTZLI, Fred a ŠPAČEK, Stanislav. Porucha hráze St. Francis u Los Angeles v Kalifornii. In: *Zprávy veřejné služby technické*, roč. 10, č. 8 (15. 4. 1928), s. 248-251.
- Poradní sbor pro otázky hospodářské při Ministerstvu průmyslu, obchodu a živností. *Ochrana nájemníků a stavební ruch (návrhy výboru pro otázky bytové péče a stavebního ruchu poradního sboru pro otázky hospodářské.)*. Praha: Poradní sbor pro otázky hospodářské při ministerstvu obchodu, 1925.
- PRINCE, Samuel Henry. *Catastrophe and Social Change*. New York: Columbia University Press, 1920.
- RIEGER, Josef. *K otázce poruch a sřícení dvou desek labradorového obložení paláce „Koruny"*. Praha: vlastním nákladem, 1917.
- SLÁNSKÝ, Rudolf. *Za vítězství socialismu: stati a projevy*, sv. 1. Praha: Svoboda, 1951.
- SMRČEK, Antonín. Příčiny katastrofy přehrady St. Francis u Los Angeles v Kalifornii. In: *Zprávy veřejné služby technické*, roč. 10, č. 11 (1. 6. 1928), s. 343-346.
- SOLDÁT, Alois. *Bytová otázka dělnická: dějiny a přehled úkolů reformy bytové*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1905.
- Stavební a bytová péče. In: HRON, Jan, KOTEK, Josef, NEČAS, Jaromír, ŘÍPA, Jan, ŠLAPÁK, Kamil a. *20 let sociální péče v Československé republice*. Praha: Ministerstvo sociální péče, 1938, s. 96-106.
- STOCKÝ, Jan. *Veřejná podpora stavebního ruchu v Československu*. Praha: Společenstvo stavitelů pro obvod obchodní a živnostenské komory v Praze, 1926.

- ŠTĚDRÝ, Bohumil (ed.). *Sbírka zákonů, nařízení a předpisů platných pro hlavní město Prahu*. Díl II. Praha: Hlavní město Praha, 1938.

D. Právní předpisy

- zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
- císařský patent č. 223/1852 ř. z., o ustanoveních týkajících se výroby, obchodu a držení zbraní a věcí municních a nošení zbraní
- zákon č. 40/1886 z. z., jímžto se vydává stavební řád pro královské město Prahu a okolí
- nařízení ministra obchodu ve shodě s ministrem vnitra č. 24/1907 ř. z., jímž vydávají se předpisy pro uvarování úrazů a na ochranu zdraví dělníků při živnostenském provádění pozemních staveb
- zákon č. 98/1919 Sb., o státním bytovém fondu
- zákon č. 211/1919 Sb., o stavebních úlevách, kterým se doplňují, případně mění ustanovení některých paragrafů nynějšího stavebního řádu pro hlavní město Prahu a okolí, daného zákonem ze dne 10. dubna 1886, č. 40 z. z.
- zákon č. 281/1919 Sb., o státní podpoře stavebního ruchu
- zákon č. 92/1920 Sb., kterým se povoluje další státní podpora stavebního ruchu
- zákon č. 219/1920 Sb., o podpoře soukromého stavebního podnikání
- zákon č. 209/1920 Sb., o přechodných daňových výhodách pro stavby
- zákon č. 100/1921 Sb., o stavebním ruchu
- zákon č. 45/1922 Sb., o stavebním ruchu
- zákon č. 35/1923 Sb., o stavebním ruchu
- zákon č. 58/1924 Sb., o stavebním ruchu
- zákon č. 44/1927 Sb., o stavebním ruchu
- zákon č. 43/1928 Sb., o stavebním ruchu
- zákon č. 120/1928 Sb., kterým se osvobozují věnování na oslavu desetiletého trvání republiky Československé od kolků a poplatků a daně z obohacení, daně důchodové, všeobecné i zvláštní daně výdělkové
- zákon č. 197/1928 Sb., jímž se doplňuje zákon ze dne 28. března 1928, č. 43 Sb. z. a n., o stavebním ruchu
- zákon č. 32/1929 Sb., kterým se doplňuje zákon ze dne 28. března 1928, č. 43 Sb. z. a n. o stavebním ruchu
- zákon č. 45/1930 Sb., o stavebním ruchu
- vládní nařízení č. 53/1931 Sb., o ochraně zdraví a života dělníků při živnostenském provádění staveb
- zákon č. 65/1936 Sb., o stavebním ruchu
- nařízení vlády České socialistické republiky č. 47/1982 Sb., kterým se zrušuje vládní nařízení č. 53/1931 Sb., o ochraně zdraví a života dělníků při živnostenském provádění staveb, ve znění vládního nařízení č. 97/1948 Sb., a vládní nařízení č. 41/1938 Sb., jímž se vydávají všeobecné předpisy na ochranu života a zdraví pomocných dělníků

E. Beletrie, poezie, divadelní hry a memoáry

- ČERNÝ, Václav. *Paměti I. 1921-1938*. Brno: Atlantis, 1994.
- KROPÁČEK, Petr. *Stavba. Komedie o třech dějstvích*. Praha: Ot. Štorch-Marien, 1927.
- ŠTORCH-MARIEN, Otakar. *Paměti nakladatele, II: Ohňostroj*. Praha: Aventinum, 1992.
- ŠTORKÁN, Karel. *Milion*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976.
- TOMAN, Josef. *Svět bez oken. Katastrofa na novostavbě. Hra o 3 jednáních*. Vyškov: F. Obzina, 1933.
- URBAN, Milo. *Hmly na úsvite*. 2. vyd. Turčiansky Svätý Martin: Kompas, 1941.
- URBAN, M. *Kade-tade po Halinde. Neveselé spomienky na veselé roky*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1992.
- URBAN, M. *Hmly na úsvite*. 1. vyd. Praha: Družstevní práce, 1930.
- WOLKER, Jiří. *Těžká hodina. Verše 1921-1922*. Praha: Petr a Tvrdý, 1922.
- ZENKL, Petr. *Mozaika vzpomínek*. Olomouc: Centrum pro československá exilová studia, 1997.

F. Literatura

- ALBRIS, Kristoffer. ‚Our Society Works': Disaster Solidarity and Models of Social Life in the Elbe River Valley. In: *Ethnos. Journal of Anthropology*, roč. 90 (2025), č. 3, s. 498-515.
- ATKESON, Lonna Rae a MAESTAS, Cherie D. *Catastrophic Politics: How Extraordinary Events Redefine Perceptions of Government*. New York: Cambridge University Press, 2012.
- BANKOFF, Greg. Time is of the Essence: Disasters, Vulnerability and History. In: *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, roč. 22 (2004), č. 3, s. 23-42.
- BARBORÍK, Vladimír, JANÁČEK, Pavel, PAVLÍČEK, Tomáš a ŠÁMAL, Petr a kol. *Literární kronika první republiky. Události, díla, souvislosti*. Praha: Academia, Památník národního písemnictví, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018.
- BAUER, Michal, BRABEC, Jiří, HECZKOVÁ, Libuše, PAPOUŠEK, Vladimír, VEBEROVÁ, Veronika, VOJVODÍK, Josef a WIENDL, Jan. *Dějiny nové moderny 2: Lomy vertikál. Česká literatura v letech 1924–1934*. Praha: Academia, 2014.
- BIEGEL, Richard. *Město v bouři. Urbanismus a architektura historického centra Prahy 1830-1970*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022.
- BLAŽÍČEK, Přemysl. František Němec. In: OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Svazek 3/I. M-O. Praha: Academia, 2000, s. 485.
- BORKOVSKÝ, Ivan, Josef JANÁČEK a Antonín ČERNÝ. *Dějiny Prahy*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1964.
- BOUČKOVÁ, Martina. *Katastrofy: Příběhy českých tragédií*. Brno: CPress, 2025.
- BUCHER, Rue. Blame and Hostility in Disaster. In: *American Journal of Sociology*, roč. 62, č. 5, s. 467-475.
- CÍSAŘ, Jiří. *Pořící 15:09*. Besednice: Městys Besednice, 2023.

- CROGAN, Patrick. The Tendency, the Accident and the Untimely. Paul Virilio's Engagement with the Future. In: ARMITAGE, John (ed.) *Paul Virilio. From Modernism to Hypermodernism and Beyond*. London, SAGE Publications Limited, 2000, s. 161-176.
- DAHLBERG, Rasmus (ed.) a kol. *Disaster Research: Multidisciplinary and International Perspectives*. Taylor & Francis Group, 2015.
- DRNEK, Kryštof. *Nerealizovaná Praha*. Praha: Archiv hl. m. Prahy, 2018.
- DRUG, Štefan. K trom verziám Urbanových Hmiel na úsvite. In: MAŤOVČÍK, Augustín (ed.) a kol. *Biografické štúdie 22*. Martin: Matica slovenská, 1995, s. 55-61.
- DUDÁK, Vladislav. *Velká Praha. Drobnovhledy. Zdravýma očima ke 100. výročí jejího založení (1922-2022)*. Praha: Cattacan, 2022.
- DUFKOVÁ, Marie. Katastrofa jako lexikální pojem. In: *Ponížení a odstrčení. Města versus katastrofy*. Praha: Archiv hl. města Prahy, Scriptorium, 1998, s. 145-147.
- DVOŘÁČKOVÁ, Věra. *100 let Kloknerova ústavu*. Praha: České vysoké učení technické, Kloknerův ústav, 2021.
- DVOŘÁČKOVÁ, V. Beton: Symbol pokroku i úpadku. In: *Symboly doby. Historické eseje*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2019, s. 143-158.
- FERGUSON, Niall. *Zkáza. Politické aspekty katastrof*. Praha: Argo, Dokořán, 2025.
- FILIPOVÁ, Marta. Výstava jako symbol národa a státu. Výstava soudobé kultury v Československu, 1928. In: JAKUBEC, Ondřej a MILTOVÁ, Radka (eds.). *Umění a politika. Sborník 4. sjezdu historiků umění*. Brno: Barrister & Principal, Uměleckohistorická společnost a Masarykova univerzita, 2013, s. 249-260.
- FORTY, Adrian Structural failure: accidents waiting to happen. In: *The Architectural Review*, č. 1458 (February 2019 Issue), s. 96-97.
- FORTY, A. *Concrete and Culture: A Material History*. London: Reaktion Books, 2012.
- GERŠLOVÁ, Jana. *Průmysl a výrobní řemesla v meziválečném Československu ve světle racionalizace a jejich ekonomických a sociálních důsledcích*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003.
- HÁJKOVÁ, Dagmar, HORÁK, Pavel, KESSLER, Vojtěch a MICHELA, Miroslav. *Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*. Praha: Academia, 2018.
- HÁJKOVÁ, D. a HORÁK, P. (eds.). *Republika československá 1918-1939*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2018.
- HELEŠIC, František. Komunističtí novináři 1921-1938. Příspěvek k formování „revolučních elit". In: KOUTSKÁ, Ivana a SVÁTEK, František (eds.). *Politické elity v Československu 1918-1948. Sborník*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 194-232.
- HILMERA, Jiří. Čp. 1064/II. In: BAŤKOVÁ, Růžena a kol. *Umělecké památky Prahy. Nové město. Vyšehrad*. Praha: Academia, 1998, s. 561-562.
- HLAVAČKA, Milan a RAŠKA, Jakub (eds.). *Symboly doby. Historické eseje*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2019.
- HOLÝ, Jiří. Romány Živý bič a Hmly na úsvite v českých souvislostech. In: *Slovenská literatura*, roč. 48, č. 6, s. 472-484.

- HRDINA, Martin, BENDOVÁ, Eva a PIORECKÁ, Kateřina (eds.). *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě. Sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového sympozia k problematice 19. století, Plzeň, 25.-27. února 2016*. Praha: Academia, 2017.
- HRUBEŠ, J., HRUBEŠOVÁ, E. a STOLAŘ, Karel. *Pražské domy vyprávějí*, sv. 4. Roztoky: Orion, 1999.
- HRUBEŠ, Josef a HRUBEŠOVÁ, Eva. *Pražské katastrofy*. Praha: Petrklíč, 2010.
- HRUBÝ, Jan. *Aféry první republiky*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství Revolučního odborového hnutí, 1984.
- CHARVÁT, Martin. Poříčská katastrofa. In: ZÁLOHA, Jan (ed.) a kol. *Českokrumlovsko 1918-1968. Sborník vzpomínek a článků*. Český Krumlov: Okresní národní výbor Český Krumlov a Okresní výbor KSČ Český Krumlov, 1968, s. 53-58.
- ITZEN, Peter a MÜLLER, Simone M. Risiko als Analysekategorie für eine Geschichte des 20. Jahrhunderts: Eine Einführung. In: *Historische Sozialforschung*, roč. 41 (2016), č. 1, s. 7–29.
- KAČOR, Miroslav. *Osudové okamžiky*. Praha: Rybka Publishers, 2003.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003.
- KEEFE, John E. *The Pickwick Club Disaster. Boston's Deadliest Building Collapse*. Arlington, Massachussets: Menotomy Publishing, 2018.
- KLÍR, Miroslav. *Komunistická strana Československa v období dočasné kapitalistické stabilizace. Vítězství bolševické linie na V. sjezdu KSČ (1925-1929)*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1954.
- KOCIAN, Jiří, MAREK, Pavel a RÁKOSNÍK, J. *Dějiny Komunistické strany Československa I. (1921-1939)*. Praha: Academia, 2025.
- KRECHLER, Vladimír. *Příruční slovník k dějinám KSČ*, sv. 2. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1964.
- LINDELL, Michael K. Disaster studies. In: *Current Sociology*, roč. 61 (2013), č. 5-6, s. 797-825.
- MAUELSHAGEN, Franz. Defining Catastrophes. In: GERSTENBERGER, Katharina a NUSSER, Tanja (eds.). *Catastrophe and Catharsis: Perspectives on Disaster and Redemption in German Culture and Beyond*. Rochester, New York: Camden House, 2015, s. 172–190.
- MIČKA, Vladimír, ČÁP, Václav a BONDYOVÁ, Jana. *Historická statistická ročenka ČSSR*. Praha: Federální statistický úřad a Státní nakladatelství technické literatury, 1985.
- MÍKA, Zdeněk. *Dějiny Prahy v datech*. Praha: Mladá fronta, 1999.
- MÍKA, Z. *Dějiny Prahy v datech*. Praha: Panorama, 1989.
- MOHUN, Arwen P. Risikogeschichte: Wie, warum und zu welchem Ende schreiben wir eine Geschichte des Risikos? In: *Historische Sozialforschung*, roč. 41 (2016), č. 1, s. 30-47.
- MÜLLER, Zdeněk. *Brněnské výstaviště – stavba století*. Brno: Veletrhy Brno a.s., 2002.
- NOVOTNÝ, Pavel. *Petrská čtvrť. Dům od domu*. Praha: Libri, 2008.
- OUTLAND, Charles F. *Man-made Disaster. The Story of St. Francis Dam*. Glendale, California: Arthur H. Clark Company, 1977.

- PASSIA, Radoslav. Milo Urban. Výkriky bez ozveny. In: BARBORÍK, V., JANÁČEK, P., PAVLÍČEK, T. a ŠÁMAL, P. a kol. *Literární kronika první republiky,* s. 238-240.
- PEŠEK, Jiří a kol. *Neporažené! Praha – Vídeň – Varšava: Tři metropole v převratech 20. století*. Praha: Academia, 2023.
- PEŠEK, Jiří. Katastrofa jako dějepisné téma. In: PEŠEK, J. a LEDVINKA, Václav (eds.). *Documenta Pragensia XVI. Ponížení a odstrčení. Města versus katastrofy*. Praha: Archiv hl. města Prahy, Scriptorium, 1998, s. 133-140.
- POCHE, Emanuel a NOVÝ, Otakar. *Praha našeho věku: čtvero knih o Praze: architektura, sochařství, malířství, užité umění*. Praha: Panorama, 1978.
- POPÁLENÝ, Petr. Kominterna – „třetí období" a jeho vliv na KSČ. In: *Paginae historiae. Sborník Národního archivu*, roč. 32, č. 1 (Radikální levice ve střední Evropě a její vývoj od konce první světové války do roku 1933), s. 15-34.
- RAJLICH, Jiří a MAJTENYI, David. Bývalý dělostřelec ve službách strany, státu a parlamentu. Generál Bohuslav Laštovička (1905-1981). In: *Historie a vojenství. Časopis Historického ústavu Armády ČR*, roč. 68 (2019), č. 2 (červen), s. 66-95.
- RÁKOSNÍK, Jakub a TOMEŠ, Igor. *Sociální stát v Československu: Právně-institucionální vývoj v letech 1918–1992*. Praha: Auditorium, 2012.
- REILLY, Benjamin. *Disasters in World History*. Taylor & Francis Group, 2024.
- REINHARDT, Gina Yanitell a ROSS, Ashley D. Expanding Social Science Through Disaster Studies. In: *Social Science Quarterly*, roč. 100 (2019), č. 7, s. 2523–2529.
- RODRÍGUEZ, H., DONNER, William a TRAINOR, Joseph E (eds.). *Handbook of Disaster Research. Second edition*. Springers Cham, 2018.
- RODRÍGUEZ, Havidán, QUARANTELLI, Enrico L. a DYNES, Russell R. (eds.). *Handbook of Disaster Research*. New York: Springer, 2007.
- SCHENK, Gerrit Jasper. Historical Disaster Research. State of Research, Concepts, Methods and Case Studies. In: *Historical Social Research* (*Historische Sozialforschung*), roč. 32 (2007), č. 3, s. 9–31.
- SCHUSSER, František. *Městys Besednice*. Besednice, 2010.
- SVATOŇOVÁ, Kateřina. Symfonie velkoměsta ve filmu. In: HÁJKOVÁ, D. a HORÁK, P. (eds.). *Republika československá 1918-1939*, s. 210-212.
- ŠPILÁČKOVÁ, Marie. Bytová krize v českých zemích v letech 1918−1948 a sociální práce jako jeden z nástrojů jejího řešení. In: *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy*, roč. 7, č. 1, s. 53-79.
- ŠVÁCHA, Rostislav et al. *Od moderny k funkcionalismu: Proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. Praha: Odeon, 1985.
- TROUT, Edwin A. R. *Some Writers on Concrete. The Literature of Reinforced Concrete, 1897-1935*. Dunbeath: Whittles Publishing, 2013.
- VAN BAVEL, Bas, CURTIS, Daniel R., DIJKMAN, Jessica, HANNAFORD, Matthew, DE KEYZER, Maïka, VAN ONACKER, Eline a SOENS, Tim. *Disasters and History: The Vulnerability and Resilience of Past Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

- VAŠEK, Richard. *„Račte to podepsat libovolnou šifrou". Prezident Masaryk jako anonymní publicista (1918-1935)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Academia, 2018.
- VIRILIO, Paul. *The Original Accident*. Cambridge: Polity, 2007.
- VLČEK, P. Josef S. Svoboda. In: VLČEK, P., ZAHRADNÍK, P. a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2023, s. 872.
- VLČEK, Pavel a ZAHRADNÍK, Pavel. Tomáš Pražák. In: VLČEK, P., ZAHRADNÍK, P. a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha:* Academia, 2023, s. 717
- WILLIAMSON, Fiona. Disasters and History: The Vulnerability and Resilience of Past Societies (Review). In: *Journal of Disaster Studies*, roč. 1 (2024), č. 1, s. 140-142.
- ZAHRADNÍK, P. Jaroslav Pavlát. In: VLČEK, P., ZAHRADNÍK, P. a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2023, s. 664
- ZAHRADNÍK, P. Václav Pulcman. In: VLČEK, P., ZAHRADNÍK, P. a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2023, s. 731.

G. Internetové a jiné zdroje

- Česká televize. *Hledání ztraceného času*, epizoda „Pražské maléry" (1995)
- Dům Na poříčí. In: Filmový přehled [online]. Dostupné z: https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397119.
- JANÁČEK, Pavel a MALÁ, Zuzana. Karel ŠTORKÁN. In: Slovník české literatury 1945-2000 [online]. Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2009. Dostupné z: https://slovniky.ucl.cas.cz/index.php/%C5%A0TORK%C3%81N_Karel_-_1923_(SL45,aut).
- Temná Praha. Katastrofa z října roku 1928. Na nároží ulic Biskupská a Na Poříčí se zřítila stavba téměř dostavěného pětipatrového obchodního domu. Rádio Praha [online]. Praha: Český rozhlas, 28. 10. 2012. Dostupné z: https://www.mujrozhlas.cz/temna-praha/katastrofa-z-rijna-roku-1928-na-narozi-ulic-biskupska-na-porici-se-zritila-stavba-temer.
- VÍCHOVÁ, Veronika. Stavět levně a rychle se nevyplatilo, při pádu obchodního domu zemřelo 46 lidí. In: iDNES.cz [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/praha/zpravy/na-porici-obchodni-dum-pad-stavba-katastrofa-historie-hotel.A231130_103619_praha-zpravy_vich
- ZAJÍČEK, Zdeněk a POLÁKOVÁ, Andrea. Výročí tragédie z roku 1928, kdy se v Praze na nároží Poříčí a Biskupské ulice zřítila novostavba sedmipodlažního domu, pod troskami našlo smrt 17 Jihočechů [online]. In: Český rozhlas České Budějovice, 22. 10. 2017. Dostupné z: https://budejovice.rozhlas.cz/pri-padu-domu-na-porici-zahynulo-46-lidi-pozustali-je-poznavali-jen-podle-7038467.

Seznam vyobrazení

Obr. 1: Místo neštěstí na stavbě paláce Lucerna, listopad 1913 (*Český svět*, roč. 10, č. 13, 28. 11. 1913, s. 7).

Obr. 2: Místo neštěstí na Revoluční třídě, červen 1928 (*Večer*, roč. 15, č. 140, 15. 6. 1928, s. 1).

Obr. 3: Propadlé železobetonové stropy domu v Sudoměřské ulici, srpen 1928 (*Večerník Práva lidu*, roč. 17, č. 193, 18. 8. 1928, s. 1).

Obr. 4: Trosky novostavby v Libni, říjen 1928 (*Večer*, roč. 15, č. 239, 13. 10. 1928, s. 1).

Obr. 5: Humoristická reflexe dobových poměrů v podání Františka Bidla, říjen 1928 (*Rudá zář*, roč. 7, č. 249, 21. 10. 1928, s. 4).

Obr. 6: Snímek místa katastrofy v Bostonu, červenec 1925 (*The New York Times*, roč. 74, č. 24 634, 5. 7. 1925, s. 2).

Obr. 7: Zbylá část St. Francis Dam, přezdívaná jako „Tombstone“, březen 1928 (St. Francis Dam ruins. In: Calisphere [online]. Charles H. Lee papers and photographs. UC Riverside, Library, Water Resources Collections and Archives. Dostupné z: https://calisphere.org/item/ark:/28722/bk000470v1b/, cit. 17. 5. 2026).

Obr. 8: Záchranné práce na místě katastrofy ve Vincennes, říjen 1928 (*Détective*, roč. 1, č. 1, 1. 11. 1928, s. 5).

Obr. 9: Zbořeniště ve Vincennes nedlouho po zřícení a v noci pod světly reflektorů (*Le Petit Parisien*, roč. 53, č. 18 861, s. 1).

Obr. 10: Plán I. patra novostavby obchodního domu na Poříčí, únor 1928 (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sign. TK I 10217/28, sv. 4., č. l. 735).

Obr. 11: Ing. Oldřich Uher (*Domov a svět*, roč. 3, č. 45, 9. 11. 1929, s. 720).

Obr. 12: „Začátek byl dobrý – ale konec! Skupina dělníků, kteří se dali fotografovati na stavbě Jakschova paláce Na Poříčí. Většina z nich zahynula.“ (*Rudá zář*, roč. 7, č. 245, 17. 10. 1928, s. 6).

Obr. 13: Snímek novostavby na Poříčí pořízený nedlouho před katastrofou (*Rozkvět*, roč. 21, č. 21, s. 5).

Obr. 14: Jakeschův dům v troskách (*Večer*, roč. 15, č. 236, 10. 10. 1928, s. 1.)

Obr. 15: Výtahová věž nad zbořeništěm (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1, č. l. 2a).

Obr. 16: Jedna z prvních fotografií místa neštěstí (*Rudá zář*, roč. 7, č. 240, 11. 10. 1928, s. 1).

Obr. 17: Poškozený vůz tramvaje a přihlížející dav zvědavců (*Večerník Práva lidu*, roč. 17 (37), č. 238, 10. 10. 1928, s. 1).

Obr. 18: „Poslední cesta mrtvého dělníka z práce. Ráno přišel živ a zdráv, odpoledne téhož dne byl vynesen s rozdrcenou hlavou a přelámanými údy." (*Reflektor*, roč. 4, č. 19., s. 227).

Obr. 19: Místo neštěstí přibližně hodinu po zřícení (*Rozkvět*, roč. 21, č. 42, s. 3).

Obr. 20: Celkový pohled na místo katastrofy (*Rozkvět*, roč. 21, č. 42, s. 3).

Obr. 21: Prvotní fáze záchranných prací (NA v Praze, f. Fotoarchiv Československé tiskové kanceláře – fotografie 1920-1936, Praha, kart. 49, sign. 7602)

Obr. 22: Vojáci a zřízenci elektrických podniků při záchranných pracích (*Český svět*, 18. 10. 1928, s. 91)

Obr. 23: V popředí příslušník SUSB dohlížející na pořádek. V pozadí vojenské mužstvo (*Rozkvět*, roč. 21, č. 42, s. 5).

Obr. 24: Veliký železobetonový kvádr uprostřed rumiště (*Domov a svět*, roč. 2, č. 42, 20. 10. 1928, s. 2).

Obr. 25: Kresba zachycující noční záchranné práce (*Československá republika*, roč. 249, č. 246, 14. 10. 1928, příloha „Nedělní čtení", s. 3)

Obr. 26: Zřízenci záchranné stanice odnáší raněného (*Domov a svět*, roč. 2, č. 42, 20. 10. 1928, s. 2).

Obr. 27: Kladenští horníci na Poříčí (*Reflektor*, roč. 4, č. 19., s. 217).

Obr. 28: Stavbyvedoucí Václav Pulcman (*Národ*, roč. 1928, č. 239, 17. 10. 1928, s. 1).

Obr. 29: Snímek posledního živého dělníka vytaženého z trosek (*Právo lidu*, roč. 37, č. 241, 11. 10. 1928, s. 1).

Obr. 30: Inzerce Bia Olympic, říjen 1928 (*Polední Večerní list*, roč. 2, č. 244, 12. 10. 1928, s. 1.)

Obr. 31: Inzerce Propagafilmu, říjen 1928 (*Filmový kurýr*, roč. 2, č. 36, 13. 10. 1928, s. 2.)

Obr. 32: Fotografie pořízená v průběhu odklizovacích prací pro účely vyšetřování (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1)

Obr. 33: Vojáci na zbořeništi v pozdější fázi odklizovacích prací (*Domov a svět*, roč. 2, č. 42, 20. 10. 1928, s. 5).

Obr. 34: Nohy zasypaného dělníka (*Český svět*, roč. 25, č. 4, 18. 10. 1928, s. 91.)

Obr. 35: Jeden ze zasypaných dělníků (*Venkov*, roč. 23, č. 244, 13. 10., s. 5).

Obr. 36: *„Tot' Václav Brabec, / zedník z Besednice, / při práci pad' jak voják v půtce, / čelem ke stěně – nepříteli; / jak voják zbraň, / tak on po smrti v ruce / závaží držel olovnice. / Je jedním z mnohých, kteří padli, / z vesnice malé pod horami, / jíž prošla smrt, / kde vdovy, děti siré / chléb tvrdý budou jísti se slzami."* (Rudý večerník, roč. 9, č. 246, 18. 10. 1928, s. 1).

Obr. 37: Fotografie některých obětí poříčské katastrofy (*Rudý večerník*, roč. 9, č. 244, 16. 10. 1928, s. 1).

Obr. 38: Soudní znalec prohlíží zbytky rozdrceného pilíře (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1, č. l. 141).

Obr. 39: Obžalovaní Ing. Vlastimil Pražák a Ing. Rudolf Mondl před soudem (*Právo lidu*, roč. 38, č. 238, 11. 10. 1929, s. 5).

Obr. 40: Snímek rohových pilířů pořízený pro účely vyšetřování (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1, č. l. 141).

Obr. 41: Z posudku B. Hacara a F. Kloknera (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 3, č. l. 572).

Obr. 42: Tlaková zkouška železobetonového pilíře z Poříčí, listopad 1928 (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 3, č. l. 572).

Obr. 43: Tlaková zkouška železobetonového pilíře z Poříčí, listopad 1928 (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 3, č. l. 572).

Obr. 44: Prof. Ing. Rudolf Kukač (*Letem světem*, roč. 6, č. 31, 17. 5. 1932, s. 3).

Obr. 45: Náčrtek z posudku R. Kukače, znázorňující tlak působící na rohové pilíře pod arkýřovým nosníkem (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 66, sign. TK I 10217/28, sv. 4, č. l. 869).

Obr. 46: Noviny zpravují o rozsudku v „poříčském procesu" (*Prager Presse*, roč. 9, č. 279, 13. 10. 1929, s. 4).

Obr. 47: Novostavba obchodního domu a hotelu Centrum na Poříčí, 9. října 1929 (NA, f. Fotoarchiv Československé tiskové kanceláře – fotografie 1920-1936, Praha, kart. 72, sign. 8823).

Obr. 48: Dr. Petr Zenkl (*Pestrý týden*, roč. 9, č. 23, 9. 6. 1934, s. 3).

Obr. 49: Pohřební průvod na Karlově náměstí, 16. října 1928 (*Domov a svět*, roč. 2, č. 43, 27. 10. 1928, s. 10).

Obr. 50: Primátor Baxa s oficiálními smutečními hosty (*Prager Presse*, roč. 8, č. 289, 17. 10. 1928, s. 3).

Obr. 51: „Vzorná hudba stráže bezpečnosti doprovodila oběti neštěstí na poslední cestě." (*Rozkvět*, roč. 21, č. 43, s. 18).

Obr. 52: Skupina horníků z kladensko-slánského revíru v historických krojích (*Reflektor*, roč. 4, č. 20, s. 236).

Obr. 53: Truchlící pozůstalí v pohřebním průvodu (*Domov a svět*, roč. 2, č. 43, 27. 10. 1928, s. 10).

Obr. 54: Pohřební průvod na Karlově náměstí. V popředí nuselský farář a městský rada Alois Tylínek s asistentem (NA, f. Fotoarchiv Československé tiskové kanceláře – fotografie 1920-1936, Praha, kart. 49, sign. 7603).

Obr. 55: Vůz s rakvemi. V pozadí neznámá pražská novostavba (NA, f. Fotoarchiv Československé tiskové kanceláře – fotografie 1920-1936, Praha, kart. 49, sign. 7603).

Obr. 56: Poříčská katastrofa v karikaturách F. Bidla (*Rudá zář*, roč. 7, č. 246, s. 2 a č. 248, s. 3, 18. a 20. 10. 1928).

Obr. 57: Poříčská katastrofa v karikaturách F. Bidla (*Rudá zář*, roč. 7, č. 246, s. 2 a č. 248, s. 3, 18. a 20. 10. 1928).

Obr. 58: Smrtka na poříčském zbořeništi. Autor F. Bidlo (*Rudá zář*, roč. 7, č. 245, 17. 10. 1928, s. 3).

Obr. 59: „Kapitalism vraždí", vyobrazení manifestace z 16. října 1928 (*Rudá zář*, roč. 7, č. 249, 21. 10. 1928, s. 1).

Obr. 60: Mobilizace dělnictva (*Rudá zář*, roč. 7, č. 242, 13. 10. 1928, s. 1).

Obr. 61: „Ne pohřební průvod, ale bojovná demonstrace" (*Rudé právo*, roč. 9, č. 247, 17. 10. 1928, s. 1).

Obr. 62: V. Bolen burcuje demonstrující dav. Cedule na obrázku svědčí o přítomnosti stavebních dělníků německé národnosti. (*Refletkor*, roč. 4, č. 20, s. 237).

Obr. 63: Pohřební průvod před Městským divadlem na Vinohradech (*Rozkvět*, roč. 21, č. 43, s. 18).

Obr. 64: Trnová koruna nesená v čele průvodu, 16. října 1928 (*Rozkvět*, roč. 21, č. 43, s. 18).

Obr. 65: Komunistický řečník na lešení novostavby na Floře, 16. října 1928 (*Reflektor*, roč. 4, č. 20, s. 237).

Obr. 66: Demonstrující dav shromážděný na Olšanských hřbitovech, 16. října 1928 (*Reflektor*, roč. 4, č. 20, s. 237).

Obr. 67: Demonstrující dav shromážděný na Olšanských hřbitovech, 16. října 1928 (*Reflektor*, roč. 4, č. 20, s. 237).

Obr. 68: Karikatura F. Bidla. Výstřižky z buržoazního tisku zde překrývají trosky se zohavenými těly dělníků. Stereotypická postava kapitalisty v cylindru je znázorněna s architektonickým náčiním (kružítkem a skládacím metrem) v kapse (*Rudá zář*, roč. 7, č. 249, 21. 10. 1928, s. 1).

Obr. 69: „Večer se trhá s řetězu, / s ním žlutá smečka celá, / a vyje, prská, vzteká se, / nadává ochraptělá: // Že dělníci jsou hyeny, / na pohřeb druhům přišli, / nedbali při tom vůbec, co / si páni o tom myslí; // proto má Večer záchvaty / histerického křiku, / že dělníci nedbali, / poslechli bolševiků." (*Rudá zář*, roč. 7, č. 249, 21. 10. 1928).

Obr. 70: „28. října 1928 na paměť desátého výročí čsl. samostatnosti byl policejně zajištěn celý náklad Rudého práva a znemožněno opravené vydání.“ Autor kresby F. Bidlo (*Rudý večerník*, roč. 9, č. 255, 29. 10. 1928, s. 2).

Obr. 71: Železobetonový skelet obchodně-průmyslového pavilonu na výstavišti v Brně (MÜLLER, Z. *Brněnské výstaviště*, s. 13).

Obr. 72: Jubilejní iluminace města Prahy (*Reflektor*, roč. 4, č. 20, s. 232).

Obr. 73: Praha v záři světel (*Letem světem*, roč. 3, č. 1, 23. 10. 1928, s. 2).

Obr. 74: Dobový konstrast: jubilejní světla ozařují nouzovou kolonii (*Rudá zář*, roč. 7, č. 255, 28. 10. 1928, s. 1).

Obr. 75: „Noční dobývání pohřbených” (*Pestrý týden*, roč. 3, č. 42, 20. 10. 1928, s. 2).

Obr. 76: Snímky jubilejně osvětlených památek vedle fotografií z Poříčí a z pohřebního průvodu (*Venkov*, roč. 23, č. 251, 21. 10. 1928, Pestrá příloha *Venkova*, s. 2).

Obr. 77: Rukopisná poznámka T. G. Masaryka (č. 1), 14. října 1928 (MÚA AV ČR, f. TGM, kart. L-619, CD 60, sl. 1928 X).

Obr. 78: Část nedatované Masarykovy rukopisné poznámky (č. 2) (MÚA AV ČR, f. TGM, kart. L-619, CD 60, sl. 1928 X).

Obr. 79: Verše E. Basse na téma poříčské katastrofy: „[…] Vzepial se zpupný lidský duch, / jak ďábel mamon mu šeptal. / Zval osud v boj, k svědomí hluch. / A osud krutě ho zdeptal.“ (*Lidové noviny*, roč. 36, č. 521, 13. 10. 1928, odpolední vyd., s. 1).

Obr. 80: Detail rozdrceného rohového pilíře na Poříčí (SOA Praha, f. KST v Praze, kart. 65, sign. TK I 10217/28, sv. 1, č. l. 96a).

Obr. 81: „Z fotografií mladých autorů na výstavě ‚Slovenská kniha’: Milo Urban”, 1931 (*Světozor*, roč. 32, č. 3, s. 45).

Obr. 82: Titulní list prvního vydání románu *Hmly na úsvite* (URBAN, M. *Hmly na úsvite*. Praha: Družstevní práce, 1930).

Obr. 83: Ilustrace Štefana Bednára k druhému vydání románu *Hmly na úsvite*, 1941 (URBAN, M. *Hmly na úsvite*. Turčiansky Svätý Martin: Kompas, 1941).